

Αρχική σελίδα>Δικαστικές διαδικασίες>Αστικές υποθέσεις>Διεξαγωγή αποδείξεων

Διεξαγωγή αποδείξεων

Αν κινήσετε ένδικη διαδικασία, συνήθως είναι πολύ σημαντικό να προσκομίσετε αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο προκειμένου να αποδείξετε την αξίωσή σας.

Επιλέξτε τη σημαία της αντίστοιχης χώρας για να λάβετε λεπτομερείς πληροφορίες για τη χώρα αυτή.

Η διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές υποθέσεις δεν περιορίζεται στα σύνορα ενός κράτους μέλους. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να χρειάζεται διεξαγωγή αποδείξεων σε κράτος μέλος άλλο από αυτό στο οποίο κατοικείτε. Για παράδειγμα, μπορεί να χρειαστεί να εξεταστούν μάρτυρες ή πραγματογνώμονες σε άλλα κράτη μέλη ή το δικαστήριο μπορεί να χρειαστεί να διενεργήσει αυτοψία σε τόπο που βρίσκεται σε άλλο κράτος μέλος. Όσον αφορά τη διασυνοριακή διεξαγωγή αποδείξεων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η δικαστική συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις ρυθμίζεται από τον κανονισμό (ΕΕ) 2020/1783 της 25ης Νοεμβρίου 2020, ο οποίος αντικατέστησε τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 της 28ης Μαΐου 2001 από την 1η Ιουλίου 2022.

Ωστόσο, το αποκεντρωμένο σύστημα ΤΠ ως μέσο επικοινωνίας που πρέπει να χρησιμοποιείται υποχρεωτικά για τη διαβίβαση και την παραλαβή αιτημάτων, εντύπων και άλλων κοινοποιήσεων θα τεθεί σε εφαρμογή μόνο από την 1η Μαΐου 2025 [πρώτη ημέρα του μήνα που έπεται της περιόδου των τριών ετών μετά την ημερομηνία έναρξης ισχύος της **εκτελεστικής πράξης** που αναφέρεται στο άρθρο 25 (για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ. άρθρο 35 του κανονισμού (ΕΕ) 2020/1783)].

Σχετικοί σύνδεσμοι

Διεξαγωγή αποδείξεων — κοινοποιήσεις των κρατών μελών και ένα εργαλείο αναζήτησης για τον εντοπισμό των αρμόδιων δικαστηρίων/αρχών

Διεξαγωγή αποδείξεων με βιντεοδιάσκεψη

Πρακτικός οδηγός για την εφαρμογή του κανονισμού του 2001 για τη διεξαγωγή αποδείξεων (74 Kb)

Πρακτικός οδηγός για τη χρήση βιντεοδιάσκεψης για τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (724 Kb)

Τελευταία επικαιροποίηση: 03/04/2024

Για τη διαχείριση αυτής της ιστοσελίδας υπεύθυνη είναι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται στην παρούσα σελίδα δεν απηχούν κατ' ανάγκη την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Παρακαλείσθε να συμβουλευθείτε την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου σχετικά με το καθεστώς πνευματικής ιδιοκτησίας που διέπει τις σελίδες των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Βέλγιο**1 Βάρος της απόδειξης****1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;**

Στο βελγικό νομικό σύστημα υπάρχει διάκριση μεταξύ αστικού δικαίου και εμπορικού δικαίου. Το εμπορικό δίκαιο είναι το ειδικό δίκαιο που εφαρμόζεται ως προς τους εμπόρους, ενώ το αστικό δίκαιο είναι το γενικό δίκαιο.

Οι κανόνες για τις αποδείξεις στο πλαίσιο του αστικού δικαίου περιλαμβάνονται στα άρθρα 1315 επ. του αστικού κώδικα. Πρόκειται για κλειστό σύστημα, στο πλαίσιο του οποίου τα αποδεικτικά μέσα ρυθμίζονται αυστηρά (βλέπε ενότητα 5α για λεπτομέρειες).

Οι διατάξεις ως προς τις αποδείξεις στο πλαίσιο του εμπορικού δικαίου περιλαμβάνονται στο άρθρο 25 του εμπορικού κώδικα. Τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά τους είναι ένα ανοικτό σύστημα και η σχετική ελευθερία ως προς τα αποδεικτικά μέσα στις εμπορικές υποθέσεις. Σύμφωνα με το άρθρο 25 του εμπορικού κώδικα, «[τ]έραν των αποδεικτικών μέσων που γίνονται δεκτά στο αστικό δίκαιο, οι εμπορικές υποχρεώσεις μπορούν επίσης να διαπιστωθούν με μαρτυρική απόδειξη, σε όλες τις υποθέσεις όπου το δικαστήριο κρίνει ότι αυτές μπορούν να γίνουν αποδεκτές, εκτός των εξαιρέσεων που προβλέπονται για ειδικές περιπτώσεις. Οι αγοραπωλησίες αποδεικνύονται μέσω τιμολογίου που έχει γίνει αποδεκτό, με την επιφύλαξη άλλων αποδεικτικών μέσων που γίνονται δεκτά στο εμπορικό δίκαιο».

Οι τεχνικές δικονομικές πτυχές της απόδειξης στις αστικές και εμπορικές υποθέσεις διέπονται από το άρθρο 870 και επόμενα του δικαστικού κώδικα. Το άρθρο 876 του δικαστικού κώδικα προβλέπει ότι το δικαστήριο πρέπει να κρίνει την εκδικαζόμενη διαφορά σύμφωνα με τους κανόνες διεξαγωγής αποδείξεων που διέπουν το είδος της διαφοράς. Επομένως, η διαφορά μπορεί να είναι είτε αστική είτε εμπορική.

Η απόδειξη για ένα πραγματικό περιστατικό, μια υπόθεση ή έναν ισχυρισμό πρέπει να παρέχεται από τον διάδικο που τα επικαλείται. Ο διάδικος που ζητεί την εκπλήρωση μιας υποχρέωσης οφείλει να αποδείξει την ύπαρξή της. Αντιστρόφως, ο διάδικος που αξιώνει να απαλλαγεί από μια υποχρέωση πρέπει να υποβάλει αποδεικτικά στοιχεία για την πληρωμή ή για το γεγονός που επέφερε την εκπλήρωσή της υποχρέωσής του (άρθρο 1315 του αστικού κώδικα). Στο πλαίσιο μιας αγωγής, κάθε διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που επικαλείται (άρθρο 870 του δικαστικού κώδικα:

«*actori incumbit probatio*»). Έγκειται κατόπιν στον αντίδικο να καταρρίψει την αποδεικτική ισχύ των πραγματικών περιστατικών, όπου αυτό είναι εφικτό και επιτρέπεται.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Εφόσον δεν συντρέχουν λόγοι δημόσιας τάξης και εθνικής ασφάλειας, απόδειξη μπορεί να διεξαχθεί για όλα τα πραγματικά περιστατικά. Υπάρχουν τρεις περιορισμοί στο δικαίωμα προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων κατά τη διαδικασία. Καταρχάς, το προς απόδειξη πραγματικό περιστατικό πρέπει να είναι συναφές με την υπόθεση. Δεύτερον, το προς απόδειξη πραγματικό περιστατικό πρέπει να είναι λυσιτελής, δηλαδή να συμβάλλει στο να πειστεί το δικαστήριο ως προς την απόφαση που θα λάβει. Τέλος, πρέπει να πρόκειται για πραγματικό περιστατικό του οποίου η απόδειξη είναι παραδεκτή: δεν πρέπει να παραβιάζονται η ιδιωτική ζωή, το επαγγελματικό απόρρητο και το απόρρητο της αλληλογραφίας.

Τα τεκμήρια είναι, κατά γενικό κανόνα, μαχητά. Μόνο τα αμάχητα τεκμήρια («*jure* και «*de jure*») δεν μπορούν να αμφισβητηθούν. Είναι μάλιστα παράνομη η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων για την αμφισβήτησή τους. Τα μαχητά τεκμήρια («*juris tantum*») μπορούν να αμφισβητηθούν με αποδεικτικά στοιχεία περί του αντιθέτου. Τα αποδεικτικά μέσα που γίνονται δεκτά σ' αυτήν την περίπτωση ρυθμίζονται στο αστικό δίκαιο, όχι όμως στο εμπορικό δίκαιο.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο πρέπει να πεισθεί για τα στοιχεία που υποβάλλουν οι διάδικοι με βάση τα αποδεικτικά στοιχεία και την αξιοπιστία τους. Αν το δικαστήριο καταλήξει στο συμπέρασμα ότι το στοιχείο που έχει υποβληθεί μπορεί να συμβάλει στη διευθέτηση της διαφοράς και ότι αντανάκλα πιστά την αλήθεια, τότε θεωρεί ότι το στοιχείο έχει αποδεικτική αξία. Μόνον όταν το δικαστήριο αποδώσει αποδεικτική αξία στο αποδεικτικό μέσο μπορεί αυτό να ληφθεί υπόψη ως απόδειξη.

Η αποδεικτική αξία είναι σε κάποιο βαθμό υποκειμενική, ενώ η αποδεικτική δύναμη είναι αυστηρά αντικειμενική. Η αποδεικτική δύναμη εξαρτάται από τον βαθμό αξιοπιστίας του αποδεικτικού στοιχείου. Η αποδεικτική δύναμη των αποδεικτικών μέσων λαμβάνεται υπόψη μόνο όταν τα αποδεικτικά μέσα παρουσιάζουν επαρκή βαθμό αξιοπιστίας και το δικαστήριο δεν έχει την εξουσία εκτιμητικής κρίσης. Αυτό ισχύει στην περίπτωση της έγγραφης απόδειξης. Αν το δικαστήριο ερμηνεύσει το περιεχόμενο εγγράφου που έχει αποκτηθεί νόμιμα κατά τρόπο ασύμβατο με το λεκτικό του, παραβιάζει την αποδεικτική δύναμη των εγγράφων. Ο ηττηθείς διάδικος μπορεί για τον λόγο αυτό να ασκήσει αναίρεση ενώπιον του ακυρωτικού δικαστηρίου.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Ο διάδικος που προβάλλει έναν ισχυρισμό πρέπει να είναι σε θέση να τον αποδείξει. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο δικαστής μπορεί να διατάξει έναν διάδικο να προσκομίσει αποδείξεις, όπως στην περίπτωση της ορκοδοσίας (άρθρο 1366 του αστικού κώδικα). Το δικαστήριο μπορεί, υπό αυστηρές προϋποθέσεις, να απαιτήσει από τον διάδικο να προβεί σε ένορκη κατάθεση, είτε με σκοπό τη διευθέτηση της διαφοράς ή απλώς για να προσδιορίσει το ποσό που θα επιδικαστεί.

Το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει τους διαδίκους και να διατάξει την εξέταση μαρτύρων, εκτός αν απαγορεύεται από τον νόμο (άρθρο 916 του δικαστικού κώδικα). Μπορεί επίσης να διορίσει πραγματογνώμονες που θα προβούν σε διαπιστώσεις ή θα προσκομίσουν τεχνική γνωμοδότηση (άρθρο 962 του δικαστικού κώδικα).

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Αίτηση διεξαγωγής αποδείξεων μπορεί να υποβληθεί από έναν διάδικο στο πλαίσιο είτε της κύριας είτε δευτερεύουσας απαίτησης. Το δικαστήριο, στη συνέχεια, μπορεί να δεχθεί ή να απορρίψει την αίτηση, προβάλλοντας τους σχετικούς λόγους.

Στην περίπτωση επιβεβαίωσης γραφικού χαρακτήρα (άρθρο 883 του δικαστικού κώδικα) ή διερεύνησης πλαστογραφίας (άρθρο 895 του δικαστικού κώδικα), το δικαστήριο διατάσσει τους διαδίκους να εμφανιστούν ενώπιόν του (με ή χωρίς συνήγορο) και να προσκομίσουν κάθε τίτλο, έγγραφο και στοιχείο που μπορεί να χρησιμεύσει ως σύγκριση ή το έγγραφο ως προς το οποίο διερευνάται η πλαστογραφία. Το δικαστήριο μπορεί να επιληφθεί της υπόθεσης και να την εκδικάσει άμεσα ή να διατάξει την κατάθεσή της στη γραμματεία, και κατόπιν να διατάξει έρευνα ή να διορίσει γι' αυτόν τον σκοπό πραγματογνώμονα.

Στη συνέχεια, το δικαστήριο αποφαίνεται σχετικά με την επιβεβαίωση γραφικού χαρακτήρα ή τη διερεύνηση πλαστογραφίας.

Όταν ένας διάδικος προτείνει τη διεξαγωγή αποδείξεων με έναν ή περισσότερους μάρτυρες, το δικαστήριο μπορεί να εγκρίνει τη διεξαγωγή αποδείξεων, εφόσον είναι παραδεκτή (άρθρο 915 του δικαστικού κώδικα). Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την εξέταση των μαρτύρων, εκτός εάν ο νόμος το απαγορεύει. Οι μάρτυρες κλητεύονται από τη γραμματεία του δικαστηρίου τουλάχιστον οκτώ ημέρες πριν από την ημερομηνία της εξέτασής τους. Πρέπει να δώσουν όρκο και εξετάζονται ξεχωριστά από τον δικαστή. Το δικαστήριο μπορεί να θέσει ερωτήσεις στους μάρτυρες αυτεπαγγέλτως ή κατόπιν αιτήματος ενός διαδίκου. Η κατάθεση καταγράφεται, διαβάζεται μεγάλωφωνα, διορθώνεται και συμπληρώνεται, αν είναι αναγκαίο, και τότε ολοκληρώνεται η εξέταση του μάρτυρα.

Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει πραγματογνωμοσύνη με σκοπό τη διευθέτηση ή την αποφυγή μιας διαφοράς. Η πραγματογνωμοσύνη μπορεί να περιέχει μόνο διαπιστώσεις ή τεχνικές γνωμοδοτήσεις (άρθρο 962 του δικαστικού κώδικα). Ο πραγματογνώμονας εκπληρώνει τα καθήκοντά του υπό την εποπτεία του δικαστηρίου. Οι διάδικοι παρέχουν στον πραγματογνώμονα όλα τα απαιτούμενα έγγραφα και ικανοποιούν κάθε εύλογο αίτημά του. Η έκθεση πρέπει να υποβληθεί εντός της προθεσμίας που ορίζεται με δικαστική διάταξη. Αν η έκθεση δεν συνάδει με τη δικανική πεποίθηση, ο δικαστής δεν είναι υποχρεωμένος να τη λάβει υπόψη.

Το δικαστήριο μπορεί, αυτεπαγγέλτως ή κατ' αίτηση των διαδίκων, να διατάξει αυτοψία (άρθρο 1007 του δικαστικού κώδικα). Η αυτοψία μπορεί να διεξαχθεί παρουσία των διαδίκων ή όχι και διεξάγεται από τον δικαστή που τη διέταξε ή από το πρόσωπο που είναι επίσημα επιφορτισμένο με τη διεξαγωγή της. Συντάσσεται επίσημη έκθεση όλων των ενεργειών και των πορισμάτων, η οποία διαβιβάζεται στους διαδίκους.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο σε καμία περίπτωση δεν υποχρεούται να κάνει δεκτό αίτημα διαδίκου για διεξαγωγή αποδείξεων. Ωστόσο, αν απευθυνθεί στον δικαστή αίτηση για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων, είναι υποχρεωμένος να την εκτελέσει (άρθρο 873 του δικαστικού κώδικα).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Υπάρχουν πέντε είδη αποδεικτικών μέσων βάσει του (κοινού) αστικού δικαίου: η έγγραφη απόδειξη, η μαρτυρική απόδειξη, τα τεκμήρια, η ομολογία και ο όρκος (άρθρο 1366 του αστικού κώδικα).

Η έγγραφη απόδειξη (άρθρο 1317 του αστικού κώδικα) μπορεί να συνίσταται είτε σε δημόσια έγγραφα είτε σε ιδιωτικά. Δημόσιο έγγραφο είναι το έγγραφο που έχει συνταχθεί σύμφωνα με τον νόμιμο τύπο από αρμόδιο δημόσιο λειτουργό (για παράδειγμα συμβολαιογράφος ή ληξίαρχος) και αποτελεί πλήρη απόδειξη, μεταξύ των συμβαλλομένων του και έναντι τρίτων, ως προς αυτά που βεβαιώνονται σ' αυτό. Ένα εγκεκριμένο ιδιωτικό έγγραφο, που υπογράφεται από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και συντάσσεται σε τόσα αντίγραφα όσοι και οι συμβαλλόμενοι αποτελεί πλήρη απόδειξη μεταξύ των συμβαλλομένων. Πρέπει να συντάσσεται συμβολαιογραφική πράξη ή ιδιωτικό έγγραφο για κάθε υπόθεση της οποίας το ποσό ή η αξία υπερβαίνει τα 375 ευρώ (άρθρο 1341 του αστικού κώδικα).

Η μαρτυρική απόδειξη (άρθρο 1341 του αστικού κώδικα) δεν γίνεται δεκτή όταν αντικρούει ή είναι διαφορετική από το περιεχόμενο των εγγράφων. Ωστόσο, η μαρτυρική απόδειξη γίνεται δεκτή όταν υπάρχει μόνο αρχή έγγραφης απόδειξης ή στις περιπτώσεις όπου δεν είναι δυνατή η έγγραφη απόδειξη.

Τα τεκμήρια (άρθρο 1349 του αστικού κώδικα) είναι συμπεράσματα που εξάγονται από τον νόμο ή από το δικαστήριο για ένα άγνωστο γεγονός με βάση ένα γνωστό γεγονός. Τα τεκμήρια δεν μπορούν να αντιταχθούν στο περιεχόμενο εγγράφων, αλλά μπορούν —όπως η μαρτυρική κατάθεση— να αποτελέσουν αρχή έγγραφης απόδειξης που συμπληρώνονται από έγγραφη απόδειξη και να υποκαθιστούν πράξεις που δεν ήταν δυνατό να προσκομιστούν.

Η ομολογία (άρθρο 1354 του αστικού κώδικα) μπορεί να είναι δικαστική ή εξώδικη. Δικαστική ομολογία είναι δήλωση ενώπιον δικαστηρίου από διάδικο ή από τον νόμιμο εκπρόσωπό του και αποτελεί πλήρη απόδειξη εναντίον του προσώπου που ομολογεί. Αντιθέτως, η εξώδικη ομολογία δεν υπόκειται σε καμία τυπική απαίτηση.

Ένας διάδικος μπορεί να απαιτήσει από τον αντίδικο να δώσει όρκο (επακτός όρκος) (άρθρο 1357 του αστικού κώδικα) ή μπορεί να διαταχθεί προς τούτο από το δικαστήριο. Στην περίπτωση του επακτού όρκου, ο όρκος αποτελεί απόδειξη μόνο υπέρ ή κατά του προσώπου τον επήγαγε.

Η διεξαγωγή αποδείξεων στις εμπορικές υποθέσεις (άρθρο 25 του εμπορικού κώδικα) δεν υπόκειται σε κανόνες, όμως περιλαμβάνει ένα συγκεκριμένο αποδεικτικό μέσο, δηλαδή το τιμολόγιο που έχει γίνει αποδεκτό στην περίπτωση των συμβάσεων πώλησης. Ένας έμπορος μπορεί σε κάθε περίπτωση να χρησιμοποιήσει ένα τιμολόγιο που έχει γίνει αποδεκτό για να δημιουργήσει έγκυρο αποδεικτικό στοιχείο, ενώ άλλα έγγραφα πρέπει να προέρχονται από τον αντίδικο για να χρησιμεύσουν ως αποδείξεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Η μαρτυρική απόδειξη θεωρείται ανεξάρτητο αποδεικτικό μέσο από τον αστικό κώδικα. Ο δικαστικός κώδικας διέπει τις τεχνικές διαδικαστικές πτυχές της μαρτυρικής απόδειξης. Η έκθεση του πραγματογνώμονα είναι ένα από τα αποδεικτικά μέσα και διέπεται από τον δικαστικό κώδικα. Οι διάδικοι μπορούν να ζητήσουν από το δικαστήριο να κλητεύσει μάρτυρες, αλλά δεν μπορούν να διορίσουν οι ίδιοι πραγματογνώμονες. Μόνο το δικαστήριο έχει αυτήν την αρμοδιότητα.

Η έγγραφη απόδειξη έχει αποδεικτική αξία και το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να δεχθεί το περιεχόμενό της, δεν ισχύει όμως το ίδιο για τις εκθέσεις και τις γνωμοδοτήσεις των πραγματογνωμόνων. Εάν η έκθεση ή η γνωμοδότηση δεν συνάδει με τη δικανική πεποίθηση, ο δικαστής δεν είναι υποχρεωμένος να τη λάβει υπόψη (άρθρο 962 του δικαστικού κώδικα).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Υπάρχει ιεράρχηση στα προβλεπόμενα από τον νόμο αποδεικτικά μέσα. Οι ομολογίες και οι ένορκες δηλώσεις βρίσκονται στην κορυφή της ιεράρχησης. Τα έγγραφα έχουν πάντοτε μεγαλύτερη αξία από τις μαρτυρικές αποδείξεις και τα τεκμήρια. Τα δημόσια έγγραφα αποτελούν πλήρη απόδειξη μεταξύ των συμβαλλόμενων και έναντι τρίτων, ενώ ένα αναγνωρισμένο ιδιωτικό έγγραφο αποτελεί πλήρη απόδειξη μεταξύ των συμβαλλόμενων. Η μαρτυρική απόδειξη και τα τεκμήρια μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά μέσα μόνο αν η έγγραφη απόδειξη δεν είναι ολοκληρωμένη ή αν είναι αδύνατον να προσκομιστεί έγγραφη απόδειξη προς απόδειξη της σύμβασης.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Αναλόγως του αν μια υπόθεση είναι αστική ή εμπορική, τα αποδεικτικά μέσα ρυθμίζονται ή όχι από τον νόμο. Στο αστικό δίκαιο πρέπει να συντάσσεται συμβολαιογραφική πράξη ή ιδιωτικό έγγραφο για κάθε υπόθεση της οποίας το ποσό ή η αξία υπερβαίνει τα 375 ευρώ (άρθρο 1341 του αστικού κώδικα). Μόνο τέτοιου είδους έγγραφα γίνονται δεκτά ως αποδεικτικά μέσα η μαρτυρική απόδειξη και τα τεκμήρια δεν γίνονται δεκτά. Αντιθέτως, στις εμπορικές υποθέσεις η μαρτυρική απόδειξη και τα τεκμήρια που αντικρούουν ή συμπληρώνουν το περιεχόμενο εγγράφων γίνονται δεκτά.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Η εξέταση μαρτύρων διεξάγεται κατόπιν αιτήματος των διαδίκων ή διατάσσεται από το δικαστήριο (άρθρα 915-916 του δικαστικού κώδικα).

Η προσέλευση των μαρτύρων διέπεται από τα άρθρα 923 επ. του δικαστικού κώδικα.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Αν ένας μάρτυρας κλητευθεί να προσέλθει στο δικαστήριο αλλά αρνηθεί να καταθέσει προβάλλοντας νόμιμους λόγους, ο δικαστής αποφαίνεται σχετικά. Νόμιμος λόγος θεωρείται, ιδίως, η υποχρέωσή του μάρτυρα να τηρήσει επαγγελματικό απόρρητο (άρθρο 929 του δικαστικού κώδικα).

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Κάθε πρόσωπο που κλητεύεται ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί στο δικαστήριο, διαφορετικά το δικαστήριο, κατόπιν αιτήματος διαδίκου, μπορεί να τον κλητεύσει μέσω δικαστικού επιμελητή (άρθρο 925 του δικαστικού κώδικα). Μπορεί να επιβληθεί χρηματική ποινή σε μάρτυρα που κλητεύεται και δεν εμφανιστεί (άρθρο 926 του δικαστικού κώδικα).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Η μαρτυρική απόδειξη είναι άκυρη εάν προέρχεται από πρόσωπο ανίκανο για μαρτυρία (άρθρο 961 παράγραφος του δικαστικού κώδικα).

Ανήλικος κάτω των 15 ετών δεν μπορεί να δώσει ένορκη κατάθεση. Οι δηλώσεις ανηλίκου μπορούν να ληφθούν μόνο για σκοπούς πληροφόρησης (άρθρο 931 εδάφιο α' του δικαστικού κώδικα).

Οι ανήλικοι έχουν το δικαίωμα ακρόασης ενώπιον του δικαστηρίου για θέματα που αφορούν τη γονική μέριμνα, τη στέγαση και το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας. Όταν η ακρόαση αποφασίζεται από τον δικαστή, ο ανήλικος μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει (άρθρο 1004/1 του δικαστικού κώδικα).

Οι κατιόντες δεν μπορούν να εξεταστούν σε υποθέσεις στις οποίες οι ανιόντες τους έχουν αντίθετα συμφέροντα (άρθρο 931 εδάφιο β' του δικαστικού κώδικα).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Οι διάδικοι δεν μπορούν να διακόπτουν τον μάρτυρα κατά τη διάρκεια της κατάθεσης, ούτε να του υποβάλλουν απευθείας ερωτήσεις, αλλά πρέπει πάντοτε να απευθύνονται στον δικαστή (άρθρο 936 του δικαστικού κώδικα). Ο δικαστής μπορεί, είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αιτήματος διαδίκου, να υποβάλλει οποιαδήποτε ερώτηση στον μάρτυρα προς διευκρίνιση ή συμπλήρωση της κατάθεσής του (άρθρο 938 του δικαστικού κώδικα).

Η έμμεση μαρτυρία είναι έγκυρη. Δεν αντιβαίνει σε καμία διάταξη νόμου ή αρχή δικαίου. Επιπλέον, το άρθρο 924 του δικαστικού κώδικα επιτρέπει στον δικαστή να αποφασίσει να λάβει την κατάθεση του μάρτυρα στον τόπο όπου βρίσκεται αυτός, όταν ο μάρτυρας μπορεί να αιτιολογήσει την αδυναμία του να προσέλθει στο δικαστήριο.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Αποδείξεις που λαμβάνονται παράνομα δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν κατά τη διαδικασία. Ο δικαστής οφείλει επομένως να μη λάβει υπόψη τα εν λόγω στοιχεία στην απόφασή του. Αποδείξεις που αποκτώνται με τρόπο που συνιστά παραβίαση της ιδιωτικής ζωής, του επαγγελματικού απορρήτου ή του απορρήτου της αλληλογραφίας είναι παράνομες και απαράδεκτες.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Έγγραφα που εκδίδονται από τον ίδιο τον διάδικο δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία υπέρ του εν λόγω διαδίκου. Μόνο στο εμπορικό δίκαιο, τιμολόγιο (που έχει γίνει δεκτό από τον πελάτη) σε εμπορική συναλλαγή αποτελεί απόδειξη την οποία μπορεί να προσκομίσει ο έμπορος για να αποδείξει τα στοιχεία που τον αφορούν, παρότι πρόκειται για έγγραφο που εξέδωσε ο ίδιος. Λογιστικά βιβλία που έχουν τηρηθεί δεόντως γίνονται δεκτά από το δικαστήριο ως αποδεικτικά στοιχεία των συναλλαγών μεταξύ εμπόρων.

Η δικαστική ομολογία αποτελεί δήλωση ενώπιον του δικαστηρίου από τον ίδιο τον διάδικο ή από τον νόμιμο εκπρόσωπό του. Η ομολογία συνιστά πλήρη απόδειξη εναντίον του προσώπου που ομολογεί.

Τελευταία επικαιροποίηση: 29/10/2019

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Βουλγαρία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Οι διάδικοι πρέπει να αποδεικνύουν τους ισχυρισμούς που επικαλούνται, με οποιοδήποτε επιτρεπόμενο αποδεικτικό μέσο προβλέπει ο νόμος, προκειμένου αυτοί να γίνουν δεκτοί από το δικαστήριο. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν διάφορα είδη δικονομικών πράξεων, οι οποίες κατηγοριοποιούνται ανάλογα με το στάδιο της δίκης.

Το άρθρο 153 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (GPK) επιβάλλει την απόδειξη όλων των αμφισβητούμενων πραγματικών περιστατικών που είναι κρίσιμα για την εκδίκαση της διαφοράς και της μεταξύ τους αιτιαιώδους συνάφειας, και κατά το άρθρο 154 του GPK κάθε διάδικος οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζει τις αξιώσεις και τις αντιρρήσεις του.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία, τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία ο νόμος θεσπίζει νόμιμο τεκμήριο εξαιρούνται από το βάρος της απόδειξης. Σε κάθε περίπτωση, επιτρέπεται η προσκόμιση αποδείξεων για την απόδειξη της ακυρότητας ενός συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου, εκτός από τις περιπτώσεις που απαγορεύεται από τον νόμο (άρθρο 154 παράγραφος 2 του GPK).

Επιπλέον, η εξαίρεση από το βάρος της απόδειξης καταλαμβάνει τα πραγματικά περιστατικά που είναι προδήλως γνωστά στο κοινό και τα οποία λαμβάνει υπόψη το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως το δικαστήριο οφείλει να ενημερώσει τους διαδίκους ως προς αυτό (άρθρο 155 του GPK).

Σε συνάρτηση με τα παραπάνω, κατά την έναρξη της δίκης το δικαστήριο πρέπει να συντάξει έναν αναλυτικό κατάλογο με τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να αποδειχθούν, με υπόδειξη του διαδίκου που πρέπει να τα αποδείξει και του διαδίκου που φέρει το βάρος της απόδειξης. Το δικαστήριο αποφασίζει επίσης για τις αιτήσεις διεξαγωγής αποδείξεων που καταθέτουν οι διάδικοι και κάνει δεκτές τις αποδείξεις που συνιστούν κατάλληλη, αποδεκτή και αναγκαία απόδειξη (άρθρο 146 του GPK).

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Τα πραγματικά περιστατικά που επικαλούνται οι διάδικοι για να στηρίξουν τις αξιώσεις τους πρέπει να τεκμηριώνονται με τα οικεία αποδεικτικά μέσα που ορίζει ο νόμος. Το δικαστήριο πρέπει να εξετάσει κάθε αποδεικτικό στοιχείο για να καθορίσει τη βαρύτητά του στην υπόθεση (δηλαδή, τη διαφορά μεταξύ ενός δημόσιου και ενός ιδιωτικού εγγράφου).

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Οι αποδείξεις σε μια αγωγή διεξάγονται στη βάση μιας γραπτής αίτησης του οικείου διαδίκου ή ενός αιτήματος που υποβλήθηκε προφορικά σε συζήτηση, σύμφωνα με τους κανόνες για την εφαρμογή της αρχής της ελεύθερης διάθεσης.

Ωστόσο, όταν το δικαστήριο κρίνει ότι ορισμένες αποδείξεις είναι συναφείς με μια διαφορά, μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή των εν λόγω αποδείξεων.

Στην αίτηση για τη διεξαγωγή αποδείξεων, ο διάδικος παραθέτει τα πραγματικά περιστατικά και τα αποδεικτικά μέσα που θα χρησιμοποιήσει για να τα τεκμηριώσει.

Στην αίτηση χορήγησης άδειας για την εξέταση μαρτύρων, ο διάδικος πρέπει να υποδείξει τις ερωτήσεις που θα τεθούν στον μάρτυρα, το πλήρες ονοματεπώνυμο και τη διεύθυνση του μάρτυρα και την ημερομηνία που επιθυμεί να κλητευτεί ο μάρτυρας.

Η αίτηση υποβολής ερωτήσεων στον αντίδικο πρέπει να περιλαμβάνει τις ερωτήσεις που θα κληθεί να απαντήσει ο διάδικος.

Η αίτηση χορήγησης άδειας για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης πρέπει να υποδεικνύει τον τομέα ειδικότητας του πραγματογνώμονα, το αντικείμενο της γνωμοδότησης και το καθήκον του πραγματογνώμονα.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Το δικαστήριο εγκρίνει την άδεια διεξαγωγής αποδείξεων και ορίζει προθεσμία για τη διεξαγωγή των αποδείξεων με απόφασή του. Η προθεσμία ξεκινά από την ημερομηνία της συζήτησης στο ακροατήριο, ακόμη και για τον διάδικο που δεν εμφανίστηκε στο δικαστήριο παρότι είχε κλητευτεί νομίμως.

Σύμφωνα με τα άρθρα 131 παράγραφος 1 και 127 παράγραφος 2 του GPK, οι διάδικοι οφείλουν να υποδείξουν τις αποδείξεις και τις συγκεκριμένες περιστάσεις που αυτές τεκμηριώνουν, και να προσκομίσουν όλες τις γραπτές αποδείξεις που διαθέτουν κατά τον χρόνο κατάθεσης της αίτησης και κατά τον χρόνο παραλαβής του υπομνήματος ανταπαντήσεως του εναγομένου.

Σύμφωνα με το άρθρο 158 του GPK, όταν είναι αμφίβολη ή ιδιαίτερα δυσχερής η συγκέντρωση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο μπορεί να ορίσει μια προθεσμία για τη συγκέντρωση των αποδείξεων και να προχωρήσει στη συζήτηση της υπόθεσης χωρίς τις εν λόγω αποδείξεις, σε περίπτωση που δεν έχουν προσκομιστεί μέσα στην καθορισμένη προθεσμία. Οι αποδείξεις μπορούν να διενεργηθούν σε μεταγενέστερο στάδιο της δίκης, εφόσον δεν καθυστερούν αναπαικτικά τη δίκη.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει τις αιτήσεις διεξαγωγής αποδείξεων με ειδική απόφαση, εάν τα πραγματικά περιστατικά που προτίθεται να αποδείξει ο διάδικος δεν έχουν καμία συνάφεια με την υπόθεση και οι αιτήσεις διεξαγωγής αποδείξεων δεν είχαν υποβληθεί εγκαίρως. Όταν ένας διάδικος ζητά την εξέταση περισσότερων μαρτύρων για να αποδείξει ένα πραγματικό περιστατικό, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την εξέταση ορισμένων μόνον από τους μάρτυρες που έχουν προταθεί. Εάν το επίδικο πραγματικό περιστατικό δεν αποδειχθεί, καλούνται και οι υπόλοιποι μάρτυρες (άρθρο 159 του GPK).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει τα εξής αποδεικτικά μέσα:

καταθέσεις μαρτύρων, που διέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 163 έως 174

εξηγήσεις των διαδίκων

ομολογία συγκεκριμένου γεγονότος

σε απάντηση συγκεκριμένων ερωτήσεων

οι ισχυρισμοί των διαδίκων διέπονται από τις διατάξεις των άρθρων 175 ως 177 του GPK

έγγραφο απόδειξη, που διέπεται από τις διατάξεις των άρθρων 178 ως 194 του GPK:

δημόσια έγγραφα

ιδιωτικά έγγραφα.

Έγγραφο αποδείξεις μπορούν να προσκομίσουν και οι δύο διάδικοι, αλλά μπορεί επίσης να τις ζητήσει το δικαστήριο. Οι γραπτές αποδείξεις μπορούν να προσκομίζονται σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή. Στην τελευταία περίπτωση, εκτός από το εκτύπωμα το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει να υποβληθεί το έγγραφο σε ηλεκτρονική μορφή. Εάν ο διάδικος προσκομίσει αντίγραφο ενός εγγράφου, μπορεί επίσης να κληθεί να προσκομίσει το πρωτότυπο έγγραφο (άρθρο 183 του GPK).

Τα έγγραφα κατά κανόνα υποβάλλονται στη βουλγαρική γλώσσα. Έγγραφα που υποβάλλονται σε ξένη γλώσσα πρέπει να συνοδεύονται από μια ακριβή μετάφραση στη βουλγαρική γλώσσα, πιστοποιημένη από τον διάδικο.

Σύμφωνα με το άρθρο 187 του GPK, εάν το δικαστήριο μπορεί να αποκτήσει ευχερώς εκτυπωμένο υλικό, αρκεί να του υποδειχθεί ο τόπος δημοσίευσης αυτού του υλικού.

Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τους διαδίκους ή τρίτους που δεν μετέχουν στην υπόθεση να προσκομίσουν ορισμένες έγγραφες αποδείξεις. Σύμφωνα με τα άρθρα 190 και 192 του GPK, κάθε διάδικος μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο να το πράξει, και το δικαστήριο βασίζει την απόφασή του σε όλες τις αποδείξεις που έχει στη διάθεσή του. Για την απόκτηση εγγράφων αποδείξεων από πρόσωπο που δεν μετέχει στη δίκη, πρέπει να κατατεθεί στο δικαστήριο μια ειδική γραπτή αίτηση. Αντίγραφο της αίτησης παρέχεται στον υπόψη τρίτο.

Παρότι οι διάδικοι έχουν νομική υποχρέωση να προσκομίσουν αποδείξεις, μπορούν να αρνηθούν να το πράξουν εάν ένα έγγραφο αφορά την προσωπική τους ζωή ή την προσωπική ζωή μέλους της οικογένειάς τους ή εάν η προσκόμιση των αποδείξεων θα τους εξέθετε σε κίνδυνο στιγματισμού ή ποινικής δίωξης. Σε αυτή την περίπτωση, εάν πληρούνται συγκεκριμένες προϋποθέσεις, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τον διάδικο να προσκομίσει αποσπάσματα του εγγράφου.

Σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, ένας διάδικος μπορεί να προβάλει ένσταση γνησιότητας ενός εγγράφου που έχει κατατεθεί από τον αντίδικο, υποχρεωτικά όμως έως τον χρόνο υποβολής της αντίκρουσής του στον ισχυρισμό του αντιδίκου. Εάν το έγγραφο προσκομιστεί σε συζήτηση, πρέπει να προσβληθεί πριν από το τέλος της συζήτησης. Εάν ο αντίδικος προτίθεται να κάνει χρήση του προσβαλλόμενου εγγράφου, το δικαστήριο διατάσσει την έρευνα της γνησιότητάς του. Το βάρος της απόδειξης φέρει ο διάδικος που προβάλλει την ένσταση γνησιότητας του εγγράφου. Εάν το προσβαλλόμενο έγγραφο δεν φέρει την υπογραφή του διαδίκου που προσβάλλει τη γνησιότητά του, το βάρος της απόδειξης φέρει ο διάδικος που προσκόμισε το έγγραφο. Μετά τη διεξαγωγή της έρευνας για την εξακρίβωση της γνησιότητας του προσβαλλόμενου εγγράφου, το δικαστήριο αποφασίζει αν είναι γνήσιο ή πλαστό. Το δικαστήριο μπορεί να εντάξει την εν λόγω κρίση του στην απόφαση που εκδίδει επί της υπόθεσης (άρθρα 193 και 194 του GPK).

Οι κανόνες που διέπουν την πραγματογνωμοσύνη ορίζονται στα άρθρα 195 ως 203 του GPK.

Πραγματογνώμονες διορίζονται έπειτα από αίτημα των διαδίκων ή από το δικαστήριο ενεργώντας αυτεπαγγέλτως. Οι πραγματογνώμονες προσκομίζουν τις εκθέσεις τους τουλάχιστον μια εβδομάδα πριν από την προγραμματισμένη ημερομηνία της συζήτησης στην οποία πρέπει να εισαχθεί η έκθεση.

Εάν προσβληθεί το πόρισμα του πραγματογνώμονα, το δικαστήριο μπορεί να διορίσει έναν άλλον πραγματογνώμονα ή περισσότερους πραγματογνώμονες. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να ζητήσει από τον πραγματογνώμονα να αναθεωρήσει τη γνώμη του ή να παράσχει δεύτερη γνώμη επί του θέματος.

Οι κανόνες που διέπουν την αυτοψία και την ταυτοποίηση ορίζονται στα άρθρα 204 ως 206 του GPK.

Το δικαστήριο, έπειτα από αίτημα διαδίκου ή κατά τη διακριτική του ευχέρεια, μπορεί να διατάξει τη διενέργεια αυτοψίας σε ακίνητη ή κινητή περιουσία και την ταυτοποίηση ενός προσώπου με ή χωρίς την συμμετοχή μαρτύρων και πραγματογνωμόνων διορισμένων από το δικαστήριο.

Η αυτοψία και η ταυτοποίηση είναι μέθοδοι συλλογής και επαλήθευσης αποδεικτικών στοιχείων. Εμπίπτουν στην αρμοδιότητα ολόκληρης της σύνθεσης και μπορούν να ανατεθούν σε μέλος του δικαστηρίου ή σε άλλο δικαστήριο.

Το δικαστήριο ενημερώνει τους διαδίκους για τον ημερομηνία και τον τόπο της αυτοψίας. Συντάσσεται πρακτικό της αυτοψίας, στο οποίο ορίζονται αναλυτικά τα ευρήματα της αυτοψίας, οι εξηγήσεις του πραγματογνώμονα και οι καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάστηκαν στον τόπο της αυτοψίας.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Η απόδειξη με μάρτυρες διεξάγεται με την κατάθεση των μαρτύρων. Γραπτές καταθέσεις μαρτύρων δεν γίνονται δεκτές. Τα πορίσματα της πραγματογνωμοσύνης υποβάλλονται γραπτώς τουλάχιστον μια εβδομάδα πριν από την προγραμματισμένη ημερομηνία της συζήτησης και έπειτα εξετάζονται στο δικαστήριο και γίνονται δεκτά ως αποδείξεις. Το δικαστήριο και οι διάδικοι μπορούν να υποβάλουν ερωτήσεις στους πραγματογνώμονες.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το εθνικό δικονομικό δίκαιο δεν αποδίδει μεγαλύτερη βαρύτητα σε ορισμένα είδη απόδειξης έναντι άλλων. Οι αποδείξεις εξετάζονται αυτοτελώς και συνολικά κατά την ημερομηνία εκτίμησης των πραγματικών περιστατικών που έχουν αποδειχθεί και καθορίζουν το βάσιμο της αγωγής.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Σε ορισμένες περιπτώσεις που ορίζονται ρητά στον νόμο, για παράδειγμα για την επικύρωση νόμιμων συναλλαγών για τις οποίες απαιτείται γραπτή πράξη, επιτρέπεται μόνον η έγγραφη απόδειξη. Η μαρτυρία δεν επιτρέπεται στις παρακάτω περιπτώσεις: άρνηση του περιεχομένου ενός δημόσιου εγγράφου ομολογία περιστάσεων για την απόδειξη των οποίων απαιτείται η προσκόμιση γραπτών πράξεων επικύρωσης συμβάσεων αξίας που υπερβαίνει το ποσό των 5000 BGN (βουλγαρικών λεβ), εκτός αν η σύμβαση είχε συναφθεί μεταξύ συζύγων, ανιόντων ή καπνόντων σε ευθεία γραμμή, συγγενών εξ αίματος έως τον τέταρτο βαθμό ή συγγενών εξ αγχιστείας έως και τον δεύτερο βαθμό συγγένειας διευθέτηση χρηματικών υποχρεώσεων που έχουν δημιουργηθεί με γραπτή απόφαση επικύρωση γραπτών συμφωνητικών στα οποία συμβάλλεται ο διάδικος που ζητά την άδεια εξέτασης μαρτύρων ή για την τροποποίηση ή ακύρωση των εν λόγω συμφωνητικών άρνηση του περιεχομένου ενός ιδιωτικού εγγράφου που έχει συνταχθεί από τον διάδικο.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει, εκτός αν ρητά εξαιρείται από την υποχρέωση μαρτυρίας κατά τον νόμο.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Εκτός από τους συνηγόμενους των διαδίκων ή τους διαμεσολαβητές στη διαφορά, μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν τα εξής πρόσωπα: οι ανιόντες ή οι καπνόντες των διαδίκων σε ευθεία γραμμή, τα αδέρφια τους, οι συγγενείς εξ αγχιστείας πρώτου βαθμού, οι σύζυγοι, οι πρώην σύζυγοι ή οι αναγνωρισμένοι σύντροφοι κατά το κοινό δίκαιο (άρθρο 166 του GPK). Το δικαστήριο αξιολογεί τη μαρτυρία εν όψει όλων των υπόλοιπων διαθέσιμων πληροφοριών που έχει για την υπόθεση και λαμβάνει υπόψη οποιοδήποτε συμφέρον μπορεί να έχει ο μάρτυρας στην υπόθεση.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Σύμφωνα με το άρθρο 163 του GPK, οι μάρτυρες πρέπει να προσέλθουν στο δικαστήριο και να καταθέσουν. Ο μάρτυρας που έχει νόμιμους λόγους να μην καταθέσει ή να μην απαντήσει σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, πρέπει να δηλώσει γραπτώς τους λόγους στο δικαστήριο πριν από τη συζήτηση στην οποία πρόκειται να καταθέσει, προσκομίζοντας τα αναγκαία δικαιολογητικά. (άρθρο 167 του GPK). Η μη συμμόρφωση με την κλήτευση και η μη προσέλευση στο δικαστήριο επισείει πρόστιμο και το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάξει τη βίαιη προσαγωγή του μάρτυρα στο δικαστήριο από τη δικαστική αστυνομία.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Αποδείξεις μπορούν να συγκεντρωθούν από όλους τους μετέχοντες στη δίκη, εκτός από όσους παρατίθενται στο εδάφιο 6B, ακόμη και αν στερούνται τη νομική ικανότητα ή δεν έχουν συμφέρον στην έκβαση της διαφοράς. Το δικαστήριο αξιολογεί τις καταθέσεις των μαρτύρων λαμβάνοντας υπόψη τη νομική ανικανότητα ή το συμφέρον του μάρτυρα στην υπόθεση.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Η απόδειξη με μάρτυρες διεξάγεται έπειτα από αίτημα των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο. Η κλήση του μάρτυρα επιδιόεται στη διεύθυνση που υποδεικνύει ο διάδικος ο οποίος καλεί τον μάρτυρα. Εάν η διεύθυνση είναι εσφαλμένη, το δικαστήριο ορίζει προθεσμία για να υποδείξει ο διάδικος μια νέα διεύθυνση.

Κάθε μάρτυρας που έχει κλητευτεί νομίμως και προσέρχεται στο δικαστήριο εξετάζεται ξεχωριστά, με παρουσία των διαδίκων. Οι μάρτυρες μπορούν να εξεταστούν περισσότερες από μια φορές. Το δικαστήριο αξιολογεί την κατάθεση του μάρτυρα εν όψει όλων των άλλων αποδείξεων που έχουν συγκεντρωθεί για την υπόθεση. Σύμφωνα με το άρθρο 170 του GPK, πριν από την εξέταση, το δικαστήριο ενημερώνει τους μάρτυρες για τις συνέπειες της ψευδορκίας και καταγράφει τα προσωπικά στοιχεία τους. Όταν το δικαστήριο έχει επιτακτικό λόγο προς τούτο, μπορεί να εξετάσει τον μάρτυρα πριν από την προγραμματισμένη ημερομηνία της συζήτησης ή εξωδικαστικά. Οι διάδικοι κλητεύονται να παραστούν στην εξέταση. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν προβλέπει την εξέταση μαρτύρων με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα. Όταν πρέπει να συγκεντρωθούν αποδείξεις σε άλλη δικαστική περιφέρεια, το δικαστήριο μπορεί να αναθέσει το εν λόγω καθήκον στο κατά τόπον αρμόδιο περιφερειακό δικαστήριο (*rayonen sad*) (άρθρο 25 του GPK).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Οι αποδείξεις που έχουν αποκτηθεί παράνομα ή αποδεικνύονται πλαστές κατόπιν ένστασης γνησιότητας σύμφωνα με τη διαδικασία της προσβολής εγγράφων, δεν λαμβάνονται υπόψη για την έκδοση της απόφασης. Οι εν λόγω αποδείξεις μπορεί να αποκλειστούν από την υπόθεση. Η ίδια διαδικασία ισχύει για τις αποδείξεις που προσκομίστηκαν και διαπιστώθηκε ότι δεν είναι συναφείς με τη διαφορά.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Η κατάθεση ενός διαδίκου μπορεί να γίνει δεκτή ως απόδειξη εάν έχει ληφθεί σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζεται στο άρθρο 176 του GPK, δηλαδή, σε περίπτωση που το δικαστήριο έχει διατάξει τον διάδικο να εμφανιστεί αυτοπροσώπως και να παράσχει εξηγήσεις που είναι συναφείς με τις περιστάσεις της υπόθεσης.

Τελευταία επικαιροποίηση: 11/02/2020

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Τσεχία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το βάρος της απόδειξης απορρέει από το «βάρος της επίκλησης», το οποίο καθορίζεται ουσιαστικά από τη νομική διάταξη βάσει της οποίας γίνεται η δικαστική επιβολή του δικαιώματος: ειδικότερα, πρόκειται για ένα σύνολο πραγματικών περιστατικών των οποίων πρέπει να γίνει επίκληση σε ορισμένη υπόθεση. Ο κώδικας πολιτικής δικονομίας ορίζει ότι κάθε διάδικος βαρύνεται με την απόδειξη των ισχυρισμών του και με την επίκληση των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων (η υποχρέωση αυτή είναι γνωστή ως «βάρος της απόδειξης»). Κατά κανόνα, κάθε πρόσωπο που προβαίνει σε ισχυρισμό ο οποίος είναι σημαντικός για ορισμένη υπόθεση υπόκειται στο βάρος της απόδειξης.

Όλα τα μέρη οφείλουν να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το βάρος της επίκλησης και το βάρος της απόδειξης των ισχυρισμών τους. Αν τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται ο διάδικος και τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζει είναι ελλιπή, το δικαστήριο οφείλει να τον ενημερώσει για το γεγονός αυτό.

Εάν το δικαστήριο κρίνει ότι τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται κάποιος από τους διαδίκους δεν αποδείχθηκαν στο πλαίσιο της αμφισβητούμενης δικαιοδοσίας, οφείλει να ενημερώσει τον εν λόγω διάδικο ότι πρέπει να προταθούν αποδεικτικά στοιχεία προς στήριξη όλων των ισχυρισμών και ότι, εάν ο διάδικος δεν εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή, θα μπορούσε να χάσει τη δίκη. Ωστόσο, το δικαστήριο υποχρεούται να παρέχει τις συμβουλές αυτές μόνο κατά τη διάρκεια της συζήτησης και όχι με την αποστολή δικαστικών εγγράφων προς τους διαδίκους (π.χ. με κλήτευση).

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Δεν απαιτείται η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων για πραγματικά περιστατικά τα οποία είναι κοινώς γνωστά (δηλαδή γεγονότα γνωστά σε μεγάλη ομάδα προσώπων σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο) ή είναι γνωστά στο δικαστήριο από τις δραστηριότητές του, ούτε για τη νομοθεσία που δημοσιεύεται ή κοινοποιείται στη Συλλογή Νομοθεσίας της Τσεχικής Δημοκρατίας. Το δικαστήριο μπορεί να λάβει γνώση αλλοδαπού δικαίου μέσω δικής του μελέτης, μέσω δήλωσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης κατόπιν αιτήματος του δικαστηρίου, μέσω πραγματογνωμοσύνης ή μέσω αιτήματος σύμφωνα με διεθνείς συνθήκες. Κάθε τέτοιο πραγματικό περιστατικό μπορεί να ανταποδοχθεί με την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων.

Για ορισμένες κατηγορίες πραγματικών περιστατικών, ο νόμος μπορεί να προβλέπει τεκμήριο. Ενίοτε προβλέπονται μαχητά τεκμήρια, των οποίων είναι δυνατή η ανταπόδειξη με αποδεικτικά στοιχεία, καθώς επίσης, κατ' εξαίρεση, αμάχητα τεκμήρια, κατά των οποίων δεν επιτρέπεται ανταπόδειξη. Σε περίπτωση μαχητού τεκμηρίου, το δικαστήριο το θεωρεί αποδεδειγμένο εάν κανένας από τους διαδίκους δεν προτείνει αποδεικτικά στοιχεία για την ανατροπή του τεκμηρίου και, ως εκ τούτου, δεν αποδεικνύει πραγματικά περιστατικά περί του αντιθέτου κατά τη διαδικασία. Κατά ορισμένων μαχητών τεκμηρίων επιτρέπεται ανταπόδειξη μόνον εντός νόμιμης προθεσμίας.

Το δικαστήριο δεσμεύεται από αποφάσεις αρμόδιων αρχών για τη διάπραξη εγκλήματος, αδικήματος ή άλλης διοικητικής παράβασης που τιμωρείται βάσει ειδικών κανονισμών, καθώς και από αποφάσεις σχετικά με την ταυτότητα του δράστη. Το δικαστήριο δεσμεύεται επίσης από αποφάσεις σχετικά με την προσωπική κατάσταση. Εντούτοις, το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από απόφαση περί της τέλεσης αδικήματος ή περί της ταυτότητας του δράστη αν η απόφαση εκδόθηκε με τη διαδικασία του αυτοφώρου. Καμία άλλη ευθυμηγορία στο πλαίσιο απόφασης ποινικού δικαστηρίου ή απόφασης περί διοικητικών παραβάσεων δεν δεσμεύει το δικαστήριο.

Ειδικό είδος μαχητού τεκμηρίου συνίσταται σε γεγονότα που συνηγούνται ότι ένα μέρος υπέστη άμεσα ή έμμεσα διάκριση λόγω φύλου, φυλής, θρησκευτικών πεποιθήσεων ή άλλων περιστάσεων. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το βάρος της απόδειξης βαρύνει τον αντίδικο, ο οποίος οφείλει να αποδείξει ότι δεν υπήρξε διακριτική μεταχείριση.

Οι πράξεις που εκδίδονται από τα δικαστήρια της Τσεχικής Δημοκρατίας ή από άλλες κρατικές αρχές στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους και οι πράξεις που έχουν κηρυχθεί δημόσιες από τη νομοθεσία επιβεβαιώνουν ότι συνιστούν κανονισμό ή δήλωση της αρχής που εξέδωσε την πράξη (εκτός εάν υπάρχουν αποδείξεις περί του αντιθέτου) και επιβεβαιώνουν επίσης την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών που πιστοποιούνται ή επιβεβαιώνονται σε αυτές. Όταν πραγματικά περιστατικά αποδεικνύονται με δημόσιο έγγραφο, το βάρος της απόδειξης βαρύνει τον διάδικο που επιδιώκει να προσβάλει τη γνησιότητα του δημόσιου εγγράφου. Αντιθέτως, όταν πρόκειται για ιδιωτικά έγγραφα, το βάρος της απόδειξης φέρει ο διάδικος που τα επικαλείται. Εάν το μέρος τεκμηριώσει τις αξιώσεις του με ιδιωτικό έγγραφο και ο αντισυμβαλλόμενος αμφισβητήσει τη γνησιότητα ή την ορθότητά του, το βάρος της απόδειξης μετακυλιέται στον διάδικο που έχει προτείνει το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο, ο οποίος στη συνέχεια πρέπει να τεκμηριώσει τους ισχυρισμούς του με άλλον τρόπο.

Κατά κανόνα, πανομοιότυποι ισχυρισμοί των διαδίκων δεν χρειάζεται να αποδειχθούν και το δικαστήριο τους θεωρεί αποδεδειγμένους.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Στις δικαστικές διαδικασίες εφαρμόζεται η αρχή της ελεύθερης αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων, δηλαδή ο νόμος δεν προβλέπει τα ακριβή όρια που καθορίζουν πότε το δικαστήριο πρέπει να δεχθεί ένα πραγματικό περιστατικό ως αποδεδειγμένο ή όχι. Ο κώδικας πολιτικής δικονομίας προβλέπει ότι «το δικαστήριο εκτιμά τα αποδεικτικά στοιχεία κατά τη διακριτική του ευχέρεια, κάθε αποδεικτικό στοιχείο χωριστά και όλα τα αποδεικτικά στοιχεία από κοινού· το δικαστήριο λαμβάνει δεόντως υπόψη παν στοιχείο το οποίο έρχεται στο φως στο πλαίσιο της διαδικασίας, συμπεριλαμβανομένων των πραγματικών περιστατικών που επικαλούνται οι διάδικοι».

Το δικαστήριο εκδίδει απόφαση επί τη βάσει των πορισμάτων του. Τα πορίσματα αποτελούν μια κατάσταση για την οποία δεν υπάρχουν εύλογες ή θεμιτές αμφιβολίες.

Γενικά, εάν οι εκτιμήσεις κατά την αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η ακρίβεια των ισχυρισμών δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί ή να απορριφθεί, η απόφαση θα είναι δυσμενής για τον διάδικο που όφειλε να αποδείξει την αλήθεια των ισχυρισμών του.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Στην αμφισβητούμενη δικαιοδοσία, η γενική αρχή είναι ότι το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του μόνο τις αποδείξεις που προτείνονται από τους διαδίκους. Ωστόσο, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία δεν θα ληφθούν υπόψη — συνήθως εάν κρίνει ότι το εν λόγω πραγματικό περιστατικό έχει αποδειχθεί. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να λάβει υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία άλλα από αυτά που προτείνουν οι διάδικοι, σε περιπτώσεις όπου είναι αναγκαία η διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών και εάν αυτά προκύπτουν από το περιεχόμενο της δικογραφίας. Εάν οι διάδικοι δεν προσδιορίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για την τεκμηρίωση των ισχυρισμών τους, το δικαστήριο βασίζει την εξέταση των πραγματικών περιστατικών στα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν προσκομιστεί. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να θεωρήσει πανομοιότυπους ισχυρισμούς των διαδίκων ως αποδεδειγμένους.

Αντιθέτως, σε διαδικασίες εκούσιας δικαιοδοσίας, δηλαδή σε υποθέσεις στις οποίες η διαδικασία μπορεί να κινηθεί αυτεπαγγέλτως, καθώς και σε ορισμένες άλλες διαδικασίες, το δικαστήριο υποχρεούται να λάβει επίσης υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία που είναι αναγκαία για τη διακρίβωση των πραγματικών περιστατικών πέραν εκείνων που προτείνουν οι διάδικοι.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Το δικαστήριο διεξάγει αποδείξεις κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Για πρακτικούς λόγους, μπορεί να ζητηθεί από άλλο δικαστήριο να διεξαγάγει αποδείξεις ή ο προεδρεύων δικαστής, με εντολή του τμήματος, μπορεί να διεξαγάγει αποδείξεις εκτός της συζήτησης (αυτό εξαρτάται επίσης από το είδος των αποδεικτικών στοιχείων κ.λπ.). Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων. Τα αποτελέσματα της διεξαγωγής αποδείξεων πρέπει πάντοτε να κοινοποιούνται μετά τη συζήτηση. Τα μέρη έχουν το δικαίωμα να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους σχετικά με κάθε αποδεικτικό στοιχείο που έχει προσκομιστεί.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Εξαρτάται από το δικαστήριο ποια αποδεικτικά στοιχεία θα λάβει υπόψη του. Η απόφαση του δικαστηρίου να μην λάβει υπόψη του ορισμένα προτεινόμενα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι δεόντως αιτιολογημένη. Σε γενικές γραμμές, το δικαστήριο δεν θα λάβει υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία τα οποία, κατά την κρίση του δικαστηρίου, δεν μπορούν να συμβάλουν στην αποσαφήνιση της υπόθεσης (για να αποτρέψει, δηλαδή, την περιττή διεξαγωγή αποδείξεων), ούτε θα διεξαγάγει αποδείξεις που θα συνεπάγονταν δαπάνες δυσανάλογες προς το ποσό της αξίωσης που αποτελεί το αντικείμενο της διαφοράς ή εάν το ποσό της αξίωσης δεν μπορεί να προσδιοριστεί καθόλου. Προκειμένου το δικαστήριο να αξιολογήσει σαφώς ποια αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να λάβει υπόψη του, οι διάδικοι υποχρεούνται να προτείνουν συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία, δηλαδή να προσδιορίσουν τους μάρτυρες με το ονοματεπώνυμο τους και άλλα στοιχεία ταυτοποίησης, και να προσδιορίσουν τους ισχυρισμούς για τους οποίους θα καταθέσει ο προτεινόμενος μάρτυρας· ακόμη, οι διάδικοι υποχρεούνται να συγκεκριμενοποιήσουν τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία που επικαλούνται και να προσδιορίσουν επακριβώς το ζήτημα επί του οποίου θα κληθεί να γνωματεύσει πραγματογνώμονας με έκθεση πραγματογνωμοσύνης.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Όλα τα μέσα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών μιας υπόθεσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία. Σε αυτά περιλαμβάνονται, ιδίως, η εξέταση μαρτύρων, οι πραγματογνωμοσύνες, οι εκθέσεις και οι δηλώσεις των αρχών και των φυσικών και νομικών προσώπων, τα αρχεία και άλλα έγγραφα συμβολαιογράφων και δικαστικών επιμελητών, η εξέταση των διαδίκων και η υποβολή ερωτήσεων σε αυτούς.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Κάθε φυσικό πρόσωπο που δεν μετέχει ως διάδικος στην εκάστοτε διαδικασία υποχρεούται να παραστεί στο δικαστήριο, εφόσον κλητευθεί, και να καταθέσει ως μάρτυρας. Ο μάρτυρας καταθέτει για περιστατικά που βίωσε ή υπέπεσαν στην αντίληψή του. Οφείλει να πει την αλήθεια χωρίς να αποκρύψει τίποτα. Οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν μόνο σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εν λόγω καταθέσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον κίνδυνο ποινικής δίωξης για τους ίδιους ή για κοντινά τους πρόσωπα· το δικαστήριο κρίνει αν οι λόγοι για τους οποίους ο μάρτυρας αρνείται να καταθέσει είναι δικαιολογημένοι. Κατά την έναρξη της εξέτασης, πρέπει να προσδιορίζεται η ταυτότητα του μάρτυρα μαζί με τις περιστάσεις που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την αξιοπιστία του. Οι μάρτυρες θα πρέπει επίσης να ενημερώνονται για τη σημασία της κατάθεσής τους, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, και για τις ποινικές συνέπειες της ψευδούς κατάθεσης. Ο προεδρεύων δικαστής ζητά από τον μάρτυρα να περιγράψει όλα όσα γνωρίζει σχετικά με το εξεταζόμενο ζήτημα. Στη συνέχεια, ο δικαστής υποβάλλει τις αναγκαίες ερωτήσεις για να συμπληρώσει και να αποσαφηνίσει την κατάθεσή του. Ερωτήσεις μπορούν επίσης να υποβάλουν τα υπόλοιπα μέλη της σύνθεσης του δικαστηρίου, καθώς επίσης, με άδεια του προεδρεύοντος δικαστή, διάδικοι και πραγματογνώμονες.

Η εισφορά αποδεικτικών στοιχείων από τους πραγματογνώμονες διαφέρει, κυρίως επειδή στις περισσότερες περιπτώσεις οι πραγματογνώμονες συντάσσουν γραπτή πραγματογνωμοσύνη και στη συνέχεια υποβάλλουν συνήθως προφορικές παρατηρήσεις επ' αυτής. Το αποδεικτικό μέσο της πραγματογνωμοσύνης διεξάγεται σε περιπτώσεις όπου είναι αναγκαία η αξιολόγηση περιστάσεων που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις. Η πραγματογνωμοσύνη αποτελείται από τρία μέρη: τις διαπιστώσεις, όπου ο πραγματογνώμονας περιγράφει τις περιστάσεις που εξέτασε· τη γνωμοδότηση, η οποία περιλαμβάνει την εκτίμηση του πραγματογνώμονα (συμπεράσματα του πραγματογνώμονα) και τη ρήτρα του πραγματογνώμονα. Κατά κανόνα, οι πραγματογνώμονες εξετάζουν συγκεκριμένα ζητήματα που καθορίζονται από το δικαστήριο, εκτός εάν μια γνωμοδότηση υπόκειται σε νομικές απαιτήσεις (ιδίως στον τομέα του εταιρικού δικαίου). Οι πραγματογνώμονες διορίζονται από το δικαστήριο το οποίο τους επιλέγει από μητρώο πραγματογνωμόνων και διερμηνέων (το οποίο τηρείται από τα περιφερειακά δικαστήρια). Οι πραγματογνώμονες δικαιούνται χρηματική αποζημίωση για την κατάρτιση εκτίμησης ή γνωμοδότησης, εφόσον αυτό προβλέπεται από τη σχετική νομοθεσία.

Ο προεδρεύων δικαστής μπορεί να διατάξει διάδικο ή άλλο πρόσωπο να εμφανιστεί ενώπιον πραγματογνώμονα, να του προσκομίσει τα απαραίτητα στοιχεία, να του δώσει τις απαραίτητες εξηγήσεις, να υποβληθεί σε ιατρική εξέταση ή αιματολογική εξέταση, ή να πράξει ή να υποστεί κάτι, εάν είναι αναγκαίο για την υποβολή πραγματογνωμοσύνης.

Πραγματογνωμοσύνη μπορεί επίσης να υποβληθεί από διάδικο. Εάν η πραγματογνωμοσύνη που υποβάλλεται από διάδικο έχει όλα τα νόμιμα στοιχεία και περιλαμβάνει ρήτρα πραγματογνώμονα στην οποία ο τελευταίος δηλώνει ότι γνωρίζει τις συνέπειες μιας εσκεμμένα ψευδούς πραγματογνωμοσύνης, λαμβάνεται υπόψη σαν να επρόκειτο για πραγματογνωμοσύνη που ζητήθηκε από το δικαστήριο. Το δικαστήριο επιτρέπει σε πραγματογνώμονα από τον οποίο ένας από τους διαδίκους ζήτησε πραγματογνωμοσύνη να συμβουλευθεί τον φάκελο ή του επιτρέπει να εξοικειωθεί με άλλον τρόπο με τις πληροφορίες που απαιτούνται για την κατάρτιση της πραγματογνωμοσύνης.

Οι μάρτυρες καταθέτουν για πραγματικά περιστατικά που διαπίστωσαν άμεσα, ενώ οι πραγματογνώμονες εκφράζουν απόψεις μόνο σε τομείς στους οποίους η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών εξαρτάται από ειδικές γνώσεις. Τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει πραγματογνώμονας δεν υπόκεινται σε δικαστική αξιολόγηση όσον αφορά την ορθότητά τους· το δικαστήριο αξιολογεί την πειστικότητα της γνωμοδότησης όσον αφορά την πληρότητά της σε σχέση με τις καθορισμένες απαιτήσεις, την εσωτερική συνέπεια και τη συμβατότητα με άλλα αποδεικτικά στοιχεία.

Τα αποδεικτικά έγγραφα συλλέγονται ως εξής: το έγγραφο ή μέρος αυτού διαβάζεται ή το περιεχόμενό του γνωστοποιείται κατά τη διάρκεια της συζήτησης από τον προεδρεύοντα δικαστή. Ο προεδρεύων δικαστής μπορεί να απαιτήσει από διάδικο που κατέχει έγγραφο το οποίο απαιτείται ως αποδεικτικό στοιχείο να το προσκομίσει ή μπορεί να λάβει το εν λόγω έγγραφο από άλλο δικαστήριο, αρχή ή νομικό πρόσωπο.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Δεν υπάρχει προτίμηση όσον αφορά τις μεθόδους που εφαρμόζονται, μολονότι ορισμένα αποδεικτικά μέσα μπορούν να διεξαχθούν μόνον αφού καταστεί αδύνατη η διεξαγωγή αποδείξεων κατά τον νόμο (κατά κανόνα, μόνον εάν, για παράδειγμα, καταστραφούν διάφορες πράξεις με υποχρεωτικά έγγραφο τύπου, μπορούν να ληφθούν αποδεικτικά στοιχεία με άλλα μέσα, π.χ. με την εξέταση μαρτύρων). Η διεξαγωγή αποδείξεων με την εξέταση διαδίκων επί των ισχυρισμών τους μπορεί να διατάσσεται σε ένδικες υποθέσεις μόνον εάν το επίμαχο πραγματικό περιστατικό δεν μπορεί να αποδειχθεί με άλλα μέσα (εκτός αν οι διάδικοι συγκατατίθενται στην εξέτασή τους). Ως εκ τούτου, προτιμούνται άλλα αποδεικτικά μέσα.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Σε ορισμένες περιπτώσεις, ενδέχεται να ορίζει ο νόμος ποια αποδεικτικά στοιχεία είναι απαραίτητα· εξαρτάται από τη συγκεκριμένη διαφορά (π.χ. σε διαδικασίες σχετικά με τη χορήγηση άδειας για την τέλεση γάμου πρέπει να εξετάζονται και οι δύο μέλλοντες σύζυγοι).

Ορισμένα πραγματικά περιστατικά μπορούν να αποδειχθούν μόνο με συγκεκριμένο τρόπο, π.χ. διαταγή πληρωμής βάσει συναλλαγματικής ή επιταγής μπορεί να εκδοθεί μόνο με προσκόμιση του πρωτότυπου τίτλου, απόφασης περί απόσβεσης χρέους ή άλλης πράξης· η διαταγή εκτέλεσης μπορεί να εκτελεστεί μόνο με την προσκόμιση εκτελεστής απόφασης ή εκτελεστού τίτλου κ.λπ.

Για την απόδειξη ορισμένων υποχρεώσεων ή εμπράγματων δικαιωμάτων (ιδίως όσον αφορά ακίνητη περιουσία), ο νόμος απαιτεί έγγραφη σύμβαση — η μέθοδος προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων προκύπτει στη συνέχεια από την απαίτηση αυτή.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ναι. Κάθε πρόσωπο υποχρεούται σύμφωνα με τον νόμο να προσέλθει στο δικαστήριο, εφόσον κλητευθεί, και να καταθέσει ως μάρτυρας· δεν μπορεί να εκπροσωπηθεί από άλλο πρόσωπο. Οι μάρτυρες που εκπληρώνουν την υποχρέωσή τους να καταθέσουν δικαιούνται «αποζημίωση μάρτυρα» (δηλαδή χρηματική αποζημίωση για τις δαπάνες στις οποίες υποβλήθηκαν και για την απώλεια εσόδων).

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν σε περιπτώσεις κατά τις οποίες οι εν λόγω καταθέσεις θα μπορούσαν να οδηγήσουν στον κίνδυνο ποινικής δίωξης για τους ίδιους ή για κοντινά τους πρόσωπα· το δικαστήριο κρίνει αν οι λόγοι για τους οποίους ο μάρτυρας αρνείται να καταθέσει είναι δικαιολογημένοι. Το δικαστήριο πρέπει επίσης να εσέβεται τη νομική υποχρέωση των μαρτύρων να τηρούν το απόρρητο διαβαθμισμένων πληροφοριών που προστατεύονται από ειδικό νόμο και άλλα απόρρητα που προβλέπονται από τον νόμο ή αναγνωρίζονται από το κράτος (π.χ. στοιχεία που περιλαμβάνονται στα ιατρικά έγγραφα ασθενούς — «ιατρικά απόρρητα», τραπεζικά απόρρητα κ.λπ.). Στις περιπτώσεις αυτές, το πρόσωπο μπορεί να εξεταστεί μόνον εάν έχει απαλλαγεί από την εν λόγω υποχρέωση από την αρμόδια αρχή ή από το πρόσωπο προς το συμφέρον του οποίου υφίσταται η υποχρέωση αυτή.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Η εκπλήρωση της υποχρέωσης μαρτυρίας μπορεί να επιβληθεί με τη βίαιη προσαγωγή του προσώπου ενώπιον του δικαστηρίου από την αστυνομία της Τσεχικής Δημοκρατίας ή, σε ακραίες περιπτώσεις, με την επιβολή προστίμου.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Γενικά, δεν υπάρχουν κατηγορίες προσώπων που να μην υποχρεούνται να καταθέσουν· ωστόσο, υπάρχουν είδη πραγματικών περιστατικών για τα οποία ορισμένα πρόσωπα δικαιούνται να μην καταθέσουν (βλ. ερώτηση 2.9).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Μόνον ο (προεδρεύων) δικαστής έχει το δικαίωμα να εξετάζει μάρτυρες και ηγείται της εξέτασης. Περαιτέρω ερωτήσεις μπορούν επίσης να απευθύνουν στους μάρτυρες τα υπόλοιπα μέλη της σύνθεσης του δικαστηρίου, καθώς επίσης διάδικοι και πραγματογνώμονες, αλλά μόνο με την άδεια του προεδρεύοντος δικαστή. Ο προεδρεύων δικαστής μπορεί να απορρίψει ορισμένη ερώτηση, η οποία, για παράδειγμα, είναι ερώτηση που καθοδηγεί τον μάρτυρα, που αποσκοπεί να τον παγιδεύσει ή δεν είναι ενδεδειγμένη ή πρακτική.

Η χρήση σύγχρονων τεχνολογιών (συμπεριλαμβανομένης της βιντεοδιάσκεψης) που επιτρέπουν την εξ αποστάσεως εξέταση επιτρέπεται επί του παρόντος στα δικαστήρια που διαθέτουν τον αναγκαίο τεχνικό εξοπλισμό.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Ναι. Εάν ο διάδικος προτείνει προς επίρρωση των ισχυρισμών του αποδεικτικά στοιχεία τα οποία συγκεντρώθηκαν ή ελήφθησαν από τον ίδιο κατά παράβαση διατάξεων νόμου με γενική υποχρεωτική ισχύ, και η συγκέντρωση ή η λήψη των αποδεικτικών στοιχείων είχε ως αποτέλεσμα την προσβολή των δικαιωμάτων άλλου φυσικού ή νομικού προσώπου, το δικαστήριο δεν θα λάβει υπόψη του τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία λόγω του απαράδεκτου χαρακτήρα τους.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη διεξαγωγή αποδείξεων με εξέταση των διαδίκων, εάν το επίμαχο πραγματικό περιστατικό δεν μπορεί να αποδειχθεί διαφορετικά και εφόσον ο διάδικος που πρόκειται να εξεταστεί συναινεί σε αυτό. Ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται στις διαδικασίες εκούσιας δικαιοδοσίας, δηλαδή στις διαδικασίες που μπορούν να κινηθούν αυτεπαγγέλτως (βλ. παράγραφο 2.1), ούτε στις διαδικασίες διαζυγίου ή λύσης, ακύρωσης ή αναγνώρισης του ανυποστάτου συμφώνου συμβίωσης. Ως μέσο απόδειξης λογίζεται μόνον η εξέταση διαδίκων την οποία το δικαστήριο έχει διατάξει αυτοτελώς ως διαδικαστικό αποδεικτικό μέσο προς απόδειξη προβαλλόμενων ισχυρισμών.

4 Έχει ορίσει το εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων, άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις δυνάμει του κανονισμού; Εάν ναι, στο πλαίσιο

ποιων διαδικασιών είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων; Μπορούν μόνο να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων ή και να συνδράμουν στη διεξαγωγή αποδείξεων βάσει παραγγελίας από άλλο κράτος μέλος; Βλ. επίσης γνωστοποίηση βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Στην Τσεχική Δημοκρατία δεν υπάρχουν τέτοιου είδους αρχές.

Τελευταία επικαιροποίηση: 14/04/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση [de](#) αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Υπάρχει ήδη μετάφραση στις ακόλουθες γλώσσες: [en](#)

Διεξαγωγή αποδείξεων - Γερμανία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Καταρχήν, στην αστική δίκη κάθε διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών των οποίων η πλήρωση συνιστά όρο της εφαρμογής επωφελέους για τον ίδιο κανόνα δικαίου. Ως εκ τούτου, η κατανομή του βάρους απόδειξης προκύπτει συχνά από το ουσιαστικό αστικό δικαιο, δεδομένου ότι αυτό περιέχει βάσεις θεμελίωσης αξιώσεων, επικουρικούς κανόνες, γνήσιες και καταχρηστικές ενστάσεις. Τα πραγματικά περιστατικά που πληρούν το πραγματικό νόμιμη βάσης αξίωσης (για παράδειγμα: σύναψη σύμβασης πώλησης) πρέπει κατά κανόνα να προβληθούν (αρχή της διάθεσης) και, αν ο αντίδικος τα αμφισβητεί, να αποδειχθούν από τον διάδικο που προβάλλει αξίωση (για παράδειγμα, για καταβολή του τιμήματος πώλησης) στηριζόμενη στην εν λόγω νόμιμη βάση. Αντιθέτως, ο αντίδικος πρέπει να προβάλει και να αποδείξει ότι διαθέτει αντίθετα δικαιώματα ή ενστάσεις (π.χ. εξόφληση). Όταν εξακολουθεί να υπάρχει αμφιβολία για κάποιο πραγματικό περιστατικό βαρύνουσας σημασίας ακόμη και μετά την εξάντληση όλων των αποδεικτικών μέσων που επιτρέπει η δικονομία, το δικαστήριο εκδίδει διάταξη σχετικά με το βάρος της απόδειξης, με την οποία καθορίζεται το ποιος διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης. Ο διάδικος που κατά τους κανόνες για το βάρος απόδειξης βαρύνεται με την απόδειξη του επίμαχου πραγματικού περιστατικού χάνει τη δίκη αν δεν αντεπεξέλθει στο εν λόγω βάρος.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Το γερμανικό δικαιο προβλέπει διάφορες ελαφρύνσεις από το βάρος της απόδειξης, που φθάνουν μέχρι την αντιστροφή του εν λόγω βάρους. Ειδικότερα:

1. Αντιστροφή του βάρους της απόδειξης

Στην αστική δίκη γίνεται λόγος για αντιστροφή του βάρους της απόδειξης όταν αντιστρέφεται ο γενικός νόμιμος κανόνας ότι ο κάθε διάδικος βαρύνεται με την απόδειξη των επωφελών για τον ίδιο πραγματικών περιστατικών. Η αντιστροφή του βάρους της απόδειξης έχει ως αποτέλεσμα να υποχρεώνεται ένας διάδικος να αποδείξει ότι δεν συντρέχει κάποιο πραγματικό περιστατικό επωφελές για τον αντίδικό του. Διάταξη που αντιστρέφει το βάρος της απόδειξης περιλαμβάνει, για παράδειγμα, το άρθρο 476 του γερμανικού Αστικού Κώδικα (Bürgerliches Gesetzbuch) για το δικαιο της πώλησης («Πραγματικό ελάττωμα που διαπιστώνεται μέσα σε έξι μήνες από τη μετάθεση του κινδύνου τεκμαίρεται ότι υπήρχε κατά τον χρόνο της μετάθεσης του κινδύνου, εκτός αν το εν λόγω τεκμήριο δεν συμβιβάζεται με τη φύση του πράγματος ή του ελαττώματος»). Επομένως, στην περίπτωση αυτή, δεν υποχρεούται ο αγοραστής να αποδείξει ότι το ελάττωμα υπήρχε ήδη κατά την παράδοση του πράγματος, αλλά ο πωλητής φέρει το βάρος να αποδείξει ότι το ελάττωμα δεν υπήρχε εξ αρχής.

2. Ελαφρύνσεις του βάρους της απόδειξης

α. Τα νόμιμα τεκμήρια (gesetzliche Vermutungen) ορίζουν ότι, κατά τον νόμο, όταν συντρέχουν ορισμένα δεδομένα (βάση του τεκμηρίου), πρέπει να συναχθεί ότι συντρέχουν και κάποια άλλα δεδομένα και ότι αυτά πρέπει να αποτελέσουν τη βάση της νομικής αξιολόγησης. Τα νόμιμα τεκμήρια συνιστούν ελάφρυνση για τον διάδικο που φέρει το βάρος της απόδειξης, δεδομένου ότι αυτός αρκεί απλώς να επικαλεσθεί και να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία ερείδεται το τεκμήριο. Η αναπόδειξη επιτρέπεται, σύμφωνα με το άρθρο 292 του γερμανικού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Zivilprozessordnung). Τα νόμιμα τεκμήρια μπορεί να αφορούν ένα γεγονός, όπως είναι το τεκμήριο της παράδοσης του υποθηκικού τίτλου στον δανειστή με βάση την κατοχή του εν λόγω τίτλου (άρθρο 1117 παράγραφος 3 του Αστικού Κώδικα). Επιπλέον, μπορεί να αφορούν ένα δικαίωμα, όπως στην περίπτωση του τεκμηρίου της ιδιότητας κληρονόμου που ισχύει υπέρ του κατόχου του κληρονομητηρίου (άρθρο 2365 του Αστικού Κώδικα).

β. Πραγματικό τεκμήριο (tatsächliche Vermutung) υφίσταται όταν ένα δικαστήριο μπορεί (βάσει στοιχείων που είναι γνωστά στο δικαστήριο ή που προκύπτουν από πραγματογνωμοσύνη) να συναγάγει από αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά ([↗ ενδείξεις](#)) άλλα αναπόδεδεικτα πραγματικά περιστατικά. Για παράδειγμα, από την ένδειξη ότι η θερμοκρασία σε συγκεκριμένη χρονική στιγμή υπερέβαινε σαφώς τους μηδέν βαθμούς Κελσίου μπορεί, βάσει των διδαγμάτων της κοινής πείρας, να συναχθεί ότι ορισμένο πρόσωπο δεν είναι δυνατόν να γλίστρησε σε πάγο την εν λόγω χρονική στιγμή. Ο αντίδικος μπορεί να ανατρέψει το τεκμήριο επικαλούμενος αντικειμενικές περιστάσεις οι οποίες δημιουργούν σοβαρές αμφιβολίες για το κατά πόσον όντως υπήρξε η φυσιολογική αλληλουχία γεγονότων.

3. Η νομολογία, για λόγους ευθυδικίας και δικαιοσύνης στάθμισης των διαφόρων συμφερόντων, κατανέμει με αυξανόμενη συχνότητα το βάρος της απόδειξης με κριτήριο την κατηγορία κινδύνου. Οι σημαντικότερες κατηγορίες περιπτώσεων είναι οι εξής:

Ευθύνη παραγωγού (κατά το άρθρο 823 παράγραφος 1 του Αστικού Κώδικα)

Το βάρος της απόδειξης αναφορικά με την ελαττωματικότητα ενός προϊόντος, την παραβίαση κάποιου έννομου αγαθού και τη μεταξύ των δύο αιτιώδη συνάφεια βαρύνει τον ζημιωθέντα. Αντίστοιχα, ο παραγωγός φέρει το βάρος να αποδείξει ότι εκπλήρωσε τις υποχρεώσεις του οργάνωσης της παραγωγής, παροχής οδηγιών, παρακολούθησης του προϊόντος και αποτροπής των κινδύνων και ότι, συνεπώς, δεν βαρύνεται με υπαιτιότητα.

Υποχρεώσεις πληροφόρησης και παροχής συμβουλών

Σε περιπτώσεις μη εκπλήρωσης ειδικών συμβατικών ή προσυμβατικών υποχρεώσεων για την παροχή πληροφόρησης και συμβουλών, ο διάδικος που αθετεί την εκάστοτε υποχρέωση βαρύνεται με την απόδειξη του ότι η βλάβη θα είχε προκύψει ούτως ή άλλως ακόμη και αν είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του. Εν προκειμένω ισχύει το τεκμήριο ότι ο διάδικος που υπέστη τη βλάβη θα είχε συμπεριφερθεί σύμφωνα με τις πληροφορίες τις οποίες έλαβε.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Στο άρθρο 286 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας διατυπώνεται ως θεμελιώδης πολιτικοδικονομική αρχή η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων (Freiheit der Beweiswürdigung). Σύμφωνα με την αρχή αυτή, το δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη το συνολικό περιεχόμενο της διαδικασίας και τα συμπεράσματα που αντλούνται από τη διεξαγωγή των αποδείξεων, αποφασίζει σύμφωνα με την ελεύθερη κρίση του κατά πόσον ευσταθεί ή όχι κάποιος ισχυρισμός.

Ο απλώς υπέρτερος ή υψηλός βαθμός πιθανότητας δεν αρκεί για την απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού. Από την άλλη πλευρά, δεν είναι απαραίτητο να αποκλείεται πλήρως κάθε αμφιβολία. Αρκεί να υπάρχει ο εύλογος βαθμός βεβαιότητας ο οποίος απαιτείται και στον καθημερινό βίο και ο οποίος εξαλείφει τις τυχόν αμφιβολίες που απομένουν, χωρίς να είναι υποχρεωτικό να τις εξαλείφει παντελώς.

Εξάιρεση σε σχέση με τον απαιτούμενο βαθμό απόδειξης ισχύει σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο νόμος (για παράδειγμα, στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων) ορίζει ότι αρκεί η πιθανολόγηση των πραγματικών περιστατικών. Στις περιπτώσεις αυτές, ένας ισχυρισμός πιθανολογείται ορθός εφόσον υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να είναι αληθινός. Για την πιθανολόγηση οι διάδικοι δεν δεσμεύονται από τα αποδεικτικά μέσα της αυστηρής απόδειξης (μάρτυρες, επίσημα έγγραφα, αυτοψία, πραγματογνωμοσύνη ή εξέταση των διαδίκων). Επιτρέπεται, για παράδειγμα, και απλή ένορκη βεβαίωση (άρθρο 294 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Στην πολιτική δικονομία ισχύει η αρχή ότι εναπόκειται στους διαδίκους να επικαλεσθούν τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά και τα σχετικά αποδεικτικά μέσα. Το δικαστήριο δεν νομιμοποιείται να αναζητεί αυτεπαγγέλτως πραγματικά περιστατικά και να τα συμπεριλαμβάνει στο αντικείμενο της απόφασής του.

Ωστόσο, το δικαστήριο υπέχει υποχρεώσεις παροχής υποδείξεων και πληροφόρησης (άρθρο 139 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Κατ' εξαίρεση, σε ορισμένες περιπτώσεις επιτρέπεται αυτεπάγγελτη διεξαγωγή αποδείξεων από το δικαστήριο κατά παρέκκλιση από την αρχή ότι η διεξαγωγή αποδείξεων αποτελεί μέλημα των διαδίκων. Ωστόσο, και τότε σκοπός πρέπει να είναι η ορθή έκθεση των πραγματικών περιστατικών από τους διαδίκους και όχι η διερεύνησή τους.

Ως εκ τούτου, το δικαστήριο δύναται, αυτεπαγγέλτως, να διατάξει τη διεξαγωγή αυτοψίας ή πραγματογνωμοσύνης ή τη συνδρομή εμπειρογνομόνων (άρθρο 144 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), την προσκόμιση εγγράφων (άρθρο 142 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) ή τη συμπληρωματική εξέταση ενός διαδίκου (άρθρο 448). Είναι επίσης δυνατή η αυτεπάγγελτη εξέταση των διαδίκων από το δικαστήριο (άρθρο 448 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ωστόσο, επιβάλλεται να υπάρχει ένας ορισμένος βαθμός προκαταρκτικής πιθανότητας για το ότι αληθεύει το αποδεικτέο πραγματικό περιστατικό.

Στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας, καθώς και στη διαδικασία των οικογενειακών υποθέσεων που δεν συνιστούν οικογενειακές διαφορές (και στις οποίες, επομένως, δεν εφαρμόζονται οι κανόνες για την απόδειξη του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), ισχύει η αρχή της αυτεπάγγελτης εξέτασης, βάσει του άρθρου 26 του νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας (Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit). Αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο, αν υπάρχουν αμφιβολίες ως προς ορισμένα πραγματικά περιστατικά, οφείλει να εξακριβώσει αυτεπαγγέλτως τα κρίσιμα για την απόφασή του πραγματικά περιστατικά και να διεξάγει τις ενδεικνυόμενες κατά την κρίση του αποδείξεις. Στο πλαίσιο αυτό, το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από τα αιτήματα διεξαγωγής αποδείξεων των διαδίκων.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Αυστηρή απόδειξη:

Για τους επίδικους ισχυρισμούς των διαδίκων, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει τη διαδικασία της αυστηρής απόδειξης και επιτρέπει ως αποδεικτικά μέσα την πραγματογνωμοσύνη, την αυτοψία, τα έγγραφα, τους μάρτυρες και την εξέταση των διαδίκων (βλ. παρακάτω). Το δικαστήριο, μετά την έναρξη της αποδεικτικής διαδικασίας, διατάσσει τον εκάστοτε διάδικο να προβεί στη συγκέντρωση των αποδεικτικών στοιχείων για τα πραγματικά περιστατικά που χρήζουν απόδειξης. Τούτο γίνεται καταρχήν ατύπως κατά την προφορική διαδικασία ή με την έκδοση απόφασης περί αποδείξεων σύμφωνα με το άρθρο 358 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Σύμφωνα με το άρθρο 359 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, η εν λόγω απόφαση πρέπει να περιλαμβάνει περιγραφή των αποδεικτέων κρίσιμων πραγματικών περιστατικών, καθορισμό των μέσων απόδειξης που πρέπει να χρησιμοποιηθούν, συμπεριλαμβανομένων των ονομάτων των μαρτύρων και των πραγματογνωμόνων ή των διαδίκων που πρέπει να εξετασθούν, καθώς επίσης και προσδιορισμό του διαδίκου που επικαλείται το εκάστοτε μέσο απόδειξης.

Ακολουθως, πραγματοποιείται η διεξαγωγή των αποδείξεων σύμφωνα με τις σχετικές νομικές διατάξεις (άρθρα 355 έως 484 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Εν προκειμένω πρέπει να τηρούνται οι αρχές της αμεσότητας (άρθρο 355 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) και της δημοσιότητας έναντι των διαδίκων (άρθρο 357 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Η αρχή της αμεσότητας επιβάλλει να γίνεται η διεξαγωγή των αποδείξεων ενώπιον του ίδιου του δικαστηρίου που διεξάγει την κύρια δίκη, δεδομένου ότι αυτό είναι επίσης επιφορισμένο με την εκτίμηση των αποδείξεων. Παρέκκλιση από αυτόν τον κανόνα επιτρέπεται μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος, με τη μεταβίβαση της ευθύνης για τη διεξαγωγή των αποδείξεων σε ένα μέλος του δικαστηρίου της κύριας δίκης (άρθρο 361 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) ή σε άλλο δικαστήριο (άρθρο 362 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Σύμφωνα με την αρχή της δημοσιότητας έναντι των διαδίκων, οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται στη δικάσιμο κατά την οποία διεξάγονται αποδείξεις και διαθέτουν επίσης το δικαίωμα να απευθύνουν ερωτήσεις στους μάρτυρες (άρθρο 397 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Σύμφωνα με το άρθρο 285 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τα πορίσματα της διεξαγωγής των αποδείξεων εξετάζονται εν συνεχεία κατά τη συζήτηση στο πλαίσιο της προφορικής διαδικασίας. Σύμφωνα με το άρθρο 286 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το δικαστήριο λαμβάνει θέση επί των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης εκτιμώντας ελεύθερα τις αποδείξεις και στηριζόμενο στα συνολικά πορίσματα της δίκης, συμπεριλαμβανομένης της διεξαγωγής αποδείξεων.

Διαδικασία της ελεύθερης απόδειξης:

Το αντίθετο της αυστηρής απόδειξης αποτελεί η ελεύθερη απόδειξη, κατά την οποία η διακρίβωση των πραγματικών περιστατικών μπορεί να γίνει με κάθε μέσο που θεωρεί αναγκαίο το δικαστήριο και η οποία μπορεί να διεξαχθεί σε μεγάλο βαθμό χωρίς την τήρηση τυπικών απαιτήσεων. Σύμφωνα με το άρθρο 284 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, η ελεύθερη απόδειξη στην πολιτική δίκη επιτρέπεται μόνον αν συμφωνούν οι διάδικοι.

Αν στη διαδικασία του νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας δεν διεξαχθεί αυστηρή απόδειξη κατά τις διατάξεις των Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σύμφωνα με το άρθρο 30 παράγραφοι 2 και 3 του νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, το δικαστήριο διεξάγει τις αναγκαίες αποδείξεις στην κατάλληλη μορφή, σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφοι 1 του νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας. Οι συμμετέχοντες μπορούν μὲν να προτείνουν στο δικαστήριο συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα, το δικαστήριο όμως καθορίζει το ίδιο κατά τη διακριτική του ευχέρεια την αναγκαιότητα και την έκταση της διεξαγωγής αποδείξεων καθώς και το είδος των αποδείξεων που θα διεξαχθούν.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Μια αίτηση για προσαγωγή αποδεικτικών στοιχείων μπορεί να απορριφθεί για δικονομικούς λόγους ή για λόγους που υπαγορεύονται από τις διατάξεις περί διεξαγωγής αποδείξεων, εφόσον:

το πραγματικό περιστατικό δεν χρήζει απόδειξης, λόγω του ότι είναι ήδη εξακριβωμένο ή πασιδηλό ή μη αμφισβητούμενο

το πραγματικό περιστατικό δεν είναι κρίσιμο για την υπόθεση, υπό την έννοια ότι δεν είναι ικανό να επηρεάσει την απόφαση που θα εκδοθεί

το αποδεικτικό μέσο δεν είναι κατάλληλο για την απόδειξη του πραγματικού περιστατικού που επικαλείται ο διάδικος (πρόκειται για σπάνια περίπτωση, διότι δεν επιτρέπεται η εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων πριν από την επίκλησή τους)

το αποδεικτικό μέσο δεν είναι προσβάσιμο

το αποδεικτικό μέσο είναι ανεπίτρεπτο, π.χ. επειδή προκύπτει από καταχρηστικό και αυθαίρετο ισχυρισμό ή επειδή προσκρούει στην υποχρέωση σιωπής των μαρτύρων (εκτός αν έχει χορηγηθεί απαλλαγή από την υποχρέωση σιωπής) η διεξαγωγή των αποδείξεων υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, π.χ. σε σχέση με τη διακρίβωση της προκληθείσας βλάβης σύμφωνα με το άρθρο 287 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας το πραγματικό περιστατικό έχει ήδη κριθεί τελεσίδικα στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας κατά τρόπο που δεσμεύει αμοιότροπους τους διαδίκους η αίτηση για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων υποβλήθηκε εκπρόθεσμα (άρθρο 296 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) η διεξαγωγή αποδείξεων εμποδίζεται λόγω κωλύματος αβέβαιης διάρκειας, η ταχθείσα προθεσμία παρήλθε άπρακτη και διαφορετικά θα καθυστερούσε η διαδικασία (άρθρο 356 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Τα πέντε αποδεικτικά μέσα της αυστηρής απόδειξης είναι τα εξής:

Αυτοψία, άρθρα 371 έως 372α του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Ως αυτοψία νοείται κάθε άμεση αντίληψη με τις αισθήσεις του ίδιου του δικαστή για αποδεικτικούς σκοπούς. Πρόκειται για ασαφή έννοια, η οποία είναι δυνατό να καλύπτει επίσης την αντίληψη δια της αφής, της όσφρησης, της ακοής ή της γεύσης. Συνεπώς, αντικείμενο αυτοψίας μπορεί επίσης να είναι κάθε μέσο στο οποίο έχουν καταγραφεί ήχοι, εικόνες ή ηλεκτρονικά δεδομένα.

Μαρτυρικές καταθέσεις, άρθρα 373 έως 401 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Ένας μάρτυρας μπορεί να καταθέσει για την επιβεβαίωση πραγματικών περιστατικών του παρελθόντος τα οποία αντελήφθη αυτοπροσώπως. Δεν επιτρέπεται ο μάρτυρας να είναι συγχρόνως και διάδικος στη συγκεκριμένη υπόθεση.

Σε περίπτωση που ένας μάρτυρας πρέπει να διαθέτει ειδικές γνώσεις για να αντιληφθεί τα πραγματικά περιστατικά, καλείται «πραγματογνώμων-μάρτυρας» (sachverständiger Zeuge, άρθρο 414 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας): παράδειγμα αποτελεί η κατάθεση ιατρού που έχει αντιμετωπίσει ένα επείγον περιστατικό σχετικά με σωματική βλάβη προκληθείσα από ατύχημα.

Πραγματογνώμονες, άρθρα 402 έως 414 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Ο πραγματογνώμονας (Sachverständiger) παρέχει στον δικαστή τις ειδικές γνώσεις τις οποίες δεν διαθέτει ο ίδιος και οι οποίες είναι απαραίτητες για την αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών. Ο πραγματογνώμονας δεν καταθέτει σχετικά με την επέλευση των πραγματικών περιστατικών. Αυτό που αναμένεται από τον πραγματογνώμονα είναι να καταθέσει την εκτίμησή του με βάση αποκλειστικά και μόνο τα πραγματικά περιστατικά που του παρουσιάζονται (Anschlussstatsachen).

Μόνον εάν η ίδια η διακρίβωση των πραγματικών περιστατικών καθ'αυτών προϋποθέτει συγκεκριμένες ειδικές γνώσεις, μπορεί να κληθεί ο πραγματογνώμονας να εκφέρει γνώμη. Σχετικό παράδειγμα αποτελεί η ιατρική διάγνωση.

Μια ιδιωτική πραγματογνωμοσύνη κατά παραγγελία ενός εκ των διαδίκων μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό μέσο μόνο κατ' εξαίρεση και μόνον εφόσον συμφωνούν προς τούτο αμφότεροι οι διάδικοι.

Έγγραφο απόδειξη, άρθρα 415 έως 444 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Ως έγγραφο, σύμφωνα με τον γερμανικό Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, νοούνται οι γραπτές δηλώσεις σκέψεων που είναι κατάλληλες για την απόδειξη ισχυρισμών των διαδίκων. Ο νόμος κάνει διάκριση όσον αφορά την αποδεικτική ισχύ μεταξύ των δημόσιων εγγράφων (άρθρα 415, 417 και 418 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) και των ιδιωτικών εγγράφων (άρθρο 416 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Εξέταση των διαδίκων, άρθρα 445 έως 455 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας

Σε σχέση με τα υπόλοιπα αποδεικτικά μέσα, η εξέταση των διαδίκων έχει επικουρικό χαρακτήρα και επιτρέπεται μόνο με σκοπό τη διεξαγωγή της κύριας απόδειξης (άρθρο 445 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Καταρχήν, ο διάδικος που φέρει το βάρος της απόδειξης μπορεί να ζητήσει μόνο την εξέταση του αντιδίκου του (άρθρο 445 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Κατά τα λοιπά, η εξέταση των διαδίκων επιτρέπεται μόνο με τη συναίνεση του αντιδίκου ή αν διατάσσεται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο.

Στη διαδικασία της ελεύθερης απόδειξης, το δικαστήριο μπορεί να διεξαγάγει τις αναγκαίες αποδείξεις του κατάλληλου είδους. Η δικαστική έρευνα και η διεξαγωγή αποδείξεων από το δικαστήριο μπορούν να αλληλεπικαλύπτονται διαρκώς χωρίς την έκδοση απόφασης περί αποδείξεως. Συναφώς, λαμβάνονται υπόψη, για παράδειγμα, πέραν των αποδεικτικών μέσων της αυστηρής απόδειξης, υπηρεσιακές πληροφορίες αρχών, άτυπες τηλεφωνικές ή έγγραφες συνεντεύξεις, έγγραφες ήχοι και εικόνες και εγγραφές δεδομένων. Σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος 3 του νόμου περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκούσιας δικαιοδοσίας, τα αποτελέσματα της διεξαγωγής αποδείξεων πρέπει να καταχωρίζονται στη δικογραφία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Σύμφωνα με τη θεμελιώδη αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων, όλα τα αποδεικτικά μέσα είναι ισότιμα μεταξύ τους και δεν έχουν διαφορετική αποδεικτική ισχύ. Διαφορές υπάρχουν μόνο ως προς τη μέθοδο διεξαγωγής των αποδείξεων.

Μαρτυρικές καταθέσεις

Κάθε μάρτυρας πρέπει να εξετάζεται μεμονωμένα και χωρίς να παρίστανται οι υπόλοιποι μάρτυρες που πρόκειται να εξετασθούν κατόπιν (άρθρο 394 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Όταν η κατάθεση ενός μάρτυρα έρχεται σε αντίφαση με την κατάθεση άλλου μάρτυρα, τότε οι δύο μάρτυρες είναι δυνατό να εξετασθούν κατ' αντιπαράσταση (άρθρο 394 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Πριν από την εξέταση του μάρτυρα, αυτός καλείται να πει την αλήθεια και ενημερώνεται για το ενδεχόμενο να κληθεί μεταγενέστερα να δώσει όρκο (άρθρο 395 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Η εξέταση αρχίζει με την εξακρίβωση των προσωπικών δεδομένων του μάρτυρα (άρθρο 395 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ακολούθως ο μάρτυρας ερωτάται για την ουσία της υπόθεσης (άρθρο 396 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Μέλημα του δικαστηρίου είναι να διασφαλίζει ότι η κατάθεση του μάρτυρα αφορά την ουσία της υπόθεσης για την οποία εξετάζεται. Το δικαστήριο δύναται επίσης να απευθύνει περαιτέρω ερωτήσεις στον μάρτυρα, προκειμένου να αποσαφηνισθούν καλύτερα ορισμένα ζητήματα ή να εξασφαλισθεί η πληρότητα της κατάθεσης.

Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται κατά την εξέταση των μαρτύρων και να τους απευθύνουν ερωτήσεις. Κατά κανόνα, οι διάδικοι στις διαδικασίες στις οποίες η εκπροσώπηση από δικηγόρο είναι υποχρεωτική δύναται μόνο να υποβάλλουν τα ερωτήματα που επιθυμούν να απαντήσουν οι μάρτυρες, ενώ οι συνήγοροι μπορούν να απευθύνουν ερωτήματα απευθείας στους μάρτυρες (άρθρο 397 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Οι κανόνες οι οποίοι διέπουν την εξέταση των μαρτύρων εφαρμόζονται αναλογικά στην εξέταση των πραγματογνωμόνων και των διαδίκων (άρθρα 402 και 451 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Έγγραφο

Η έγγραφη απόδειξη συνίσταται κατά βάση στην προσκόμιση των εγγράφων. Εάν ο διάδικος που διεξάγει την απόδειξη δεν έχει στην κατοχή του το κρίσιμο έγγραφο, αλλά αυτό βρίσκεται στην κατοχή του αντιδίκου ή τρίτου, μπορεί να ζητηθεί από το δικαστήριο να διατάξει την προσκόμιση του εγγράφου από τον αντίδικο ή τον τρίτο που το κατέχει (άρθρα 421 και 428 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Η υποχρέωση προσκόμισης ενός εγγράφου είναι απαίτηση αστικού δικαίου και ισχύει υπό την προϋπόθεση ότι ο διάδικος που διεξάγει την απόδειξη δύναται να απαιτήσει από τον αντίδικο ή τον τρίτο να παραδώσει ή

να προσκομίζει το έγγραφο (άρθρο 422 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να αποδεικνύονται οι λόγοι στους οποίους στηρίζεται η υποχρέωση [άρθρο 424 σημείο 5) περίπτωση 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας]. Η έγγραφη γνωμάτευση πραγματογνώμονα θεωρείται και αυτή έγγραφο κατά την έννοια του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Καταρχήν, όχι. Όλα τα αποδεικτικά μέσα είναι ισότιμα μεταξύ τους, όπως επιτάσσει η θεμελιώδης αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων σύμφωνα με το άρθρο 286 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Το δικαστήριο αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία με βάση τα συνολικά αποτελέσματα της διεξαγωγής αποδείξεων. Μόνο κατ' εξαίρεση ισχύουν για το δικαστήριο υποχρεωτικοί κανόνες απόδειξης, όπως είναι για παράδειγμα η αποδεικτική ισχύς των πρακτικών μιας δίκης σύμφωνα με το άρθρο 165 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, των δικαστικών αποφάσεων σύμφωνα με το άρθρο 314 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ή των άλλων εγγράφων σύμφωνα με τα άρθρα 415-418 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Όχι, κατά βάση, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν προβλέπει υποχρεωτικά αποδεικτικά μέσα για την απόδειξη συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών. Για ορισμένα είδη διαδικασιών ισχύουν εξαιρέσεις. Στις δίκες που αφορούν έγγραφα και συναλλαγματικές τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζεται η αγωγή μπορούν να αποδεικνύονται μόνο με έγγραφα, ενώ για την απόδειξη όλων των άλλων πραγματικών περιστατικών επιτρέπεται μόνο η χρήση εγγράφων ή η εξέταση των διαδίκων (άρθρα 592 και επόμενα του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Σε ορισμένες διαδικασίες, οι οποίες συνδέονται με σοβαρές επεμβάσεις σε θεμελιώδη δικαιώματα, ο νόμος περί της διαδικασίας σε οικογενειακές υποθέσεις και υποθέσεις εκουσίας δικαιοδοσίας προβλέπει την υποχρεωτική διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης, για παράδειγμα πριν από τον διορισμό συμπαραστάτη (άρθρο 280 του εν λόγω νόμου) και πριν από την έκδοση μέτρου τοποθέτησης σε ανάδοχη οικογένεια (άρθρο 312 του ίδιου νόμου).

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κάθε μάρτυρας ο οποίος υπόκειται στη δικαιοδοσία των γερμανικών δικαστηρίων και έχει κλητευθεί νομότυπα υποχρεούται να εμφανισθεί ενώπιον του δικαστηρίου, να καταθέσει και να δώσει τον σχετικό όρκο.

Στο καθήκον μαρτυρίας συμπεριλαμβάνεται επίσης η υποχρέωση του μάρτυρα να επαληθεύει όσα γνωρίζει με τη βοήθεια εγγράφων και να φρεσκάρει τη μνήμη του (άρθρο 378 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ο μάρτυρας δεν υποχρεούται να καταθέτει για πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν γνωρίζει.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας διακρίνει μεταξύ δικαιωμάτων άρνησης μαρτυρίας για προσωπικούς λόγους (άρθρο 383 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) και δικαιωμάτων άρνησης μαρτυρίας για αντικειμενικούς λόγους (άρθρο 384 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Το δικαίωμα ενός μάρτυρα να αρνηθεί να καταθέσει σύμφωνα με το άρθρο 383 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας στηρίζεται είτε σε κάποιον οικογενειακό δεσμό είτε σε καθήκον επαγγελματικής πίστης το οποίο υπέχει ο μάρτυρας. Αποσκοπεί δε στην αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων.

Το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας για προσωπικούς λόγους αναγνωρίζεται στα πρόσωπα που έχουν τελήσει μεταξύ τους αρραβώνα (σημείο 1) ή γάμο (σημείο 2) ή συνάψει σύμφωνα ελεύθερης συμβίωσης (σημείο 2α), ακόμη και μετά τη λύση του γάμου ή του συμφώνου συμβίωσης. Επίσης, δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας έχουν τα πρόσωπα που συγγενεύουν ή συγγένευαν κατά το παρελθόν με κάποιον από τους διαδίκους σε ευθεία γραμμή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ή σε πλάγια γραμμή εξ αίματος μέχρι τον τρίτο βαθμό συγγένειας ή σε πλάγια γραμμή εξ αγχιστείας μέχρι τον δεύτερο βαθμό συγγένειας (σημείο 3). Σε πλάγια γραμμή θεωρείται η συγγένεια η οποία δεν είναι σε ευθεία γραμμή, αλλά στηρίζεται σε καταγωγή από το ίδιο τρίτο πρόσωπο. Ο βαθμός της εξ αίματος ή εξ αγχιστείας συγγένειας εξαρτάται από τον αριθμό των γεννήσεων που έχουν μεσολαβήσει.

Σύμφωνα με το άρθρο 383 παράγραφος 1 σημείο 4 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας αναγνωρίζεται στους ιερείς, στα πρόσωπα τα οποία ασχολούνται ή έχουν ασχοληθεί κατά το παρελθόν επαγγελματικά με τη σύνταξη, την παραγωγή ή τη διανομή περιοδικών εντύπων ή ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών (σημείο 5), καθώς και στα πρόσωπα σε γνώση των οποίων περιέρχονται εμπιστευτικώς πληροφορίες εξαιτίας του αξιώματος ή της θέσης που κατέχουν ή του επαγγέλματος που ασκούν, για τα οποία οφείλουν να τηρούν εχεμύθεια είτε εκ της φύσεως των πληροφοριών είτε βάσει διάταξης νόμου (σημείο 6).

Το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας που αναγνωρίζεται σε όσους ασκούν συγκεκριμένα επαγγέλματα καλύπτει κάθε πληροφορία η οποία περιήλθε σε γνώση των προσώπων αυτών εξαιτίας ακριβώς της επαγγελματικής τους ιδιότητας.

Το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας σύμφωνα με το άρθρο 384 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας αποσκοπεί αντιθέτως στην προστασία του μάρτυρα από τις δυσμενείς συνέπειες που θα είχε η υποχρέωσή του να καταθέσει. Παρέχει στον μάρτυρα μόνο το δικαίωμα να μην απαντήσει σε συγκεκριμένες ερωτήσεις και όχι τη δυνατότητα να αρνηθεί εντελώς να καταθέσει.

Το δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας σύμφωνα με το άρθρο 384 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ισχύει για ερωτήσεις των οποίων η απάντηση θα προκαλούσε άμεση περιουσιακή βλάβη στον μάρτυρα ή σε πρόσωπο με το οποίο ο μάρτυρας συνδέεται με οικογενειακή σχέση κατά την έννοια του άρθρου 383 του Κώδικα (σημείο 1) ή θα έθετε σε κίνδυνο την τιμή του ή θα τον εξέθετε στον κίνδυνο να υποστεί ποινική ή πειθαρχική δίωξη (σημείο 2). Εξάλλου, ο μάρτυρας οφείλει να μην απαντήσει ερώτηση που του απευθύνεται εάν με τον τρόπο αυτό θα ήταν αναγκασμένος να αποκαλύψει εμπορικό ή επαγγελματικό μυστικό (σημείο 3).

Το άρθρο 385 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις από τα παραπάνω δικαιώματα άρνησης μαρτυρίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα έχει η απαλλαγή, σύμφωνα με το άρθρο 385 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, από την υποχρέωση σιωπής την οποία υπέχουν οι ιερείς και ορισμένα άλλα πρόσωπα που καθορίζονται στο άρθρο 383 παράγραφος 1 σημείο 6 του Κώδικα με βάση διατάξεις ουσιαστικού δικαίου, με αποτέλεσμα να αναβιώνει η υποχρέωση των προσώπων αυτών να καταθέσουν ως μάρτυρες.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ναι. Εάν ένας μάρτυρας που έχει κλητευθεί νομότυπα δεν προσέλθει στο δικαστήριο, του επιβάλλεται πρόστιμο σύμφωνα με το άρθρο 380 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ενώ σε περίπτωση μη καταβολής του προστίμου επιβάλλεται το μέτρο της προσωπικής κράτησης. Το πρόστιμο κυμαίνεται από 5 μέχρι 1.000 € (άρθρο 6 παρ. 1 του εισαγωγικού νόμου του ποινικού κώδικα – EGGStGB) η προσωπική κράτηση μπορεί να είναι διάρκειας από μία ημέρα έως έξι εβδομάδες (άρθρο 6 παρ. 2 EGGStGB). Επιπλέον, ο μάρτυρας καλείται να καταβάλει τα έξοδα που προκάλεσε η μη προσέλευσή του στο δικαστήριο.

Εάν ένας μάρτυρας αρνηθεί εκ νέου να προσέλθει στο δικαστήριο, εκτός από την επιβολή προστίμου διατάσσεται επίσης η βίαιη προσαγωγή του, σύμφωνα με το άρθρο 380 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Τα εν λόγω μέτρα δεν εφαρμόζονται εάν ο μάρτυρας δικαιολογήσει εγκαίρως και επαρκώς την απουσία του. Εάν ο μάρτυρας αιτιολογήσει εκπρόθεσμα την απουσία του, οφείλει να αποδείξει ότι η καθυστέρηση δεν οφείλεται σε δική του υπαιτιότητα (άρθρο 381 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Σε περίπτωση που ο μάρτυρας αρνηθεί να καταθέσει ή να δώσει τον προβλεπόμενο όρκο χωρίς να επικαλεσθεί κάποιο λόγο ή επικαλούμενος κάποιον λόγο που έχει τελεσίδικα κριθεί επουσιώδης, μπορούν να του επιβληθούν σύμφωνα με το άρθρο 390 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τα ίδια μέτρα τα οποία προβλέπονται και για την περίπτωση της μη αιτιολογημένης απουσίας μάρτυρα. Σε περίπτωση που ο μάρτυρας αρνηθεί και πάλι να καταθέσει, διατάσσεται, κατόπιν αίτησης, η θέση του υπό κράτηση με σκοπό τον εξαναγκασμό του σε κατάθεση αλλά μόνο μέχρι το πέρας της δίκης στον συγκεκριμένο βαθμό δικαιοδοσίας (άρθρο 390 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όχι, δεν υφίσταται ως γενική έννοια η «ανικανότητα προς μαρτυρική κατάθεση». Ως εκ τούτου, μάρτυρας μπορεί να είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που διαθέτει την ωριμότητα να αντιλαμβάνεται πραγματικά περιστατικά και να κατανοεί και να απαντά σε ερωτήσεις σχετικά με αυτά, ανεξαρτήτως ηλικίας και δικαιοπρακτικής ικανότητας.

Δεν προβλέπονται ειδικοί κανόνες για τα πρόσωπα που έχουν κατά το παρελθόν καταδικασθεί για ψευδή δήλωση ή ψευδορκία.

Δεν μπορεί εξάλλου να είναι μάρτυρας όποιος μετέχει άμεσα στη διαδικασία ως διάδικος ή ως νόμιμος εκπρόσωπος διαδίκου. Εξαιρέση ισχύει για τους απλούς ομοδίκους σε σχέση με πραγματικά περιστατικά που αφορούν αποκλειστικά άλλους ομοδίκους. Ένας εκπρόσωπος επιτρέπεται υπό ορισμένες προϋποθέσεις να καταθέσει ως μάρτυρας, εφόσον το αντικείμενο της κατάθεσής του δεν εμπίπτει στο αντικείμενο της σχέσης εκπροσώπησης.

Παραδείγματος χάρη, δικαστικός συμπαραστάτης μπορεί να καταθέσει ως μάρτυρας σε δίκη στην οποία είναι διάδικος ο συμπαραστατούμενος σχετικά με γεγονότα που δεν εμπίπτουν στα καθήκοντα που του έχουν ανατεθεί.

Κρίσιμο χρονικό σημείο για την εξακρίβωση της ικανότητας μαρτυρίας ενός προσώπου είναι σε κάθε περίπτωση ο χρόνος της εξέτασης.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Η εξέταση των μαρτύρων διεξάγεται από το δικαστήριο. Η εξέταση των μαρτύρων μπορεί επίσης να ανατεθεί σε ένα από τα μέλη του δικαστηρίου της κύριας δίκης ή σε άλλο δικαστήριο, ιδίως όταν μπορεί εξαρχής να θεωρηθεί ότι το δικαστήριο της κύριας δίκης θα μπορέσει να αξιολογήσει δεόντως το αποτέλεσμα των αποδείξεων ακόμη και χωρίς να αποκτήσει άμεση εικόνα της διαδικασίας διεξαγωγής των αποδείξεων.

Κάθε μάρτυρας πρέπει να εξετάζεται μεμονωμένα και χωρίς να παρίστανται οι υπόλοιποι μάρτυρες που πρόκειται να εξετασθούν κατόπιν (άρθρο 394 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Όταν η κατάθεση ενός μάρτυρα έρχεται σε αντίφαση με την κατάθεση άλλου μάρτυρα, τότε οι δύο μάρτυρες είναι δυνατό να εξετασθούν κατ' αντιπαράσταση (άρθρο 394 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται κατά την εξέταση των μαρτύρων και να τους απευθύνουν ερωτήσεις. Κατά κανόνα, οι διάδικοι στις διαδικασίες στις οποίες η εκπροσώπηση από δικηγόρο είναι υποχρεωτική δύναται μόνο να υποβάλλουν τα ερωτήματα που επιθυμούν να απαντήσουν οι μάρτυρες, ενώ οι συνήγοροι μπορούν να απευθύνουν ερωτήματα απευθείας στους μάρτυρες (άρθρο 397 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Η εξέταση μάρτυρα με τη μέθοδο της βιντεοδιάσκεψης επιτρέπεται αν την επιτρέψει το δικαστήριο κατόπιν αιτήματος (μόνο) ενός διαδίκου (άρθρο 128a παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Καταρχήν, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν περιλαμβάνει νόμιμες απαγορεύσεις χρησιμοποίησης συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων. Εξαιρέση αποτελεί μόνο η απαγόρευση χρησιμοποίησης που ισχύει για τις ποινικές καταδίκες που έχουν ήδη απαλειφθεί ή είναι ώριμες προς απόσυρση από το ομοσπονδιακό κεντρικό ποινικό μητρώο (άρθρο 51 του γερμανικού νόμου που διέπει το ομοσπονδιακό κεντρικό ποινικό μητρώο — Bundeszentralregistergesetz).

Ωστόσο, απαγορεύσεις χρησιμοποίησης αποδεικτικών μέσων στην πολιτική δίκη προκύπτουν κατά τη νομολογία του ομοσπονδιακού συνταγματικού δικαστηρίου (Bundesverfassungsgericht) όταν συντρέχει περίπτωση παράνομης προσβολής συνταγματικώς κατοχυρωμένων βασικών δικαιωμάτων του αντιδίκου (ιδίως, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και του γενικού δικαιώματος της προσωπικότητας) που δεν δικαιολογείται για εξαιρετικούς λόγους. Για τη σχετική κρίση, απαιτείται στάθμιση των διακυβευόμενων έννομων αγαθών και συμφερόντων, λαμβανομένων υπόψη όλων των περιστάσεων της εκάστοτε υπόθεσης.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με την προαναφερθείσα νομολογία, απαγόρευση της χρησιμοποίησης αποδεικτικών μέσων ισχύει καταρχήν σε περίπτωση μυστικών ηχογραφήσεων, υποκλοπής συνομιλιών με τη χρήση μικροσκοπικών, κατευθυντικών μικροφώνων ή συστημάτων ενδοεπικοινωνίας, καθώς και για τα προσωπικά έγγραφα, όπως ημερολόγια ή επιστολές ιδιαίτερα προσωπικού περιεχομένου, που έχουν αποκτηθεί με παράνομους τρόπους.

Ωστόσο, σε όλες τις ανωτέρω περιπτώσεις, η στάθμιση των έννομων συμφερόντων που διακυβεύονται στη συγκεκριμένη περίπτωση μπορεί να έχει ως συνέπεια να θεωρηθεί κατ' εξαίρεση αξιοποιήσιμο το παρανόμως κτηθέν αποδεικτικό μέσο, πάντα υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγονται δικαιώματα που αποτελούν τον πυρήνα του ίδιου δικού βίου.

Το κατά πόσον πρέπει να αποκλειστεί η χρήση ενός αποδεικτικού στοιχείου βάσει δικονομικού κανόνα κρίνεται χωριστά για την κάθε διάταξη. Τα ελαττώματα που αφορούν τη διαδικασία και τον τύπο μιας διαδικαστικής πράξης μπορούν να θεραπευθούν σύμφωνα με το άρθρο 295 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Για παράδειγμα, η εξέταση ενός διαδίκου ως μάρτυρα αποτελεί διαδικαστικό ελάττωμα που μπορεί να θεραπευθεί, δηλαδή η χρήση της ως αποδεικτικού μέσου επιτρέπεται εφόσον οι διάδικοι δεν επικαλεσθούν τη σχετική απαγόρευση ή δεν προβάλουν σχετική αντίρρηση μέχρι το πέρας της επόμενης ακροαματικής διαδικασίας. Ελάττωμα που μπορεί να διορθωθεί θεωρείται επίσης σύμφωνα με το άρθρο 295 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας η παράλειψη ενημέρωσης προσώπου για το ότι έχει το δικαίωμα να αρνηθεί να καταθέσει ως μάρτυρας.

Αντιθέτως, είναι υποχρεωτική η τήρηση των κανόνων με τους οποίους εξυπηρετείται το δημόσιο συμφέρον (άρθρο 295 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Σχετικό παράδειγμα αποτελούν όλα τα θέματα που εξετάζονται αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, όπως είναι ο έλεγχος των διαδικαστικών προϋποθέσεων, το παραδεκτό των ένδικων μέσων και τα δικαστικά ασυμβίβαστα.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Όπως έχει ήδη εξηγηθεί στο σημείο 2.4, η εξέταση των διαδίκων μπορεί, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να γίνει δεκτή ως αποδεικτικό μέσο. Στην περίπτωση αυτή, το δικαστήριο αξιολογεί το εν λόγω αποδεικτικό μέσο κατά την ελεύθερη δικανική κρίση του (άρθρο 286 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Τελευταία επικαιροποίηση: 11/03/2024

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση [et](#) αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Εσθονία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το βάρος της απόδειξης ρυθμίζεται στο άρθρο 230 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (*tsiviilkohtumenetluse seadustik*), το οποίο ορίζει ότι, στις αγωγές, κάθε διάδικος πρέπει να αποδεικνύει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζονται οι αξιώσεις και οι ενστάσεις του, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο. Επιπλέον, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, οι διάδικοι μπορούν να συμφωνήσουν σε κατανομή του βάρους της απόδειξης

διαφορετική από εκείνη που προβλέπει ο νόμος, και να συμφωνήσουν ως προς τη φύση των αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών. Εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, το δικαστήριο μπορεί να διεξαγάγει αποδείξεις ίδια πρωτοβουλία σε γαμικές διαφορές, διαφορές που αφορούν γονική σχέση ή τα συμφέροντα του παιδιού, ή διαδικασίες οι οποίες κινούνται βάσει αίτησης.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Πραγματικό περιστατικό το οποίο κατά το δικαστήριο θεωρείται πασιδηλο δεν χρήζει απόδειξης. Το δικαστήριο μπορεί να χαρακτηρίσει πασιδηλο ένα πραγματικό περιστατικό το οποίο αφορά αξιόπιστες πληροφορίες οι οποίες είναι διαθέσιμες από πηγές εκτός της διαδικασίας. Επιπλέον, επιχείρημα διαδίκου σχετικά με πραγματικό περιστατικό δεν χρήζει απόδειξης αν ο αντίδικός του το αναγνωρίζει. Ως αναγνώριση νοείται η ανεπιφύλακτη και ρητή συμφωνία με έναν πραγματικό ισχυρισμό μέσω έγγραφης δήλωσης προς το δικαστήριο ή δήλωσης που διατυπώνεται ενώπιον του δικαστηρίου, οπότε η συμφωνία καταγράφεται στα πρακτικά. Η αναγνώριση μπορεί να ανακληθεί μόνο με τη συγκατάθεση του αντιδίκου ή εάν ο διάδικος που ανακαλεί την αναγνώριση αποδείξει ότι ο ισχυρισμός σχετικά με την ύπαρξη ή μη του πραγματικού περιστατικού είναι εσφαλμένος και ότι η αναγνώριση οφειλόταν σε εσφαλμένη αντίληψη του πραγματικού περιστατικού. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το πραγματικό περιστατικό δεν θεωρείται αναγνωρισμένο. Η αναγνώριση του ισχυρισμού τεκμαίρεται, αν ο αντίδικος δεν αμφισβητήσει ρητά τον ισχυρισμό σχετικά με το πραγματικό περιστατικό και η βούληση του αντιδίκου να αμφισβητήσει τον ισχυρισμό δεν προκύπτει από άλλες δηλώσεις του.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο εκτιμά όλες τις αποδείξεις βάσει του νόμου από κάθε άποψη, διεξοδικά και αντικειμενικά, και αποφασίζει, κατά συνείδηση, κατά πόσον ένα επιχείρημα που προέβαλε ένας συμμετέχων στη διαδικασία αποδείχθηκε, λαμβάνοντας υπόψη, μεταξύ άλλων παραγόντων, τυχόν συμφωνίες των διαδίκων σχετικά με τη διεξαγωγή των αποδείξεων.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Παρότι το άρθρο 236 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι, γενικά, οι διάδικοι πρέπει να ζητούν τη διεξαγωγή των αποδείξεων από το δικαστήριο, το άρθρο 230 παράγραφος 3 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει περιπτώσεις στις οποίες το δικαστήριο μπορεί να προβεί στη διεξαγωγή αποδείξεων ίδια πρωτοβουλία. Ειδικότερα, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, το δικαστήριο μπορεί να προβεί σε διεξαγωγή αποδείξεων ίδια πρωτοβουλία σε γαμικές διαφορές, διαφορές που αφορούν γονική σχέση ή τα συμφέροντα του παιδιού, ή διαδικασίες οι οποίες κινούνται βάσει αίτησης.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Εάν απαιτείται η διεξαγωγή περαιτέρω αποδείξεων για την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο οργανώνει την εν λόγω διεξαγωγή με την έκδοση απόφασης η οποία γνωστοποιείται στους συμμετέχοντες στη διαδικασία. Εάν είναι αναγκαία η συγκέντρωση αποδείξεων εκτός της κατά τόπον αρμοδιότητας του δικαστηρίου που εκδικάζει την υπόθεση, το εν λόγω δικαστήριο μπορεί να αποστείλει επιστολή με αίτημα την έκδοση απόφασης για την εκτέλεση διαδικαστικής πράξης από το δικαστήριο του οποίου την κατά τόπον αρμοδιότητα υπάγεται η διεξαγωγή των εν λόγω αποδείξεων. Επιπλέον, αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να συγκεντρωθούν και εκτός της Εσθονίας.

Μετά την έκδοση απόφασης, η διεξαγωγή αποδείξεων πραγματοποιείται σύμφωνα με τις διατάξεις που τη διέπουν, ανάλογα με το είδος των αποδεικτικών στοιχείων, οι οποίες προβλέπονται στα κεφάλαια 27–32 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων, εάν:

τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν καμία σχέση με την υπόθεση (κυρίως, εάν το πραγματικό περιστατικό που αποδεικνύεται δεν χρήζει απόδειξης ή εάν το δικαστήριο θεωρεί ότι έχουν ήδη παρασχεθεί επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για την απόδειξη του συγκεκριμένου πραγματικού περιστατικού) βάσει του νόμου ή βάσει συμφωνίας των διαδίκων, ένα πραγματικό περιστατικό πρέπει να αποδειχθεί με αποδεικτικά μέσα συγκεκριμένου τύπου ή μορφής, αλλά το αίτημα αφορά τη διεξαγωγή αποδείξεων άλλου τύπου ή μορφής

τα αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι προσβάσιμα, κυρίως εάν δεν είναι γνωστά τα στοιχεία των μαρτύρων ή η τοποθεσία ενός εγγράφου ή εάν η σημασία των αποδεικτικών στοιχείων είναι δυσανάλογη προς τον χρόνο που απαιτείται για τη συγκέντρωσή τους ή υπάρχουν άλλες σχετικές δυσκολίες

το αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων υποβάλλεται εκπρόθεσμα

η αναγκαιότητα διεξαγωγής αποδείξεων δεν τεκμηριώνεται

ο συμμετέχων στη διαδικασία ο οποίος ζητεί τη διεξαγωγή αποδείξεων δεν προκαταβάλλει το ποσό που ζητεί το δικαστήριο για την κάλυψη των εξόδων που πραγματοποιούνται κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Σύμφωνα με το άρθρο 229 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ως αποδεικτικό στοιχείο σε αστική υπόθεση νοείται κάθε πληροφορία με τη διαδικαστική μορφή που προβλέπει ο νόμος και βάσει της οποίας το δικαστήριο, σύμφωνα με τη διαδικασία που προβλέπεται στον νόμο, επιβεβαιώνει την ύπαρξη ή μη πραγματικών περιστατικών επί των οποίων βασίζονται οι αξιώσεις και οι ενστάσεις των διαδίκων και άλλων πραγματικών περιστατικών που έχουν σημασία για τη δίκαιη εκδίκαση της υπόθεσης.

Βάσει της παραγράφου 2, αποδεικτικό στοιχείο μπορεί να είναι η κατάθεση μάρτυρα, ένορκες δηλώσεις των συμμετεχόντων στη διαδικασία, έγγραφες αποδείξεις, υλικές αποδείξεις, αυτοψία ή εμπειρογνωμοσύνη. Στις διαδικασίες που κινούνται βάσει αίτησης και στις απλουστευμένες διαδικασίες, το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει ότι και άλλα αποδεικτικά μέσα επαρκούν για την απόδειξη των πραγματικών περιστατικών, όπως ανωμοτί δήλωση συμμετέχοντος στη διαδικασία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

1) Κατάθεση μάρτυρα

Σύμφωνα με το άρθρο 251 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, κάθε πρόσωπο το οποίο ενδέχεται να γνωρίζει τα πραγματικά περιστατικά που έχουν σχέση με την υπόθεση μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας, εκτός εάν το πρόσωπο είναι συμμετέχων στη διαδικασία ή αντιπρόσωπος συμμετέχοντος στη διαδικασία για την εν λόγω υπόθεση. Οι μάρτυρες παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία έχουν ίδια αντίληψη. Πρόσωπο το οποίο κλητεύεται ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί στο δικαστήριο και να καταθέσει την αλήθεια ενώπιον του δικαστηρίου όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά τα οποία γνωρίζει. Αντί να εμφανιστεί στο δικαστήριο, ο μάρτυρας μπορεί να κληθεί να παράσχει έγγραφη κατάθεση, εάν η εμφάνισή του στο δικαστήριο μπορεί να είναι αδικαιολόγητα επαχθής και εάν, λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των ερωτήσεων και τα προσωπικά

χαρακτηριστικά του μάρτυρα, η παροχή έγγραφης κατάθεσης επαρκεί, κατά το δικαστήριο, για την παροχή αποδείξεων. Εναλλακτικά, το δικαστήριο μπορεί να χρησιμοποιήσει τα πρακτικά άλλης δικαστικής διαδικασίας, εάν αυτό απλουστεύει σαφώς τη διαδικασία, και το δικαστήριο μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι σε θέση να εκτιμήσει τα πρακτικά στον απαραίτητο βαθμό χωρίς άμεση υποβολή ερωτήσεων στον μάρτυρα.

Κάθε μάρτυρας εξετάζεται μεμονωμένα και οι μάρτυρες που δεν έχουν εξεταστεί δεν επιτρέπεται να παρευρίσκονται στην αίθουσα του δικαστηρίου κατά την εκδίκαση της υπόθεσης. Εάν το δικαστήριο έχει λόγους να πιστεύει ότι ο μάρτυρας φοβάται ή έχει άλλους λόγους να μην πει την αλήθεια στο δικαστήριο παρουσία συμμετέχοντος στη διαδικασία ή εάν συμμετέχων στη διαδικασία καθοδηγεί την κατάθεση του μάρτυρα μέσω παρεμβάσεων ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, το δικαστήριο μπορεί να αποβάλλει το συγκεκριμένο πρόσωπο από την αίθουσα του δικαστηρίου κατά την εξέταση του μάρτυρα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, μετά την επιστροφή του εν λόγω προσώπου, η κατάθεση του μάρτυρα διαβάζεται στον συμμετέχοντα στη διαδικασία και ο συμμετέχων στη διαδικασία δικαιούται να υποβάλει ερωτήσεις στον μάρτυρα. Εάν οι καταθέσεις μαρτύρων είναι αντιφατικές, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει και να υποβάλει ερωτήσεις σε έναν μάρτυρα περισσότερες φορές κατά την ίδια συνεδρίαση.

Στην περίπτωση έγγραφων καταθέσεων, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία δικαιούνται να υποβάλουν έγγραφες ερωτήσεις στους μάρτυρες μέσω του δικαστηρίου. Το δικαστήριο καθορίζει τις ερωτήσεις στις οποίες υποχρεούται να απαντήσει ο μάρτυρας. Εάν είναι απαραίτητο, το δικαστήριο μπορεί να κλητεύσει έναν μάρτυρα στο δικαστήριο για να καταθέσει προφορικά.

Εάν ένα πρόσωπο δεν μπορεί να εμφανιστεί στο δικαστήριο λόγω ασθένειας, γήρατος ή αναπηρίας ή για οποιονδήποτε άλλο βάσιμο λόγο, ή εάν αυτό είναι απαραίτητο για άλλο λόγο, το δικαστήριο μπορεί να μεταβεί στον μάρτυρα για να λάβει την κατάθεσή του.

Το δικαστήριο εξετάζει τα αποδεικτικά στοιχεία άμεσα (άρθρο 243 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Για τον έλεγχο της αξιοπιστίας των καταθέσεων των μαρτύρων, το δικαστήριο μπορεί να στηριχθεί στις διάφορες μεθόδους που προσδιορίζονται στο άρθρο 262 παράγραφοι 1 και 8 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, π.χ. βάσει της παραγράφου 1, το δικαστήριο εξακριβώνει την ταυτότητα του μάρτυρα και τον τομέα δραστηριότητας, τη μόρφωση, τον τόπο κατοικίας και τη σχέση του με την υπόθεση καθώς και τις σχέσεις με τους συμμετέχοντες στη διαδικασία. Προτού καταθέσει, το δικαστήριο εξηγεί στον μάρτυρα την υποχρέωσή του να πει την αλήθεια και τη διαδικασία σε περίπτωση που αρνηθεί να καταθέσει βάσει της παραγράφου 8, το δικαστήριο υποβάλλει, εφόσον είναι απαραίτητο, πρόσθετες ερωτήσεις καθ' όλη τη διάρκεια της εξέτασης, ώστε να αποσαφηνιστεί ή να συμπληρωθεί η κατάθεση ή να διαπιστωθεί η βάση των γνώσεων του μάρτυρα.

2) Πραγματογνωμοσύνη

Προκειμένου να αποσαφηνιστούν περιστάσεις σχετικές με μια υπόθεση οι οποίες απαιτούν ειδική εμπειρογνωμοσύνη, το δικαστήριο δικαιούται να ζητήσει τη γνώμη πραγματογνωμόνων, κατόπιν αιτήματος συμμετέχοντος στη διαδικασία. Για να εξακριβωθεί το ισχύον δικαιο εκτός της Δημοκρατίας της Εσθονίας, το διεθνές δικαιο ή το εθιμικό δικαιο, το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει τη γνώμη ειδικού σε νομικά θέματα, κατόπιν αιτήματος συμμετέχοντος στη διαδικασία ή ίδια πρωτοβουλία. Οι διατάξεις που αφορούν την εξέταση μαρτύρων εφαρμόζονται στην εξέταση προσώπων με ειδική εμπειρογνωμοσύνη, με στόχο να αποδειχθεί μια περίπτωση ή ένα γεγονός για την ορθή ερμηνεία του οποίου απαιτείται ειδική εμπειρογνωμοσύνη. Εάν συμμετέχων στη διαδικασία υπέβαλε στο δικαστήριο την έγγραφη γνωμοδότηση προσώπου με ειδική εμπειρογνωμοσύνη και το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν εξεταστεί ως μάρτυρας, η εν λόγω γνωμοδότηση θεωρείται έγγραφη απόδειξη. Αντί να διατάξει πραγματογνωμοσύνη, το δικαστήριο μπορεί να χρησιμοποιήσει τη γνωμοδότηση πραγματογνώμονα που υποβλήθηκε κατόπιν διαταγής του δικαστηρίου σε άλλη δικαστική διαδικασία ή τη γνωμοδότηση πραγματογνώμονα που εκπονήθηκε βάσει διαταγής του υπευθύνου για τη διεξαγωγή της διαδικασίας σε ποινική διαδικασία ή διαδικασία πλημμελημάτων, εάν κάτι τέτοιο απλουστεύει τη διαδικασία και εάν το δικαστήριο θεωρεί ότι είναι σε θέση να αξιολογήσει τη γνωμοδότηση στον απαραίτητο βαθμό χωρίς να ζητηθεί νέα πραγματογνωμοσύνη. Στις περιπτώσεις αυτές, ενδέχεται να υποβληθούν πρόσθετες ερωτήσεις στον πραγματογνώμονα ή να κληθεί ο πραγματογνώμονας για εξέταση στο δικαστήριο.

Η πραγματογνωμοσύνη διεξάγεται από ιατροδικαστή ή άλλο ειδικευμένο πρόσωπο το οποίο εργάζεται σε κρατική ιατροδικαστική υπηρεσία, από επίσημα πιστοποιημένο εμπειρογνώμονα ή από άλλο πρόσωπο με ειδική εμπειρογνωμοσύνη το οποίο διορίζεται από το δικαστήριο. Το δικαστήριο δύναται να διορίσει ένα πρόσωπο ως πραγματογνώμονα, εφόσον το εν λόγω πρόσωπο διαθέτει τις απαραίτητες γνώσεις και την πείρα για να γνωμοδοτήσει. Εάν επίσημα πιστοποιημένος εμπειρογνώμονας είναι διαθέσιμος για την πραγματογνωμοσύνη, ο διορισμός άλλων προσώπων ως πραγματογνωμόνων γίνεται μόνον εφόσον συντρέχει βάσιμος λόγος. Εάν οι διάδικοι συμφωνήσουν στο πρόσωπο ενός πραγματογνώμονα, το δικαστήριο μπορεί να διορίσει το συγκεκριμένο πρόσωπο ως πραγματογνώμονα εάν μπορεί να ενεργεί ως πραγματογνώμονας βάσει του νόμου.

Συμμετέχων στη διαδικασία δικαιούται να υποβάλλει ερωτήσεις σε πραγματογνώμονα μέσω του δικαστηρίου. Το δικαστήριο αποφασίζει ποιές ερωτήσεις χρήζουν γνωμοδότησης πραγματογνώμονα. Το δικαστήριο οφείλει να αιτιολογεί την απόρριψη οποιασδήποτε τέτοιας ερώτησης. Οι πραγματογνώμονες υποβάλλουν τη γνωμοδότησή τους στο δικαστήριο εγγράφως, εκτός εάν το δικαστήριο διατάξει να την παράσχουν προφορικά ή, με τη συγκατάθεση του πραγματογνώμονα, με άλλη μορφή. Η γνωμοδότηση πραγματογνώμονα πρέπει να περιέχει αναλυτική περιγραφή τυχόν εξετάσεων που διενεργήθηκαν, των εξαχθέντων συμπερασμάτων από τις εν λόγω εξετάσεις και τεκμηριωμένες απαντήσεις στις ερωτήσεις του δικαστηρίου.

Οι πραγματογνώμονες παρέχουν ορθή και αιτιολογημένη γνώμη στις ερωτήσεις που τους υποβάλλονται. Για την παροχή γνωμοδότησης, ο πραγματογνώμονας μπορεί να εξετάσει κάθε απαραίτητο στοιχείο της υπόθεσης, να συμμετάσχει στη διεξαγωγή αποδείξεων στο δικαστήριο και να ζητήσει υλικό αναφοράς και πρόσθετες πληροφορίες από το δικαστήριο.

Η γνωμοδότηση δημοσιοποιείται κατά τη συνεδρίαση του δικαστηρίου. Εκτός εάν η γνωμοδότηση υποβληθεί εγγράφως ή σε μορφή η οποία μπορεί να αναπαραχθεί εγγράφως, ο πραγματογνώμονας παρέχει τη γνωμοδότησή του σε συνεδρίαση του δικαστηρίου. Το δικαστήριο μπορεί να κλητεύσει πραγματογνώμονα ο οποίος παρέσχε γνωμοδότηση εγγράφως, ή σε μορφή η οποία μπορεί να αναπαραχθεί εγγράφως, στο δικαστήριο για εξέταση. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να κλητεύσει πραγματογνώμονα ο οποίος παρέσχε γνωμοδότηση στο δικαστήριο, εάν το ζητήσει οποιοσδήποτε από τους διαδίκους.

Αφού εξετάσουν τη γνωμοδότηση, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία μπορούν να υποβάλουν ερωτήσεις στον πραγματογνώμονα κατά τη διάρκεια συνεδρίασης του δικαστηρίου για την αποσαφήνιση της γνωμοδότησης, υπό τον όρο ότι ο πραγματογνώμονας έχει κλητευθεί στο δικαστήριο. Οι ερωτήσεις μπορούν επίσης να υποβληθούν στο δικαστήριο εκ των προτέρων και να διαβιβαστούν ακολούθως στον πραγματογνώμονα από το δικαστήριο. Το δικαστήριο εξαιρεί κάθε ερώτηση η οποία δεν είναι συναφής ή εκφεύγει της αρμοδιότητάς του πραγματογνώμονα.

Οι διατάξεις που αφορούν την εξέταση μαρτύρων εφαρμόζονται επίσης στην εξέταση πραγματογνωμόνων.

3) Γραπτές αποδείξεις

Οι έγγραφες αποδείξεις έχουν τη μορφή εγγράφου ή οποιουδήποτε άλλου τεκμηρίου ή παρόμοιου μέσου αποθήκευσης δεδομένων, το οποίο δημιουργείται μέσω φωτογραφικής, οπτικής, ακουστικής, ηλεκτρονικής ή άλλης καταγραφής δεδομένων, περιέχει πληροφορίες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που είναι σημαντικά για την εκδίκαση της υπόθεσης και μπορεί να υποβληθεί στο δικαστήριο σε κατανοητή μορφή.

Επίσημη και προσωπική αλληλογραφία, αποφάσεις εκδοθείσες σε άλλες υποθέσεις και γνωμοδοτήσεις προσώπων με ειδική εμπειρογνωμοσύνη που υποβάλλονται στο δικαστήριο από συμμετέχοντες στη διαδικασία θεωρούνται επίσης έγγραφα.

Κάθε έγγραφο πρέπει να είναι πρωτότυπο ή επικυρωμένο αντίγραφο. Εάν οι συμμετέχοντες στη διαδικασία υποβάλλουν πρωτότυπα έγγραφα μαζί με επικυρωμένο αντίγραφο, το δικαστήριο μπορεί να επιστρέψει τα πρωτότυπα έγγραφα και να περιλάβει στη δικογραφία αντίτυπο του επικυρωμένου αντιγράφου θεωρημένο από τον δικαστή. Κατόπιν αιτήματος των προσώπων που υποβάλλουν έγγραφα, τα πρωτότυπα έγγραφα που περιλήφθηκαν στη

δικογραφία μπορούν να επιστραφούν μετά τη θέση σε ισχύ της απόφασης του δικαστηρίου και την περάτωση της διαδικασίας. Το επικυρωμένο αντίγραφο τηρείται στον φάκελο της δικογραφίας. Το δικαστήριο μπορεί να τάξει προθεσμία για την εξέταση υποβληθέντος εγγράφου, μετά την παρέλευση της οποίας το δικαστήριο επιστρέφει το έγγραφο. Σε τέτοιες περιπτώσεις, το επικυρωμένο αντίγραφο πρέπει να τηρείται στον φάκελο της δικογραφίας. Εάν ένα έγγραφο υποβληθεί με τη μορφή επικυρωμένου αντιγράφου, το δικαστήριο δικαιούται να ζητήσει την υποβολή του πρωτότυπου εγγράφου ή την τεκμηρίωση των περιστάσεων που εμποδίζουν την υποβολή του πρωτότυπου εγγράφου. Εάν τα αιτήματα του δικαστηρίου δεν ικανοποιηθούν, το δικαστήριο αποφασίζει για την αποδεικτική ισχύ του επικυρωμένου αντιγράφου του εγγράφου.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Στις αστικές διαδικασίες, ισχύει ο γενικός κανόνας της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων, αλλά μπορούν να εφαρμοστούν περιορισμοί με τη σύμφωνη γνώμη των διαδίκων. Ειδικότερα, το άρθρο 232 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι καμία απόδειξη δεν έχει προκαθορισμένη βαρύτητα για το δικαστήριο, εκτός εάν οι διάδικοι συμφωνήσουν διαφορετικά. Έτσι, οι διάδικοι μπορούν να συμφωνήσουν να αποδώσουν αποφασιστική βαρύτητα σε ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ναι. Ενδέχεται να προκύπτει από τον νόμο ή από συμφωνία των διαδίκων ότι ένα συγκεκριμένο πραγματικό περιστατικό μπορεί να αποδειχθεί μόνον με αποδεικτικά μέσα ορισμένου είδους ή ορισμένης μορφής.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ναι. Βάσει του άρθρου 254 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, πρόσωπο το οποίο κλητεύεται ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί στο δικαστήριο και να καταθέσει την αλήθεια ενώπιον του δικαστηρίου όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά τα οποία γνωρίζει.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Τα ακόλουθα πρόσωπα δικαιούνται να αρνηθούν να καταθέσουν ως μάρτυρες:

οι κατιόντες και οι ανιόντες του ενάγοντος ή του εναγομένου

αδελφή, ετεροθαλής αδελφή, αδελφός ή ετεροθαλής αδελφός του ενάγοντος ή του εναγομένου ή πρόσωπο το οποίο είναι ή υπήρξε σύζυγος αδελφής,

ετεροθαλούς αδελφής, αδελφού ή ετεροθαλούς αδελφού του ενάγοντος ή του εναγομένου

σύζυγος γονέα ή ανάδοχος γονέας ή τέκνο συζύγου γονέα ή ανάδοχο τέκνο του ενάγοντος ή του εναγομένου

θετός γονέας ή θετό τέκνο του ενάγοντος ή του εναγομένου

ο/η σύζυγος του ενάγοντος ή του εναγομένου ή πρόσωπο με το οποίο συζεί ο ενάγων ή ο εναγόμενος, και οι γονείς του συζύγου ή προσώπου με το οποίο συζεί ο ενάγων ή ο εναγόμενος, ακόμη και αν ο γάμος έχει λυθεί ή η συμβίωση έχει λήξει.

Ο μάρτυρας δικαιούται επίσης να αρνηθεί να καταθέσει εάν η κατάθεσή του μπορεί να ενοχοποιεί τον ίδιο ή πρόσωπο που προσδιορίζεται ανωτέρω για ποινικό αδίκημα ή πλημμέλημα.

Ο μάρτυρας δικαιούται να αρνηθεί να καταθέσει σχετικά με πραγματικά περιστατικά στα οποία εφαρμόζεται ο νόμος περί κρατικών απορρήτων και εμπιστευτικών πληροφοριών τρίτων κρατών (*riigisaladuse ja salastatud välisteabe seadus*).

Κάθε πρόσωπο το οποίο επεξεργάζεται πληροφορίες για δημοσιογραφικούς σκοπούς δικαιούται να αρνηθεί να καταθέσει σχετικά με πραγματικά περιστατικά που θα επέτρεπαν την αναγνώριση της ταυτότητας του προσώπου που παρέσχε τις πληροφορίες.

Ανεξαρτήτως των προαναφερθέντων, ο μάρτυρας δεν δικαιούται να αρνηθεί να καταθέσει σχετικά με:

την εκτέλεση και το περιεχόμενο συναλλαγής στην οποία κλήθηκε να παραστεί ως μάρτυρας

τη γέννηση ή τον θάνατο μέλους της οικογένειάς του

πραγματικό περιστατικό το οποίο αφορά περιουσιακή σχέση που προκύπτει από σχέση βάσει του οικογενειακού δικαίου

πράξη που σχετίζεται με αμφισβητούμενη έννομη σχέση, την οποία ο μάρτυρας εκτέλεσε ο ίδιος ως νόμιμος προκάτοχος ή αντιπρόσωπος διαδίκου.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ναι. Εάν μάρτυρας αρνηθεί αδικαιολόγητα να καταθέσει, το δικαστήριο δύναται να του επιβάλει πρόστιμο ή να διατάξει την κράτησή του για μέγιστο διάστημα 14 ημερών. Ο μάρτυρας αφήνεται ελεύθερος αμέσως εάν καταθέσει ή εάν η εκδίκαση της υπόθεσης λήξει ή εάν η κατάθεσή του δεν είναι πλέον αναγκαία.

Επιπλέον, ο μάρτυρας βαρύνεται με τα διαδικαστικά έξοδα που συνεπάγεται η αδικαιολόγητη άρνησή του να καταθέσει.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Το άρθρο 256 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας απαριθμεί τα πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες. Ειδικότερα, ιερείς θρησκευτικών οργανώσεων καταχωρισμένων στην Εσθονία ή το βοηθητικό προσωπικό τους δεν καταθέτουν ούτε εξετάζονται σχετικά με περιστάσεις που πληροφορούνται στο πλαίσιο του πνευματικού έργου τους. Τα ακόλουθα πρόσωπα δεν εξετάζονται ως μάρτυρες χωρίς την άδεια του προσώπου για το συμφέρον του οποίου επιβάλλεται η υποχρέωση τήρησης εμπιστευτικότητας:

αντιπρόσωποι σε αστικές ή διοικητικές υποθέσεις, δικηγόροι σε ποινικές υποθέσεις ή υποθέσεις πλημμελημάτων και συμβολαιογράφοι σε σχέση με πραγματικά περιστατικά τα οποία περιέρχονται σε γνώση τους κατά την άσκηση των επαγγελματικών καθηκόντων τους

ιατροί, φαρμακοποιοί ή άλλοι πάροχοι ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε σχέση με πραγματικά περιστατικά τα οποία τους εμπιστεύτηκε ασθενής,

συμπεριλαμβανομένων περιστατικών που αφορούν την καταγωγή, την τεχνητή γονιμοποίηση, την οικογένεια ή την υγεία ενός προσώπου

άλλα πρόσωπα τα οποία, λόγω του επαγγέλματος ή των επαγγελματικών ή οικονομικών δραστηριοτήτων τους, έλαβαν γνώση εμπιστευτικών πληροφοριών τις οποίες δεν επιτρέπεται να δημοσιοποιήσουν βάσει του νόμου.

Το προσωπικό επαγγελματικής υποστήριξης των προσώπων που αναφέρονται ανωτέρω δεν επιτρέπεται επίσης να εξεταστεί ως μάρτυρας χωρίς την άδεια του προσώπου για το συμφέρον του οποίου επιβάλλεται η υποχρέωση τήρησης εμπιστευτικότητας.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Το άρθρο 262 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας περιγράφει τη διαδικασία εξέτασης μαρτύρων. Η εξέταση μάρτυρα ξεκινά με την παροχή εξηγήσεων από το δικαστήριο στον μάρτυρα σχετικά με το αντικείμενο της δίκης και με την πρόσκληση στον μάρτυρα να αναφέρει οτιδήποτε γνωρίζει σχετικά με το αντικείμενο της δίκης. Ακολούθως, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία δικαιούνται να υποβάλουν ερωτήσεις στον μάρτυρα μέσω του δικαστηρίου. Με την άδεια του δικαστηρίου, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία μπορούν επίσης να υποβάλουν ερωτήσεις απευθείας στον μάρτυρα.

Το δικαστήριο εξαιρεί τυχόν καθοδηγητικές ερωτήσεις και ερωτήσεις οι οποίες δεν σχετίζονται με την υπόθεση καθώς και ερωτήσεις που υποβάλλονται με σκοπό την ανάδειξη νέων πραγματικών περιστατικών, τα οποία δεν παρουσιάστηκαν προηγουμένως, και επαναλαμβανόμενες ερωτήσεις. Εάν είναι απαραίτητο, το δικαστήριο δικαιούται να υποβάλει πρόσθετες ερωτήσεις σε οποιοδήποτε στάδιο της εξέτασης για την αποσαφήνιση ή τη συμπλήρωση της κατάθεσης ή για τη διαπίστωση της βάσης των γνώσεων του μάρτυρα.

Βάσει του άρθρου 350 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το δικαστήριο δύναται να οργανώσει συνεδρίαση με τη μορφή τηλεδιάσκεψης, ώστε οι συμμετέχοντες στη διαδικασία ή οι αντιπρόσωποι ή οι σύμβουλοί τους να μπορούν να βρίσκονται σε άλλο τόπο κατά τη συνεδρίαση του δικαστηρίου και να

εκτελούν τις διαδικαστικές πράξεις σε πραγματικό χρόνο στον εν λόγω τόπο. Μάρτυρας ή πραγματογνώμονας ο οποίος βρίσκεται σε άλλο τόπο μπορεί επίσης να εξετασθεί, και συμμετέχων στη διαδικασία ο οποίος βρίσκεται σε άλλο τόπο μπορεί να του υποβάλει ερωτήσεις, μέσω συνεδρίασης η οποία πραγματοποιείται με τη μορφή τηλεδιάσκεψης.

Σε συνεδρίαση η οποία πραγματοποιείται με τη μορφή τηλεδιάσκεψης, το δικαίωμα κάθε συμμετέχοντος στη διαδικασία να καταθέτει αιτήσεις και προσφυγές και να διατυπώνει θέσεις σχετικά με τις αιτήσεις και προσφυγές άλλων συμμετεχόντων στη διαδικασία διασφαλίζεται με τεχνικά ασφαλή τρόπο, και οι προϋποθέσεις της συνεδρίασης όσον αφορά τη μετάδοση εικόνας και ήχου σε πραγματικό χρόνο από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία που δεν είναι παρόντες στο δικαστήριο προς το δικαστήριο, και αντιστρόφως, πρέπει να είναι τεχνικά ασφαλείς. Με τη συγκατάθεση των διαδίκων και του μάρτυρα και, σε διαδικασίες που κινούνται βάσει αίτησης, με τη συγκατάθεση του μάρτυρα και μόνο, ο μάρτυρας μπορεί να εξεταστεί μέσω τηλεφώνου στο πλαίσιο τηλεδιάσκεψης. Ο υπουργός Δικαιοσύνης μπορεί να θεσπίζει συγκεκριμένες τεχνικές απαιτήσεις για τη διεξαγωγή συνεδρίασης δικαστηρίου με τη μορφή τηλεδιάσκεψης.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Βάσει του άρθρου 238 παράγραφος 3 εδάφιο 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το δικαστήριο μπορεί να αρνηθεί να δεχτεί αποδεικτικά στοιχεία και να επιστρέψει αποδεικτικά στοιχεία, εάν τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία εξασφαλιστηκαν με την τέλεση αξιόποινης πράξης ή με παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Σύμφωνα με το άρθρο 267 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, διάδικος ο οποίος δεν μπόρεσε να αποδείξει, με οποιοδήποτε άλλο αποδεικτικό μέσο, ένα πραγματικό περιστατικό το οποίο πρέπει να αποδειχθεί από αυτόν ή ο οποίος δεν παρέσχε καμία άλλη απόδειξη δικαιούται να ζητήσει την ένορκη εξέταση του αντιδίκου ή τρίτου για την απόδειξη του εν λόγω πραγματικού περιστατικού. Σε περίπτωση νομικού προσώπου, μπορεί να καταθέσει ενόρκως αντιπρόσωπος αυτού.

Το δικαστήριο μπορεί επίσης να εξετάσει ενόρκως τρίτο ο οποίος υποχρεούται να παράσχει αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με αμφισβητούμενο πραγματικό περιστατικό, εάν το ζητήσει ένας διάδικος και ο αντίδικός του συμφωνεί.

Ανεξάρτητα από τα αιτήματα των διαδίκων και την κατανομή του βάρους της απόδειξης, το δικαστήριο δύναται επίσης να εξετάσει ενόρκως, ιδία πρωτοβουλία, οποιονδήποτε από τους διαδίκους ή αμφοτέρους τους διαδίκους εάν, βάσει της προηγηθείσας διαδικασίας και των αποδείξεων που παρασχέθηκαν και συγκεντρώθηκαν, το δικαστήριο δεν είναι σε θέση να σχηματίσει γνώμη σχετικά με την αλήθεια ενός δηλωθέντος πραγματικού περιστατικού το οποίο πρέπει να αποδειχθεί. Το δικαστήριο δύναται επίσης να εξετάσει ενόρκως διάδικο, ιδία πρωτοβουλία, εάν ο διάδικος που υποχρεούται να παράσχει αποδείξεις επιθυμεί να καταθέσει ενόρκως, χωρίς τη συγκατάθεση του αντιδίκου.

Σε απλουστευμένες διαδικασίες και σε διαδικασίες που κινούνται βάσει αίτησης, το δικαστήριο μπορεί επίσης να θεωρήσει επαρκή τη δήλωση συμμετέχοντος στη διαδικασία η οποία δεν παρασχέθηκε ενόρκως για την απόδειξη πραγματικού περιστατικού, εκτός εάν από τους κανόνες του σχετικού είδους διαδικασίας που κινείται βάσει αίτησης προκύπτει ότι είναι παραδεκτές μόνον δηλώσεις οι οποίες παρέχονται ενόρκως από συμμετέχοντες στη διαδικασία. Σε αγωγή, μια απόφαση δεν μπορεί να βασίζεται σε δήλωση διαδίκου η οποία δεν παρασχέθηκε ενόρκως.

Τελευταία επικαιροποίηση: 18/04/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ιρλανδία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το βάρος της απόδειξης μιας συγκεκριμένης αξίωσης φέρει κατά κανόνα το μέρος που προβάλλει τον εν λόγω ισχυρισμό ή αξίωση. Για παράδειγμα, σε αγωγή για αμέλεια, το βάρος της απόδειξης της αμέλειας φέρει ο ενάγων και το βάρος της απόδειξης συντρέχοντος πταίσματος φέρει ο εναγόμενος. Γενικά, ο ενάγων φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που είναι απαραίτητα για την τεκμηρίωση της βάσης της αγωγής, ενώ η απόδειξη του αμυντικού επιχειρήματος στην αγωγή εναπόκειται στον εναγόμενο και, αν ο εναγόμενος ασκήσει ανταγωγή, τότε ο εναγόμενος θα φέρει το βάρος της απόδειξης όσον αφορά την εν λόγω αξίωση. Ωστόσο, ορισμένες νομοθετικές απαιτήσεις θέτουν ενίοτε το βάρος της απόδειξης στον εναγόμενο. Για παράδειγμα, σε αξιώσεις που αφορούν καταχρηστική απόλυση, το βάρος της απόδειξης φέρει ο εναγόμενος εργοδότης, δηλαδή ο εργοδότης πρέπει να αποδείξει ότι υπήρχαν σοβαροί λόγοι που δικαιολογούν την απόλυση. [Βλ. τον [Unfair Dismissals Act 1977](#) (Νόμος περί καταχρηστικών απολύσεων) όπως έχει τροποποιηθεί].

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Τα πραγματικά περιστατικά που θεωρούνται γενικώς παραδεκτά δεν απαιτείται να αποδεικνύονται. Οι δικαστές μπορούν να στηρίζονται στις γενικές εμπειρικές γνώσεις τους ή σε δικαστική γνώση των πραγματικών περιστατικών τα οποία έχουν διαπιστωθεί σαφώς ή είναι ευρέως γνωστά ή αποτελούν μέρος της κοινής αντίληψης, και, ως εκ τούτου, για τα εν λόγω περιστατικά δεν απαιτείται η διεξαγωγή αποδείξεων. Ο νόμος ορίζει ορισμένα τεκμήρια τα οποία είναι δυνατό να ανατραπούν με ανταπόδειξη. Σε αυτά περιλαμβάνονται τεκμήρια ως προς τη γνησιότητα των τέκνων, την εγκυρότητα των γάμων, τη διανοητική ικανότητα των ενηλίκων και το τεκμήριο θανάτου όταν ένα πρόσωπο αγνοείται για διάστημα άνω των 7 ετών παρόλο που έχουν πραγματοποιηθεί όλες οι κατάλληλες έρευνες. Ο κανόνας του *res ipsa loquitur* (αυταπόδεικτο) εφαρμόζεται όταν ορίζεται τεκμήριο αμέλειας σε περιστάσεις όπου αποδεικνύεται ότι η αιτία του ατυχήματος βρισκόταν στον έλεγχο του εναγόμενου ή των υπαλλήλων ή των πρακτόρων του κατά τον χρόνο του ατυχήματος και το ατύχημα ήταν τέτοιο, ώστε, κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, δεν θα είχε συμβεί αν ο έχων τον έλεγχο είχε εφαρμόσει τη δέουσα μέριμνα. Όταν γίνει επίκληση της αρχής του *res ipsa loquitur*, το βάρος της απόδειξης μετατοπίζεται ή μεταφέρεται στον εναγόμενο, ο οποίος στη συνέχεια πρέπει να αποδείξει ότι δεν επέδειξε αμέλεια. Ωστόσο, το βάρος της απόδειξης της αιτιώδους συνάφειας εξακολουθεί να φέρει ο ενάγων. Αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι η αρχή *res ipsa loquitur* δεν χρειάζεται να προβληθεί ή να αναφερθεί στην αγωγή του ενάγοντα προκειμένου ο ενάγων να είναι σε θέση να την επικαλεστεί κατά την προφορική διαδικασία της υπόθεσης αν τα πραγματικά περιστατικά δείξουν ότι η εν λόγω αρχή έχει προφανώς εφαρμογή.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Σε αστικές υποθέσεις, μια υπόθεση θα έχει επιτυχή έκβαση αν ο διάδικος ικανοποιήσει το δικαστήριο σε σχέση μ' αυτή την υπόθεση βάσει στάθμισης των πιθανοτήτων. Έτσι, αν ένας διάδικος δεν ικανοποιήσει το δικαστήριο ότι η δική του εκδοχή γεγονότων είναι πιο πιθανή από αυτήν του αντιδίκου, τότε θα χάσει την υπόθεση. Πρόκειται για μια ευέλικτη πρακτική και τα δικαστήρια κατά κανόνα θα απαιτήσουν περισσότερες αποδείξεις σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως αγωγές για απάτη, λόγω της σοβαρότητας του ισχυρισμού.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Οι αποδείξεις διεξάγονται στο πλαίσιο αστικών διαδικασιών μέσω της υποχρεωτικής κοινοποίησης εγγράφων, της γνωστοποίησης και μέσω των καταθέσεων μαρτύρων.

Υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων: Στο High Court, η υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων πραγματοποιείται με γραπτή αίτηση ενός εκ των διαδίκων, με την οποία ζητείται η οικειοθελής κοινοποίηση εγγράφων. Το δικαστήριο θα διατάξει την υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων μόνο σε περιπτώσεις που ο έτερος διάδικος δεν κοινοποίησε τα έγγραφα ή αρνήθηκε να προβεί οικειοθελώς στην κοινοποίηση ή αγνόησε το αίτημα για κοινοποίηση. [Βλ. [§ κανονισμός διαδικασίας των ανώτερων δικαστηρίων \(Rules of the Superior Courts\)](#), διάταξη 31, κανόνας 12 όπως έχει τροποποιηθεί]. Κάθε αίτηση που υποβάλλεται για υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων πρέπει να είναι συναφής και απαραίτητη για τα επίμαχα πραγματικά περιστατικά της αγωγής. Είναι επίσης δυνατό να ζητηθεί υποχρεωτική κοινοποίηση των εγγράφων από μη διάδικο μέρος που εμπλέκεται στην αγωγή.

Γνωστοποίηση: Κάθε διάδικος σε αγωγή για σωματικές βλάβες πρέπει να γνωστοποιήσει στον άλλο διάδικο, χωρίς να απαιτείται δικαστική προσφυγή, όλες τις ιατρικές εκθέσεις που έχουν καταρτιστεί από πραγματογνώμονες οι οποίοι θα κληθούν ως μάρτυρες να καταθέσουν στη δίκη. [Βλ. [§ κανονισμός διαδικασίας των ανώτερων δικαστηρίων \(Rules of the Superior Courts\)](#), διάταξη 39, κανόνας 46 όπως έχει τροποποιηθεί]. Αμφότεροι οι διάδικοι πρέπει να ανταλλάσσουν καταλόγους με τα ονόματα και τις διευθύνσεις όλων των μαρτύρων που πρόκειται να κληθούν, και ο ενάγων πρέπει να προσκομίσει πλήρη δήλωση όλων των ειδικών ζημιών ή ιδίων εξόδων που συνδέονται με τη ζημία ή τη βλάβη που αποτελεί το αντικείμενο της αγωγής.

Μάρτυρες: Οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν στοιχεία βασιζόμενα σε καταθέσεις μαρτύρων προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους, εξαιρουμένων των διαδικασιών ενώπιον του τμήματος εμπορικών διαφορών (Commercial List) του High Court, εφόσον ο διάδικος που επιθυμεί να στηριχθεί σε κατάθεση μάρτυρα οφείλει να προσκομίσει γραπτή κατάθεση υπογεγραμμένη από τον μάρτυρα, η οποία θα περιέχει τα αποδεικτικά στοιχεία του μάρτυρα, και να καλέσει τον μάρτυρα για να καταθέσει προφορικά στη δίκη. Εάν ένας διάδικος δεν προσκομίσει κατάθεση μάρτυρα πριν από τη δίκη ενώπιον του τμήματος εμπορικών διαφορών του High Court, ο διάδικος δεν μπορεί να κλητεύσει τον εν λόγω μάρτυρα χωρίς την άδεια του δικαστηρίου. Το δικαστήριο διαθέτει ευρεία εξουσία ελέγχου των αποδεικτικών στοιχείων που γίνονται δεκτά και δύναται να αποκλείσει αποδεικτικά στοιχεία που διαφορετικά θα ήταν αποδεκτά ή να περιορίσει την αντεξέταση των μαρτύρων. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένας διάδικος μπορεί να υποβάλει αίτηση για έκδοση δικαστικής απόφασης ώστε να επιτραπεί η υποβολή των αποδεικτικών στοιχείων από τον μάρτυρα με ένορκη κατάθεση η οποία λαμβάνεται από εξεταστή διορισμένο από το δικαστήριο πριν από την εκδίκαση της αγωγής. Κατά γενικό κανόνα, ο δικαστής έχει ως αποστολή να εξετάζει το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίζουν οι διάδικοι και να μην προβαίνει σε διερεύνηση των πραγματικών περιστατικών. Γενικά, ο δικαστής δεν έχει το δικαίωμα να καλέσει μάρτυρα χωρίς τη συγκατάθεση των διαδίκων, αν και μπορεί να το πράξει σε περιπτώσεις ασέβειας προς το δικαστήριο ή σε ορισμένες δικαστικές διαδικασίες που αφορούν τη μέριμνα παιδιών. Ο δικαστής έχει επίσης την εξουσία να κλητεύσει εκ νέου έναν μάρτυρα ο οποίος είχε προηγουμένως κληθεί από έναν εκ των διαδίκων.

Πραγματογνώμονες: Κατά κανόνα, οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία βασιζόμενα σε καταθέσεις πραγματογνώμων προς στήριξη των ισχυρισμών τους. Στην περίπτωση διεξαγωγής αποδείξεων από πραγματογνώμονες οι διάδικοι πρέπει να ανταλλάσσουν τις εκθέσεις των πραγματογνώμων πριν από τη δίκη. Σε διαφορές που υπάγονται στο τμήμα εμπορικών διαφορών του High Court, ο δικαστής μπορεί, στο πλαίσιο της προδικασίας, να καλέσει πραγματογνώμονες να προβούν σε μεταξύ τους διαβουλεύσεις για τον εντοπισμό των ζητημάτων ως προς τα οποία προτίθενται να παράσχουν αποδεικτικά στοιχεία, να καταλήξουν σε συμφωνία σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία που προτίθενται να παράσχουν σχετικά με τα εν λόγω ζητήματα, και να εξετάσουν κάθε ζήτημα το οποίο ο δικαστής θα τους ζητήσει να εξετάσουν. Το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από τους εν λόγω πραγματογνώμονες να καταρτίσουν υπόμνημα που θα υποβληθεί από κοινού από τους πραγματογνώμονες προς τον Γραμματέα και θα παραδοθεί στους διαδίκους, το οποίο θα περιλαμβάνει τα αποτελέσματα των συναντήσεων και των διαβουλεύσεων των πραγματογνώμων. Τα πορίσματα των διαβουλεύσεων των πραγματογνώμων δεν είναι δεσμευτικά για τους διαδίκους. [Βλ. [§ κανονισμός διαδικασίας των ανώτερων δικαστηρίων \(Rules of the Superior Courts\)](#), διάταξη 63A, κανόνας 6 (1) (ix)].

Το δικαστήριο μπορεί, αυτεπαγγέλτως, να διορίσει έναν πραγματογνώμονα ως αξιολογητή για να βοηθήσει το δικαστήριο σε σχέση με την υπό εξέταση υπόθεση. Το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από τον αξιολογητή να καταρτίσει έκθεση, αντίγραφο της οποίας παρέχονται στους διαδίκους, και να παραστεί στη δίκη για να παρέχει στο δικαστήριο συμβουλές ή συνδρομή.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων: Υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων διατάσσεται από δικαστήριο μόνο όταν το πρόσωπο από το οποίο ζητείται η κοινοποίηση εγγράφων δεν κοινοποίησε, αρνήθηκε ή αμέλησε να κοινοποιήσει οικειοθελώς τα έγγραφα. Ως εκ τούτου, εάν το δικαστήριο διατάξει την υποχρεωτική κοινοποίηση εγγράφων, τα έξοδα που συνδέονται με την υποβολή της αίτησης επιδικάζονται κατά κανόνα στον διάδικο που ζήτησε την κοινοποίηση. Εάν διάδικος σε δίκη διαταχθεί να κοινοποιήσει συγκεκριμένα έγγραφα που έχει υπό τον έλεγχο ή στην κατοχή του, υποχρεούται να θέσει αντίγραφα των εν λόγω εγγράφων στη διάθεση του αντιδίκου. Για τη συμμόρφωση προς διαταγή κοινοποίησης εγγράφων απαιτείται η υποβολή ένορκης βεβαίωσης στην οποία να επισυνάπτονται ως παραρτήματα τα σχετικά έγγραφα. Η μη συμμόρφωση με διαταγή για κοινοποίηση εγγράφων μπορεί να οδηγήσει σε απόρριψη της αγωγής ή την απόρριψη του αμυντικού ισχυρισμού ώστε να εξασφαλιστεί ότι οι διάδικοι συμμορφώνονται με τις διαταγές για κοινοποίηση εγγράφων.

Μάρτυρες: Κατά κανόνα, οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία βασιζόμενα σε καταθέσεις μαρτύρων προς στήριξη των ισχυρισμών τους. Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες το δικαστήριο διατάξει έναν μάρτυρα να δώσει κατάθεση για να παραθέσει τα αποδεικτικά στοιχεία, ο μάρτυρας οφείλει να καταθέσει τα στοιχεία προφορικά ενώπιον ανακριτή διορισμένου από το δικαστήριο. Η εξέταση θα πραγματοποιηθεί σαν να επρόκειτο για δίκη, με δυνατότητα πλήρους αντεξέτασης του μάρτυρα και με επικυρωμένο αντίγραφο της απομανητοφώνησης των αποδεικτικών στοιχείων που υποβλήθηκαν.

Πραγματογνώμονες μάρτυρες: Κατά κανόνα, οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία βασιζόμενα σε καταθέσεις πραγματογνώμων προς στήριξη των ισχυρισμών τους. Οι πραγματογνώμονες μπορούν να καταρτίζουν γραπτές εκθέσεις στις οποίες παραθέτουν τα πορίσματά τους και παρέχουν την αμερόληπτη γνωμοδότησή τους. Στις περιπτώσεις κατάρτισης εκθέσεων από πραγματογνώμονες, αυτές θα πρέπει να ανταλλάσσονται πριν από τη δίκη. Πρωταρχικό καθήκον του πραγματογνώμονα είναι έναντι του δικαστηρίου και όχι των διαδίκων, παρόλο που ο πραγματογνώμονας θα πληρωθεί από τον διάδικο που του δίνει την εντολή.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αίτηση διαδίκου ο οποίος ζητεί να λάβει ή να προσκομίσει συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία, εάν το δικαστήριο είναι της άποψης ότι τα στοιχεία αυτά είναι αλυσιστελή, περιττά ή απαράδεκτα. Σύμφωνα με τον κανόνα του «βέλτιστου αποδεικτικού στοιχείου», πρέπει να

προσκομίζεται η καλύτερη και πιο άμεση απόδειξη για ένα πραγματικό περιστατικό ή, εάν η καλύτερη απόδειξη δεν είναι διαθέσιμη, θα πρέπει να αιτιολογείται η απουσία της. Για παράδειγμα, η καλύτερη απόδειξη ως προς το περιεχόμενο συγκεκριμένης επιστολής είναι η προσκόμιση της ίδιας της επιστολής, παρά η διεξαγωγή προφορικής εξέτασης ως προς το περιεχόμενό της. Σε γενικές γραμμές, όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που αφορούν οποιοδήποτε από τα επίδικα πραγματικά περιστατικά είναι παραδεκτά. Ωστόσο, ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία όπως είναι οι προνομιακές επικοινωνίες (για παράδειγμα αποδεικτικά στοιχεία της απόρρητης επικοινωνίας μεταξύ πελάτη και δικηγόρου) είναι απαράδεκτα. Ως εκ τούτου, το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων αποφασίζεται κατά περίπτωση από τον δικαστή.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών επιτυγχάνεται με αποδεικτικά στοιχεία, με τεκμήρια και με συμπεράσματα που προκύπτουν από αποδεικτικά στοιχεία, καθώς και από τη δικαστική γνώση ορισμένων γνωστών πραγματικών περιστατικών. Τα είδη αποδεικτικών στοιχείων στα οποία μπορούν να στηρίζονται οι αστικές διαδικασίες είναι η κατάθεση μαρτύρων, τα έγγραφα και οι πραγματικές αποδείξεις. Ως έγγραφα θεωρούνται τα έγγραφα σε χαρτί, τα αρχεία υπολογιστών, οι φωτογραφίες, καθώς και οι βιντεοσκοπήσεις και οι ηχογραφήσεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Καταρχήν, οι μάρτυρες πραγματικών περιστατικών καταθέτουν προφορικά στη δίκη τα αποδεικτικά στοιχεία όταν κληθούν να επιβεβαιώσουν την αλήθεια και την ακρίβεια των δηλώσεών τους.

Οι πραγματογνώμονες παρέχουν τα αποδεικτικά στοιχεία με γραπτές εκθέσεις, εκτός εάν το δικαστήριο διατάξει κάτι διαφορετικό. Στην έκθεση του πραγματογνώμονα παρατίθενται τα συμπεράσματά του, τα πραγματικά περιστατικά και οι παραδοχές πάνω στα οποία βασίζεται, καθώς και οι ουσιαστικές οδηγίες που έλαβε ο πραγματογνώμονας. Το δικαστήριο θα αποφασίσει κατά πόσον είναι, επίσης, αναγκαίο να εμφανιστεί ο πραγματογνώμονας στη δίκη για να καταθέσει προφορικά τα αποδεικτικά στοιχεία.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το δικαστήριο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τη βαρύτητα ή τον βαθμό αξιοπιστίας που αποδίδεται στα επιμέρους αποδεικτικά στοιχεία. Για παράδειγμα, οι εξ ακοής μαρτυρίες, ενώ μπορεί να είναι αποδεκτές σε αστικές δίκες, έχουν συχνά μικρότερη βαρύτητα από την άμεση μαρτυρία, ιδιαίτερα εάν το πρόσωπο που διατυπώνει τον ισχυρισμό θα μπορούσε να έχει κληθεί το ίδιο να καταθέσει.

Ορισμένα έγγραφα και αρχεία γίνονται αποδεκτά ως γνήσια. Παραδείγματος χάρη, τα αρχεία επιχειρήσεων και δημόσιων αρχών γίνονται αποδεκτά ως γνήσια, εφόσον η γνησιότητά τους πιστοποιείται από ανώτερο υπάλληλο της επιχείρησης ή της δημόσιας αρχής, και διάφορα είδη επίσημων εγγράφων (όπως νομοθετικές πράξεις, εσωτερικοί κανονισμοί, διατάγματα, αποφάσεις, συνθήκες και αρχεία δικαστηρίων) μπορούν να αποδεικνύονται με τυπωμένα ή επικυρωμένα αντίγραφα χωρίς περαιτέρω απόδειξη.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ορισμένες συναλλαγές πρέπει να πραγματοποιούνται γραπτώς κατά συνέπεια, για την απόδειξη των εν λόγω συναλλαγών απαιτούνται δικαιολογητικά έγγραφα. Τέτοια δικαιολογητικά αποτελούν, παραδείγματος χάριν, οι συμβάσεις πώλησης ακινήτων.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κατά γενικό κανόνα, εάν ένας μάρτυρας είναι ικανός να καταθέσει, τότε μπορεί να υποχρεωθεί να παραστεί στο δικαστήριο και να καταθέσει. Διάδικος που επιθυμεί να εξασφαλίσει τη συμμετοχή μάρτυρα σε δίκη, ετοιμάζει κλήτευση με την οποία ζητείται από τον μάρτυρα να εμφανιστεί στο δικαστήριο για να καταθέσει. Μόλις εκδοθεί από το δικαστήριο και παραδοθεί νομίμως, η κλήτευση δεσμεύει το μάρτυρα να παραστεί στη δίκη. Πρόσωπο που δεν συμμορφώνεται με κλήτευση μάρτυρα είναι ένοχο για ασέβεια προς το δικαστήριο.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο γενικός κανόνας ότι οι ικανοί προς κατάθεση μάρτυρες είναι δυνατό να εξαναγκαστούν να καταθέσουν δεν ισχύει για τους αρχηγούς ξένων κρατών και τους οικείους τους, τους ξένους διπλωματικούς και προξενικούς υπαλλήλους, τους αντιπροσώπους ορισμένων διεθνών οργανισμών καθώς και τους δικαστές και τους ενόρκους, σε σχέση με τις δραστηριότητές τους υπό αυτές τις ιδιότητες. Οι σύζυγοι και οι συγγενείς των διαδίκων είναι δυνατό να εξαναγκαστούν να καταθέσουν σε αστικές δίκες. Ο μάρτυρας υποχρεούται να απαντήσει σε ερώτηση, εκτός από τις περιπτώσεις όπου θα έχανε το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης. Με άλλα λόγια, ο μάρτυρας υποχρεούται να απαντήσει σε ερώτηση, εκτός εάν μπορεί να αποδείξει ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι ανησυχίας ότι η απάντηση ενδέχεται να τον ενοχοποιήσει.

Οι μάρτυρες που ενδέχεται γενικά να υποχρεωθούν να καταθέσουν, διατηρούν το δικαίωμα να εξαιρέσουν ορισμένα έγγραφα από τον έλεγχο και να αρνηθούν να απαντήσουν ορισμένες ερωτήσεις επικαλούμενοι συγκεκριμένο λόγο εξαιρέσης. Τα κυριότερα είδη προνομίων είναι το δικηγορικό επαγγελματικό απόρρητο, η επικοινωνία «υπό επιφύλαξη», και, όπως προαναφέρθηκε, το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης.

Επίσης, δυνατό να μην κατατεθούν αποδεικτικά στοιχεία για λόγους δημοσίου συμφέροντος εάν η δημοσιοποίησή τους κρίνεται αντίθετη προς το δημόσιο συμφέρον. Τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία μπορεί να καλύπτονται από το απόρρητο είναι, μεταξύ άλλων, αποδεικτικά στοιχεία που συνδέονται με την εθνική ασφάλεια, τις διπλωματικές σχέσεις, τις δραστηριότητες της κεντρικής κυβέρνησης, την προστασία των παιδιών, τις ποινικές έρευνες και την προστασία των πληροφοριοδοτών. Επιπλέον, οι δημοσιογράφοι δικαιούνται να μην αποκαλύπτουν τις πηγές τους, εκτός εάν η αποκάλυψη είναι απαραίτητη για το συμφέρον της δικαιοσύνης ή της εθνικής ασφάλειας ή για την πρόληψη ταραχών ή αξιόποινων πράξεων.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Μάρτυρας που αρνείται να καταθέσει, παρόλο που κλητεύθηκε για κατάθεση, ενδέχεται να κατηγορηθεί για ασέβεια προς το δικαστήριο και να φυλακιστεί μέχρις ότου άρει την ασέβειά του, ή ενδέχεται να υποχρεωθεί σε καταβολή προστίμου. Μη συμμόρφωση προς μια κλήτευση μάρτυρα είναι στην πραγματικότητα μη συμμόρφωση προς απόφαση δικαστηρίου και, ως εκ τούτου, τυχόν άρνηση ενός μάρτυρα να καταθέσει μπορεί να αποτελέσει ασέβεια προς το δικαστήριο.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Οι ενήλικοι είναι ανίκανοι προς κατάθεση στο πλαίσιο αστικής δίκης εάν είναι ανίκανοι να κατανοήσουν τον όρκο ή ανίκανοι να δώσουν λογική κατάθεση.

Ένας ανήλικος μάρτυρας ενδέχεται να μην είναι ικανός να καταθέσει εάν δεν κατανοεί την υποχρέωση να πει την αλήθεια ή δεν έχει επαρκή αντίληψη ώστε να δικαιολογείται η εξέτασή του ως μάρτυρα, και εναπόκειται στον δικάζοντα δικαστή να αποφανθεί σχετικά με το ζήτημα αυτό.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Αρχικά οι μάρτυρες δίνουν την κύρια κατάθεσή τους και, στη συνέχεια, εξετάζονται κατ' αντιπαράσταση από τον συνήγορο του αντιδίκου. Κατά τη διάρκεια της αντεξέτασης, στον μάρτυρα μπορούν να τεθούν παραπειστικές ερωτήσεις. Μερικές φορές, μετά την ολοκλήρωση της αντεξέτασης, ο μάρτυρας εξετάζεται εκ νέου από την πλευρά που τον είχε καλέσει εξ αρχής. Ο δικαστής μπορεί επίσης να υποβάλει ερωτήσεις στον μάρτυρα, για παράδειγμα να ζητήσει διευκρινίσεις σχετικά με ορισμένα ζητήματα.

Έχει ληφθεί μέριμνα ώστε, σε ορισμένες περιπτώσεις, οι μάρτυρες να καταθέτουν μέσω απευθείας τηλεοπτικής σύνδεσης. Στο πλαίσιο διαφοράς σχετικά με την καλή διαβίωση παιδιού ή ατόμου με νοητική αναπηρία, το δικαστήριο μπορεί να ακούσει την κατάθεση του παιδιού μέσω απευθείας τηλεοπτικής

σύνδεσης και ερωτήσεις προς το παιδί μπορούν να τεθούν από ενδιάμεσο. Κατάθεση μέσω απευθείας τηλεοπτικής σύνδεσης μπορεί επίσης να πραγματοποιηθεί αν ο εν λόγω μάρτυρας κατοικεί εκτός της επικράτειας της Ιρλανδίας.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώνονται παράνομα δεν είναι οπωσδήποτε απαράδεκτα. Είναι παραδεκτά εάν είναι συναφή, ωστόσο ο δικαστής έχει τη διακριτική ευχέρεια να τα αποκλείσει. Εάν ο δικαστής κρίνει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία, ακόμη και αν είναι συναφή με τα πραγματικά περιστατικά, πρέπει να εξαιρεθούν για λόγους δημόσιας τάξης, τα αποδεικτικά στοιχεία δεν γίνονται δεκτά.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι γραπτές καταθέσεις μαρτύρων που προσκομίζονται από τους διαδίκους γίνονται αποδεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία στον ίδιο βαθμό με τις καταθέσεις τρίτων.

Σχετικοί σύνδεσμοι

<https://www.courts.ie>

Τελευταία επικαιροποίηση: 16/04/2024

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ελλάδα

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το ελληνικό δικαιο ακολουθεί, στα σχετικά με την απόδειξη θέματα, την αρχή της διάθεσης. Σύμφωνα με αυτήν το δικαστήριο ενεργεί μόνο ύστερα από αίτηση διαδίκου και αποφασίζει με βάση τους πραγματικούς ισχυρισμούς που προτείνουν και αποδεικνύουν οι διάδικοι και τις αιτήσεις που υποβάλλουν. Οι διαδικαστικές πράξεις ενεργούνται με πρωτοβουλία και επιμέλεια των διαδίκων, εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Κάθε διάδικος οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά μόνο γεγονότα που έχουν ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης και που είναι αναγκαία για να υποστηρίξει την αυτοτελή αίτηση ή ανταίτησή του. Το αίτημα του διαδίκου που δεν αποδείχθηκε απορρίπτεται.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Όταν ο νόμος ορίζει κάποιο τεκμήριο για την ύπαρξη ενός πραγματικού γεγονότος, επιτρέπεται αντίθετη απόδειξη, αν δεν ορίζεται διαφορετικά. Πραγματικά γεγονότα τα οποία είναι πασίγνωστα (πασίδηλα) ώστε να μην υπάρχει εύλογη αμφιβολία ότι είναι αληθινά ή είναι γνωστά στο δικαστήριο από άλλη δικαστική ενέργειά του, λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως και χωρίς απόδειξη. Τέλος, το δικαστήριο λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπόψη τα διδάγματα της κοινής πείρας και χωρίς απόδειξη. Το δικαιο που ισχύει σε αλλοδαπή πολιτεία, τα έθιμα και τα συναλλακτικά ήθη λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως αλλά αν το δικαστήριο δεν τα γνωρίζει μπορεί να διατάξει απόδειξη.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο αξιολογεί ελεύθερα τα αποδεικτικά μέσα και αποφασίζει κατά συνείδηση αν οι ισχυρισμοί είναι αληθινοί. Στην απόφαση αναφέρονται οι λόγοι που οδήγησαν το δικαστή να σχηματίσει την πεποίθησή του. Όπου ο νόμος θεωρεί αρκετή την πιθανολόγηση (π.χ στα ασφαλιστικά μέτρα), το δικαστήριο δεν έχει υποχρέωση να εφαρμόσει τις διατάξεις που ισχύουν για την αποδεικτική διαδικασία, τα αποδεικτικά μέσα και τη δύναμή τους, αλλά λαμβάνει υπόψη οποιαδήποτε μέσα κρίνει κατάλληλα για να σχηματιστεί πιθανότητα σχετικά με την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η βασική αρχή είναι ότι οι διάδικοι προτείνουν και εισφέρουν τα αποδεικτικά μέσα. Το δικαστήριο, όμως, μπορεί να διατάξει και αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή απόδειξης με οποιαδήποτε κατάλληλα αποδεικτικά μέσα που επιτρέπει ο νόμος, ακόμη και αν δεν τα επικαλέστηκαν οι διάδικοι.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Μετά τη διεξαγωγή των αποδείξεων το δικαστήριο αποφασίζει επί της ουσίας της υποθέσεως, εκτός εάν κρίνει ότι οι αποδείξεις δεν ήταν αρκετές, οπότε μπορεί και πάλι να διατάξει τη διεξαγωγή νέων, συμπληρωματικών αποδείξεων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Εάν κρίνει ότι είναι επαρκή τα υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία, ή εάν ο διάδικος δεν έχει καταφέρει να τα προσκομίσει εντός της νόμιμης προθεσμίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Αποδεικτικά μέσα κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας είναι η ομολογία, η αυτοψία, η πραγματογνωμοσύνη, τα έγγραφα, η εξέταση των διαδίκων, οι μάρτυρες, τα δικαστικά τεκμήρια και οι ένορκες βεβαιώσεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Οι πραγματογνώμονες βοηθούν το δικαστήριο με την γνωμοδότησή τους στα ζητήματα που έθεσε. Αν είναι ανάγκη, το δικαστήριο διατάζει να παραστούν οι πραγματογνώμονες κατά την διενέργεια όλων ή ορισμένων διαδικαστικών πράξεων. Σε κάθε δικαστήριο τηρείται κατάλογος πραγματογνωμόνων. Ο τρόπος που καταρτίζονται και τηρούνται οι κατάλογοι ορίζεται με διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού της Δικαιοσύνης. Το δικαστήριο που δικάζει την υπόθεση δίνει στους πραγματογνώμονες τις αναγκαίες οδηγίες για τον τρόπο με τον οποίο θα εκτελέσουν τα καθήκοντά τους και ορίζει ιδίως α) αν κρίνει αναγκαίο να παραστούν σε διαδικαστικές πράξεις και σε ποιές, β) αν η πραγματογνωμοσύνη θα ενεργηθεί ενώπιόν του ή από μόνους τους πραγματογνώμονες. Τις ανωτέρω εξουσίες έχει και το δικαστήριο που ύστερα από αίτηση ή παραγγελία ενεργεί διαδικαστικές πράξεις που αναφέρονται στην πραγματογνωμοσύνη ή ο εντεταλμένος δικαστής, εφόσον δεν όρισε διαφορετικά το δικαστήριο που δικάζει την υπόθεση. Αν διατάχθηκε έγγραφη γνωμοδότηση, το δικαστήριο ορίζει προθεσμία μέσα στην οποία πρέπει να την υποβάλουν οι πραγματογνώμονες. Ο δικαστής ή στα πολυμελή δικαστήρια ο πρόεδρος του δικαστηρίου μπορούν, αν το ζητήσουν οι πραγματογνώμονες, χωρίς προηγούμενη κλήτευση των διαδίκων, να παρατείνουν την προθεσμία, αν κρίνουν ότι δεν είναι αρκετή για να καταρτιστεί η γνωμοδότηση. Αν υπάρχουν περισσότεροι πραγματογνώμονες, ενεργούν όλες τις πράξεις που χρειάζονται για την πραγματογνωμοσύνη και καταρτίζουν τη γραπτή τους γνωμοδότηση από κοινού. Για το σκοπό αυτόν συνέρχονται, όταν τους καλεί οποιοσδήποτε από αυτούς. Η έγγραφη γνωμοδότηση πρέπει να αναφέρει τις ενέργειες των πραγματογνωμόνων και την γνώμη καθενός αιτιολογημένη, και να υπογράφεται

από αυτούς. Αν κάποιος ή κάποιοι από τους πραγματογνώμονες δεν παρουσιάζονται όταν γίνεται η πραγματογνωμοσύνη ή αρνούνται να υπογράψουν την έγγραφη γνωμοδότηση, αυτό σημειώνεται στη γνωμοδότηση. Η έγγραφη γνωμοδότηση κατατίθεται από τους πραγματογνώμονες ή από εκείνον που εξουσιοδότησαν γι' αυτό στη γραμματεία του δικαστηρίου που τους διόρισε και συντάσσεται σχετική έκθεση. Αν η γνωμοδότηση κατατέθηκε στη γραμματεία του δικαστηρίου που ενεργεί ύστερα από αίτηση ή παραγγελία του δικαστηρίου όπου υπηρετεί ο εντεταλμένος δικαστής, η έκθεση στέλνεται αμέσως στη γραμματεία του δικαστηρίου που δικάζει την υπόθεση. Πάντως σε κάθε περίπτωση, το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα την γνωμοδότηση των πραγματογνωμόνων.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Η ομολογία του διαδίκου, προφορική ή γραπτή, ενώπιον του δικαστηρίου που δικάζει τη δίκη ή του εντεταλμένου δικαστή, αποτελεί πλήρη απόδειξη εναντίον εκείνου που ομολόγησε, ενώ η εξώδικη ομολογία, όπως και όλα τα υπόλοιπα αποδεικτικά μέσα εκτιμάται ελεύθερα.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Συμβάσεις και συλλογικές πράξεις δεν μπορούν να αποδειχθούν με μάρτυρες εφόσον η αξία του αντικειμένου τους υπερβαίνει τα 20.000,00 ευρώ, ενώ δεν επιτρέπεται η απόδειξη με μάρτυρες κατά του περιεχομένου εγγράφου, έστω και αν η αξία του αντικειμένου της δικαιοπραξίας είναι μικρότερη από τα δύο εκατομμύρια δραχμές ή 20.000,00 ευρώ. Η απόδειξη, όμως, με μάρτυρες επιτρέπεται σε κάθε περίπτωση α) αν υπάρχει αρχή έγγραφης απόδειξης που πηγάζει από έγγραφο που έχει αποδεικτική δύναμη, β) αν υπήρχε φυσική ή ηθική αδυναμία να αποκτηθεί έγγραφο, γ) αν αποδεικνύεται ότι το έγγραφο που είχε συνταχθεί χάθηκε τυχαία, δ) αν από τη φύση της δικαιοπραξίας ή τις ειδικές συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε, και ιδίως αν πρόκειται για εμπορικές συναλλαγές δικαιολογείται η απόδειξη με μάρτυρες.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όποιος καλείται να εξεταστεί ως μάρτυρας οφείλει να προσέλθει και να καταθέσει για τα πραγματικά περιστατικά που γνωρίζει. Αν δεν προσέλθει αδικαιολόγητα το δικαστήριο με απόφασή του που καταχωρίζεται στα πρακτικά τον καταδικάζει να πληρώσει τα έξοδα που προξενήθηκαν από την απουσία του και μπορεί να τον καταδικάσει και σε χρηματική ποινή.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Έχουν δικαίωμα να αρνηθούν να εξετασθούν ως μάρτυρες: μάρτυρες 1) οι κληρικοί, δικηγόροι συμβολαιογράφοι, γιατροί, φαρμακοποιοί, νοσοκόμοι, μαίες, οι βοηθοί τους, καθώς και σύμβουλοι των διαδίκων, για τα γεγονότα που έμαθαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους, 2) οι συγγενείς κάποιου από τους διαδίκους εξ αίματος ή εξ αγχιστείας ή υποθεσίας έως και τον τρίτο βαθμό σε ευθεία ή σε πλάγια γραμμή, εκτός αν έχουν τον ίδιο βαθμό συγγένειας με όλους τους διαδίκους, οι σύζυγοι και μετά τη λύση του γάμου, καθώς και οι μνηστευμένοι. Περαιτέρω, ο μάρτυρας δεν έχει υποχρέωση να καταθέσει 1) περιστατικά που μπορούν να δικαιολογήσουν τη δίωξη για αξιόποινή πράξη είτε του ίδιου, είτε κάποιου προσώπου που συνδέεται μαζί του κατά το άρθρο 401 αριθ. 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ή που θίγουν την τιμή του ή την τιμή των προσώπων αυτών, 2) περιστατικά που αποτελούν επαγγελματικό ή καλλιτεχνικό απόρρητο.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Μάρτυρας που εμφανίζεται και αρνείται να καταθέσει, αν και υποχρεούται, μπορεί να καταδικαστεί από το δικαστήριο ενώπιον του οποίου διεξάγεται η απόδειξη, σε χρηματική ποινή.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Δεν εξετάζονται όταν κληθούν ως μάρτυρες:

οι κληρικοί για όσα έμαθαν κατά την εξομολόγηση

πρόσωπα τα οποία όταν έγινε το πραγματικό γεγονός που πρέπει να αποδειχθεί δεν είχαν το αισθητήριο για να το αντιληφθούν ή δεν έχουν την ικανότητα να ανακοινώσουν αυτό που αντιλήφθηκαν,

πρόσωπα που, όταν έγινε το πραγματικό γεγονός που πρέπει να αποδειχθεί, βρίσκονταν σε κατάσταση ψυχικής ή διανοητικής διαταραχής που περιόριζε αποφασιστικά τη λειτουργία της κρίσης και της βούλησής τους ή που βρίσκονται σε μια τέτοια κατάσταση, όταν πρόκειται να εξετασθούν.

δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, γιατροί, φαρμακοποιοί, νοσοκόμοι, μαίες, οι βοηθοί τους, καθώς και οι σύμβουλοι των διαδίκων, για τα πραγματικά γεγονότα που τους εμπιστεύτηκαν ή που διαπίστωσαν κατά την άσκηση του επαγγέλματός τους για τα οποία έχουν καθήκον εχεμύθειας, εκτός αν το επιτρέπει εκείνος που τους τα εμπιστεύθηκε και εκείνος τον οποίο αφορά το απόρρητο,

δημόσιοι υπάλληλοι και στρατιωτικοί εν ενεργεία ή όχι, για πραγματικά γεγονότα για τα οποία υπάρχει καθήκον εχεμύθειας, εκτός αν ο αρμόδιος υπουργός επιτρέψει να εξεταστούν,

πρόσωπα που μπορεί να έχουν συμφέρον από τη δίκη.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Πριν εξεταστεί ο μάρτυρας οφείλει να ορκισθεί δίδοντας θρησκευτικό ή πολιτικό όρκο. Οι μάρτυρες εξετάζονται χωριστά και μόνο αν κριθεί απαραίτητο μπορούν να εξεταστούν σε αντιπαράσταση με άλλους μάρτυρες ή και με τους διαδίκους. Οι μάρτυρες καταθέτουν προφορικά. Ο μάρτυρας οφείλει να δηλώσει πως έμαθε αυτά που καταθέτει, και αν πρόκειται για γεγονότα για τα οποία δεν έχει άμεση αντίληψη, οφείλει να δηλώνει και το πρόσωπο από το οποίο πληροφορήθηκε όσα καταθέτει. Το δικαστήριο μπορεί να απαγορεύει τις ερωτήσεις των διαδίκων ή των πληρεξουσίων τους προς το μάρτυρα, αν είναι έκδηλα άσκοπες ή έξω από το θέμα, και κηρύσσει περατωμένη την εξέταση του μάρτυρα όταν κρίνει ότι κατέθεσε όλα όσα γνωρίζει για τα αποδεικτέα. Για τη χρήση της τηλεοπτικής συνεδρίασης σε συγκεκριμένη υπόθεση αποφασίζει το Δικαστήριο αυτεπαγγέλτως ή μετά από αίτηση των διαδίκων. Η αποδοχή ή μη μιας τέτοιας αίτησης ανήκει στην εξουσία του Δικαστηρίου, το οποίο κρίνει κατά πόσο η χρήση της σχετικής τεχνολογίας είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότερη διεξαγωγή της διαδικασίας. Το Δικαστήριο εκτιμώντας τις συνθήκες της εκάστοτε περίπτωσης δύναται να ικανοποιεί το αίτημα διεξαγωγής τηλεσυζήτησης, τάσσοντας ενδεχομένως πρόσθετες εγγυήσεις για την ομαλή διεξαγωγή της διαδικασίας. Ο δικαστής, ο γραμματέας και τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην τηλεοπτική συνεδρίαση οφείλουν να παρευρίσκονται στις αντίστοιχες αίθουσες πριν την προγραμματισμένη ώρα έναρξης της μετάδοσης. Η σύμπραξη δικαστή στον απομακρυσμένο τόπο κρίνεται κατά περίπτωση από το δικαστήριο. Τον εξοπλισμό τον χειρίζεται ο δικαστής ή εξουσιοδοτημένο προσωπικό του δικαστηρίου. Στην περίπτωση της προζενικής αρχής ο χειρισμός γίνεται από εξουσιοδοτημένο, από τον επικεφαλής της αντιπροσωπείας, άτομο. Η συζήτηση στην τηλεοπτική συνεδρίαση διεξάγεται κατά τις διατάξεις του ΚΠολΔ, ανάλογα με το είδος της διαδικαστικής πράξης. Ο δικαστής ορίζει τον αριθμό των προσώπων που μπορούν παρευρίσκονται στις αίθουσες. Επίσης, διευθύνει τη συζήτηση, καθοδηγεί και δίνει τις απαραίτητες κατευθύνσεις στα παρευρισκόμενα και στις δυο αίθουσες πρόσωπα. Κάθε μέλος του δικαστηρίου ή παράγοντας της δίκης έχει δικαίωμα με την άδεια του δικαστή που διευθύνει τη συζήτηση να απευθύνει ερωτήσεις στους διαδίκους, τους μάρτυρες και τους πραγματογνώμονες που παρίστανται. Για την ταυτοποίηση του προσώπου στην απομακρυσμένη αίθουσα ο δικαστής επικουρείται από τον γραμματέα ή το εξουσιοδοτημένο από τον πρόξενο άτομο του απομακρυσμένου τόπου. Για την περάτωση της τηλεοπτικής συνεδρίασης αποφασίζει σχετικά ο δικαστής που διευθύνει τη συζήτηση. Η τηλεκατάθεση-τηλεξέταση μαρτύρων, πραγματογνωμόνων και διαδίκων θεωρείται ότι διεξάγεται ενώπιον του δικαστηρίου και έχει την ίδια αποδεικτική ισχύ με την εξέταση στο ακροατήριο.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη του μόνο τα νόμιμα αποδεικτικά μέσα. Στην έννοια του νόμιμου περιλαμβάνεται και ο τρόπος απόκτησης του αποδεικτικού μέσου. Μέσο απόδειξης που αποκτήθηκε με παράνομο τρόπο είναι παράνομο και δεν λαμβάνεται υπόψη.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι, η εξέταση των διαδίκων είναι αποδεκτό αποδεικτικό μέσο.

4 Έχει ορίσει το εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων, άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις δυνάμει του κανονισμού; Εάν ναι, στο πλαίσιο ποιων διαδικασιών είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων; Μπορούν μόνο να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων ή και να συνδράμουν στη διεξαγωγή αποδείξεων βάσει παραγγελίας από άλλο κράτος μέλος; Βλ. επίσης γνωστοποίηση βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Η Ελλάδα δεν έχει ορίσει άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις, δυνάμει του Κανονισμού.

Τελευταία επικαιροποίηση: 03/01/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ισπανία

1 Βάρος της απόδειξης

Για να αναγνωριστεί ένα δικαίωμα ενώπιον δικαστηρίου, πρέπει να προσκομιστούν αποδείξεις των πραγματικών περιστατικών των οποίων γίνεται επίκληση. Γι' αυτό τον λόγο, γίνεται προσφυγή σε μια διαδικαστική δραστηριότητα, τα στάδια και ο χρόνος διεξαγωγής της οποίας είναι καθορισμένα.

Οι διάδικοι της δίκης πρέπει να αποδείξουν τα πραγματικά περιστατικά που επικαλούνται και στα οποία βασίζονται οι αξιώσεις τους. Συνεπώς, ο αιτών πρέπει να προσκομίσει αποδείξεις για τα πραγματικά περιστατικά που εκθέτει στην αίτησή του, ενώ ο καθού πρέπει να είναι σε θέση να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά που αποτρέπουν, ακυρώνουν ή αποδυναμώνουν τη νομική ισχύ των πραγματικών περιστατικών της αίτησης.

Ο διάδικος που φέρει το βάρος της απόδειξης υφίσταται τις δυσμενείς συνέπειες της μη απόδειξης. Επομένως, αν κατά την έκδοση της απόφασης ή της παρόμοιας δικαστικής πράξης, ο διάδικος δεν έχει αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται, το δικαστήριο θα απορρίψει τους ισχυρισμούς του. Για να κρίνει το δικαστήριο ότι ένας διάδικος δεν απέδειξε ένα συγκεκριμένο πραγματικό περιστατικό, θα λάβει υπόψη το πόσο ευχερής είναι η απόδειξη του εν λόγω περιστατικού από τον κάθε διάδικο.

Όλοι όσοι επιθυμούν να προσφύγουν σε δικαστήριο είναι κρίσιμο να αναλύουν εκ των προτέρων τις πιθανότητες που έχουν να αποδείξουν τους ισχυρισμούς τους, ώστε, αν δεν μπορούν να τους αποδείξουν, να αποφύγουν τη δαπάνη χρόνου και χρήματος (νομικά έξοδα). Γι' αυτό τον λόγο, είναι απαραίτητη η γνώση, έστω γενική και βασική, των κανόνων που διέπουν το αποδεικτικό στάδιο της δίκης.

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Στην ισπανική νομοθεσία, το αποδεικτικό στάδιο ρυθμίζεται από τα κεφάλαια V και VI του τίτλου I, τόμος II (άρθρα 281 ως 386) του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (*Ley de Enjuiciamiento Civil*) (νόμος αριθ. 1/2000 της 7ης Ιανουαρίου 2000). Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας περιέχει γενικά σχόλια για τις αποδείξεις στην ενότητα XI της εισαγωγής (με άλλα λόγια, στο προοίμιο) που μπορεί να ενδιαφέρουν όποιον επιθυμεί να μάθει πώς ο Ισπανός νομοθέτης αντιμετωπίζει το αποδεικτικό στάδιο της δίκης.

Σε ορισμένες διαδικασίες ισχύουν ειδικοί κανόνες για τη διεξαγωγή των αποδείξεων που διαφοροποιούνται από τους γενικούς κανόνες, όπως στις δίκες που αφορούν ανηλίκους ή οικογένειες. Αποδείξεις μπορούν επίσης να διεξαχθούν στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο (*Juzgado de Segunda Instancia*). Κατά κανόνα, πρόκειται για αποδείξεις που δεν ήταν δυνατό να διεξαχθούν στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο (*Juzgado de Primera Instancia*) για λόγους που δεν μπορούν να αποδοθούν στον αιτούντα.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Παραδοσιακά, γίνεται διάκριση σε θεωρητικό επίπεδο μεταξύ της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών και της απόδειξης του νόμου, παρότι στην πραγματικότητα ο νόμος δεν είναι θέμα προς απόδειξη, διότι πρέπει να τον γνωρίζει ο δικαστής. Εξαίρεση αποτελούν οι νόμοι αλλοδαπού δικαίου, που ενδεχομένως να πρέπει να αποδειχθούν. Η απόδειξη αλλοδαπού δικαίου ρυθμίζεται από τον νόμο για τη διεθνή δικαστική συνεργασία στις αστικές υποθέσεις (*Ley de cooperación jurídica internacional en materia civil*), σύμφωνα με τον οποίο ο δικαστής μπορεί να ζητά εκθέσεις για ζητήματα αλλοδαπού δικαίου, κατά κανόνα μέσω της ισπανικής κεντρικής αρχής. Εάν δεν αποδειχθεί το αλλοδαπό δικαίο, μπορεί να εφαρμοστεί το ισπανικό, παρότι ο δικαστής θα κάνει χρήση της εν λόγω εξουσίας μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Δεν είναι αναγκαία η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών που είναι πασίγνωστα ή των πραγματικών περιστατικών για τα οποία οι διάδικοι συμφωνούν, εκτός από τις υποθέσεις στις οποίες οι διάδικοι δεν έχουν το δικαίωμα διάθεσης του αντικείμενου της δίκης, όπως στις υποθέσεις που αφορούν τη δικαιοπρακτική ικανότητα προσώπων, σχέσεις γονέων και τέκνων, γάμο και ανηλίκους.

Διάδικος που ωφελείται από νόμιμο τεκμήριο δεν υποχρεούται να αποδείξει το πραγματικό περιστατικό που τεκμαίρεται. Έναντι τέτοιου τεκμηρίου επιτρέπεται η ανταπόδειξη, εκτός αν ρητά απαγορεύεται από τον νόμο. Στα νόμιμα τεκμήρια περιλαμβάνεται η συγκυριότητα επί των περιουσιακών στοιχείων και των χρηματικών ποσών που απέκτησαν οι σύζυγοι, ξεχωριστά ή από κοινού, μετά τον γάμο, εκτός από τις περιπτώσεις που μπορεί να αποδειχθεί ότι ανήκουν αποκλειστικά σε κάποιον από τους δύο, το τεκμήριο συνοίκησης των συζύγων και το τεκμήριο ότι πρόσωπο σε αφάνεια ήταν εν ζωή έως την κήρυξη του θανάτου του.

Ο γενικός κανόνας είναι ότι, αν ο καθού δεν αντικρούσει την αίτηση και δεν παραστεί στο δικαστήριο, ο αιτών δεν απαλλάσσεται από το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που στηρίζουν τους ισχυρισμούς του. Ωστόσο, προβλέπονται εξαιρέσεις κατά τις οποίες αν ο καθού δεν προβάλλει αντιρρήσεις το δικαστήριο εκδίδει απόφαση με την οποία κάνει δεκτούς τους ισχυρισμούς του αιτούντος. Αυτό ισχύει, για παράδειγμα, στη διαδικασία των μικροδιαφορών και στις δίκες έξωσης λόγω μη πληρωμής.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Τα πραγματικά περιστατικά που επικαλούνται οι διάδικοι στην αίτηση και την αντίκρουσή τους πρέπει να αποδειχθούν και το δικαστήριο πρέπει να διενεργήσει την αξιολόγησή του σύμφωνα με τις περιστάσεις της υπόθεσης, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις αποδείξεις που έχουν διεξαχθεί και τη φύση των αποδείξεων (για παράδειγμα, ένα δημόσιο έγγραφο δεν έχει την ίδια αξία με την κατάθεση ενός από τους διαδίκους). Στην απόφαση πρέπει να μνημονεύονται η αξιολόγηση των αποδείξεων και οι λόγοι για τους οποίους ο δικαστής κατέληξε σε ορισμένα συμπεράσματα. Εκτός από την άμεση απόδειξη, προβλέπεται επίσης η έμμεση απόδειξη, που έχει την έννοια ότι μετά τη συνομολόγηση ή την πλήρη απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει αληθές ένα άλλο πραγματικό περιστατικό το οποίο συνδέεται στενά και άμεσα με το προηγούμενο. Το δικαστήριο πρέπει να παραθέσει στην απόφαση το σκεπτικό βάσει του οποίου από το αποδειχθέν πραγματικό περιστατικό συνήγαγε το τεκμαιρόμενο περιστατικό.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Σύμφωνα με την αρχή ότι το δικαστήριο πρέπει να αποφασίζει μόνο για τα ζητήματα που φέρονται ενώπιόν του (*principio dispositivo* — αρχή της διάθεσης), η οποία διέπει την αστική δίκη, οι διάδικοι πρέπει να προτείνουν στο δικαστήριο τις αποδείξεις που προτίθενται να προσκομίσουν κατά τη διάρκεια της δίκης. Εντούτοις, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή ορισμένων αποδείξεων, μόνο όμως στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος. Έτσι, κατά την προδικαστική συζήτηση στην τακτική διαδικασία ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, εάν ο δικαστής κρίνει ότι οι αποδείξεις που πρότείνουν οι διάδικοι δεν αρκούν για την αποσαφήνιση των αμφισβητούμενων πραγματικών περιστατικών, μπορεί να γνωστοποιήσει στους διαδίκους τα περιστατικά που θα μπορούσαν να επηρεαστούν από την ανεπάρκεια των αποδείξεων και να υποδείξει στους διαδίκους τις αποδείξεις που μπορούν να προτείνουν. Στις δίκες που αφορούν τη δικαιοπρακτική ικανότητα προσώπων, σχέσεις γονέων και τέκνων, γάμο και ανηλίκους, ανεξάρτητα από τις αποδείξεις των οποίων τη διεξαγωγή ζητούν οι διάδικοι ή ο εισαγγελέας, ο δικαστής μπορεί να διεξαγάγει κάθε απόδειξη που κρίνει αναγκαία για την έκδοση της απόφασης στην υπόθεση, ανάλογα με το είδος της εκάστοτε διαδικασίας.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Στην προφορική διαδικασία (διαφορές ως 6 000 ευρώ), έπεται από την πρόταση και την αποδοχή των αποδείξεων κατά τη διάρκεια της συζήτησης, ο δικαστής προχωρά στη διεξαγωγή των αποδείξεων στην κύρια δίκη.

Στην τακτική διαδικασία (διαφορές άνω των 6 000 ευρώ), έπεται από την αποδοχή των αποδείξεων στην προδικαστική συζήτηση (στην οποία επιλύονται επίσης οικονομικά ζητήματα), ορίζεται ημερομηνία για τη δίκη και η διεξαγωγή των αποδείξεων αναβάλλεται μέχρι τότε. Συναφώς, κλητεύονται οι διάδικοι για να καταθέσουν, κλητεύονται οι μάρτυρες τους οποίους οι διάδικοι δεν μπορούν να φέρουν στο δικαστήριο μόνοι τους, κλητεύονται οι πραγματογνώμονες όταν οι διάδικοι επιθυμούν να λάβουν διευκρινίσεις ή εξηγήσεις αναφορικά με τις πραγματογνωμοσύνες που έχουν παρασχεθεί, και ενημερώνονται οι οργανισμοί που έχουν στην κατοχή τους έγγραφα που οι διάδικοι δεν μπόρεσαν να επισυνάψουν στην αίτηση ή την αντίκρουση, αν οι διάδικοι έχουν υποδείξει τα αρχεία στα οποία βρίσκονται τα έγγραφα αυτά. Οι αποδείξεις που δεν είναι αναγκαίο να διεξαχθούν κατά τη διάρκεια της δίκης (όπως οι αυτοψίες) διεξάγονται πριν από τη δίκη. Αν στην προδικαστική συζήτηση γίνουν δεκτές μόνο έγγραφες αποδείξεις και τα σχετικά έγγραφα δεν προσβληθούν, καθώς και αν προσκομιστεί έκθεση πραγματογνωμοσύνης και κανείς από τους διαδίκους δεν ζητήσει να παρευρίσκεται ο πραγματογνώμονας στην προδικαστική συζήτηση, το δικαστήριο θα εκδώσει απόφαση μετά την προδικαστική συζήτηση, χωρίς να χρειάζεται να ορίσει δικάσιμο.

Ο γενικός κανόνας είναι ότι οι αποδείξεις διεξάγονται από τον ίδιο δικαστή ή δικαστήριο που εκδικάζει την υπόθεση, ακόμη και όταν ο μάρτυρας δεν κατοικεί στην ίδια περιφέρεια και πρέπει να μεταβεί στην έδρα του δικαστηρίου την ημέρα που ορίζεται στην κλήση του (αν και έχει το δικαίωμα να αξιώσει από τον διάδικο που τον πρότείνει τη σχετική αποζημίωση που ορίζεται από τον αρμόδιο δικαστικό υπάλληλο, χωρίς να θίγεται το δικαίωμα του εν λόγω διαδίκου να την αξιώσει από τον αντίδικο αν κερδίσει, ως έξοδο της δίκης). Μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπως σε περίπτωση μεγάλης απόστασης, μπορεί να ζητηθεί δικαστική συνδρομή για τη λήψη της κατάθεσης στον τόπο κατοικίας του μάρτυρα. Στην περίπτωση αυτή, υποβάλλεται έγγραφο αίτημα στο άλλο δικαστήριο (σε εθνικό επίπεδο) ή χρησιμοποιείται ο μηχανισμός που έχει θεσπιστεί με τους κανόνες για τη διεθνή δικαστική συνεργασία, ανάλογα με τον τόπο όπου θα ληφθεί η κατάθεση. Στην τελευταία περίπτωση, οι διάδικοι οφείλουν να παραδώσουν γραπτώς τις ερωτήσεις που θα τεθούν. Η εικονοτηλεδιάσκεψη χρησιμοποιείται ολοένα και περισσότερο και, στην περίπτωση αυτή, δεν απαιτείται η διατύπωση των ερωτήσεων εκ των προτέρων. Αρκεί να υποβληθεί αίτημα διενέργειας εικονοτηλεδιάσκεψης στο δικαστήριο του τόπου όπου πρόκειται να διενεργηθεί.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Αποδείξεις για γεγονότα που δεν αμφισβητούνται ή αποδείξεις που δεν είναι σχετικές με το αντικείμενο της δίκης δεν γίνονται δεκτές, ενώ το ίδιο ισχύει και για τις αποδείξεις που, σύμφωνα με εύλογους και συγκεκριμένους κανόνες και κριτήρια, δεν θα συμβάλουν στην αποσαφήνιση των αμφισβητούμενων πραγματικών περιστατικών. Σε καμία περίπτωση δεν κάνει δεκτές το δικαστήριο αποδείξεις που έχουν αποκτηθεί παράνομα, που παραβιάζουν θεμελιώδη δικαιώματα ή με τις οποίες επιδιώκεται συνδρομή του δικαστηρίου για τη συγκέντρωση εγγράφων που είναι διαθέσιμα στους διαδίκους.

Γενικά, οι αποδείξεις πρέπει να προτείνονται στην προφορική διαδικασία ή την προδικαστική συζήτηση. Αποδείξεις που προτείνονται εκπρόθεσμα δεν γίνονται δεκτές.

Στις δίκες που αφορούν τη δικαιοπρακτική ικανότητα προσώπων, οικογενειακές σχέσεις ή ανηλίκους, νέα πραγματικά περιστατικά μπορούν να προταθούν και μετά την κατάθεση της αίτησης και της αντίκρουσης, ιδίως στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο μετά την άσκηση έφεσης κατά της απόφασης ή με την αντίκρουση της έφεσης. Στις εν λόγω περιπτώσεις, μπορεί να προταθούν νέες αποδείξεις, με την προϋπόθεση ότι δεν έχει ξεκινήσει η προθεσμία έκδοσης της απόφασης. Στις άλλες δίκες, αν έχει παρέλθει η προθεσμία κατάθεσης των ισχυρισμών και προκύψει σημαντικό νέο πραγματικό περιστατικό, οι διάδικοι μπορούν να το γνωστοποιήσουν γραπτώς στο δικαστήριο και να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων αν ο αντίδικος δεν το αναγνωρίζει ως αληθές.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Τα αποδεικτικά μέσα που μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μια δίκη είναι: η εξέταση των διαδίκων τα δημόσια έγγραφα τα ιδιωτικά έγγραφα οι εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης η δικαστική εξέταση η εξέταση των μαρτύρων τα μέσα αναπαραγωγής λόγου, ήχου και εικόνας, καθώς και τα μέσα που επιτρέπουν την αποθήκευση, ανάκτηση και αναπαραγωγή λέξεων, δεδομένων, αριθμητικών στοιχείων και μαθηματικών πράξεων που διενεργούνται για λογιστικούς σκοπούς ή άλλους σκοπούς που είναι συναφείς με τη διαδικασία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

ΚΑΤΑΘΕΣΗ ΜΑΡΤΥΡΩΝ: δεν είναι αναγκαίο να μνημονεύονται οι μάρτυρες στην αίτηση ή την αντίκρουση, καθώς στις προφορικές διαδικασίες κάθε διάδικος οφείλει να εμφανιστεί στο δικαστήριο κατά την ημερομηνία της δικασίμου μαζί με τα πρόσωπα που θα καταθέσουν στη δίκη. Οι διάδικοι πρέπει να ζητήσουν από το δικαστήριο να κλητεύσει τους μάρτυρες που δεν προσήλθαν παρά την ειδοποίησή τους, διατάσσοντάς τους να εμφανιστούν μέσα σε τρεις ημέρες από την παραλαβή της κλήτευσης. Στην τακτική διαδικασία, ο προσδιορισμός των μαρτύρων γίνεται στην προδικαστική συζήτηση, κατά την οποία, εκτός από τα οικονομικά ζητήματα, προσδιορίζονται τα αμφισβητούμενα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και προτείνονται και γίνονται δεκτές οι σχετικές αποδείξεις.

Οι μάρτυρες καταθέτουν πάντοτε προφορικά κατά την ημέρα της δίκης (όπως και οι πραγματογνώμονες για τις αναγκαίες διευκρινίσεις). Ωστόσο, προβλέπεται μία εξαίρεση στον εν λόγω κανόνα της εξέτασης των μαρτύρων: όταν απαιτείται η παροχή πληροφοριών από νομικά πρόσωπα ή δημόσιες οντότητες για ουσιώδη πραγματικά περιστατικά της δίκης, αλλά δεν είναι απαραίτητη η εξέταση συγκεκριμένων φυσικών προσώπων. Στην περίπτωση αυτή, αντί της προφορικής κατάθεσης, υποβάλλεται στο οικείο νομικό πρόσωπο ή δημόσια αρχή κατάλογος με τις ερωτήσεις επί των οποίων οι διάδικοι ζητούν απαντήσεις και τις οποίες κρίνει κατάλληλες ο δικαστής. Η απάντηση δίνεται γραπτώς.

ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΜΟΣΥΝΗ: οι εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης καταρτίζονται πάντοτε γραπτώς. Μετά την κατάθεσή τους και την ανάγνωση των αντίστοιχων εκθέσεων της άλλης πλευράς, οι διάδικοι πρέπει να αποφασίσουν εάν χρειάζεται να προσέλθει ο πραγματογνώμονας στη δίκη για να παράσχει διευκρινίσεις ή εξηγήσεις.

Εάν οι διάδικοι επιθυμούν να στηριχθούν σε πραγματογνωμοσύνη, η έκθεση του πραγματογνώμονα στην οποία στηρίζουν τους ισχυρισμούς τους πρέπει να υποβληθεί μαζί με την αίτηση ή την αντίκρουση, εκτός αν αυτό δεν είναι εφικτό, οπότε θα πρέπει να υποδείξουν τις εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης που προτίθενται να χρησιμοποιήσουν. Επιπλέον, πρέπει να προσκομίσουν τις εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης αμέσως μόλις καταστούν διαθέσιμες και, σε κάθε περίπτωση, πέντε ημέρες πριν από την έναρξη της προδικαστικής συζήτησης στην τακτική διαδικασία ή πέντε ημέρες πριν από τη συζήτηση στην προφορική διαδικασία. Παρά ταύτα, οι διάδικοι μπορούν να ζητήσουν τον διορισμό δικαστικού πραγματογνώμονα κατά την κατάθεση της αίτησης ή της αντίκρουσης, οπότε η έκθεση πραγματογνωμοσύνης παρέχεται μεταγενέστερα (συνήθως στο διάστημα από την προδικαστική συζήτηση έως τη δίκη, αλλά αρκετά πριν από αυτή, ώστε οι διάδικοι να μπορούν να τη μελετήσουν πριν από τη συζήτηση).

Μια ενδιάμεση μορφή μάρτυρα και πραγματογνώμονα είναι ο μάρτυρας-πραγματογνώμονας, δηλαδή ο μάρτυρας που είναι σε θέση να παράσχει πληροφορίες για τεχνικά ζητήματα που αφορούν τη δίκη. Κατά κανόνα, οι μάρτυρες-πραγματογνώμονες είναι οι συντάκτες εκθέσεων που έχουν κατατεθεί με την αίτηση ή την αντίκρουση ως τεκμηριωτικά έγγραφα και όχι ως εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Ναι. Τα δημόσια έγγραφα συνιστούν πλήρη απόδειξη του πραγματικού περιστατικού, της πράξης ή της κατάστασης που περιγράφουν, καθώς και της ημερομηνίας σύνταξης του εγγράφου και της ταυτότητας των συμβολαιογράφων και των προσώπων που μετείχαν στην σύνταξή τους. Εάν αμφισβητηθεί η γνησιότητα δημοσίου εγγράφου, τότε αυτό επαληθεύεται και συγκρίνεται με το πρωτότυπο, οπουδήποτε κι αν βρίσκεται. Κατά παρέκκλιση από τα παραπάνω, τα παρακάτω έγγραφα συνιστούν πλήρη απόδειξη χωρίς ανάγκη επαλήθευσης ή σύγκρισης, εκτός αν υπάρχουν αποδείξεις περί του αντιθέτου ή γίνεται αντιπαράθεση γραφικών χαρακτήρων, οπότε είναι εφικτό: παλαιότερα δημόσια έγγραφα που δεν φέρουν συμβολαιογραφικό αριθμό καταχώρισης και κάθε δημόσιο έγγραφο του οποίου λείπει το πρωτότυπο ή για το οποίο δεν υπάρχει καμία καταγραφή προς έλεγχο ή αντιπαράθεση.

Τα ιδιωτικά έγγραφα συνιστούν επίσης πλήρη απόδειξη στη δίκη, όταν δεν προσβάλλονται από τον διάδικο για τον οποίο είναι επαχθής. Εάν προσβληθεί ιδιωτικό έγγραφο, ο διάδικος που το προσκόμισε μπορεί να ζητήσει αντιπαράθεση του γραφικού χαρακτήρα ή κάθε άλλο είδος απόδειξης με το οποίο θα μπορούσε να επαληθευθεί η γνησιότητά του. Εάν δεν είναι εφικτή η απόδειξη της γνησιότητας του ιδιωτικού εγγράφου, τότε αυτό θα αξιολογηθεί σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής κριτικής εκτίμησης, που τηρούνται επίσης κατά την εκτίμηση των υπόλοιπων αποδείξεων που διεξάγονται. Εάν αποδειχθεί η γνησιότητα του εγγράφου που προσβλήθηκε, ο διάδικος που προσέβαλε το έγγραφο μπορεί να διαταχθεί να καταβάλει τα συναφή έξοδα αλλά και πρόστιμο. Τέλος, αν δεν προκύπτει κάτι άλλο από τις υπόλοιπες αποδείξεις, ο δικαστής θα θεωρήσει αληθή τα πραγματικά περιστατικά που έχει ομολογήσει ο διάδικος στο υπόμνημά του, εφόσον ο εν λόγω διάδικος συμμετείχε προσωπικά σε αυτά και η στοιχειοθέτησή τους ως αληθινών είναι επιζήμια για εκείνον.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Καταρχήν, δεν υπάρχει κανόνας που να ορίζει ποιες αποδείξεις πρέπει να χρησιμοποιηθούν για την απόδειξη συγκεκριμένων πραγματικών περιστατικών, αλλά είναι λογικό ότι, για παράδειγμα στην περίπτωση αξίωσης χρηματικού ποσού που απορρέει από εμπορικές σχέσεις μεταξύ των διαδίκων, η ύπαρξη ή η διευθέτηση της οφειλής θα αποδειχθεί με έγγραφα. Έκθεση πραγματογνωμοσύνης θα απαιτείται όταν χρειάζεται επιστημονική, καλλιτεχνική, τεχνική ή πρακτική γνώση για την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών ή των περιστάσεων που είναι συναφείς με την υπόθεση, ή για την απόκτηση μεγαλύτερης βεβαιότητας γι' αυτά.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Οι μάρτυρες που κλητεύονται έχουν υποχρέωση να προσέλθουν στη δίκη ή στη συζήτηση που μνημονεύεται στην κλήτευση. Εάν δεν προσέλθουν, μπορεί να τους επιβληθεί πρόστιμο από 180 ως 600 ευρώ, μετά την πάροδο προθεσμίας πέντε ημερών κατά τη διάρκεια της οποίας μπορούν να προσέλθουν για να καταθέσουν. Εάν μάρτυρας δεν προσέλθει παρότι έχει κλητευθεί για δεύτερη φορά, η κύρωση παύει να είναι απλώς χρηματική: ο μάρτυρας τελεί πλέον σε απείθεια προς το δικαστήριο, επίπτωση για την οποία οι μάρτυρες προειδοποιούνται εξ αρχής.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Η γενική αρχή της υποχρέωσης μαρτυρίας δεν ισχύει για τους μάρτυρες που, εξαιτίας της ιδιότητας ή του επαγγέλματός τους, έχουν καθήκον να τηρούν απόρρητα τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία ερωτώνται, οπότε και θα πρέπει να το δηλώσουν αιτιολογημένα, και το δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη τους λόγους για την άρνηση κατάθεσης, θα αποφασίσει τι πρέπει να συμβεί ως προς την εξέτασή τους, και μπορεί να τους απαλλάξει από την υποχρέωση απάντησης. Εάν ο μάρτυρας απαλλαχθεί από την υποχρέωση απάντησης, αυτό πρέπει να καταγραφεί.

Εάν ο μάρτυρας ισχυριστεί ότι τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία ερωτάται αφορούν θέμα που έχει νομίμως δηλωθεί ή χαρακτηριστεί ως εμπιστευτικό, το δικαστήριο, αν το κρίνει απαραίτητο προς το συμφέρον της απονομής της δικαιοσύνης, μπορεί να ζητήσει από τον αρμόδιο φορέα να του χορηγήσει επίσημο έγγραφο που να το επιβεβαιώνει. Αν το δικαστήριο επιβεβαιώσει ότι ορθά γίνεται επίκληση της εμπιστευτικότητας, θα διατάξει να καταχωριστεί το έγγραφο και οι ερωτήσεις που καλύπτονται από το κρατικό απόρρητο στα πρακτικά.

Επιπλέον, πριν από την κατάθεσή τους, το δικαστήριο πρέπει να ρωτήσει τους μάρτυρες για τις προσωπικές τους περιστάσεις (οικογενειακοί δεσμοί ή φιλία με τους διαδίκους ή εχθρότητα έναντι αυτών, προσωπικό συμφέρον στην υπόθεση κ.ο.κ.), και υπό το φως των απαντήσεών τους, οι διάδικοι μπορεί να υποβάλουν παρατηρήσεις στο δικαστήριο αναφορικά με την αμεροληψία τους.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Οι μάρτυρες υποχρεούνται να προσέλθουν εφόσον κλητευθούν από το δικαστήριο και να διαβεβαιώσουν ότι θα πουν την αλήθεια, αφού προειδοποιηθούν για τις κυρώσεις που επιφέρει το αδίκημα της ψευδορκίας στην αστική δίκη. Οι μάρτυρες υποχρεούνται να καταθέσουν με τον τρόπο που ορίζει το άρθρο 366 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Η άρνηση μαρτυρίας μπορεί να τιμωρηθεί με πρόστιμο λόγω απείθειας προς το δικαστήριο ή, ανάλογα με τη σοβαρότητά της, μπορεί να συνιστά αδίκημα.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όλοι μπορούν να είναι μάρτυρες, με εξαίρεση όσους έχουν αποστερηθεί πλήρως τη νοητική τους ικανότητα ή τις αισθήσεις τους (όραση, ακοή κ.ο.κ.) ως προς πραγματικά περιστατικά τα οποία θα μπορούσαν να γνωρίζουν μόνο με χρήση των εν λόγω αισθήσεων τους.

Οι ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το δέκατο τέταρτο έτος της ηλικίας τους μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες εάν κατά την κρίση του δικαστηρίου διαθέτουν την αναγκαία ωριμότητα για να γνωρίζουν και να καταθέσουν την αλήθεια.

Σύμφωνα με το ισπανικό δίκαιο, η συμβατική έννοια του όρου «μάρτυρας» παραπέμπει μεν σε φυσικά πρόσωπα, αλλά αυτό δεν εμποδίζει τους νόμιμους εκπροσώπους νομικών προσώπων να παρίστανται ως μάρτυρες για να παράσχουν πληροφορίες για πραγματικά περιστατικά που γνωρίζουν λόγω της θέσης τους. Στην περίπτωση των νομικών προσώπων και των δημόσιων οντοτήτων, η δυνατότητα γραπτής ενημέρωσης του δικαστηρίου προβλέπεται ρητά, όπως έχει ήδη αναφερθεί (άρθρο 381 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Οι ερωτήσεις που έχουν γίνει δεκτές από το δικαστήριο υποβάλλονται απευθείας από τους δικηγόρους των διαδίκων, με πρώτο τον δικηγόρο του διαδίκου που πρότείνει τον μάρτυρα. Μόλις απαντηθούν οι ερωτήσεις του δικηγόρου του διαδίκου που πρότείνει τον μάρτυρα, οι δικηγόροι των άλλων διαδίκων μπορούν να θέσουν στον μάρτυρα όποια περαιτέρω ερώτηση κρίνουν χρήσιμη για τη διευκρίνιση των πραγματικών περιστατικών. Ο δικαστής μπορεί επίσης να θέσει ερωτήσεις στον μάρτυρα για την παροχή διευκρινίσεων και επιπλέον πληροφοριών.

Αυτεπαγγέλτως ή έπειτα από αίτημα διαδίκου, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει σε μάρτυρα του οποίου η κατάθεση αντιβαίνει προς κατάθεση άλλου μάρτυρα ή διαδίκου που είχε εξεταστεί προηγουμένως να εξεταστεί κατ' αντιπαράσταση με τον μάρτυρα ή τον διάδικο.

Ο μάρτυρας μπορεί να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη αν υποβληθεί σχετικό αίτημα και συμφωνήσει το δικαστήριο. Αυτό θα συμβεί αν η κατάθεση μέσω τηλεδιάσκεψης είναι ο πλέον κατάλληλος και αναλογικός τρόπος κατάθεσης υπό το φως των εκάστοτε συνθηκών (κυρίως, της μεγάλης απόστασης μεταξύ της κατοικίας του μάρτυρα και της έδρας του δικαστηρίου), διασφαλιζόμενων απαρέγκλιτα του συστήματος της εκατέρωθεν ακρόασης και του δικαιώματος υπεράσπισης των διαδίκων.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

Πρόκειται για τη δραστηριότητα με την οποία ο δικαστής κρίνει την ισχύ των αποδείξεων στο σύνολό τους, σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής κριτικής εκτίμησης. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, υπάρχουν ορισμένα είδη αποδεικτικών στοιχείων των οποίων η βαρύτητα ορίζεται στον νόμο για παράδειγμα, σε ορισμένες περιπτώσεις, η βαρύτητα των δημόσιων και των ιδιωτικών εγγράφων, καθώς και των καταθέσεων των διαδίκων.

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Οι αποδείξεις που έχουν αποκτηθεί παράνομα δεν μπορούν να γίνουν δεκτές. Επιπλέον, οι αποδείξεις που έχουν αποκτηθεί με άμεση ή έμμεση παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων ή ελευθεριών είναι ανίσχυρες. Επομένως, οι εν λόγω αποδείξεις δεν λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασης στην υπόθεση.

Διάδικος που θεωρεί ότι παραβιάστηκαν θεμελιώδη δικαιώματά του κατά την απόκτηση ή εξεύρεση οποιουδήποτε αποδεικτικού στοιχείου που έχει γίνει δεκτό, πρέπει να το δηλώσει αμέσως και, αν συντρέχει περίπτωση, να ενημερώσει τους υπόλοιπους διαδίκους. Στη συνέχεια, ο δικαστής θα αποφασίσει για τη νομιμότητα των εν λόγω αποδείξεων.

Εάν ο δικαστής φρονεί ότι έχει παραβιαστεί θεμελιώδες δικαίωμα κατά τη συγκέντρωση αποδείξεων, θα απορρίψει αυτεπαγγέλτως τις εν λόγω αποδείξεις. Το εν λόγω ζήτημα, που μπορεί να τεθεί και αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, θα διευθετηθεί στη δίκη ή, σε περίπτωση προφορικής διαδικασίας, κατά την έναρξη της συζήτησης, πριν από την έναρξη της διεξαγωγής των αποδείξεων.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Εάν διάδικος κληθεί από τον αντίδικό του να καταθέσει, η εκτίμηση της κατάθεσής του θα εξαρτηθεί από το περιεχόμενο των απαντήσεων που θα δώσει.

Έτσι, αν δεν προκύπτει κάτι άλλο από τις υπόλοιπες αποδείξεις, το δικαστήριο θα θεωρήσει αληθή τα πραγματικά περιστατικά που έχει ομολογήσει ο διάδικος, εφόσον ο εν λόγω διάδικος συμμετείχε προσωπικά σε αυτά και η στοιχειοθέτησή τους ως αληθινών είναι επιζήμια για εκείνον. Κατά τα λοιπά, το δικαστήριο θα αξιολογήσει το περιεχόμενο της κατάθεσης σύμφωνα με τους κανόνες της ορθής κριτικής εκτίμησης.

Ομοίως, το δικαστήριο μπορεί να αποδεχθεί ως αληθή πραγματικά περιστατικά που αφορούν το πρόσωπο διαδίκων οι οποίοι δεν εμφανίστηκαν για να καταθέσουν ή εμφανίστηκαν αλλά αρνήθηκαν να καταθέσουν ή απάντησαν με διφορούμενο τρόπο, εφόσον πρόκειται για πραγματικά περιστατικά στα οποία έχει προσωπικά μετάσχει ο εξεταζόμενος διάδικος και η στοιχειοθέτησή τους θα ήταν πλήρως ή μερικώς επαχθής για εκείνον. Επιπλέον, σε απόλυτα διάδικο μπορεί να επιβληθεί πρόστιμο από 180 έως 600 ευρώ.

Τελευταία επικαιροποίηση: 30/10/2020

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Υπάρχει ήδη μετάφραση στις ακόλουθες γλώσσες:

Διεξαγωγή αποδείξεων - Γαλλία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Σύμφωνα με το άρθρο 1353 του Αστικού Κώδικα, όποιος απαιτεί την απόσβεση της ενοχής οφείλει να αποδείξει την ύπαρξή της. Αντιστοίχως, όποιος υποστηρίζει ότι έχει απαλλαγεί από ενοχή οφείλει να αποδείξει την απόσβεση της υποχρέωσής του.

Επομένως, οι διάδικοι πρέπει καταρχήν να αποδείξουν τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά. Έτσι, το άρθρο 9 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι «εναπόκειται σε κάθε διάδικο να αποδείξει κατά νόμο τα πραγματικά περιστατικά που είναι αναγκαία για τη θεμελίωση της αξίωσής του».

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Σε ορισμένες περιπτώσεις, υπάρχουν τεκμήρια που απαλλάσσουν από την υποχρέωση προσκόμισης αποδείξεων για γεγονός του οποίου η απόδειξη είναι αδύνατη ή δυσχερής.

Τα νόμιμα τεκμήρια αναστρέφουν κατά κάποιον τρόπο το βάρος της απόδειξης που φέρει το πρόσωπο που πρέπει να αποδείξει την ύπαρξη του προβαλλόμενου γεγονότος. Γενικά, τα τεκμήρια είναι γνωστά ως «μαχητά»: επιτρέπεται η προσκόμιση αντίθετης απόδειξης. Παράδειγμα: παιδί που γεννιέται κατά τη διάρκεια του γάμου θεωρείται τέκνο του συζύγου της μητέρας, ωστόσο μπορεί να υποβληθεί αγωγή προσβολής της πατρότητας.

Σπανιότερα, τα τεκμήρια είναι «αμάχητα»: σ' αυτήν την περίπτωση, δεν επιτρέπεται απόδειξη του αντιθέτου.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο μπορεί να στηρίξει την απόφασή του μόνον σε πραγματικά περιστατικά που αποδεικνύονται ή δεν αμφισβητούνται.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να διαταχθεί από το δικαστήριο κατόπιν αίτησης διαδίκου, αλλά ο δικαστής μπορεί επίσης να τη διατάξει αυτεπαγγέλτως.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Αν ο δικαστής διατάξει τη διεξαγωγή αποδείξεων κατόπιν αίτησης διαδίκου, η γραμματεία του δικαστηρίου κοινοποιεί στον εντεταλμένο τεχνικό σύμβουλο το περιεχόμενο της εντολής του ο τεχνικός σύμβουλος προσκαλεί τους διαδίκους σε όλες τις πράξεις που διενεργεί. Σε περίπτωση πραγματογνωμοσύνης, αυτή αρχίζει μόλις ο διάδικος καταβάλει, με απόφαση του δικαστή, χρηματικό ποσό (παράβολο) που διασφαλίζει την πληρωμή του πραγματογνώμονα. Η διεξαγωγή των αποδείξεων γίνεται παρουσία των διαδίκων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Ο δικαστής μπορεί να απορρίψει αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων εάν κρίνει ότι αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα να θεραπευθεί παράλειψη του διαδίκου ο οποίος φέρει το βάρος της απόδειξης ή ότι αυτή δεν είναι αναγκαία.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Το γαλλικό αστικό δίκαιο κάνει διάκριση. Για νομικά γεγονότα (π.χ. ατύχημα), η απόδειξη είναι ελεύθερη και, συνεπώς, μπορεί να διεξαχθεί με κάθε μέσο (έγγραφα, μαρτυρίες κ.λπ.). Για τις νομικές πράξεις (συμβάσεις, δωρεά κ.λπ.), καταρχήν απαιτείται γραπτή απόδειξη, ωστόσο ο νόμος προβλέπει εξαιρέσεις (π.χ. για τις πράξεις που αφορούν ποσό κατώτατο από ένα συγκεκριμένο όριο, που καθορίζεται με διάταγμα, ή σε περίπτωση αδυναμίας προσκόμισης εγγράφου). Πρέπει να σημειωθεί ότι μεταξύ των εμπόρων ισχύει η αρχή της ελεύθερης απόδειξης, μεταξύ άλλων και για τις νομικές πράξεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Οι μαρτυρικές καταθέσεις μπορούν να ληφθούν με δύο διαφορετικούς τρόπους: προφορικά, στο πλαίσιο ανακριτικής διαδικασίας, ή γραπτώς, με τη μορφή βεβαιώσεων που πρέπει να συμμορφώνονται με ορισμένο τύπο. Πράγματι, η γραπτή βεβαίωση πρέπει να αναφέρει ιδίως την ταυτότητα του μάρτυρα και, κατά περίπτωση, τη σχέση συγγένειας εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, εξάρτησης, συνεργασίας ή κοινότητας συμφερόντων με έναν εκ των διαδίκων. Επιπλέον, πρέπει να αναφέρει ότι συντάσσεται με σκοπό την προσκόμισή της στη δικαιοσύνη και ότι ο συντάκτης της γνωρίζει ότι ψευδής κατάθεση εκ μέρους του επισύρει ποινικές κυρώσεις. Είναι επίσης δυνατή η λήψη μαρτυρίας υπό τη μορφή πράξεων βεβαίωσης πασίδηλου γεγονότος (πρόκειται για έγγραφο εκδίδεται από δικαστήριο ή από δημόσιο λειτουργό το οποίο συγκεντρώνει τις δηλώσεις διαφόρων μαρτύρων για τα προς απόδειξη πραγματικά περιστατικά). Η πραγματογνωμοσύνη διαφέρει από τη μαρτυρία επειδή αποτελεί μέτρο διεξαγωγής αποδείξεων το οποίο συνίσταται στην ανάθεση σε ιδιαίτερος αρμόδιο πρόσωπο το καθήκον να παράσχει γνωμοδότηση αιμιώς τεχνικού χαρακτήρα, αφού καλέσει τους διαδίκους να παράσχουν εξηγήσεις. Ο πραγματογνώμονας γνωμοδοτεί είτε προφορικώς είτε γραπτώς. Στη δεύτερη περίπτωση, η γνωμοδότηση έχει τη μορφή έκθεσης η οποία περιλαμβάνει ιδίως τις γραπτές παρατηρήσεις των διαδίκων. Ο δικαστής δεν δεσμεύεται από τη γνωμοδότηση του πραγματογνώμονα.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Τα δημόσια έγγραφα που συντάσσονται από δημόσιο λειτουργό (συμβολαιογράφο, δικαστικό επιμελητή) κατά την άσκηση των καθηκόντων του θεωρούνται γνήσια έως ότου προβληθούν ως πλαστά.

Τα ιδιωτικά έγγραφα (έγγραφα που συντάσσονται χωρίς την παρέμβαση δημόσιου λειτουργού από τα ίδια τα μέρη με μόνη την υπογραφή τους) θεωρούνται γνήσια έως ότου αποδειχθεί το αντίθετο.

Η μαρτυρία, καθώς και τα λοιπά αποδεικτικά μέσα, επαφίενται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστή.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Όπως αναφέρεται στο σημείο 2.4, απαιτείται γραπτή απόδειξη για τη θεμελίωση νομικής πράξης της οποίας η αξία υπερβαίνει τα 1.500 EUR. Αντιθέτως, ως προς τα νομικά γεγονότα, η απόδειξη είναι ελεύθερη.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όλοι υποχρεούνται να συνδράμουν τη δικαιοσύνη με σκοπό την αποκάλυψη της αλήθειας.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Πρόσωπο που κατέχει πληροφορίες οι οποίες περιήλθαν σε γνώση του κατά την άσκηση του επαγγέλματός του και καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο πρέπει να αρνηθεί να καταθέσει ως μάρτυρας. Σε αντίθετη περίπτωση, κινδυνεύει να υποστεί ποινικές κυρώσεις. Επιπλέον, ο μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει αν η άρνηση δικαιολογείται λόγω θεμιτού κωλύματος (π.χ. αδυναμία μετακίνησης, ασθένεια, επαγγελματικοί λόγοι). Ο δικαστής εκτιμά αν το κώλυμα είναι θεμιτό.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Μάρτυρας που δεν εμφανίζεται και μάρτυρας που αρνείται να καταθέσει ή να ορκιστεί χωρίς εύλογη αιτία μπορεί να καταδικαστεί σε αστικό πρόστιμο ύψους έως 3.000 EUR.

Πρέπει επίσης να διευκρινιστεί ότι η ψευδής κατάθεση επισύρει ποινικές κυρώσεις.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Καθένας μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας, εκτός των ιδίων των διαδίκων καθώς και των προσώπων που επηρεάζονται από ανικανότητα προς μαρτυρία, η οποία καταλαμβάνει την ανικανότητα στο πλαίσιο του αστικού δικαίου (παιδιά και προστατευόμενοι ενήλικοι) ή ορισμένες ποινικές καταδικές (στέρξη πολιτικών δικαιωμάτων). Το δικαστήριο μπορεί ωστόσο να καλέσει αυτά τα πρόσωπα να καταθέσουν χωρίς όρκο, για σκοπούς πληροφόρησης. Επιπλέον, σε περίπτωση διαδικασίας διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού, δεν επιτρέπεται σε καμία περίπτωση να εξεταστούν ή να καταθέσουν οι κατόντες των συζύγων.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο δικαστής διεξάγει την εξέταση του μάρτυρα και του θέτει ερωτήσεις. Οι διάδικοι παρίστανται στη διαδικασία, αλλά δεν μπορούν ούτε να διακόψουν τον μάρτυρα ούτε να του απευθύνουν τον λόγο, προκειμένου να μην τον επηρεάσουν. Το δικαστήριο, εφόσον το κρίνει αναγκαίο, θέτει στον μάρτυρα τις ερωτήσεις που επιθυμούν να του απευθύνουν.

Τίποτα δεν εμποδίζει τον δικαστή να προβεί σε ηχητική, οπτική ή οπτικοακουστική εγγραφή των ανακριτικών πράξεων, όταν το απαιτούν οι συνθήκες (όπως η γεωγραφική απόσταση).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Ο δικαστής δεν λαμβάνει υπόψη τα αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται με δόλιο τρόπο (κρυμμένη κάμερα, καταγραφή τηλεφωνικής συνομιλίας εν αγνοία του συνομιλητή) ή που δεν σέβονται την ιδιωτική ζωή.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι μαρτυρίες των διαδικίων δεν έχουν αποδεικτική αξία.

Τελευταία επικαιροποίηση: 07/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση [hr](#) αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Υπάρχει ήδη μετάφραση στις ακόλουθες γλώσσες: [en](#)

Διεξαγωγή αποδείξεων - Κροατία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Οι κανόνες που διέπουν τη διεξαγωγή των αποδείξεων και την προσκόμιση, επιλογή, συλλογή, εξέταση και αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων στις αστικές δίκες ορίζονται στα άρθρα 219 έως 276 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Zakon o parničnom postupku - στο εξής: ZPP) [Narodne novine (στο εξής: NN) (Επίσημη Εφημερίδα της Δημοκρατίας της Κροατίας) τεύχη 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 2/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11 – ενσωπονημένο κείμενο, 25/13, 89/14 – απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου (Ustavni sud) της Δημοκρατίας της Κροατίας και 70/19 και 80/22].

Ο γενικός κανόνας είναι ότι κάθε διάδικος πρέπει να εκθέσει τα πραγματικά περιστατικά και να προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία βασίζεται η αξίωσή του ή με τα οποία αντικρούει τους ισχυρισμούς και τα αποδεικτικά στοιχεία του αντιδίκου, κάτι που έχει την έννοια ότι στο (αστικό) δικονομικό δίκαιο της Κροατίας η κύρια αρχή που διέπει την έκθεση των πραγματικών περιστατικών και την προσκόμιση των αποδείξεων είναι το δικαίωμα ακρόασης.

Συνεπώς, κάθε διάδικος οφείλει να αποδείξει ότι είναι αληθή τα πραγματικά περιστατικά που προβάλλει υπέρ του και τα οποία αποτελούν τη βάση των αξιώσεών του (και των αντιρρήσεών του), εκτός αν ο νόμος ορίζει διαφορετικά.

Κατά κανόνα, το δικαστήριο έχει την εξουσία να θεμελιώσει μόνο τα πραγματικά περιστατικά που έχουν εκθέσει οι διάδικοι και να διεξαγάγει μόνον τις αποδείξεις που έχουν προσκομίσει οι διάδικοι. Κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο έχει την εξουσία (και την υποχρέωση) να θεμελιώσει πραγματικά περιστατικά που δεν έχουν εκθέσει οι διάδικοι και να διεξαγάγει αποδείξεις που δεν έχουν προσκομίσει οι διάδικοι, μόνον στην περίπτωση υπόνοιας ότι οι διάδικοι προτίθενται να προβάλουν μη επιτρεπόμενες αξιώσεις.

Εάν με τις αποδείξεις που προσκομίζονται (άρθρο 8 του ZPP), το δικαστήριο δεν μπορεί να θεμελιώσει με βεβαιότητα ένα πραγματικό περιστατικό, το δικαστήριο θα αποφασίσει για το αν υφίσταται το πραγματικό περιστατικό εφαρμόζοντας τους κανόνες για το βάρος της απόδειξης.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Οι αποδείξεις περιλαμβάνουν όλα τα πραγματικά περιστατικά που είναι σημαντικά για την έκδοση απόφασης.

Δεν είναι αναγκαία η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών που έχει ομολογήσει ο διάδικος κατά τη διάρκεια της δίκης ενώπιον του δικαστηρίου, ωστόσο το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσκόμιση αποδείξεων και για τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά, εάν κρίνει ότι με την ομολογία του ο διάδικος επιδιώκει να προβάλει μια μη επιτρεπόμενη αξίωση (άρθρο 3 παράγραφος 3 του ZPP).

Από την απόδειξη εξαιρούνται επίσης οι νομικοί κανόνες, διότι καλύπτονται από τον κανόνα ότι το δικαστήριο θεωρείται ότι γνωρίζει τον νόμο (*iura novit curia*).

Δεν είναι αναγκαία η απόδειξη πραγματικών περιστατικών που είναι πασίγνωστα. Ωστόσο, επιτρέπεται η απόδειξη ότι ορισμένο πραγματικό περιστατικό δεν είναι πασίγνωστο.

Δεν είναι αναγκαία η απόδειξη πραγματικών περιστατικών που κατά τον νόμο τεκμαίρεται ότι υφίστανται, ωστόσο μπορεί να αποδειχθεί ότι δεν υφίστανται, εκτός ο νόμος ορίζει διαφορετικά. Συνεπώς, οι κανόνες που διέπουν τα μαχητά τεκμήρια (*praesumptiones iuris*) διευκολύνουν την απόδειξη, επειδή ο διάδικος που βασίζεται σε ένα νομικά οικείο πραγματικό περιστατικό δεν απαιτείται να αποδείξει απευθείας την ύπαρξη του εν λόγω περιστατικού· αρκεί να βασιστεί στον γενικό νομικό κανόνα που εξάγεται από το μαχητό τεκμήριο και ο διάδικος που ισχυρίζεται ότι δεν μπορεί να εφαρμοστεί ο γενικός κανόνας που εξάγεται από το μαχητό τεκμήριο οφείλει να το αποδείξει.

Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις ο νόμος δεν επιτρέπει την ανταπόδειξη ως προς τα πραγματικά περιστατικά που κατά τον νόμο τεκμαίρεται ότι υφίστανται (*praesumptiones iuris et de iure*), όταν το δικαστήριο υποχρεούται να διαπιστώσει ότι υφίσταται το επίδικο νομικά οικείο πραγματικό περιστατικό.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Καθήκον του δικαστηρίου είναι να πειστεί ότι υφίστανται ή ότι δεν υφίστανται τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζεται η εφαρμογή του νόμου. Ο ZPP δεν περιέχει ρητές διατάξεις ως προς την πιθανολόγηση, ωστόσο ο βαθμός της πιθανότητας θα πρέπει να αυξάνεται αναλογικά με τη σπουδαιότητα του μέτρου που θα ληφθεί, λαμβανομένου υπόψη του σταδίου της δίκης στο οποίο συζητείται και αποφασίζεται ένα συγκεκριμένο δικονομικό ζήτημα και των δικονομικών συνεπειών που προκύπτουν από τη διαπίστωση ότι ορισμένα περιστατικά υφίστανται ή δεν υφίστανται.

Κατά τον γενικό κανόνα της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων, το δικαστήριο αποφασίζει ποια πραγματικά περιστατικά κατά την πεποίθησή του έχουν αποδειχθεί, αφού εκτιμήσει επιμελώς και κατά συνείδηση όλες τις αποδείξεις που έχουν προσκομιστεί και εξεταστεί χωριστά και συνολικά, λαμβάνοντας επίσης υπόψη την έκβαση ολόκληρης της δίκης.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, η (πολιτική) δικονομία της Κροατίας βασίζεται κατεξοχήν στην αρχή της κατ' αντιμωλίαν δίκης, σύμφωνα με την οποία οι διάδικοι μπορούν να εκθέτουν πραγματικά περιστατικά και να διεξάγουν αποδείξεις με δική τους πρωτοβουλία και το δικαστήριο έχει την εξουσία να θεμελιώνει πραγματικά περιστατικά που δεν έχουν εκθέσει οι διάδικοι και να διεξάγει αποδείξεις (που δεν έχουν προσκομίσει) μόνον εάν έχει την υπόνοια ότι οι διάδικοι προτίθενται να προβάλουν μη επιτρεπόμενες αξιώσεις (άρθρο 3 παράγραφος 3 του ZPP).

Μετά την ολοκλήρωση της προδικαστικής ακρόασης, το δικαστήριο περατώνει την προδικαστική διαδικασία με διάταξη.

Αν το δικαστήριο κρίνει ότι αυτό είναι δυνατό υπό το πρίσμα των περιστάσεων της υπόθεσης, περατώνει την προδικαστική διαδικασία κατά την προδικαστική συζήτηση και διεξάγει και περατώνει την επ' ακροατηρίου συζήτηση κατά το ίδιο στάδιο.

Αν το δικαστήριο κρίνει ότι δεν είναι δυνατόν να περατωθεί κατά το ίδιο στάδιο η προδικαστική διαδικασία και να διεξαχθεί και να περατωθεί η επ' ακροατηρίου συζήτηση, καταρτίζει σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας.

Το σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας περιλαμβάνει:

σύνοψη των επίμαχων πραγματικών και νομικών ζητημάτων, τα αποδεικτικά μέσα για τη διαπίστωση των επίμαχων πραγματικών περιστατικών, την προθεσμία για τη συγκέντρωση αποδεικτικών μέσων που δεν έχουν ακόμη προσκομιστεί, την προθεσμία εντός της οποίας οι διάδικοι μπορούν να υποβάλουν γραπτές παρατηρήσεις σχετικά με τους ισχυρισμούς του αντιδίκου, καθώς και σχετικά με την έκθεση και τη γνωμοδότηση του πραγματογνώμονα, την ημερομηνία και ώρα διεξαγωγής της κύριας συζήτησης.

Αν πρόκειται να διεξαχθούν περισσότερες από μία συζητήσεις στο πλαίσιο της κύριας δίκης, το δικαστήριο καθορίζει, αφού διατυπώσουν τις απόψεις τους οι διάδικοι, την ημερομηνία και την ώρα όλων των επακόλουθων συζητήσεων για την κύρια δίκη, λαμβάνοντας υπόψη την εύλογη διάρκεια της διαδικασίας. Το δικαστήριο καθορίζει το σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας με διάταξη κατά κανόνα κατά την πρώτη συζήτηση. Πριν από την έκδοση διάταξης για το σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας, το δικαστήριο παρέχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να εκφράσουν τις απόψεις τους κατά τη συζήτηση. Κατ' εξαίρεση, αν απουσιάζει οποιοσδήποτε από τους διαδίκους κατά τη συζήτηση για το σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας, το δικαστήριο μπορεί να καταρτίσει το εν λόγω σχέδιο χωρίς να έχει προηγουμένως διατυπώσει την άποψή του ο διάδικος που απουσιάζει από τη συζήτηση.

Το δικαστήριο μπορεί να τροποποιήσει το σχέδιο οργάνωσης της διαδικασίας αργότερα στο πλαίσιο της διαδικασίας, εφόσον δώσει στους διαδίκους τη δυνατότητα να εκθέσουν τις απόψεις τους. Εάν οι αλλαγές στο σχέδιο δεν επηρεάζουν τις προθεσμίες που αφορούν τις ενέργειες των διαδίκων, το δικαστήριο μπορεί να τροποποιήσει το σχέδιο χωρίς να έχουν προηγουμένως διατυπώσει τις παρατηρήσεις τους οι διάδικοι.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Το δικαστήριο αποφασίζει ποια από τα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν προσκομιστεί θα ληφθούν υπόψη για τη θεμελίωση των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών.

Εάν το δικαστήριο έχει αποδεχτεί την πρόταση αποδείξεων από τον διάδικο, θα ξεκινήσει, κατά κανόνα, με τη διεξαγωγή αυτών των αποδείξεων.

Στις διαφορές που εξετάζονται από τμήμα (νίσε), οι αποδείξεις διεξάγονται στην κύρια συζήτηση που προηγείται της συνεδρίασης του τμήματος, ωστόσο, το τμήμα μπορεί να αποφασίσει αν έχει σημαντικούς λόγους γι' αυτό, ότι ορισμένες αποδείξεις θα διεξαχθούν ενώπιον του προέδρου του τμήματος ή του δικαστή του δικαστηρίου εκτέλεσης (δικαστής εκτέλεσης). Σ' αυτή την περίπτωση, στην κύρια συζήτηση γίνεται ανάγνωση του αρχείου των αποδείξεων που έχουν διεξαχθεί.

Ο δικαστής της μονομελούς σύνθεσης ή ο πρόεδρος του τμήματος διεξάγει την κύρια συζήτηση, εξετάζει τους διαδίκους και διεξάγει τις αποδείξεις, ωστόσο το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την απόφαση διεξαγωγής της συζήτησης, κάτι που σημαίνει ότι μεταξύ άλλων δεν δεσμεύεται από την απόφαση που κάνει δεκτές ή απορρίπτει τις προτάσεις απόδειξης των διαδίκων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Σύμφωνα με διάταξη του ZPP, το δικαστήριο απορρίπτει τις αποδείξεις που έχουν προσκομιστεί εάν δεν τις θεωρεί συναφείς με την υπόθεση και μνημονεύει στην απόφαση τον λόγο της απόρριψης.

Ωστόσο, ο ZPP δεν περιέχει καμία ειδική διάταξη αναφορικά με την απόρριψη απαράδεκτων αποδείξεων ή αποδείξεων των οποίων η διεξαγωγή θα ήταν ασύμφορη· όμως, σε διαφορές ενώπιον των δημοτικών δικαστηρίων (orćinski sud) των οποίων η αξία δεν υπερβαίνει τις 10.000 κροατικές κούνες και σε διαφορές ενώπιον εμπορικών δικαστηρίων (trgovački sud) των οποίων η αξία δεν υπερβαίνει τις 50.000 κροατικές κούνες, εάν το δικαστήριο κρίνει ότι η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών που είναι σημαντικά για τη διευθέτηση της διαφοράς θα συνεπάγεται δυσανάλογες δυσχέρειες και κόστος, μπορεί να αποφασίσει για το αν υφίστανται τα εν λόγω περιστατικά με ελεύθερη εκτίμηση, λαμβάνοντας υπόψη τα έγγραφα που έχουν υποβάλει οι διάδικοι και την κατάθεση των διαδίκων εάν το δικαστήριο εξέτασε τους διαδίκους για να συγκεντρώσει αποδείξεις.

Επίσης, οι διατάξεις του ZPP ορίζουν προθεσμία στους διαδίκους για να εκθέσουν όλα τα πραγματικά περιστατικά και να υποβάλουν προτάσεις απόδειξης. Στην τακτική διαδικασία ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, κάθε διάδικος πρέπει να εκθέσει στην αίτηση και την αντίκρουση της αίτησης, το αργότερο κατά την προδικαστική συζήτηση, όλα τα πραγματικά περιστατικά που τεκμηριώνουν την αξίωσή του, να προσκομίσει τις αναγκαίες αποδείξεις για τη θεμελίωση των πραγματικών περιστατικών που έχει επικαλεστεί και να δηλώσει τη θέση του ως προς τα πραγματικά περιστατικά που επικαλέστηκε ο αντίδικος και τις αποδείξεις που πρότεινε. Κατά τη διάρκεια της κύριας συζήτησης, οι διάδικοι μπορούν να προβάλουν νέα πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία μόνον αν, για λόγο που δεν οφείλεται σε δική τους υπαιτιότητα, δεν ήταν σε θέση να τα προβάλουν ή να τα προσκομίσουν πριν από την περάτωση της προηγούμενης διαδικασίας.

Το δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη νέα πραγματικά περιστατικά και αποδεικτικά στοιχεία, που από δική τους υπαιτιότητα, οι διάδικοι εκθέτουν ή προσκομίζουν στην κύρια συζήτηση.

Περισσότερες πληροφορίες για τις αποδείξεις και τη διεξαγωγή των αποδείξεων στη διαδικασία των μικροδιαφορών βλ. το πληροφοριακό έντυπο με τίτλο «[Μικροδιαφορές – Δημοκρατία της Κροατίας](#)».

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Ο ZPP προβλέπει τα εξής είδη απόδειξης: δικαστική αυτοψία, έγγραφη απόδειξη, απόδειξη με μάρτυρες, πραγματογνωμοσύνη και εξέταση των διαδίκων.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Μάρτυρας είναι κάθε φυσικό πρόσωπο που μπορεί να παράσχει πληροφορίες για τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία διεξάγονται αποδείξεις. Οι μάρτυρες εξετάζονται χωριστά, χωρίς την παρουσία των υπόλοιπων μαρτύρων που θα εξεταστούν στη συνέχεια, και οφείλουν να δίνουν προφορικές απαντήσεις.

Αρχικά, το δικαστήριο ενημερώνει τον μάρτυρα ότι έχει υποχρέωση να πει την αλήθεια και να μην παραλείψει κανένα στοιχείο. Στη συνέχεια, τον προειδοποιεί για τις συνέπειες της ψευδομαρτυρίας. Επίσης, ρωτάει πάντοτε τον μάρτυρα για το πώς γνωρίζει τα περιστατικά για τα οποία καταθέτει.

Ο πραγματογνώμονας πρέπει να πληροί τις ίδιες προδιαγραφές με τον μάρτυρα, δηλαδή, να είναι σε θέση να αντιληφθεί, να ανακαλέσει, να εξιστορήσει και επιπλέον να διαθέτει επαγγελματική εξειδίκευση.

Οι πραγματογνώμονες που κλητεύονται από το δικαστήριο πρέπει να συμμορφώνονται με την κλήτευση και να υποβάλλουν τα πορίσματα και τη γνωμοδότησή τους.

Συνεπώς, το καθήκον του πραγματογνώμονα συνεπάγεται την κατάρτιση πορισμάτων και την παροχή γνωμοδότησης. Το δικαστήριο καθορίζει το αν ο πραγματογνώμονας θα αναπτύξει μόνο προφορικά τα πορίσματα και τη γνώμη του ή θα τα υποβάλει επίσης γραπτώς πριν από τη συζήτηση. Το δικαστήριο ορίζει προθεσμία για την υποβολή των γραπτών ευρημάτων και της γνωμοδότησης, η οποία δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 60 ημέρες.

Ο πραγματογνώμονας οφείλει να εξηγει πάντοτε τη γνώμη του.

Το δικαστήριο επιδίδει στους διαδίκους τα γραπτά πορίσματα και τη γνωμοδότηση, το αργότερο 15 ημέρες πριν από τη συζήτηση στην οποία θα εξεταστούν. Ο ZPP δεν κάνει διάκριση ανάμεσα στη διαδικασία της εξέτασης των μαρτύρων και στη διαδικασία εξέτασης των πραγματογνωμόνων και κατά συνέπεια δεν περιλαμβάνει ειδικές δικονομικές διατάξεις.

Ως προς την έγγραφη απόδειξη, οι ίδιοι οι διάδικοι πρέπει να υποβάλουν το έγγραφο στο οποίο στηρίζονται για να υποστηρίξουν τον ισχυρισμό τους.

Τα έγγραφα που έχει εκδώσει μια κρατική αρχή με τον προβλεπόμενο τύπο και στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς της και τα έγγραφα που έχει εκδώσει ένα νομικό ή φυσικό πρόσωπο με τον εν λόγω τύπο, ενεργώντας κατά την άσκηση των δημόσιων εξουσιών που του έχουν ανατεθεί με νόμο ή με κανονισμό που έχει εκδοθεί βάσει νόμου (δημόσιο έγγραφο) θεωρείται ότι αποδεικνύουν την αλήθεια όσων πιστοποιούν ή ρυθμίζουν.

Άλλα έγγραφα έχουν ίση αποδεικτική αξία, εάν σύμφωνα με ειδικούς κανονισμούς, έχουν την αποδεικτική αξία των δημόσιων εγγράφων.

Επιτρέπεται η απόδειξη ότι τα πραγματικά περιστατικά που ορίζονται σε δημόσια έγγραφα είναι ψευδή ή ότι το έγγραφο έχει συνταχθεί παράτυπα.

Εάν το δικαστήριο αμφισβητήσει τη γνησιότητα του εγγράφου, μπορεί να ζητήσει από την αρχή που φέρεται ότι το εξέδωσε να εκφράσει τη γνώμη της επί του ζητήματος.

Εκτός αν ορίζεται διαφορετικά σε διεθνή συμφωνία, τα αλλοδαπά δημόσια έγγραφα που έχουν θεωρηθεί νομίμως ως προς τη γνησιότητά τους έχουν την ίδια αποδεικτική αξία με τα εθνικά δημόσια έγγραφα, με την επιφύλαξη της αμοιβαιότητας.

Ο ZPP θεσπίζει επίσης κανόνες για την υποχρέωση προσκόμισης εγγράφων ανάλογα με το αν το έγγραφο βρίσκεται στην κατοχή του διαδίκου που έχει κλητευτεί, του αντιδίκου, μιας δημόσιας αρχής ή ενός οργανισμού που ασκεί δημόσια εξουσία ή τρίτου (φυσικού ή νομικού προσώπου).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Κατά τον γενικό κανόνα της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων που εφαρμόζεται στο (αστικό) δικονομικό δίκαιο της Κροατίας, το δικαστήριο αποφασίζει ποια πραγματικά περιστατικά θεωρεί ότι έχουν αποδειχθεί κατά την πεποίθησή του, αφού εκτιμήσει κατά συνείδηση και επιμελώς όλες τις αποδείξεις που έχουν προσκομιστεί και εξεταστεί χωριστά και συνολικά, λαμβάνοντας επίσης υπόψη την έκβαση ολόκληρης της δίκης.

Συνεπώς, από κανέναν κανόνα δεν προκύπτει ότι ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία έχουν μεγαλύτερη βαρύτητα ή σπουδαιότητα από άλλα, παρότι, στην πράξη τα έγγραφα θεωρούνται πιο αξιόπιστα (αλλά όχι πιο σημαντικά) από άλλες αποδείξεις (μάρτυρες, εξετάσεις διαδίκων).

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Όχι, ο ZPP δεν ορίζει ως υποχρεωτικά ορισμένα αποδεικτικά μέσα για τη θεμελίωση ορισμένων πραγματικών περιστατικών. Σύμφωνα με την αρχή της κατ' αντιμωλίαν δίκης, οι διάδικοι έχουν δικαίωμα να προσκομίζουν αποδείξεις και το δικαστήριο εκτιμά ποια από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν θα ληφθούν υπόψη για τη θεμελίωση των οικείων πραγματικών περιστατικών.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κάθε πρόσωπο που κλητεύεται ως μάρτυρας υποχρεούται να συμμορφωθεί με την κλήση και να καταθέσει, εκτός αν ο ZPP ορίζει διαφορετικά. Συνεπώς, κάθε πρόσωπο έχει γενική υποχρέωση μαρτυρίας, από την οποία συνάγεται το καθήκον εμφάνισης στο δικαστήριο, το καθήκον κατάθεσης και το καθήκον αλήθειας. Οι μάρτυρες που, λόγω γήρατος, ασθένειας ή αναπηρίας, δεν μπορούν να τηρήσουν τα όσα ορίζονται στην κλήτευση εξετάζονται στην κατοικία τους.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Τα πρόσωπα που αν καταθέσουν θα παραβιάσουν την υποχρέωση εμπιστευτικότητας ως προς υπηρεσιακά ή στρατιωτικά απόρρητα δεν μπορούν να εξεταστούν ως μάρτυρες έως ότου η αρμόδια αρχή τους απαλλάξει από την εν λόγω υποχρέωση.

Ο μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να δώσει κατάθεση:

για κάτι που έχει μάθει εμπιστευτικά από τον διάδικο ως εξουσιοδοτημένος αντιπρόσωπός του·

για κάτι που ο διάδικος ή άλλο πρόσωπο του είχε εξομολογηθεί στο πλαίσιο της θρησκευτικής εξομολόγησης·

για τα πραγματικά περιστατικά που έχει μάθει ο μάρτυρας ως δικηγόρος, γιατρός, ή κατά την εκτέλεση οποιουδήποτε άλλου επαγγελματικού καθήκοντος ή άλλης δραστηριότητας, εφόσον υπάρχει υποχρέωση τήρησης της εμπιστευτικότητας των όσων γνωστοποιούνται κατά την εκτέλεση του εν λόγω επαγγελματικού καθήκοντος ή άλλης δραστηριότητας.

Ο δικαστής της μονομελούς σύνθεσης ή ο πρόεδρος του τμήματος ενημερώνει τα εν λόγω πρόσωπα για το δικαίωμά τους να αρνηθούν να καταθέσουν.

Οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να απαντήσουν σε επιμέρους ερωτήσεις για επιτακτικούς λόγους, ιδίως, εάν απαντώντας σε μια τέτοια ερώτηση, θα εξέθεταν τον εαυτό τους ή έναν συγγενή τους εξ αίματος σε ευθεία γραμμή οποιουδήποτε βαθμού, ή έναν συγγενή τους εξ αίματος σε πλάγια γραμμή έως τον τρίτο βαθμό, περιλαμβανομένων των συζύγων ή των συγγενών εξ αγχιστείας έως τον δεύτερο βαθμό –ακόμη κι αν έχει λυθεί ο γάμος– και του επιτρόπου ή του ανηλίκου υπό επιτροπεία, του θετού γονέα ή τέκνου, σε σοβαρή ατίμωση, σημαντική περιουσιακή ζημία ή ποινική δίωξη.

Ο δικαστής της μονομελούς σύνθεσης ή ο πρόεδρος του τμήματος ενημερώνει τον μάρτυρα ότι μπορεί να αρνηθεί να απαντήσει στις ερωτήσεις που του υποβάλλονται.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ναι, είναι δυνατόν. Εάν ο μάρτυρας που έχει κλητευτεί νομότυπα δεν προσέλθει αδικαιολόγητα ή αποχωρήσει από τον τόπο που θα εξεταστεί χωρίς άδεια ή δικαιολογημένη αιτία, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη βίαιη προσαγωγή του, με δικές του δαπάνες, και να επιβάλει χρηματική ποινή που κυμαίνεται από 500 έως 10.000 κροατικές κούνες.

Εάν ο μάρτυρας προσέλθει και αρνηθεί να καταθέσει ή να απαντήσει σε ορισμένες ερωτήσεις, αφού έχει ενημερωθεί για τις συνέπειες της εν λόγω άρνησης, και το δικαστήριο κρίνει αναπαισιόλογη την άρνηση απάντησης, μπορεί να επιβάλει χρηματική ποινή που κυμαίνεται από 500 ως 10.000 κροατικές κούνες·

εάν ο μάρτυρας εξακολουθεί να αρνείται να καταθέσει, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την κράτησή του. Ο μάρτυρας παραμένει υπό κράτηση μέχρι να συμφωνήσει να καταθέσει ή μέχρι να καταστεί περιττή η κατάθεση, όχι όμως για διάστημα μεγαλύτερο του ενός μήνα.

Εάν μεταγενέστερα ο μάρτυρας εξηγήσει την απουσία του, το δικαστήριο ανακαλεί την απόφαση επιβολής προστίμου και μπορεί να απαλλάξει τον μάρτυρα από την πλήρη ή μερική αποζημίωση των εξόδων. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να ανακαλέσει την απόφαση επιβολής προστίμου εάν ο μάρτυρας συμφωνήσει μεταγενέστερα να καταθέσει.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Για πληροφορίες όσον αφορά την εξαίρεση από το γενικό καθήκον μαρτυρίας λόγω υπηρεσιακών ή στρατιωτικών απορρήτων, δηλαδή για το δικαίωμα των προσώπων που εκτελούν συγκεκριμένες δραστηριότητες να αρνηθούν να καταθέσουν και να αρνηθούν να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις, βλ. σημείο 9).

Ο γενικός κανόνας είναι ότι ως μάρτυρες μπορούν να εξεταστούν μόνον τα πρόσωπα που είναι σε θέση να παράσχουν πληροφορίες για τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία διεξάγεται η απόδειξη και το δικαστήριο αποφασίζει για την ικανότητα ενός προσώπου να καταθέσει, κατά περίπτωση.

Ένα πρόσωπο δεν μπορεί να καταθέσει ως μάρτυρας εφόσον μετέχει απευθείας στη δίκη, ως διάδικος ή νόμιμος εκπρόσωπος του διαδίκου, ενώ μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας ο εξουσιοδοτημένος αντιπρόσωπος του διαδίκου.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Κάθε μάρτυρας πρέπει να εξετάζεται χωριστά και χωρίς την παρουσία των μαρτύρων που θα εξεταστούν μεταγενέστερα. Ο μάρτυρας υποχρεούται να δίνει προφορικές απαντήσεις.

Αρχικά, το δικαστήριο ενημερώνει τον μάρτυρα ότι έχει υποχρέωση να πει την αλήθεια και να μην παραλείψει κανένα στοιχείο. Στη συνέχεια, τον προειδοποιεί για τις συνέπειες της ψευδομαρτυρίας.

Έπειτα ο μάρτυρας καλείται να γνωστοποιήσει το ονοματεπώνυμό του, τον αριθμό δελτίου ταυτότητας, το πατρώνυμο, το επάγγελμα, τη διεύθυνση, τον τόπο γέννησης, την ηλικία του και τη σχέση του με τον διάδικο.

Μετά από αυτές τις γενικές ερωτήσεις το δικαστήριο ζητά από τον μάρτυρα να καταθέσει όλα όσα γνωρίζει για τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία θα καταθέσει και, στη συνέχεια, μπορεί να του υποβάλει ερωτήσεις που έχουν σκοπό την επιβεβαίωση, συμπλήρωση ή εξήγηση των όσων κατέθεσε. Δεν επιτρέπεται η υποβολή ερωτήσεων που περιέχουν στη διατύπωσή τους την απάντηση.

Ο μάρτυρας ερωτάται πάντοτε πώς γνωρίζει τα πραγματικά περιστατικά για τα οποία καταθέτει.

Οι μάρτυρες που καταθέτουν αντικρουόμενα στοιχεία ως προς σημαντικά πραγματικά περιστατικά μπορεί να κληθούν να καταθέσουν κατ' αντιπαράσταση.

Εξετάζονται χωριστά ως προς κάθε σημείο στο οποίο υπάρχει αντίφαση και οι απαντήσεις τους καταγράφονται στα πρακτικά.

Στη Δημοκρατία της Κροατίας δεν υπάρχουν ειδικές διατάξεις που να ορίζουν τη διεξαγωγή των αποδείξεων με τηλεδιάσκεψη· ωστόσο, οι διατάξεις των άρθρων 126a ως 126c του ZPP αποτελούν τη βάση για την εν λόγω μέθοδο εξέτασης. Δηλαδή τα πρακτικά της δίκης μπορούν να μαγνητοφωνούνται και η απόφαση μαγνητοφωνήσης λαμβάνεται από το δικαστήριο με δική του πρωτοβουλία ή έπειτα από αίτημα διαδίκου. Η μέθοδος της αποθήκευσης και της διαβίβασης της μαγνητοφωνημένης εγγραφής, οι τεχνικοί όροι και ο τρόπος της μαγνητοφωνήσης ρυθμίζονται από τον εσωτερικό κανονισμό του δικαστηρίου.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Σύμφωνα με τις διατάξεις του ZPP, η δικαστική απόφαση δεν μπορεί να βασίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν με παράνομο τρόπο (παράνομα αποδεικτικά στοιχεία).

Το δικαστήριο μπορεί, με διάταξη, να επιτρέψει τη λήψη παράνομων αποδείξεων και να λάβει υπόψη το περιεχόμενό τους, εφόσον κρίνει ότι αυτό είναι αναγκαίο για τη διαπίστωση αποφασιστικής σημασίας γεγονότος. Κατά τη λήψη απόφασης σχετικά με το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τη σοβαρότητα της παράβασης του νόμου που προκύπτει από τη λήψη παράνομων αποδείξεων και το συμφέρον της ορθής και πλήρους απόδειξης των πραγματικών περιστατικών στο πλαίσιο της διαδικασίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι διάδικοι δεν μπορούν να εξετάζονται ως μάρτυρες· ωστόσο, οι διατάξεις του ZPP προβλέπουν την εξέταση των διαδίκων στο πλαίσιο της διεξαγωγής αποδείξεων ελλείψει άλλων αποδείξεων ή αν, παρά τις λοιπές αποδείξεις που έχουν προσκομιστεί, το δικαστήριο τη θεωρεί αναγκαία για τη θεμελίωση σημαντικών πραγματικών περιστατικών.

Για την εξέταση των διαδίκων εφαρμόζονται οι διατάξεις του ZPP σχετικά με την εξέταση των μαρτύρων, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά.

4 Έχει ορίσει το εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων, άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις δυνάμει του κανονισμού; Εάν ναι, στο πλαίσιο ποιων διαδικασιών είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων; Μπορούν μόνο να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων ή και να συνδράμουν στη διεξαγωγή αποδείξεων βάσει παραγγελίας από άλλο κράτος μέλος; Βλ. επίσης γνωστοποίηση βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Η Δημοκρατία της Κροατίας έχει ορίσει μόνο τα δικαστήρια ως αρχές αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Τελευταία επικαιροποίηση: 13/04/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ιταλία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Καταρχάς, θα πρέπει να επισημανθεί ότι στο ιταλικό δίκαιο, η διεξαγωγή αποδείξεων διέπεται από δύο διαφορετικές πράξεις: οι διαδικαστικοί κανόνες ορίζονται στα άρθρα 228 και 229 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ενώ οι λεγόμενοι «ουσιαστικοί» κανόνες ορίζονται στον Αστικό Κώδικα, στα άρθρα 2730 έως 2735. Η διάκριση του συστήματος σε ουσιαστικούς και διαδικαστικούς κανόνες οφείλεται στον κώδικα που ίσχυε στο παρελθόν και ήταν σύμφωνος με τον Ναπολεόντειο Κώδικα, στο πλαίσιο του οποίου κυριαρχούσε η αντίληψη ότι τα αποδεικτικά στοιχεία θα πρέπει να εξετάζονται τόσο από στατική όσο και από δυναμική άποψη (αμιγώς διαδικαστική). Η εισηγητική έκθεση του Αστικού Κώδικα εξηγεί, σε συμμόρφωση με τους λόγους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, ότι η απόδειξη χρησιμεύει στην άσκηση και εν γένει στην προάσπιση των δικαιωμάτων, όχι μόνο στο πλαίσιο των νομικών διαδικασιών αλλά και εκτός των διαδικασιών αυτών, και πριν από την κίνησή τους: εξ ου και η συμπερίληψη της απόδειξης στην κωδικοποίηση των δικαιωμάτων. Το βάρος της απόδειξης ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα και όχι από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Η κατανομή του βάρους απόδειξης διέπεται, κατά γενικό κανόνα, από τον Αστικό Κώδικα, ο οποίος, στο άρθρο 2697, ορίζει ότι «όποιος επιδιώκει δικαστικά την αναγνώριση δικαιώματος οφείλει να προσκομίζει αποδείξεις για τα πραγματικά περιστατικά που τεκμηριώνουν την αξίωσή του. Ο διάδικος που αμφισβητεί τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά ή ισχυρίζεται ότι το δικαίωμα έχει μεταβληθεί ή αποσβεσθεί, οφείλει να προσκομίσει αποδείξεις των πραγματικών περιστατικών που τεκμηριώνουν την ένστασή του.» Κατά συνέπεια, ο ενάγων υποχρεούται, βάσει των αρχών αυτών, να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η αξίωσή του, δηλαδή τα πραγματικά περιστατικά που παράγουν τα έννομα αποτελέσματα τα οποία επικαλείται. Ο ενανόμενος, από την άλλη πλευρά, πρέπει να προσκομίσει αποδείξεις των πραγματικών περιστατικών που αποκλείουν την ευθύνη του, ή καταδεικνύουν ότι ένα δικαίωμα έχει αποσβεσθεί ή μεταβληθεί κατά τρόπο που καθιστά σκόπιμη την απόρριψη της αξίωσης του ενάγοντος. Σε περίπτωση που ο ενάγων δεν είναι σε θέση να τεκμηριώσει την αξίωσή του, η αγωγή απορρίπτεται, ανεξάρτητα από το εάν ο ενανόμενος προβάλλει επιχειρήματα και αποδεικτικά στοιχεία για την υπεράσπισή του. Το άρθρο 2698 του Αστικού Κώδικα καθιστά άκυρη και άνευ ισχύος κάθε συμφωνία που αποσκοπεί στην αντιστροφή ή την τροποποίηση του βάρους της απόδειξης σε σχέση με κάποιο απαράγραπτο δικαίωμα ή που δυσχεραίνει υπέρμετρα την άσκηση των δικαιωμάτων οποιουδήποτε εκ των διαδίκων. Οι ανεπαρκείς αποδείξεις επηρεάζουν δυσμενώς τις προοπτικές έκβασης της δίκης για τον διάδικο—είτε πρόκειται για τον ενάγοντα είτε για τον ενανόμενο—ο οποίος πρέπει να αποδείξει ή να διαψεύσει τα πραγματικά περιστατικά, και θεωρείται ότι οι ανεπαρκείς αποδείξεις ισοδυναμούν με απουσία αποδείξεων.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Βάσει του άρθρου 115 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο αριθ. 69 του 2009), το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να θεωρήσει ορισμένα πραγματικά περιστατικά ως αποδειχθέντα, ανεξάρτητα από τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία προσκομίζονται από τον διάδικο που προέβαλε τη σχετική αξίωση, εάν δεν διατυπωθούν συγκεκριμένες αντιρρήσεις από τον εμφανισθέντα αντίδικο. Ως εκ τούτου, κατά παρέκκλιση από το άρθρο 2697 του Αστικού Κώδικα, ένα πραγματικό περιστατικό θεωρείται ότι έχει αποδειχθεί, εφόσον δεν αμφισβητείται αμέσως. Ο κανόνας αυτός δεν εφαρμόζεται σε δίκες που διεξάγονται ερήμην: σε περίπτωση μη εμφάνισης του εναγομένου, τα πραγματικά περιστατικά που επικαλείται ο ενάγων δεν θεωρούνται «μη αμφισβητούμενα», καθώς ο προαναφερόμενος κανόνας που διέπει τις δίκες που διεξάγονται ερήμην «αντιβαίνει στις παραδόσεις του ιταλικού δικονομικού δικαίου, σύμφωνα με τις οποίες, σε περίπτωση μη εμφάνισης ή εκπρόθεσμης εμφάνισης διαδίκου, σε καμία περίπτωση δεν θεωρείται ότι ο εν λόγω διάδικος προέβη σε σιωπηρή ομολογία» [Συνταγματικό Δικαστήριο (Corte Costituzionale), απόφαση αριθ. 340 της 12ης Οκτωβρίου 2007]. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τους κανόνες της ιταλικής πολιτικής δικονομίας, εάν ένας διάδικος δεν εμφανιστεί, δεν θεωρείται ότι έχει προβεί σε σιωπηρή ομολογία, αλλά ότι έχει αμφισβητήσει την αξίωση σιωπηρά. Ωστόσο, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, ο νόμος προβλέπει ρητά διάφορες περιπτώσεις στις οποίες η μη εμφάνιση διαδίκου συνιστά συγκεκριμένη συμπεριφορά που τεκμαίρεται: π.χ. σύμφωνα με το άρθρο 789 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εάν κανένας εκ των συγκυρίων δεν αμφισβητήσει το σχέδιο διανομής, η μη αμφισβήτηση ισοδυναμεί με έγκρισή του [βλ. απόφαση αριθ. 3810 του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου (Corte Suprema di Cassazione), πολιτικό τμήμα, τμήμα ΙΙ, της 6ης Ιουνίου 1988].

Το βάρος απόδειξης περιορίζεται στην περίπτωση τεκμηρίων, δηλαδή όταν η ίδια η νομοθεσία καθορίζει την αποδεικτική ισχύ ορισμένων πραγματικών περιστατικών ή επιτρέπει στο δικαστήριο να συναγάγει συμπεράσματα σχετικά με άγνωστο περιστατικό από γνωστά πραγματικά περιστατικά (άρθρο 2727 του Αστικού Κώδικα). Τα τεκμήρια διακρίνονται στις ακόλουθες κατηγορίες: 1) νόμιμα τεκμήρια, ήτοι τα τεκμήρια που ορίζονται εκ του νόμου, τα οποία μπορεί να είναι μαχητά (*iuris tantum*), δηλαδή μπορεί να απορριφθούν εάν προσκομιστούν αποδείξεις περί του αντιθέτου, ή αμάχητα (*iuris et de iure*), δηλαδή δεν μπορούν να απορριφθούν με την προσκόμιση αποδείξεων περί του αντιθέτου στο δικαστήριο 2) απλά τεκμήρια, η εκτίμηση των οποίων εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, το οποίο κάνει δεκτά μόνο σοβαρά, ακριβή και συνεκτικά τεκμήρια τα απλά τεκμήρια δεν γίνονται δεκτά σε σχέση με πραγματικά περιστατικά για τα οποία ο νόμος δεν επιτρέπει την εμμέριση απόδειξη (άρθρο 2729 του Αστικού Κώδικα). Το βάρος της απόδειξης περιορίζεται επίσης και στην περίπτωση των πασίδηλων περιστατικών, δηλαδή γεγονότων τα οποία είναι εν γένει γνωστά κατά τον χρόνο και στον τόπο έκδοσης της απόφασης, ούτως ώστε να μην επιδέχονται αμφισβήτηση (άρθρο 115 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο πρέπει να αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία κατά συνείδηση, εκτός εάν ο νόμος προβλέπει διαφορετικά· μπορεί επίσης να εξαγάγει αποδείξεις από τις απαντήσεις των διαδίκων, από την αδικαιολόγητη άρνησή τους να επιτρέψουν τη διενέργεια αυτοψίας που διατάχθηκε από το δικαστήριο και, εν γένει, από τη συμπεριφορά των ιδίων των διαδίκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας (άρθρο 116 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Η απόφαση του δικαστηρίου να κάνει δεκτή αξίωση ή τυχόν σχετικές ενστάσεις πρέπει να βασίζεται αμιγώς σε πραγματικά περιστατικά που έχουν αποδειχθεί πλήρως, είτε άμεσα είτε μέσω τεκμηρίου. Η κρίση του δικαστηρίου δεν μπορεί να βασίζεται σε αναπόδεδεικτα γεγονότα, ακόμη και αν αυτά είναι δυνατά ή πολύ πιθανά.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Στο ιταλικό νομικό σύστημα, η διεξαγωγή αποδείξεων διέπεται από την αρχή της διάθεσης (*principio dispositivo*) του άρθρου 115 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σύμφωνα με την οποία ο δικαστής «με την εξαίρεση των περιπτώσεων που προβλέπονται από τον νόμο», πρέπει να βασίσει την απόφασή του στα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζουν οι διάδικοι. Ωστόσο, ορισμένες εξαιρέσεις από τον εν λόγω κανόνα προβλέπονται στα ακόλουθα άρθρα του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας:

- άρθρο 117, το οποίο επιτρέπει την ανεπίσημη εξέταση των διαδίκων
- άρθρο 118, το οποίο επιτρέπει να διαταχθεί η έρευνα προσώπων και αντικειμένων
- άρθρα 61 και 191, τα οποία επιτρέπουν στο δικαστήριο να ζητήσει τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης
- το άρθρο 257, το οποίο επιτρέπει στο δικαστήριο την κλήτευση μάρτυρα που αναφέρεται από άλλον μάρτυρα και
- το άρθρο 281-ter, το οποίο επιτρέπει σε μονομελές γενικό δικαστήριο (*tribunale in composizione monocratica*) να διατάξει τη διεξαγωγή εμμέρισης απόδειξης, εάν στην έκθεση πραγματικών περιστατικών που υποβάλλουν οι διάδικοι γίνεται μνεία προσώπων που θα μπορούσαν ενδεχομένως να γνωρίζουν τα πραγματικά περιστατικά.

Σε εργατικές διαφορές, το σύστημα της διάθεσης υποκαθίσταται από σύστημα με ανακριτικά στοιχεία, ιδίως δυνάμει των ακόλουθων διατάξεων:

- άρθρο 420, το οποίο προβλέπει την ελεύθερη εξέταση των διαδίκων κατά την ακροαματική διαδικασία της υπόθεσης και
- άρθρο 421, το οποίο προβλέπει τη δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάσσει ανά πάσα στιγμή αυτεπαγγέλτως την αποδοχή αποδεικτικών στοιχείων πάσης φύσεως, ακόμη και πέραν των ορίων που καθορίζονται από τον Αστικό Κώδικα. Σε διαδικασίες που αφορούν τη γονική μέριμνα, το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων, μεταξύ άλλων τη διενέργεια ελέγχων από τη φορολογική αστυνομία (*polizia tributaria*), αλλά μόνο στο πλαίσιο λήψης μέτρων που αφορούν ανηλίκους. Στις διαδικασίες διαζυγίου, σε περίπτωση αμφισβήτησης, το γενικό δικαστήριο διατάσσει τη διενέργεια ερευνών σχετικά με το εισόδημα, τα περιουσιακά στοιχεία και το πραγματικό επίπεδο διαβίωσης των διαδίκων, ενώ μπορεί να ζητήσει και τη συνδρομή της φορολογικής αστυνομίας, εάν απαιτείται.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Σε περίπτωση που ένας εκ των διαδίκων υποβάλλει αίτηση για διεξαγωγή αποδείξεων, ο αντίδικος μπορεί να υποβάλει αίτηση ανταπόδειξης ανταπόδειξη. Το δικαστήριο κάνει δεκτές αμφότερες τις αιτήσεις εάν έχει βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι τα πραγματικά περιστατικά που υποβάλλονται είναι σημαντικά για τον σκοπό της έκδοσης της απόφασής του.

Εφόσον το δικαστήριο κάνει δεκτή τη διεξαγωγή αποδείξεων, κινεί εν συνεχεία τη σχετική ακροαματική διαδικασία.

Η υπόθεση εκδικάζεται μετά τη διεξαγωγή αποδείξεων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Ως απόδειξη νοείται κατά παράδοση το μέσο με το οποίο μπορεί να καταστεί γνωστό ένα πραγματικό περιστατικό και, συνεπώς, με το οποίο το εν λόγω πραγματικό γεγονός μπορεί να αποδειχθεί και να εξακριβωθεί η αλήθεια του, ή το μέσο με το οποίο σχηματίζεται η δικανική πεποίθηση σε σχέση με τα υπό κρίση πραγματικά περιστατικά. Προκειμένου να γίνει δεκτή στη διαδικασία, η προκαταρκτική αίτηση πρέπει να είναι «παραδεκτή» και «συναφής». Για να κριθεί παραδεκτή, η προκαταρκτική αίτηση δεν πρέπει να προσκρούει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου (π.χ. στο άρθρο 2726 του Αστικού Κώδικα που αφορά τις πληρωμές): με άλλα λόγια, το δικαστήριο πρέπει να προσδιορίσει αν το συγκεκριμένο προτεινόμενο μέσο διεξαγωγής απόδειξης είναι παράνομο. Στις απαγορεύσεις του νόμου υπόκεινται και τα λεγόμενα «άτυπα» αποδεικτικά μέσα, δηλαδή αυτά που δεν έχουν τυποποιηθεί στον Αστικό Κώδικα. Σε αντιδιαστολή με τα ανωτέρω, η συνάφεια εξετάζεται από άλλη οπτική γωνία, και αφορά το «πραγματικό περιστατικό που αποτελεί το αντικείμενο της απόδειξης». Για να γίνει δεκτή η προκαταρκτική αίτηση, το δικαστήριο πρέπει να εξακριβώσει εάν το πραγματικό περιστατικό που αποτελεί το αντικείμενο της απόδειξης θα έχει ουσιώδη επιρροή στην απόφαση επί της υπόθεσης. Ως εκ τούτου, δεν γίνονται δεκτά πραγματικά περιστατικά που, ακόμα και αν αποδεικνύονταν, δεν θα είχαν καμία επιρροή στην αποδοχή ή απόρριψη της αίτησης αγωγής. Για να διευκολύνει το δικαστήριο στην αξιολόγηση της

συνάφειας των αποδεικτικών στοιχείων, ο νόμος θέτει ορισμένες ελάχιστες προϋποθέσεις σχετικά με το ορισμένο της αίτησης, η οποία πρέπει, συνεπώς, να περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον τις κάτωθι τρεις διαφορετικές κατηγορίες πληροφοριών: τοπικές: ΤΟΠΟΣ ιστορικές: ΧΡΟΝΟΣ και λειτουργικές: ΣΚΟΠΟΣ. Δεν απαιτείται η απόδειξη πραγματικών περιστατικών που δεν τυγχάνουν συγκεκριμένης αμφισβήτησης (άρθρο 115 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Στο ιταλικό δίκαιο γίνεται διάκριση μεταξύ έγγραφων και μη έγγραφων αποδείξεων. Τα αποδεικτικά μέσα που ρυθμίζονται στον Αστικό Κώδικα είναι γνωστά ως «τυπικά».

Στις έγγραφες αποδείξεις περιλαμβάνονται τα εξής:

δημόσια έγγραφα (άρθρα 2699 επ. του Αστικού Κώδικα)

ιδιωτικά έγγραφα (άρθρα 2702 επ. του Αστικού Κώδικα)

τηλεγραφήματα (άρθρα 2705 επ. του Αστικού Κώδικα)

εσωτερική αλληλογραφία και μητρώα (άρθρο 2707 του Αστικού Κώδικα)

λογιστικά στοιχεία επιχειρήσεων (άρθρο 2709 του Αστικού Κώδικα)

αντίγραφα παραγόμενα με μηχανικό τρόπο (άρθρο 2712 του Αστικού Κώδικα)

αντίγραφα εγγράφων και συμβάσεων (άρθρα 2714 επ. του Αστικού Κώδικα).

Απόδειξη συνιστούν επίσης και τα ηλεκτρονικά έγγραφα.

Στις μη έγγραφες αποδείξεις περιλαμβάνονται τα εξής:

μαρτυρικές καταθέσεις (άρθρα 2721 επ. του Αστικού Κώδικα)

έγγραφες μαρτυρικές καταθέσεις (άρθρο 257α του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

ομολογίες (άρθρα 2730 επ. του Αστικού Κώδικα)

επίσημη εξέταση (άρθρο 230 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

ένορκες βεβαιώσεις (άρθρα 2736 επ. του Αστικού Κώδικα)

αυτοψία (άρθρα 258 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Υπάρχουν επίσης και οι εκθέσεις πραγματογνωμόνων, οι οποίες παρέχουν στο δικαστήριο τις τεχνικές γνώσεις που δεν κατέχει το ίδιο. Στο ιταλικό δικονομικό σύστημα, δεν υφίσταται διάταξη που να ρυθμίζει κατά απόλυτο τρόπο τον υποχρεωτικό χαρακτήρα των αποδεικτικών μέσων, δεδομένου ότι η προσκόμισή τους καταρχήν δεν απαγορεύεται. Ωστόσο, σύμφωνα με τη νομολογία των ιταλικών δικαστηρίων, τα λεγόμενα «άτυπα» αποδεικτικά μέσα δεν μπορούν να καταστρατηγήσουν τις απαγορεύσεις ή τους αποκλεισμούς που επιβάλλονται από κανόνες τόσο ουσιαστικής όσο και δικονομικής φύσης· σε αντίθετη περίπτωση, θα ήταν δυνατή η συγκεκριμένη προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων που διαφορετικά δεν θα γίνονταν δεκτά, ή των οποίων η αποδοχή θα απαιτούσε την παροχή των κατάλληλων τυπικών εγγυήσεων.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Η εμπάρτυρη απόδειξη γίνεται δεκτή με διάταξη του δικαστηρίου (άρθρο 245 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) με την οποία ο μάρτυρας διατάσσεται να εμφανιστεί ενώπιον του δικαστηρίου επί ποινή μέτρων καταναγκασμού και χρηματικού προστίμου σε περίπτωση μη εμφάνισής του. Το δικαστήριο ορίζει τον τόπο, τον χρόνο και τον τρόπο διεξαγωγής αποδείξεων. Κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερόμενου διαδίκου, ο δικαστικός επιμελητής επιδίδει την κλήτευση στον μάρτυρα. Ο μάρτυρας προβαίνει σε ανάγνωση δήλωσης με την οποία δεσμεύεται να πει την αλήθεια και στη συνέχεια απαντά στις ερωτήσεις που του θέτει ο δικαστής δεν επιτρέπεται η απευθείας εξέταση των μαρτύρων από τους διαδίκους. Το δικαστήριο μπορεί, με τη συγκατάθεση των διαδίκων, να διατάξει διαδικασία διεξαγωγής έγγραφων αποδείξεων (διάταξη του άρθρου 257-bis του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Οι πραγματογνώμονες διορίζονται από το δικαστήριο το οποίο τους διαβιβάζει τις ερωτήσεις στις οποίες καλούνται να απαντήσουν· παρίστανται επίσης στην ακροαματική διαδικασία και ορκίζονται να πουν την αλήθεια. Κατά κανόνα, οι πραγματογνώμονες καταρτίζουν γραπτή έκθεση, αλλά το δικαστήριο μπορεί επίσης να τους διατάξει να παραστούν στο δικαστήριο και να δώσουν προφορική κατάθεση στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας (άρθρο 195 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Οι έγγραφες αποδείξεις αποτελούν μέρος της διαδικασίας αμέσως μετά την ενσωμάτωσή τους στον φάκελο του διαδίκου κατά τον χρόνο της κατάρτισής του ή σε μεταγενέστερο στάδιο, με την επιφύλαξη των προθεσμιών που ορίζονται από τον νόμο (και πάντως εντός των προθεσμιών που έχουν ταχθεί για την ακρόαση σύμφωνα με το άρθρο 183 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, στο πλαίσιο τακτικών διερευνητικών διαδικασιών).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το ιταλικό νομικό σύστημα αποδίδει μέγιστη βαρύτητα στα δημόσια έγγραφα και στα αμάχητα τεκμήρια. Τα δημόσια έγγραφα (άρθρα 2699 επ. του Αστικού Κώδικα) είναι έγγραφα τα οποία συντάσσονται, τηρουμένων των απαιτούμενων διατυπώσεων, από συμβολαιογράφο (notario) ή άλλο δημόσιο λειτουργό που είναι εξουσιοδοτημένος να επικυρώνει τον δημόσιο χαρακτήρα των εγγράφων στον τόπο κατάρτισής τους. Τα δημόσια έγγραφα έχουν πλήρη αποδεικτική ισχύ, εκτός εάν αποδειχθεί ότι είναι πλαστά. Αποκλεισμένης της περίπτωσης αυτής, συνιστούν απόλυτες και αδιάσειστες αποδείξεις. Τα αμάχητα τεκμήρια (άρθρο 2727 του Αστικού Κώδικα) έχουν ακόμη μεγαλύτερη ισχύ, διότι δεν επιδέχονται καμία απόδειξη περί του αντιθέτου.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ο νόμος επιβάλλει την υποχρέωση απόδειξης ορισμένων πραγματικών περιστατικών μόνο με συγκεκριμένες μορφές αποδεικτικών στοιχείων, σε ορισμένες περιπτώσεις μέσω δημοσίων εγγράφων, ενώ σε άλλες μέσω δημόσιων ή ιδιωτικών εγγράφων.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από τον νόμο να καταθέσουν;

Οι μάρτυρες υποχρεούνται να καταθέσουν, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο. Προβλέπονται διατάξεις οι οποίες καλύπτουν τις ακόλουθες περιπτώσεις: ανικανότητα για κατάθεση απαγόρευση κατάθεσης για ορισμένα πρόσωπα και δυνατότητα άρνησης κατάθεσης. Η υποχρέωση του μάρτυρα να δώσει κατάθεση απορρέει έμμεσα από την εξουσία την οποία παρέχει το άρθρο 255 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας στο δικαστήριο να διατάσσει, σε περίπτωση που ο μάρτυρας δεν εμφανιστεί, την προσαγωγή του μάρτυρα ενώπιον του δικαστηρίου και την επιβολή χρηματικού προστίμου.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Στις περιπτώσεις που προβλέπονται από τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, και στις οποίες παραπέμπει ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας: πρόκειται για περιπτώσεις που αφορούν πρόσωπα τα οποία μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν επειδή δεσμεύονται από την τήρηση επαγγελματικού, υπηρεσιακού ή κρατικού απορρήτου.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Δυνάμει του άρθρου 256 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, μάρτυρας ο οποίος παρίσταται στο δικαστήριο αλλά αρνείται να καταθέσει χωρίς δέουσα αιτιολόγηση, ή για τον οποίο υπάρχουν βάσιμες υπόνοιες ψευδομαρτυρίας ή απόκρυψης στοιχείων, παραπέμπεται από το δικαστήριο στον εισαγγελέα με τη διαβίβαση αντιγράφου των πρακτικών της ακροαματικής διαδικασίας.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Πρόσωπα που έχουν προσωπικό συμφέρον από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης δεν μπορούν να δώσουν κατάθεση, διότι, λόγω του συμφέροντος που έχουν, ενδέχεται να νομιμοποιούνται να συμμετάσχουν στη διαδικασία ως διάδικοι (άρθρο 246 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Για τα **μέρη που**

εμπλέκονται στη διαφορά τα οποία προδήλως δεν μπορούν να ενεργήσουν ως μάρτυρες, το ιταλικό νομικό σύστημα προβλέπει την **επίσημη εξέταση**, που αποτελεί μορφή αποδεικτικού μέσου που αποσκοπεί στη δικαστική ομολογία του διαδίκου (άρθρο 228 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) και στο πλαίσιο της οποίας πρέπει να τηρούνται οι γενικοί κανόνες που διέπουν την απόδειξη· ειδικότερα, η επίσημη εξέταση πρέπει (άρθρα 230 επ. του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) να διεξάγεται επί μεμονωμένων και συγκεκριμένων στοιχείων. Ο διάδικος που υποβάλλεται σε εξέταση πρέπει να απαντά αυτοπροσώπως και να μη διαβάσει από σημειώσεις, εκτός εάν αυτό κρίνεται αναγκαίο και έχει επιτραπεί από το δικαστήριο. Οι ερωτήσεις που τίθενται στους διαδίκους που υποβάλλονται σε επίσημη εξέταση πρέπει να αφορούν τα πραγματικά περιστατικά που έχουν προβληθεί ως αποδεικτικά στοιχεία και που έχουν επιτραπεί στο πλαίσιο της διάταξης με την οποία έγινε η δεκτή η διεξαγωγή της επίσημης εξέτασης. Ωστόσο, μπορούν να τεθούν και ερωτήσεις που σχετίζονται με άλλα πραγματικά περιστατικά, κατόπιν αμοιβαίας συμφωνίας των διαδίκων και εφόσον το δικαστήριο θεωρεί ότι έχουν χρησιμότητα. Η μη εμφάνιση διαδίκου στην επίσημη εξέταση χωρίς αιολόγηση ή άρνησή του να υποβληθεί σε επίσημη εξέταση ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα την **αποδοχή** των πραγματικών περιστατικών που αποτελούν το αντικείμενο της απόδειξης, εάν το δικαστήριο θεωρεί ότι θα έπρεπε να γίνουν δεκτά λαμβανομένων υπόψη και των λοιπών αποδεικτικών στοιχείων. Κατά πάγια νομολογία, η άρνηση διαδίκου να απαντήσει ή η μη εμφάνισή του δεν συνιστά αυτοδικαίως σιωπηρή ομολογία, αλλά κατάσταση η οποία, όταν εκτιμάται στο πλαίσιο άλλων αποδεικτικών στοιχείων που έχουν συλλεχθεί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, μπορεί να δώσει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να εξαγάγει τα συμπεράσματά του επί των πραγματικών περιστατικών των οποίων έγινε επίκληση κατά τη διάρκεια της εξέτασης.

Το δικαστήριο δεν έχει την εξουσία να επιβάλει άλλα μέτρα καταναγκασμού πέραν αυτών που περιγράφονται ανωτέρω.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο δικαστής εξετάζει τον μάρτυρα θέτοντάς του απευθείας ερωτήσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά που έχουν κριθεί συναφή προς τη διαδικασία, καθώς και τυχόν άλλες ερωτήσεις που αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά και έχουν ζητηθεί από τους δικηγόρους των διαδίκων κατά τη διάρκεια της εξέτασης.

Η εξέταση με βιντεοδιάσκεψη δεν αποκλείεται, παρότι δεν προβλέπεται ρητώς από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Το άρθρο 202 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι, σε περίπτωση που διατάσσεται διεξαγωγή αποδείξεων, το δικαστήριο «ορίζει τον χρόνο, τον τόπο και τον τρόπο διεξαγωγής των αποδείξεων», και η διάταξη αυτή επιτρέπει στο δικαστήριο να διατάσσει την ακρόαση μάρτυρα μέσω βιντεοδιάσκεψης. Στο άρθρο 261 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπεται επίσης ότι το δικαστήριο δύναται να διατάξει τη μαγνητοσκόπηση της διαδικασίας, στο πλαίσιο της οποίας απαιτείται η χρήση μηχανικών μέσων, εργαλείων ή διαδικασιών.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Το δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη τυχόν αποδεικτικά στοιχεία τα οποία δεν έχουν υποβληθεί και γίνει δεκτά επισήμως.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Δεν λογίζονται ως αποδεικτικά στοιχεία οι δηλώσεις διαδίκου που είναι ευνοϊκές για τον ίδιο. Ωστόσο, η δήλωση που περιέχει ομολογία (το οποίο σημαίνει ότι έχει αρνητικό εννοιολογικό περιεχόμενο) στην οποία προέβη ο διάδικος κατά τη διάρκεια **επίσημης εξέτασης** (βλ. παράγραφο 2.11) λαμβάνεται υπόψη ως αρνητικό αποδεικτικό στοιχείο εις βάρος του.

Τελευταία επικαιροποίηση: 21/07/2022

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Κύριος

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Ως γενικός κανόνας, το μέρος που φέρει το βάρος της απόδειξης σε πολιτική διαδικασία είναι το μέρος που ζητεί θεραπεία, δηλαδή, ο ενάγοντας ή ο αιτητής, ανάλογα με την περίπτωση.

Σε κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις, το βάρος μπορεί να μεταφερθεί στον εναγόμενο ή στον καθ' ου η αίτηση. Ένα κλασσικό παράδειγμα είναι σε περίπτωση αγωγής που εγείρεται για αμέλεια, όταν αποδειχθεί ότι ο ενάγων δεν γνωρίζει ούτε έχει μέσα για να γνωρίζει πως συνέβηκε ένα ατύχημα, η ζημιά προκλήθηκε από ένα αντικείμενο που βρισκόταν κάτω από τον αποκλειστικό έλεγχο του εναγομένου και η ζημιά συνδέεται περισσότερο με το γεγονός ότι ο εναγόμενος παρέλειψε να καταβάλει εύλογη επιμέλεια παρά προς την καταβολή τέτοιας επιμέλειας, τότε εφαρμόζεται η αρχή του *res ipsa loquitur* (το πράγμα μιλά από μόνο του) και το βάρος απόδειξης μετατοπίζεται στους ώμους του εναγομένου.

Γενικά, ο ενάγοντας ή ο αιτητής πρέπει να αποδείξει μέσω της προσαγωγής της σχετικής μαρτυρίας όλα τα γεγονότα που είναι απαραίτητα για να στηρίξουν /θεμελιώσουν την απαίτησή του.

Το Δικαστήριο αναμένεται να αξιολογήσει τη μαρτυρία και να προχωρήσει να αποφανθεί με ευρήματα επί των γεγονότων. Αν, υπό τις συνθήκες, το Δικαστήριο αδυνατεί να καταλήξει σε ευρήματα σε σχέση με κάποιο γεγονός που είναι ουσιαστικό για τον καθορισμό της απαίτησης, τότε η απαίτηση του μέρους που βασίζεται στο γεγονός αυτό, απορρίπτεται.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Υπάρχουν ορισμένα γεγονότα που δεν χρειάζεται να αποδειχθούν με μαρτυρία. Αυτά είναι κάποια αναμφισβήτητα και πασιδηλα γεγονότα για τα οποία θεωρείται ότι το Δικαστήριο έχει δικαστική γνώση. Παραδείγματα είναι τα γεγονότα που σχετίζονται με μονάδες μετρήσεις, χρηματικά θέματα, το ετήσιο ημερολόγιο και η διαφορά ώρας μεταξύ των διαφόρων χωρών. Άλλα παραδείγματα είναι γεγονότα που αποτελούν κοινή γνώση και απορρέουν από την ανθρώπινη εμπειρία, όπως η αύξηση των θανατηφόρων τροχαίων ατυχημάτων, τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μία χώρα με ανήλικα παιδιά κ.λ.π. Κατά τον ίδιο τρόπο τα ιστορικά, επιστημονικά και γεωγραφικά γεγονότα που είναι ευρέως γνωστά δεν χρειάζονται να αποδειχθούν με την προσαγωγή μαρτυρίας. Περαιτέρω, σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχουν τεκμήρια. Ως τεκμήριο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα συμπέρασμα που μπορεί ή πρέπει να εξαχθεί νοουμένου ότι ορισμένα γεγονότα έχουν αποδειχθεί. Τα τεκμήρια αυτά μπορεί να είναι μαχητά ή αμάχητα.

Τα αμάχητα τεκμήρια είναι τα τεκμήρια που καθορίζονται από το νόμο και δεν επιδέχονται προσαγωγή μαρτυρίας για την ανατροπή τους. Τα αμάχητα τεκμήρια είναι σπάνια. Ένα παράδειγμα προβλέπεται στο Άρθρο 14 του Ποινικού Κώδικα, σύμφωνα με το οποίο, παιδί κάτω των 14 ετών τεκμαίρεται ότι δεν έχει ποινική ευθύνη για οποιαδήποτε πράξη ή παράλειψη του. Τα μαχητά τεκμήρια είναι πολύ περισσότερα. Αυτά δύναται να αντικρουστούν με την προσαγωγή αντίθετης μαρτυρίας. Για παράδειγμα, τέκνο που γεννήθηκε από νόμιμο γάμο τεκμαίρεται ότι είναι παιδί του συζύγου, εκτός αν αποδειχθεί το αντίθετο.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Ο βαθμός απόδειξης σε αστικές υποθέσεις είναι αυτός του ισοζυγίου των πιθανοτήτων (balance of probabilities). Με άλλα λόγια το Δικαστήριο θεωρεί ότι ένα γεγονός έχει αποδειχθεί όταν έχει ικανοποιηθεί με μαρτυρία ότι υπάρχουν πιο πολλές πιθανότητες το γεγονός αυτό να έχει συμβεί από ότι το αντίθετο.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Σε πολιτική διαδικασία, είναι τα διάδικα μέρη που επιλέγουν ποια μαρτυρία θα προσαχθεί στο Δικαστήριο. Κάθε πλευρά καλεί τους μάρτυρες τους οποίους θεωρεί χρήσιμους για την υπόθεση της. Το Δικαστήριο δεν έχει εξουσία να καλέσει μάρτυρες με δική του πρωτοβουλία χωρίς τη συγκατάθεση των μερών.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Η διαδικασία είναι απλή. Η πλευρά που επιθυμεί να καλέσει κάποιο μάρτυρα απευθύνεται στο Δικαστήριο για άδεια να εκδώσει μαρτυρική κλήση.

Ακολουθώντας, το Δικαστήριο εκδίδει τη μαρτυρική κλήση η οποία επιδίδεται στον μάρτυρα. Οποιοδήποτε πρόσωπο στο οποίο έχει επιδοθεί τέτοια μαρτυρική κλήση, είναι νομικά υποχρεωμένο να εμφανισθεί ενώπιον του Δικαστηρίου κατά τη συγκεκριμένη ημερομηνία και ώρα που αναφέρεται στην κλήση.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Μετά από την αίτηση ενός διαδίκου, η μαρτυρική κλήση εκδίδεται κατά κανόνα ως ζήτημα ρουτίνας. Είναι δυνατόν να υπάρξει άρνηση στο αίτημα διαδίκου για έκδοση μαρτυρικής κλήσης σε σπάνιες και εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν ένα τέτοιο αίτημα είναι αποδεδειγμένα επιπόλαιο και συνιστά κατάχρηση της δικαστικής διαδικασίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Η μαρτυρία μπορεί να είναι δύο διαφορετικών ειδών: προφορική μαρτυρία που παρουσιάζεται με την κατάθεση του μάρτυρα στο Δικαστήριο και γραπτή ή έγγραφη μαρτυρία που προσάγεται με την κατάθεση εγγράφων στο Δικαστήριο.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνώμωνων;

Δεν υπάρχουν καθορισμένοι κανόνες που διέπουν την παροχή μαρτυρίας εμπειρογνώμωνων ή ειδικών. Επαφίεται στο μέρος που προσάγει την μαρτυρία να αποφασεί αν ο ειδικός θα κληθεί να μαρτυρήσει προσωπικά ή αν η μαρτυρία θα προσκομισθεί σε έγγραφη μορφή.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Δεν υπάρχει γενικός κανόνας ότι κάποιο είδος μαρτυρίας είναι καλύτερο ή πιο αξιόπιστο ή πιο πειστικό από άλλα. Όλη η μαρτυρία που προσάγεται κατά τη διάρκεια της δίκης εκτιμάται από το Δικαστήριο υπό το φως των συγκεκριμένων περιστάσεων κάθε υπόθεσης ξεχωριστά.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Δεν υπάρχουν τέτοιοι κανόνες.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όταν επιδοθεί σε κάποιον μαρτυρική κλήση να παρουσιαστεί ενώπιον του Δικαστηρίου ως μάρτυρας, αυτός είναι νομικά υποχρεωμένος να το πράξει.

Παράλειψη ή άρνηση να το πράξει συνιστά περιφρόνηση του Δικαστηρίου και τιμωρείται ανάλογα.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Οι μάρτυρες δεν μπορούν να αρνηθούν να δώσουν μαρτυρία. Παρόλα αυτά επιτρέπεται σε μάρτυρες κατ' εξαίρεση να αρνηθούν να απαντήσουν σε κάποιες ερωτήσεις ή να παρουσιάσουν κάποια έγγραφα βασιζόμενοι πάνω σε προνόμιο (privilege) όπως για παράδειγμα το προνόμιο του επαγγελματικού απορρήτου.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Δείτε απάντηση στην υπό-παράγραφο (α) πιο πάνω.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Κάθε πρόσωπο είναι ικανό να δώσει μαρτυρία σε οποιαδήποτε πολιτική διαδικασία εκτός αν το Δικαστήριο θεωρήσει ότι αυτό εμποδίζεται λόγω νεαρής ηλικίας, πνευματικής αναπηρίας ή άλλης αιτίας παρόμοιας φύσης, από του να γνωρίζει ότι οφείλει να λέγει την αλήθεια ή από του να αντιλαμβάνεται τις ερωτήσεις που υποβάλλονται σε αυτό ή από του να δίνει λογικές απαντήσεις στις ερωτήσεις αυτές (σύμφωνα με τις πρόνοιες του άρθρου 13 του Περὶ Αποδείξεως Νόμου).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο μάρτυρας εξετάζεται κατά την κύρια εξέταση από το μέρος που τον καλεί. Με την αποπεράτωση της κύριας εξέτασης, ο μάρτυρας αντεξετάζεται από τον αντίδικο και στο τέλος το Δικαστήριο μπορεί το ίδιο να θέσει ερωτήσεις σε θέματα που κάποια περαιτέρω διευκρίνιση θεωρείται αναγκαία.

Ο μάρτυρας εξετάζεται με τηλεδιάσκεψη ή με άλλα τεχνικά μέσα στις περιπτώσεις όπου η φυσική του παρουσία στο Δικαστήριο δεν είναι δυνατή, νοουμένου ότι το Δικαστήριο είναι σε θέση να παράσχει τέτοιες τεχνολογικές διευκολύνσεις. Οι όποιοι ειδικοί όροι που ίσως τεθούν, εξαρτώνται από τα δεδομένα της υπόθεσης.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Μαρτυρία που λήφθηκε παράνομα, σε παράβαση συνταγματικών δικαιωμάτων εξαιρείται από οποιεσδήποτε δικαστικές διαδικασίες και το Δικαστήριο δεν μπορεί να βασιστεί σε αυτή. Κλασσικό παράδειγμα είναι η παράνομη μαγνητοσκόπηση προσωπικής συνομιλίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Η μαρτυρία που δίνεται από πρόσωπο που είναι μέρος της διαδικασίας μετρά ως μαρτυρία. Το γεγονός ότι η μαρτυρία απορρέει από πρόσωπο που έχει άμεσο ενδιαφέρον στην έκβαση της διαδικασίας είναι ένα μόνο από τα πολυάριθμα στοιχεία που θα λάβει το Δικαστήριο υπ' όψη στην εκτίμηση ή αξιολόγηση της συνολικότητας της μαρτυρίας.

Τελευταία επικαιροποίηση: 07/12/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της

μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Λετονία

1 Βάρος της απόδειξης

Οι διάδικοι φέρουν το βάρος απόδειξης των περιστατικών στα οποία βασίζονται οι ισχυρισμοί ή ενστάσεις τους. Ο ενάγων φέρει το βάρος απόδειξης των ισχυρισμών του, ο δε εναγόμενος των ενστάσεών του.

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Αποδείξεις υποβάλλονται από τους διαδίκους και από λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη. Σε περίπτωση που κάποιος διάδικος ή άλλος ενδιαφερόμενος αδυνατεί να προσκομίσει συγκεκριμένες αποδείξεις, και εφόσον υποβάλει αιτιολογημένο σχετικό αίτημα, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσαγωγή των σχετικών αποδείξεων.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Πραγματικά περιστατικά, τα οποία κατά την κρίση του δικαστηρίου αποτελούν κοινή γνώση, δεν χρήζουν απόδειξης.

Περιστατικά τα οποία έχουν κριθεί ως αποδεδειγμένα δυνάμει απόφασης η οποία έχει εκδοθεί επί διαφοράς αστικού δικαίου δεν απαιτείται να αποδειχθούν σε οποιαδήποτε άλλη αντίστοιχη διαφορά μεταξύ των ιδίων διαδίκων.

Δικαστική απόφαση η οποία έχει εκδοθεί επί ποινικής υποθέσεως και έχει νομική ισχύ δεσμεύει το δικαστήριο το οποίο κρίνει μια διαφορά σχετικά με την αστική ευθύνη του προσώπου που αφορά η απόφαση του ποινικού δικαστηρίου, αλλά μόνο όσον αφορά το ζήτημα κατά πόσον έχει τελεστεί ποινικό αδίκημα δια πράξεως ή παραλείψεως, και το ζήτημα κατά πόσον αυτό έχει τελεστεί από το εν λόγω πρόσωπο ή με την ανοχή του.

Πραγματικά περιστατικά τα οποία θεωρούνται αποδεδειγμένα από τον νόμο, δεν χρήζουν απόδειξης. Τα τεκμήρια αυτά μπορούν να ανατραπούν σύμφωνα με την κοινή διαδικασία.

Ένας διάδικος δεν φέρει βάρος απόδειξης σε σχέση με περιστατικά τα οποία δεν αμφισβητούνται από τον αντίδικο σύμφωνα με τις διαδικασίες που προβλέπονται στον νόμο περί πολιτικής δικονομίας.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο οφείλει να εκτιμήσει τις αποδείξεις στο μέτρο που αυτό κρίνει αναγκαίο, εφόσον αυτές έχουν εξετασθεί διεξοδικά, πλήρως και αντικειμενικά κατά τη συζήτηση και σύμφωνα με νομική προσέγγιση η οποία βασίζεται σε λογικές αρχές, επιστημονικά πορίσματα ή συμπεράσματα της καθημερινής πρακτικής. Το δικαστήριο οφείλει να εκθέσει στην απόφασή του τους λόγους για τους οποίους στηρίχθηκε σε συγκεκριμένες αποδείξεις έναντι άλλων, καθώς και τους λόγους για τους οποίους έκρινε συγκεκριμένα περιστατικά επαρκώς αποδεδειγμένα ενώ άλλα όχι. Δεν υπάρχουν αποδείξεις οι οποίες έχουν εκ του νόμου δεσμευτική ισχύ για το δικαστήριο.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Σύμφωνα με τον νόμο περί πολιτικής δικονομίας οι διάδικοι είναι υπεύθυνοι για την προσκόμιση αποδείξεων, ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αποδείξεις αυτεπαγγέλτως (για παράδειγμα όταν διακυβεύονται τα συμφέροντα ανηλίκου). Εάν το δικαστήριο κρίνει ότι δεν έχουν προσκομιστεί αποδείξεις οι οποίες θεμελιώνουν κάποιο ή κάποια περιστατικά επί των οποίων βασίζονται οι ισχυρισμοί ή ενστάσεις ενός διαδίκου, ενημερώνει σχετικά τους διαδίκους και, εάν κρίνεται απαραίτητο, τάσσει προθεσμία για την προσκόμιση αποδείξεων.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Έγγραφες αποδείξεις και λοιπό αποδεικτικό υλικό προσκομίζονται στο δικαστήριο από τους διαδίκους. Εάν οι διάδικοι επικαλούνται προφορικές αποδείξεις, το δικαστήριο καλεί τους μάρτυρες τους οποίους προτείνουν οι διάδικοι προκειμένου αυτοί να καταθέσουν ενώπιόν του. Το δικαστήριο προσθέτει τις αποδείξεις στον φάκελο της υπόθεσης.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο επιτρέπει αποκλειστικά την προσαγωγή αποδείξεων οι οποίες προβλέπονται από το νόμο ή σχετίζονται με την υπόθεση. Το δικαστήριο δύναται να μην κάνει δεκτές αποδείξεις οι οποίες προσκομίζονται μετά τη 14η ημέρα πριν από τη συζήτηση, εκτός εάν το δικαστήριο έχει τάξει διαφορετική προθεσμία προσαγωγής αποδείξεων. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης της υπόθεσης επιτρέπεται η προσαγωγή αποδείξεων κατόπιν αιτιολογημένου αιτήματος οποιουδήποτε διαδίκου ή άλλου ενδιαφερομένου, εφόσον αυτό δεν προκαλεί καθυστερήσεις στην κρίση της υπόθεσης ή το δικαστήριο θεωρεί ότι υπάρχουν βάσιμοι λόγοι για τους οποίους δεν προσκομίστηκαν οι αποδείξεις εμπρόθεσμα, ή οι αποδείξεις αφορούν περιστατικά τα οποία ήλθαν στο φως κατά τη διάρκεια της διαδικασίας.

Μαρτυρικές καταθέσεις οι οποίες βασίζονται σε πληροφορίες αγνώστων πηγών ή πληροφορίες τις οποίες οι μάρτυρες έχουν λάβει από τρίτους οι οποίοι δεν έχουν εξεταστεί, δεν αποτελούν επιτρεπτές αποδείξεις.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Παρατηρήσεις των διαδίκων ή άλλων ενδιαφερομένων τρίτων οι οποίες περιέχουν πληροφορίες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων βασίζονται οι ισχυρισμοί ή ενστάσεις των διαδίκων, εφόσον υποστηρίζονται από άλλες αποδείξεις οι οποίες έχουν επαληθευτεί και εκτιμηθεί κατά την συζήτηση της υπόθεσης

οι καταθέσεις μαρτύρων και πραγματογνωμόνων

έγγραφες αποδείξεις, ήτοι έγγραφα ή λοιπά κείμενα τα οποία περιέχουν πληροφορίες για περιστατικά τα οποία σχετίζονται με την υπόθεση υπό τη μορφή επιστολών, αριθμητικών στοιχείων ή άλλων γραπτών συμβόλων ή τεχνικών μέσων, και τα αντίστοιχα αποθηκευτικά μέσα (κασέτες ήχου ή εικόνας, δισκέτες κλπ.)

υλικά αποδεικτικά μέσα

εκθέσεις πραγματογνωμόνων

γνώμες εμπειρογνομόνων

εκθέσεις δημοσίων φορέων.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Δεν υπάρχει ουσιαστική διαφορά: οι καταθέσεις πραγματογνωμόνων και λοιπών μαρτύρων αποτελούν αποδείξεις, οι δε έγγραφες δηλώσεις πραγματογνωμόνων επίσης αποτελούν αποδείξεις. Οι μάρτυρες ή πραγματογνώμονες υποχρεούνται να εμφανιστούν στο δικαστήριο εφόσον έχουν κλητευθεί για να καταθέσουν σχετικά με γεγονότα τα οποία είναι γνωστά στους ίδιους (μάρτυρες) ή να εκφράσουν αντικειμενική γνώμη για ίδιο λογαριασμό σε σχέση με επιστημονικά, τεχνικά, καλλιτεχνικά ή λοιπά ζητήματα τα οποία έχουν διερευνήσει.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Δεν υπάρχουν αποδείξεις οι οποίες έχουν από το νόμο δεσμευτική ισχύ για το δικαστήριο. Αντίθετα, το δικαστήριο οφείλει να εκθέσει στην απόφασή του τους λόγους για τους οποίους στηρίχθηκε σε συγκεκριμένες αποδείξεις έναντι άλλων, καθώς και τους λόγους για τους οποίους έκρινε συγκεκριμένα περιστατικά επαρκώς αποδεδειγμένα ενώ άλλα όχι.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ναι. Πραγματικά περιστατικά, τα οποία σύμφωνα με το νόμο μπορούν να αποδειχθούν μόνο με συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα, δεν μπορούν να αποδειχθούν με χρήση άλλων αποδεικτικών μέσων.

Το δικαστήριο κάνει δεκτά μόνο τα αποδεικτικά μέσα που ορίζονται στο νόμο.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Μάρτυρας ο οποίος έχει κληθεί να καταθέσει στο δικαστήριο δεν έχει δικαίωμα να αρνηθεί να καταθέσει, παρά μόνο στις περιπτώσεις που ορίζονται από το νόμο.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Τα ακόλουθα πρόσωπα έχουν δικαίωμα να αρνηθούν να καταθέσουν:

συγγενείς σε ευθεία ή πλάγια γραμμή πρώτου ή δευτέρου βαθμού, σύζυγοι, συγγενείς εξ αγχιστείας πρώτου βαθμού, καθώς και μέλη της οικογένειας των διαδίκων

κηδεμόνες και επίτροποι των διαδίκων, καθώς και πρόσωπα υπό την κηδεμονία ή την επιτροπεία των διαδίκων

πρόσωπα τα οποία βρίσκονται σε αντιδικία με οποιονδήποτε διάδικο στο πλαίσιο άλλης διαφοράς.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Μάρτυρας ο οποίος έχει συμπληρώσει το 14ο έτος της ηλικίας του και αρνείται να καταθέσει για λόγους τους οποίους το δικαστήριο κρίνει αβάσιμους ή καταθέτει με πρόθεση ψευδώς, διαπράττει ποινικό αδίκημα σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα.

Σε περίπτωση που μάρτυρας δεν εμφανίστηκε να καταθέσει, χωρίς βάσιμη αιτία, παρά την κλήτευσή του από δικαστήριο ή δικαστή, μπορεί να επιβληθεί από το δικαστήριο μέγιστο πρόστιμο 60 ευρώ ή να διαταχθεί η εμφάνισή του ενώπιον του δικαστηρίου.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Οι θρησκευτικοί λειτουργοί δεν υποχρεούνται να καταθέτουν για περιστατικά τα οποία έχουν περιέλθει σε γνώση τους δια της εξομολόγησης, ενώ πρόσωπα τα οποία λόγω θέσης ή επαγγέλματος δεν επιτρέπεται να κοινοποιούν συγκεκριμένες πληροφορίες δεν υποχρεούνται να καταθέτουν τις πληροφορίες αυτές ενώπιον του δικαστηρίου

οι ανήλικοι δεν έχουν υποχρέωση να καταθέτουν περιστατικά τα οποία αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία εις βάρος των γονέων, προ-γονέων ή αδελφών τους πρόσωπα με σωματική ή διανοητική αναπηρία τα οποία δεν σε θέση να εκτιμήσουν σωστά τα γεγονότα της υπόθεσης δεν έχουν υποχρέωση να καταθέσουν παιδιά τα οποία δεν έχουν συμπληρώσει το έβδομο έτος της ηλικίας τους δεν έχουν υποχρέωση να καταθέτουν.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Πρόσωπο το οποίο έχει κλητευθεί ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί στο δικαστήριο και να καταθέσει με ειλικρίνεια για τα γεγονότα τα οποία γνωρίζει. Οι μάρτυρες έχουν υποχρέωση να απαντούν στις ερωτήσεις του δικαστηρίου και των διαδίκων. Επιτρέπεται η κατ' οίκον εξέταση μάρτυρα εφόσον αυτός δεν είναι ικανός να εμφανιστεί στο δικαστήριο λόγω ασθένειας, γήρατος, αναπηρίας ή για άλλο βάσιμο λόγο. Επίσης επιτρέπεται η εξέταση μάρτυρα δια τηλεδιάσκεψης μεταξύ του δικαστηρίου και του χώρου όπου βρίσκεται ο μάρτυρας, ή του χώρου που διαθέτει τον απαραίτητο εξοπλισμό προς τον σκοπό αυτό.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Οι διάδικοι μπορούν να αμφισβητήσουν την ακρίβεια των εγγράφων αποδείξεων.

Έγγραφες αποδείξεις δεν έχουν δικαίωμα να αμφισβητήσουν πρόσωπα τα οποία τις έχουν υπογράψει ιδιοχειρώς. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν να αμφισβητήσουν τις αποδείξεις κινώντας ξεχωριστή διαδικασία, εφόσον έχουν υπογράψει τα σχετικά έγγραφα με εξαναγκασμό, υπό απειλή ή ως αποτέλεσμα απάτης. Επιτρέπεται επίσης η υποβολή τεκμηριωμένου αιτήματος για την κήρυξη της πλαστότητας εγγράφου. Εάν το δικαστήριο θεωρεί κάποιο έγγραφο πλαστό, το αποκλείει από την αποδεικτική διαδικασία και ενημερώνει την αρμόδια εισαγγελία. Προκειμένου το δικαστήριο να αποφανθεί επί της πλαστότητας ενός εγγράφου μπορεί να διατάξει πραγματογνωμοσύνη ή άλλες αποδείξεις. Εάν το δικαστήριο κρίνει ότι διάδικος υπέβαλε αίτημα κήρυξης πλαστότητας χωρίς βάσιμη αιτία, μπορεί να επιβάλει στο πρόσωπο αυτό πρόστιμο.

Σύμφωνα με τον νόμο περί πολιτικής δικονομίας, πρόσωπο το οποίο έχει κλητευθεί ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί στο δικαστήριο και να καταθέσει με ειλικρίνεια για τα γεγονότα τα οποία γνωρίζει. Εφόσον ένας διάδικος επιθυμεί να αποδείξει κάποια πραγματικά περιστατικά δια μαρτύρων, αυτός οφείλει στο σχετικό αίτημά του προς το δικαστήριο να εκθέσει τις ουσιώδεις πτυχές της υπόθεσης τις οποίες θα αποδείξει η κατάθεση των μαρτύρων.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Παρατηρήσεις των διαδίκων ή άλλων ενδιαφερομένων τρίτων οι οποίες περιέχουν πληροφορίες σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων βασίζονται οι ισχυρισμοί ή ενστάσεις τους, γίνονται δεκτές ως αποδείξεις εφόσον υποστηρίζονται από άλλες αποδείξεις οι οποίες έχουν επαληθευτεί και εκτιμηθεί κατά την συζήτηση της υπόθεσης. Σε περίπτωση που ένας διάδικος ομολογήσει τους ισχυρισμούς ή τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων βασίζονται οι ισχυρισμοί ή ενστάσεις του αντιδίκου, το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει τα αντίστοιχα περιστατικά πλήρως αποδεδειγμένα, εφόσον είναι απολύτως πεπεισμένο ότι η ομολογία δεν είναι αποτέλεσμα απάτης, εξαναγκασμού, απειλής ή λάθους και δεν έχει ως σκοπό την απόκρυψη της αλήθειας.

Τελευταία επικαιροποίηση: 18/12/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Λιθουανία

1 Βάρος της απόδειξης

Οι διάδικοι πρέπει να αποδεικνύουν τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν τις αιτήσεις και αντικρούσεις τους, εκτός αν δεν απαιτείται απόδειξη (βλ. 1.2).

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας της Δημοκρατίας της Λιθουανίας (*Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas*) ορίζει ότι οι διάδικοι της υπόθεσης φέρουν το βάρος της απόδειξης. Πρέπει να αποδεικνύουν τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν τις αιτήσεις και τις αντικρούσεις τους, εκτός αν δεν απαιτείται απόδειξη σύμφωνα με τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

Όλες οι αστικές υποθέσεις εκδικάζονται σύμφωνα με την αρχή της κατ' αντιμωλία δίκης. Κάθε διάδικος πρέπει να αποδεικνύει τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν τις αιτήσεις και τις αντικρούσεις του, εκτός αν δεν απαιτείται απόδειξη.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Το άρθρο 182 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας απαλλάσσει τους διαδίκους από το βάρος της απόδειξης των παρακάτω ειδών πραγματικών περιστατικών: των πραγματικών περιστατικών που κατά το δικαστήριο είναι πασίγνωστα

των πραγματικών περιστατικών που έχουν γίνει δεκτά με τελεσίδικες αποφάσεις οι οποίες εκδόθηκαν στο πλαίσιο άλλων αστικών ή διοικητικών δικών μεταξύ των ίδιων διαδίκων (προδικαστικά αποδεδειγμένα περιστατικά), εκτός αν η δικαστική απόφαση συνεπάγεται έννομες συνέπειες για άλλα πρόσωπα που δεν μετέχουν στη διαδικασία

των επιπτώσεων πράξεων προσώπων που συνιστούν αξιόποινη πράξη, όταν οι εν λόγω επιπτώσεις έχουν κριθεί με τελεσίδικη ποινική απόφαση (προδικαστικά αποδεδειγμένα περιστατικά)

των πραγματικών περιστατικών που τεκμαίρονται κατά τον νόμο και δεν ανατρέπονται κατά τη γενική διαδικασία

των πραγματικών περιστατικών που ομολογούν οι διάδικοι.

Ο διάδικος έχει δικαίωμα να ομολογήσει τα πραγματικά περιστατικά που στηρίζουν την αίτηση ή την αντίκρουση άλλου διαδίκου. Το δικαστήριο μπορεί να θεωρήσει αποδεδειγμένο ένα πραγματικό περιστατικό που έχει ομολογηθεί αν θεωρεί ότι η ομολογία του συνάδει με τις περιστάσεις της υπόθεσης και δεν χρησιμοποιείται από τον διάδικο για σκοπούς παραπλάνησης, βίας ή απειλής ή δεν έχει προκύψει από σφάλμα ή για την απόκρυψη της αλήθειας.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι τα εν λόγω περιστατικά είναι δυνατόν να αμφισβητηθούν με αποδείξεις που προσκομίζονται σύμφωνα με τη γενική διαδικασία.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Εάν από τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν το δικαστήριο μπορεί να συμπεράνει ότι ορισμένο πραγματικό περιστατικό είναι πιθανότερο να έλαβε παρά να μην έλαβε χώρα, τότε θα το κηρύξει αποδεδειγμένο.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

Στην αστική διαδικασία, ως αποδεικτικό στοιχείο νοείται κάθε στοιχείο που μπορεί να αποτελέσει βάση για τον σχηματισμό της δικαστικής κρίσης, σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία, ως προς την ύπαρξη ή μη των πραγματικών περιστατικών που στηρίζουν τις αιτήσεις και τις αντικρούσεις των διαδίκων, καθώς και κάθε άλλου πραγματικού περιστατικού που πρέπει να αποδειχθεί για την έκδοση μιας ορθής και δίκαιης απόφασης στην υπόθεση. Τα εν λόγω περιστατικά μπορεί να αποδειχθούν με τα παρακάτω μέσα: δηλώσεις διαδίκων ή τρίτων (απευθείας ή διά αντιπροσώπου), μαρτυρικές καταθέσεις, γραπτές αποδείξεις, πειστήρια, πρακτικά αυτοψίας, εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, νομίμως ληφθείσες φωτογραφίες, οπτικοακουστικές εγγραφές και άλλα αποδεικτικά μέσα. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να ζητήσει τη συλλογή αποδείξεων από κράτος μέλος της ΕΕ ή να διεξαγάγει απευθείας τις αποδείξεις σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις, προκειμένου να βελτιωθεί, να απλουστευθεί και να επιταχυνθεί η συνεργασία των δικαστηρίων στο πεδίο της διεξαγωγής αποδείξεων.

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Σύμφωνα με το άρθρο 179 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, οι διάδικοι και οι λοιποί συμμετέχοντες στη διαδικασία προσκομίζουν αποδεικτικά στοιχεία.

Όταν δεν επαρκούν τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν, το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από τους διαδίκους και άλλους συμμετέχοντες στη διαδικασία να προσκομίσουν στο δικαστήριο συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία και να ορίσει προθεσμία για την προσκόμισή τους. Το δικαστήριο δικαιούται επίσης να συλλέγει αυτεπαγγέλτως (ex officio) αποδείξεις, μόνο όμως στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος.

Σύμφωνα με τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το δικαστήριο δικαιούται να συλλέγει αυτεπαγγέλτως αποδείξεις κατά την εκδίκαση οικογενειακών ή εργατικών υποθέσεων, εάν κρίνει ότι απαιτούνται για την ορθή δικαστική κρίση επί της υπόθεσης (άρθρα 376 και 414).

Επιπλέον, το άρθρο 476 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει ότι κατά το προπαρασκευαστικό στάδιο της δίκης με αντικείμενο την κήρυξη ανηλικού πλήρως δικαιοπρακτικά ικανού (χειραφέτηση), το δικαστήριο:

αναθέτει σε ίδρυμα προστασίας παιδιών που βρίσκεται στον τόπο κατοικίας του ανηλικού την παροχή γνωμοδότησης για το αν ο ανήλικος είναι ικανός να ασκεί αυτόνομα όλα τα αστικά δικαιώματα ή να εκπληρώνει υποχρεώσεις

ζητεί στοιχεία για τις τυχόν ποινικές καταδίκες του ανηλικού ή τις εκ μέρους του παραβάσεις διοικητικών ή άλλων διατάξεων

εάν είναι αναγκαία η απόδειξη του επιπέδου της σωματικής, ηθικής ή διανοητικής ανάπτυξης του ανηλικού, διατάσσει ψυχολογική και/ή ψυχιατρική εξέταση και ζητεί να προσκομιστεί ο ιατρικός φάκελος του ανηλικού ή άλλα στοιχεία που είναι αναγκαία για τη διεξαγωγή της εξέτασης

προβαίνει σε κάθε άλλη αναγκαία πράξη για την προπαρασκευή της συζήτησης της υπόθεσης.

Το άρθρο 582 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει επίσης ότι κατά την εκδίκαση υπόθεσης χορήγησης άδειας για τη μεταβίβαση της κυριότητας επί οικογενειακού περιουσιακού στοιχείου, τη σύσταση εμπράγματος βάρους επί οικογενειακού περιουσιακού στοιχείου ή άλλη επιβάρυνση οικογενειακού περιουσιακού στοιχείου, το δικαστήριο έχει το δικαίωμα, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις της υπόθεσης, να ζητήσει από τον αιτούντα αποδεικτικά στοιχεία της οικογενειακής οικονομικής κατάστασης (εισόδημα, αποταμιεύσεις, άλλα περιουσιακά στοιχεία, υποχρεώσεις), στοιχεία του οικογενειακού περιουσιακού στοιχείου που μεταβιβάζεται, στοιχεία για τους γονείς του παιδιού από την υπηρεσία προστασίας των δικαιωμάτων του παιδιού, τους προκαταρκτικούς όρους και τις προϋποθέσεις και τις προβλέψεις εκτέλεσης της μελλοντικής συναλλαγής, τις προβλέψεις για τα δικαιώματα του παιδιού που προστατεύονται σε περίπτωση μη εκτέλεσης της συναλλαγής και λοιπά αποδεικτικά στοιχεία.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Για τη συλλογή αποδείξεων (σύμφωνα με τα άρθρα 199 και 206 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) το δικαστήριο μπορεί να διατάξει φυσικό ή νομικό πρόσωπο να προσκομίσει έγγραφα ή πειστήρια, απευθείας στο δικαστήριο και μέσα σε καθορισμένη προθεσμία. Όταν το φυσικό ή το νομικό πρόσωπο δεν είναι σε θέση να προσκομίσει τα ζητηθέντα έγγραφα ή πειστήρια ή δεν μπορεί να τα προσκομίσει μέσα στην καθορισμένη προθεσμία, πρέπει να ενημερώσει σχετικά το δικαστήριο και να εξηγήσει τους λόγους. Το δικαστήριο μπορεί να παράσχει σε πρόσωπο που ζητεί να προσκομιστούν έγγραφα ή πειστήρια πιστοποιητικό που να νομιμοποιεί το εν λόγω πρόσωπο να λάβει τα ζητούμενα αποδεικτικά στοιχεία ώστε να τα προσκομίσει στο δικαστήριο.

Κατά την προπαρασκευή της συζήτησης της υπόθεσης, ο δικαστής διενεργεί επίσης τις λοιπές δικονομικές πράξεις που απαιτούνται για την ορθή προπαρασκευή της συζήτησης της υπόθεσης (διατάσσει τη διεξαγωγή αποδείξεων που δεν μπορούν να αποκτηθούν από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία, συλλέγει αποδείξεις με δική του πρωτοβουλία όταν το δικαστήριο έχει τέτοιο δικαίωμα σύμφωνα με τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας κ.ο.κ.).

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αποδείξεις στις παρακάτω περιπτώσεις:

όταν είναι απαράδεκτες

όταν δεν επιβεβαιώνουν ή δεν ανατρέπουν πραγματικά περιστατικά που είναι συναφή με την υπόθεση (άρθρο 180 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

όταν θα μπορούσαν να έχουν προσκομιστεί νωρίτερα και η μεταγενέστερη υποβολή τους θα καθυστερήσει τη διαδικασία (άρθρο 181 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Τα έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία βασίζει τις απαιτήσεις του ο ενάγων, η απόδειξη καταβολής της δικαστικής δαπάνης και οι αιτήσεις διεξαγωγής των αποδείξεων που δεν είναι σε θέση να προσκομίσει ο ενάγων πρέπει να επισυνάπτονται στην αγωγή προκειμένου να γίνουν δεκτά από το δικαστήριο (άρθρο 135 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι το εφετείο δεν κάνει δεκτά νέα αποδεικτικά στοιχεία που θα μπορούσαν να έχουν προσκομιστεί στο πρωτοβάθμιο δικαστήριο, εκτός αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο εσφαλμένα αρνήθηκε να κάνει δεκτά τα αποδεικτικά στοιχεία ή αν η ανάγκη παροχής αποδείξεων ανέκυψε μεταγενέστερα (άρθρο 314 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Όπως ορίζει ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, ως αποδεικτικό στοιχείο στην αστική δίκη νοείται κάθε στοιχείο που μπορεί να αποτελέσει βάση για τον σχηματισμό της δικαστικής κρίσης, σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία, ως προς την ύπαρξη ή μη των πραγματικών περιστατικών που στηρίζουν τις αιτήσεις και τις αντικρούσεις των διαδίκων, καθώς και κάθε άλλου πραγματικού περιστατικού που πρέπει να αποδειχθεί για την έκδοση μιας δίκαιης και ορθής απόφασης στην υπόθεση. Τα εν λόγω περιστατικά μπορεί να αποδειχθούν με τα παρακάτω μέσα: δηλώσεις διαδίκων ή τρίτων (απευθείας ή διά αντιπροσώπου), μαρτυρικές καταθέσεις, γραπτές αποδείξεις, πειστήρια, πρακτικά αυτοψίας και εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης.

Νομίμως ληφθείσες φωτογραφίες και οπτικοακουστικές εγγραφές μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Στα άρθρα 192 ως 217 του Κώδικα Πολιτικής δικονομίας ορίζονται οι παρακάτω κανόνες για τις μεθόδους συλλογής αποδείξεων από μάρτυρες και πραγματογνώμονες:

Διαδικασία εξέτασης μαρτύρων

Οι μάρτυρες κλητεύονται στο δικαστήριο και εξετάζονται χωριστά. Οι μάρτυρες που δεν έχουν εξεταστεί δεν επιτρέπεται να παραμείνουν στη δικαστική αίθουσα κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Οι μάρτυρες που έχουν εξεταστεί πρέπει να παραμείνουν στη δικαστική αίθουσα έως την περάτωση της συζήτησης. Εάν το ζητήσουν μάρτυρες που έχουν εξεταστεί, το δικαστήριο μπορεί να τους επιτρέψει να αποχωρήσουν από τη δικαστική αίθουσα, αφού οι μετέχοντες στη διαδικασία εκθέσουν την άποψή τους.

Μάρτυρες μπορούν να εξεταστούν επιτόπου (*in situ*) εάν δεν μπορούν να εμφανιστούν ενώπιον του δικαστηρίου που τους κλήτευσε λόγω ασθένειας, γήρατος, αναπηρίας ή άλλης αιτίας που κρίνεται ως σοβαρή από το δικαστήριο και ο συμμετέχων στη διαδικασία που ζήτησε την κλήτευση του μάρτυρα δεν μπορεί να διασφαλίσει την εμφάνιση του μάρτυρα ενώπιον του δικαστηρίου.

Το δικαστήριο πρέπει να επαληθεύσει την ταυτότητα του μάρτυρα και να του εξηγήσει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, καθώς και την ευθύνη του σε περίπτωση ψευδορκίας και μη εκπλήρωσης ή μη νόμιμης εκπλήρωσης κάθε άλλης υποχρέωσής του.

Πριν από την κατάθεση, ο μάρτυρας πρέπει να ορκιστεί θέτοντας το χέρι του στο Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Λιθουανίας (*Lietuvos Respublikos Konstitucija*) και λέγοντας: «Εγώ, ο/η (ονοματεπώνυμο), ορκίζομαι να πω την αλήθεια ειλικρινά και πιστά, χωρίς να αποκρύψω, να προσθέσω ή να αλλάξω τίποτα». Ο μάρτυρας που έχει ορκιστεί οφείλει να υπογράψει το περιεχόμενο του όρκου. Ο υπογεγραμμένος όρκος επισυνάπτεται στα έγγραφα της υπόθεσης.

Αφού καθορίσει τη σχέση του μάρτυρα με τους διαδίκους και τους τρίτους και τις λοιπές περιστάσεις που είναι κρίσιμες για την αξιολόγηση της κατάθεσής του (εκπαίδευση, επάγγελμα του μάρτυρα κ.ο.κ.), το δικαστήριο καλεί τον μάρτυρα να καταθέσει στο δικαστήριο όλα όσα γνωρίζει για την υπόθεση και να παραλείψει τις πληροφορίες των οποίων δεν μπορεί να προσδιορίσει την προέλευση.

Μετά την κατάθεση, μπορούν να τεθούν ερωτήσεις στον μάρτυρα. Ο μάρτυρας θα εξεταστεί πρώτα από αυτόν που ζήτησε την κλήτευσή του και από έναν εκπρόσωπό του. Στη συνέχεια, ο μάρτυρας θα εξεταστεί από τους λοιπούς συμμετέχοντες στη διαδικασία. Μάρτυρας που έχει κλητευθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο εξετάζεται αρχικά από τον ενάγοντα. Ο δικαστής δεν πρέπει να λάβει υπόψη ερωτήσεις που τεχνητά οδηγούν σε συγκεκριμένη απάντηση και ερωτήσεις που δεν είναι συναφείς με την υπόθεση. Ο δικαστής δικαιούται να θέτει ερωτήσεις οποτεδήποτε κατά τη διάρκεια της εξέτασης του μάρτυρα.

Εάν είναι αναγκαίο, ύστερα από αίτημα συμμετέχοντα στη διαδικασία ή αυτεπαγγέλτως, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει εκ νέου μάρτυρα στην ίδια συζήτηση, να καλέσει μάρτυρα σε άλλη συζήτηση ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου ή να προχωρήσει σε κατ' αντιπαράσταση εξέταση μαρτύρων.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν είναι αδύνατη ή δυσχερής η εξέταση μάρτυρα στο δικαστήριο, το δικαστήριο που εκδικάζει την υπόθεση δικαιούται να εξετάσει γραπτή του κατάθεση, εάν κατά τη γνώμη του δικαστηρίου και λαμβανομένων υπόψη της ταυτότητας του μάρτυρα και της ουσίας των περιστάσεων τις οποίες αφορά η κατάθεση, η εν λόγω κατάθεση δεν θα είναι επιζήμια για την απόδειξη των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Με πρωτοβουλία των διαδίκων, μάρτυρες μπορεί να κλητευθούν σε πρόσθετη εξέταση στο δικαστήριο, εφόσον αυτό απαιτείται για την πληρέστερη απόδειξη των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Πριν από την κατάθεση, ο μάρτυρας πρέπει να υπογράψει τον όρκο του άρθρου 192 παράγραφος 4 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας και δήλωση με την οποία το δικαστήριο τον προειδοποιεί ότι η ψευδομαρτυρία συνιστά ποινικό αδίκημα. Η γραπτή κατάθεση πρέπει να παρασχεθεί ενώπιον συμβολαιογράφου και πιστοποιείται από τον συμβολαιογράφο.

Εξέταση πραγματογνωμόνων

Η έκθεση πραγματογνωμοσύνης αναγιγνύσκεται σε συζήτηση στο ακροατήριο. Πριν από την ανάγνωση της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης, ο πραγματογνώμονας (ή οι πραγματογνώμονες) που έχει συντάξει την έκθεση και συμμετέχει στη συζήτηση στο ακροατήριο πρέπει να ορκιστεί θέτοντας το χέρι του στο Σύνταγμα της Δημοκρατίας της Λιθουανίας και λέγοντας: «Εγώ, ο/η (ονοματεπώνυμο), ορκίζομαι να εκτελέσω με ειλικρίνεια τα καθήκοντα του πραγματογνώμονα στη διαδικασία και να παράσχω μια αμερόληπτη και αιτιολογημένη γνωμοδότηση βάσει της τεχνογνωσίας μου». Εάν η εξέταση διενεργείται εκτός συζήτησης στο ακροατήριο, το περιεχόμενο του όρκου που έχει υπογραφεί από τον πραγματογνώμονα συνιστά αναπόσπαστο μέρος της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης. Οι πραγματογνώμονες που περιλαμβάνονται στον κατάλογο των δικαστικών πραγματογνωμόνων της Δημοκρατίας της Λιθουανίας (*Lietuvos Respublikos teismo ekspertų sąrašas*) και ορκίστηκαν κατά τον χρόνο ένταξής τους στον εν λόγω κατάλογο δεν χρειάζεται να ορκιστούν στο δικαστήριο και θεωρείται ότι έχουν προειδοποιηθεί για την ευθύνη τους σε περίπτωση ψευδούς γνωμοδότησης και δηλώσεων.

Το δικαστήριο δικαιούται να ζητήσει από τον πραγματογνώμονα να εξηγήσει προφορικά τη γνωμοδότησή του. Η προφορική εξήγηση της πραγματογνωμοσύνης περιλαμβάνεται στα πρακτικά της συζήτησης.

Οι πραγματογνώμονες μπορεί να κληθούν να απαντήσουν σε ερωτήσεις που αποσκοπούν στην εξήγηση ή συμπλήρωση της πραγματογνωμοσύνης. Πρώτος μπορεί να υποβάλει ερωτήσεις αυτός που ζήτησε τον διορισμό του πραγματογνώμονα. Στη συνέχεια, ο πραγματογνώμονας εξετάζεται από τους λοιπούς συμμετέχοντες στη διαδικασία. Εάν ο πραγματογνώμονας έχει διοριστεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, ο ενάγων μπορεί να υποβάλει πρώτος ερωτήσεις στον πραγματογνώμονα.

Οι δικαστές δικαιούνται να θέτουν ερωτήσεις στον πραγματογνώμονα οποτεδήποτε κατά τη διάρκεια της εξέτασής του.

Πραγματογνωμοσύνη διενεργείται μόνο με αίτημα του δικαστηρίου (και κατατίθεται εγγράφως ως έκθεση πραγματογνωμοσύνης). Η έκθεση πραγματογνωμοσύνης πρέπει να περιλαμβάνει αναλυτική περιγραφή της έρευνας που διεξήχθη, τα πορίσματα που εξήχθησαν βάσει των ευρημάτων και αιτιολογημένες απαντήσεις στις ερωτήσεις του δικαστηρίου.

Εάν το δικαστήριο ζητήσει πραγματογνωμοσύνη χωρίς έκθεση, η πραγματογνωμοσύνη θεωρείται έγγραφο που προσκομίστηκε από πραγματογνώμονα (κατά τα ισχύοντα για τα έγγραφα των λοιπών συμμετεχόντων στη διαδικασία) ή που ζητείται από το δικαστήριο με τη διαδικασία που ορίζει ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας.

Το άρθρο 198 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει τους παρακάτω κανόνες για την υποβολή γραπτών αποδείξεων (εγγράφων):

Έγγραφα μπορούν να κατατεθούν από τους συμμετέχοντες στη διαδικασία ή να ζητηθούν από το δικαστήριο, σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζει ο Κώδικας.

Τα έγγραφα πρέπει να προσκομιστούν με τη μορφή που ορίζεται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας: συμμετέχων στη διαδικασία που αποδεικνύει με έγγραφο το περιεχόμενο δικογράφου πρέπει να επισυνάψει τα πρωτότυπα έγγραφα ή αντίγραφα (ψηφιακά αντίγραφα) αυτών τα οποία έχουν επικυρωθεί από δικαστήριο, συμβολαιογράφο (ή άλλο πρόσωπο εξουσιοδοτημένο να εκτελεί συμβολαιογραφικές πράξεις), δικηγόρο που μετέχει στη διαδικασία ή το πρόσωπο που κατόρθωσε (παρέλαβε) το έγγραφο. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει να προσκομιστούν τα πρωτότυπα έγγραφα, αυτεπαγγέλτως ή ύστερα από αίτημα συμμετέχοντα στη διαδικασία. Το αίτημα συμμετέχοντα στη διαδικασία για την υποβολή των πρωτότυπων εγγράφων υποβάλλεται με την αγωγή, την ανταγωγή, το υπόμνημα αντικρούσεως ή άλλο δικόγραφο του συμμετέχοντα στη διαδικασία. Συμμετέχων στη διαδικασία μπορεί να υποβάλει τέτοιο αίτημα μεταγενέστερα εάν το δικαστήριο δεχθεί ότι υπήρχαν επιτακτικοί λόγοι που εμπόδισαν την υποβολή του αιτήματος νωρίτερα ή εάν η αποδοχή του εν λόγω αιτήματος δεν θα καθυστερήσει την έκδοση απόφασης επί της υπόθεσης. Εάν μόνο απόσπασμα του εγγράφου είναι συναφές με το περιεχόμενο του δικογράφου, μπορεί να προσκομιστεί στο δικαστήριο μόνο το εν λόγω απόσπασμα.

Όλα τα δικόγραφα και τα προσαρτήματα αυτών υποβάλλονται στο δικαστήριο στη λιθουανική γλώσσα, εκτός αν εμπίπτουν στις εξαιρέσεις που ορίζει ο νόμος. Εάν συμμετέχοντες στη διαδικασία στους οποίους πρέπει να επιδοθούν τα δικόγραφα δεν κατανοούν τη λιθουανική γλώσσα, πρέπει να υποβληθεί στο δικαστήριο μετάφραση των εν λόγω εγγράφων σε γλώσσα που μπορούν να κατανοήσουν. Εάν προς υποβολή έγγραφα πρέπει να μεταφραστούν σε άλλη γλώσσα βάσει του Κώδικα, οι συμμετέχοντες στη διαδικασία πρέπει να προσκομίσουν επίσημες μεταφράσεις τους στο δικαστήριο, σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία.

Τα πρωτότυπα έγγραφα του φακέλου της υπόθεσης είναι δυνατόν να επιστραφούν στο πρόσωπο που τα προσκόμισε ύστερα από σχετικό του αίτημα. Στην περίπτωση αυτή, αντίγραφα των εγγράφων που θα επιστραφούν τα οποία έχουν επικυρωθεί σύμφωνα με τη διαδικασία που ορίζει ο Κώδικας πρέπει να παραμείνουν στον φάκελο.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Σύμφωνα με το άρθρο 197 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, τα έγγραφα που έχουν εκδοθεί από κρατικές και δημοτικές αρχές, και έχουν επικυρωθεί από πρόσωπα με κρατική εξουσιοδότηση στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους και σύμφωνα με τις απαιτήσεις που ισχύουν για το είδος του εκάστοτε εγγράφου μπορούν να θεωρηθούν επίσημα έγγραφα και έχουν μεγαλύτερη αποδεικτική ισχύ. Τα πραγματικά περιστατικά που παρατίθενται σε επίσημα έγγραφα θεωρούνται πλήρως αποδεδειγμένα έως ότου ανατραπούν από άλλες αποδείξεις στη διαδικασία, εκτός από μαρτυρική κατάθεση. Η απαγόρευση ανταπόδειξης με μαρτυρική κατάθεση δεν ισχύει εάν θα αντίκειτο στις αρχές της καλής πίστης, της δικαιοσύνης και της λογικής. Η αποδεικτική αξία των επίσημων εγγράφων μπορεί να αποδοθεί και σε άλλα έγγραφα με νομοθετική πράξη.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Τα περιστατικά της υπόθεσης που κατά νόμο πρέπει να αποδειχθούν με συγκεκριμένα αποδεικτικά μέσα δεν μπορούν να αποδειχθούν με άλλα αποδεικτικά μέσα (άρθρο 177 παράγραφος 4 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όποιος κλητεύεται ως μάρτυρας πρέπει να εμφανιστεί ενώπιον του δικαστηρίου και να καταθέσει την αλήθεια. Όποιος κλητεύεται ως μάρτυρας ευθύνεται σύμφωνα με τον νόμο αν δεν εκπληρώσει τα καθήκοντα του μάρτυρα (άρθρο 191), δηλαδή μπορεί να του επιβληθεί πρόστιμο.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει αν η εν λόγω κατάθεση θα συνιστούσε απόδειξη κατά του ίδιου, των μελών της οικογένειάς του ή στενών συγγενών.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Εάν μάρτυρες, πραγματογνώμονες ή διερμηνείς δεν παραστούν στη συζήτηση, το δικαστήριο θα ρωτήσει τους συμμετέχοντες στη διαδικασία αν η υπόθεση μπορεί να εξεταστεί χωρίς τους εν λόγω μάρτυρες, πραγματογνώμονες ή διερμηνείς και έπειτα θα αποφασίσει τη συνέχιση ή την αναβολή της συζήτησης. Εάν μάρτυρας, πραγματογνώμονας ή διερμηνέας που έχει κλητευθεί δεν εμφανιστεί στο δικαστήριο χωρίς έγκυρη αιτία, μπορεί να του επιβληθεί πρόστιμο έως χίλια λίτας Λιθουανίας. Ο μάρτυρας μπορεί να προσαχθεί βιαίως στο δικαστήριο βάσει δικαστικής απόφασης (άρθρο 248 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Εξαιρούνται από τη μαρτυρική κατάθεση τα παρακάτω πρόσωπα:

οι πληρεξούσιοι σε αστική ή διοικητική δίκη και οι συνήγοροι υπεράσπισης σε ποινική δίκη για τις περιστάσεις που περιήλθαν σε γνώση τους με την ιδιότητά τους ως πληρεξουσίων ή συνηγόρων υπεράσπισης

τα πρόσωπα που δεν είναι σε θέση να κατανοήσουν τις περιστάσεις που είναι συναφείς με την υπόθεση ή να παράσχουν αξιόπιστα αποδεικτικά στοιχεία λόγω σωματικής ή διανοητικής αναπηρίας

οι ιερείς για τις περιστάσεις που περιήλθαν σε γνώση τους στο πλαίσιο εξομολόγησης

οι ιατροί για τις περιστάσεις που καλύπτονται από το επαγγελματικό απόρρητο

οι μεσολαβητές για τις περιστάσεις που περιήλθαν σε γνώση τους στο πλαίσιο συμβιβαστικής διαδικασίας μεσολάβησης.

Ο νόμος μπορεί να προβλέπει και επιπλέον πρόσωπα.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Αφού καθορίσει τη σχέση του μάρτυρα με τους διαδίκους και τους τρίτους και τις λοιπές περιστάσεις που είναι κρίσιμες για την αξιολόγηση της κατάθεσής του (εκπαίδευση, επάγγελμα του μάρτυρα κ.ο.κ.), το δικαστήριο καλεί τον μάρτυρα να καταθέσει στο δικαστήριο όλα όσα γνωρίζει για την υπόθεση και να παραλείψει τις πληροφορίες των οποίων δεν μπορεί να προσδιορίσει την προέλευση.

Μετά την κατάθεση, ο μάρτυρας μπορεί να κληθεί να απαντήσει σε ερωτήσεις. Ο μάρτυρας θα εξεταστεί πρώτα από το πρόσωπο που ζήτησε την κλήτευσή του και έναν εκπρόσωπο του εν λόγω προσώπου, και στη συνέχεια από τους άλλους συμμετέχοντες στη διαδικασία. Μάρτυρας που έχει κλητευθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο εξετάζεται αρχικά από τον ενάγοντα. Ο δικαστής δεν πρέπει να λάβει υπόψη ερωτήσεις που τεχνητά οδηγούν σε συγκεκριμένη απάντηση και ερωτήσεις που δεν είναι συναφείς με την υπόθεση. Ο δικαστής δικαιούται να θέτει ερωτήσεις οποτεδήποτε κατά τη διάρκεια της εξέτασης του μάρτυρα. Εάν είναι αναγκαίο, ύστερα από αίτημα συμμετέχοντα στη διαδικασία ή αυτεπαγγέλτως, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει εκ νέου μάρτυρα στην ίδια συζήτηση, να καλέσει μάρτυρα σε άλλη συζήτηση ενώπιον του ίδιου δικαστηρίου ή να προχωρήσει σε κατ' αντιπαράσταση εξέταση των μαρτύρων.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν είναι αδύνατη ή δυσχερής η εξέταση μάρτυρα στο δικαστήριο, το δικαστήριο που εκδικάζει την υπόθεση δικαιούται να εξετάσει γραπτή του κατάθεση, εάν κατά τη γνώμη του δικαστηρίου και λαμβανομένων υπόψη της ταυτότητας του μάρτυρα και της ουσίας των περιστάσεων τις οποίες αφορά η κατάθεση, η εν λόγω κατάθεση δεν θα είναι επιζήμια για την απόδειξη των κρίσιμων πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Με πρωτοβουλία των διαδίκων, μάρτυρες μπορεί να κλητευθούν σε πρόσθετη εξέταση στο δικαστήριο, εφόσον αυτό απαιτείται για την πληρέστερη απόδειξη των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Πριν από την κατάθεση, ο μάρτυρας πρέπει να υπογράψει το προδιατυπωμένο κείμενο του όρκου και μια δήλωση με την οποία το δικαστήριο τον προειδοποιεί ότι η ψευδομαρτυρία συνιστά ποινικό αδίκημα. Η γραπτή κατάθεση πρέπει να παρασχεθεί ενώπιον συμβολαιογράφου και να πιστοποιηθεί από τον συμβολαιογράφο.

Η συμμετοχή συμμετεχόντων στη διαδικασία στο ακροατήριο και η επιτόπια (*in situ*) εξέταση μαρτύρων μπορεί να διασφαλιστεί με τεχνολογίες πληροφοριών και ηλεκτρονικής επικοινωνίας (μέσω εικονοηλεκτρονικής, τηλεδιάσκεψης κ.ο.κ.). Για τη χρήση τέτοιων τεχνολογιών σε συμμόρφωση με τη διαδικασία που ορίζει ο Υπουργός Δικαιοσύνης, πρέπει να διασφαλίζεται η επαλήθευση της ταυτότητας των συμμετεχόντων στη διαδικασία με αξιόπιστο τρόπο και η καταγραφή και αντικειμενική κατάθεση των στοιχείων (αποδείξεων).

Επιπλέον, το άρθρο 803 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει ότι τα δικαστήρια της Δημοκρατίας της Λιθουανίας μπορούν να ζητούν από το δικαστήριο άλλου κράτους τη χρήση τεχνολογιών επικοινωνίας (εικονοηλεκτρονικής, τηλεδιάσκεψης κ.ο.κ.) κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

Το δικαστήριο αξιολογεί τις αποδείξεις στην υπόθεση βάσει της πεποίθησης που σχημάτισε από τη συνολική και αμερόληπτη εξέταση των πραγματικών περιστατικών που εκτέθηκαν στη δίκη και σύμφωνα με τον νόμο.

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Τα πραγματικά περιστατικά αποδεικνύονται με τα παρακάτω μέσα: δηλώσεις των διαδίκων και τρίτων (απευθείας ή διά αντιπροσώπου), μαρτυρικές καταθέσεις, έγγραφα, πειστήρια, πρακτικά αυτοψίας, εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, νομίμως ληφθείσες φωτογραφίες, οπτικοακουστικές εγγραφές και άλλα αποδεικτικά μέσα. Τα στοιχεία που καταλαμβάνονται από επαγγελματικό ή κρατικό απόρρητο κατά κανόνα δεν μπορούν να αποτελέσουν αποδείξεις σε αστική διαδικασία, έως ότου αποχαρακτηριστούν σύμφωνα με τη νόμιμη διαδικασία. Τα στοιχεία που συλλέγονται κατά τη διάρκεια συμβιβαστικής διαδικασίας μεσολάβησης δεν μπορούν να αποτελέσουν σε αστική διαδικασία, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που ορίζονται στον νόμο περί συμβιβαστικής μεσολάβησης στις αστικές διαφορές.

Θα πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, σύμφωνα με το άρθρο 185 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το δικαστήριο πρέπει να αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία στην υπόθεση βάσει της πεποίθησης που σχημάτισε από τη συνολική και αμερόληπτη εξέταση των πραγματικών περιστατικών που εκτέθηκαν στη δίκη και σύμφωνα με τον νόμο. Κανένα αποδεικτικό στοιχείο δεν έχει προκαθορισμένο αποτέλεσμα ενώπιον του δικαστηρίου, με εξαίρεση όσα ορίζει ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι (βλ. 2.4).

Τελευταία επικαιροποίηση: 16/11/2018

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Λουξεμβούργο

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Σύμφωνα με τη νομοθεσία του Λουξεμβούργου, ισχύει η βασική αρχή ότι αυτός που αξιώνει την εκτέλεση μιας υποχρέωσης οφείλει να αποδείξει την ύπαρξή της. Αντίστοιχα, αυτός που ισχυρίζεται ότι εκπλήρωσε την υποχρέωση οφείλει να αποδείξει την πληρωμή ή το γεγονός που συνιστά απόσβεση της υποχρέωσης.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Η νομοθεσία του Λουξεμβούργου προβλέπει σε ορισμένες περιπτώσεις τεκμήρια που απαλλάσσουν από την προσκόμιση αποδείξεων το πρόσωπο το οποίο οφείλει να αποδείξει ένα γεγονός που είναι αδύνατο ή δύσκολο να διαπιστωθεί. Τα τεκμήρια είναι τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει η νομοθεσία ή το δικαστήριο για ένα άγνωστο γεγονός με βάση ένα γνωστό γεγονός.

Ο νομοθέτης διακρίνει δύο κατηγορίες τεκμηρίων: Αφενός, το νόμιμο τεκμήριο είναι αυτό που αποδίδει ένας ειδικός νόμος σε ορισμένες πράξεις ή γεγονότα. Αφετέρου, τα τεκμήρια που δεν θεσπίζονται από τον νόμο επαφίνονται στην εκτίμηση του δικαστή, ο οποίος αποδέχεται μόνο τεκμήρια ισχυρά, ακριβή και συγκλίνοντα.

Γενικά, στα τεκμήρια είναι δυνατή η απόδειξη του αντιθέτου. Ενδεικτικά, το παιδί που γεννιέται στη διάρκεια ενός γάμου τεκμαίρεται ότι έχει πατέρα τον σύζυγο της μητέρας του. Εντούτοις, είναι δυνατό να ασκηθεί αγωγή αμφισβήτησης της πατρότητας.

Σπανιότερα, τα τεκμήρια είναι αμάχητα. Σ' αυτή την περίπτωση, είναι αδύνατο να προσκομιστούν αποδείξεις περί του αντιθέτου.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών επαφίνεται στην απόλυτη διακριτική ευχέρεια του δικαστή. Σε περίπτωση αμφιβολίας, ο δικαστής επαληθεύει αν υπάρχουν ενδείξεις σοβαρές, ακριβείς και συγκλίνουσες και αποδέχεται ή απορρίπτει την απόδειξη σε συνάρτηση με την αληθοφάνεια των ισχυρισμών περί των πραγματικών περιστατικών.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η διεξαγωγή των αποδείξεων μπορεί να διαταχθεί από τον δικαστή κατόπιν αιτήσεως ενός εκ των διαδίκων. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο δικαστής μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή των αποδείξεων.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Ο δικαστής γνωστοποιεί στον ορισθέντα πραγματογνώμονα το περιεχόμενο της αποστολής. Οι διάδικοι και οι τρίτοι που οφείλουν να συνδράμουν στη διεξαγωγή των αποδείξεων κλητεύονται από τον πραγματογνώμονα. Βάσει της αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης, η αποδεικτική διαδικασία διεξάγεται παρουσία των διαδίκων.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Η διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να διαταχθεί σε κάθε περίπτωση, όταν ο δικαστής δεν έχει στη διάθεσή του επαρκή στοιχεία για να αποφανθεί.

Διεξαγωγή αποδείξεων για ένα πραγματικό περιστατικό μπορεί να διαταχθεί μόνον εάν ο διάδικος ο οποίος το επικαλείται δεν έχει επαρκή στοιχεία για να το αποδείξει. Σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να διαταχθεί διεξαγωγή αποδείξεων για να καλυφθεί παράλειψη του διαδίκου να προσκομίσει τις αποδείξεις.

Ο δικαστής οφείλει να περιορίσει την επιλογή στο μέτρο που είναι επαρκές για την επίλυση της διαφοράς, προσπαθώντας να επιλέξει το απλούστερο και λιγότερο δαπανηρό μέσο.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Τα διάφορα αποδεικτικά μέσα είναι τα έγγραφα, οι μάρτυρες, τα τεκμήρια, η ομολογία και ο όρκος.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Χρησιμοποιούμενοι τρόποι αποδείξεως για την εξέταση μαρτύρων και πραγματογνωμόνων:

Όταν επιτρέπεται η απόδειξη διά μαρτύρων, ο δικαστής μπορεί να λάβει καταθέσεις τρίτων που θα μπορούσαν να διαλευκάνουν τα επίδικα πραγματικά περιστατικά των οποίων έχουν προσωπική γνώση. Οι εν λόγω καταθέσεις διεξάγονται εγγράφως ή με προφορική εξέταση.

Ο δικαστής μπορεί να ζητήσει από κάθε πρόσωπο της επιλογής του να τον διαφωτίσει με διαπιστώσεις, με προφορική εξέταση ή με πραγματογνωμοσύνη για πραγματικά περιστατικά που απαιτούν τεχνικές γνώσεις. Εάν η γνωμοδότηση δεν απαιτεί γραπτές εκθέσεις, ο δικαστής μπορεί να επιτρέψει στον τεχνικό πραγματογνώμονα να την εκθέσει προφορικά ενώπιον του ακροατηρίου. Συντάσσεται σχετικό πρακτικό που υπογράφεται από τον δικαστή και τον γραμματέα.

Κανόνες που εφαρμόζονται για την προσκόμιση γραπτών αποδείξεων και την υποβολή γραπτών εκθέσεων ή γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων:

Γραπτά αποδεικτικά στοιχεία:

Ο διάδικος που επικαλείται ένα έγγραφο υποχρεούται να το κοινοποιήσει σε όλα τα μέρη που συμμετέχουν στη διαδικασία. Η κοινοποίηση πραγματοποιείται με απόδειξη παραλαβής ή με κατάθεση στη γραμματεία. Η κοινοποίηση των εγγράφων πραγματοποιείται αυτοβούλως.

Γραπτές εκθέσεις ή γνωμοδοτήσεις πραγματογνωμόνων:

Ο πραγματογνώμων καταθέτει έκθεση στη γραμματεία του δικαστηρίου. Συντάσσεται μία μόνο έκθεση, ακόμη κι αν οι πραγματογνώμονες είναι περισσότεροι. Σε περίπτωση διχονομίας, ο κάθε πραγματογνώμων καταγράφει τη γνώμη του. Σε περίπτωση που ο πραγματογνώμων έχει λάβει τη γνώμη άλλου τεχνικού πραγματογνώμονα για διαφορετική ειδικότητα από τη δική του, η γνώμη αυτή επισυνάπτεται, κατά περίπτωση, στο πρακτικό της ακροαματικής διαδικασίας ή στον φάκελο της υπόθεσης.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Ορισμένα αποδεικτικά μέσα έχουν μεγαλύτερη δύναμη από άλλα:

Το δημόσιο έγγραφο συντάσσεται από δημόσιο λειτουργό (συμβολαιογράφο, δικαστικό επιμελητή) κατά την άσκηση των καθηκόντων του. Θεωρείται γνήσιο, εκτός εάν αποδειχθεί η πλαστότητά του.

Το ιδιωτικό έγγραφο συντάσσεται, χωρίς την παρέμβαση δημόσιου λειτουργού, από τους ίδιους τους διαδίκους και φέρει μόνο τη δική τους υπογραφή.

Θεωρείται γνήσιο μέχρις αποδείξεως του εναντίου.

Οι μαρτυρίες, καθώς και τα άλλα αποδεικτικά μέσα, υπόκεινται στην ελεύθερη εκτίμηση του δικαστηρίου.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Για τη σύσταση δικαιοπραξίας (σύμβασης) η αξία του αντικειμένου της οποίας υπερβαίνει τις 2500 ευρώ απαιτείται γραπτή απόδειξη. Αντιθέτως, η απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού (ατυχήματος...) είναι ελεύθερη.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ο νομοθέτης υποχρεώνει τον μάρτυρα να συνδράμει τη δικαιοσύνη για την αποκάλυψη της αλήθειας.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Μπορούν να απαλλαγούν από το να καταθέσουν τα πρόσωπα που επικαλούνται νόμιμο λόγο. Μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν οι γονείς ή οι συγγενείς εξ αχιστείας ευθείας γραμμής του ενός εκ των διαδίκων ή ο σύζυγος, έστω και διαζευγμένος.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Οι μάρτυρες που δεν εμφανίζονται μπορούν να κλητευθούν με δικά τους έξοδα, εάν η εξέτασή τους κρίνεται αναγκαία. Οι μη προσερχόμενοι μάρτυρες ή όσοι αρνούνται, χωρίς νόμιμο λόγο, να καταθέσουν ή να ορκιστούν μπορούν να καταδικαστούν σε πρόστιμο από 50 έως 2500 ευρώ.

Όποιος μπορεί να δικαιολογήσει τη μη προσέλευσή του την καθορισμένη ημέρα μπορεί να απαλλαγεί από το πρόστιμο και τα έξοδα κλήτευσης.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ως μάρτυρες μπορεί να εξεταστεί οποιοσδήποτε, εκτός από τα πρόσωπα που κρίνονται ακατάλληλα να καταθέσουν ενώπιον του δικαστηρίου.

Τα πρόσωπα που αδυνατούν να καταθέσουν ως μάρτυρες μπορούν, ωστόσο, να ακουστούν με τις ίδιες συνθήκες, αλλά ανωμοτί. Εντούτοις, τα τέκνα δεν μπορούν να εξεταστούν ποτέ για αιτιάσεις που επικαλούνται οι σύζυγοι για να στηρίξουν αγωγή διαζυγίου ή δικαστικού χωρισμού.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση ενός μάρτυρα

Ο δικαστής ακούει τους μάρτυρες κατά την κατάθεσή τους χωριστά και με τη σειρά που αυτός ορίζει, παρουσία των διαδίκων ή όσων έχουν κληθεί. Οι μάρτυρες δεν μπορούν να καταθέσουν με ανάγνωση γραπτού κειμένου.

Ο δικαστής μπορεί να ακούσει ή να υποβάλει ερωτήσεις στους μάρτυρες για όλα τα πραγματικά περιστατικά η απόδειξη των οποίων είναι αποδεκτή από τον νόμο, ακόμη κι αν αυτά δεν αναφέρονται στην απόφαση που διατάσσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων. Μπορεί να εξετάσει εκ νέου τους μάρτυρες, να τους εξετάσει κατ' αντιπαράθεση μεταξύ τους ή με τους διαδίκους και, κατά περίπτωση, προβαίνει σε ακρόαση με την παρουσία τεχνικού πραγματογνώμονα.

Οι διάδικοι απαγορεύεται να διακόπτουν, να ερωτούν ή να επιχειρούν να επηρεάσουν τους μάρτυρες που καταθέτουν, ούτε να απευθύνονται απευθείας σε αυτούς, επί ποινή αποκλεισμού. Ο δικαστής, εάν το κρίνει αναγκαίο, θέτει τις ερωτήσεις που του υποβάλλουν οι διάδικοι μετά την εξέταση του μάρτυρα.

Εικονοδιάσκηψη ή άλλα τεχνικά μέσα

Ο κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις επιχειρεί να βελτιώσει, να απλουστεύσει και να επιταχύνει τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών για τη διεξαγωγή και τη διαχείριση των αποδείξεων. Δεν υπάρχει ειδική διάταξη όσον αφορά την εικονοδιάσκηψη στη νομοθεσία του Λουξεμβούργου. Εφαρμόζονται τα άρθρα του νέου κώδικα πολιτικής δικονομίας σχετικά με την εξέταση μαρτύρων, τον σχηματισμό προσωπικής αντίληψης του δικαστή και την αυτοπρόσωπη παράσταση. Τα δικαστήρια διαθέτουν τα αναγκαία τεχνικά μέσα. Την ημέρα που έχει οριστεί για την εικονοδιάσκηψη είναι παρόντες ένας δικαστής, ένας γραμματέας, ένας διερμηνέας και ένας τεχνικός.

Ο δικαστής μπορεί να διατάξει την ηχητική, οπτική ή οπτικοακουστική εγγραφή του συνόλου ή μέρους των εργασιών της αποδεικτικής διαδικασίας που διεξάγει. Το υλικό της εγγραφής διατηρείται στη γραμματεία του δικαστηρίου. Κάθε διάδικος μπορεί να ζητήσει να του δοθεί, με δικά του έξοδα, ένα αντίτυπο, αντίγραφο ή μεταγραφή.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Το δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη τις αποδείξεις που αποκτώνται με παράνομο μέσα, όπως η κρυφή κάμερα ή η ηχογράφηση τηλεφωνικής συνομιλίας εν αγνοία του συνομιλητή.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι δηλώσεις των ίδιων των διαδίκων δεν έχουν καταρχήν αποδεικτική αξία.

Σχετικοί σύνδεσμοι

 <http://www.legilux.lu/>

Τελευταία επικαιροποίηση: 13/05/2020

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ουγγαρία

1 Βάρος της απόδειξης

Το βάρος της απόδειξης το φέρει ο διάδικος του οποίου τα συμφέροντα επηρεάζονται αρνητικά εάν η προσπάθεια προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων αποβεί ανεπιτυχής.

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Είναι υποχρέωση των διαδίκων να προβάλουν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία για να στηρίξουν τους ισχυρισμούς τους, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο. Εάν δεν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης πρέπει να αποδεικνύονται από τον διάδικο που έχει συμφέρον να τα δεχτεί το δικαστήριο ως αληθή, και οι συνέπειες της έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων ή της μη απόδειξης των πραγματικών περιστατικών βαρύνουν τον εν λόγω διάδικο. Στις εργατικές διαφορές, ο εργοδότης πρέπει να αποδείξει το περιεχόμενο συλλογικής σύμβασης εργασίας, εσωτερικών κανονισμών και οδηγιών που είναι απαραίτητα για την έκδοση απόφασης επί της αξίωσης, καθώς και το περιεχόμενο κάθε προσκομιζόμενου εγγράφου που αφορά τις δραστηριότητες του εργοδότη και το οποίο είναι απαραίτητο για να αποφανθεί το δικαστήριο σχετικά με τη νομική διαφορά, την ορθότητα των υπολογισμών που σχετίζονται με τις παροχές που αποτελούν το αντικείμενο της αξίωσης, εάν αμφισβητείται, και την καταβολή οποιωνδήποτε παροχών, στην περίπτωση διαφοράς που αφορά τις αποδοχές.

Στις διαφορές που αφορούν σχέση εργασίας δημοσίου υπαλλήλου, ο φορέας του δημοσίου τομέα πρέπει να αποδείξει το περιεχόμενο των διατάξεων γενικής εφαρμογής και οδηγιών που είναι απαραίτητες για την έκδοση απόφασης επί της αξίωσης, καθώς και το περιεχόμενο οποιωνδήποτε προσκομιζόμενων εγγράφων που αφορούν τις λειτουργίες του φορέα του δημοσίου τομέα και τα οποία είναι απαραίτητα για να αποφανθεί το δικαστήριο επί της νομικής διαφοράς, την ορθότητα των επίμαχων υπολογισμών που σχετίζονται με τις παροχές που αποτελούν το αντικείμενο της αξίωσης, και την καταβολή οποιωνδήποτε παροχών, σε περίπτωση διαφοράς που αφορά τις αποδοχές.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Εάν η απόδειξη δεν είναι δυνατή, το δικαστήριο μπορεί να κάνει δεκτό ως αληθές το πραγματικό περιστατικό που πρέπει να αποδειχθεί από τον διάδικο που επηρεάζεται από την εν λόγω αδυναμία απόδειξης, αν το δικαστήριο δεν έχει καμία αμφιβολία ως προς την αλήθεια του περιστατικού. Ισχυρισμός που αφορά πραγματικό περιστατικό μπορεί να γίνει δεκτός ως αληθής από το δικαστήριο εάν δεν υφίσταται αμφιβολία ότι αληθεύει, καθώς και αν έχει αναγνωριστεί από τον αντίδικο, αν έχει προβληθεί από τους διαδίκους κατά τον ίδιο τρόπο, αν δεν αμφισβητείται από τον αντίδικο, μολονότι κλήθηκε από το δικαστήριο να το πράξει ή, τέλος, αν το πραγματικό γεγονός θεωρείται μη αμφισβητούμενο σύμφωνα με τον σχετικό νόμο. Τα γεγονότα που θεωρούνται πασιδηλά ή τα οποία έχουν καταστεί επισήμως γνωστά στο δικαστήριο λαμβάνονται υπόψη από το δικαστήριο ακόμα και αν δεν τα επικαλεστούν οι διάδικοι. Το δικαστήριο λαμβάνει αυτεπαγγέλτως υπόψη τα προβλεπόμενα από τον νόμο τεκμήρια, καθώς και τα περιστατικά τα οποία, βάσει νόμου και εκτός αν υπάρχουν αποδείξεις περί του αντιθέτου, θεωρούνται αληθή. Για παράδειγμα, στο οικογενειακό δίκαιο, υπάρχει περιορισμένος αριθμός αμάχητων τεκμηρίων και πραγματικών περιστατικών για τα οποία ο νόμος δεν επιτρέπει ανταπόδειξη.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Οι συγγρηκοί κανόνες πολιτικής δικονομίας δεν προβλέπουν ελάχιστο βαθμό βεβαιότητας του δικαστηρίου. Εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, το δικαστήριο δεν περιορίζεται στην εφαρμογή συγκεκριμένων θεσπισθέντων κανόνων, μεθόδων ή μέσων απόδειξης και είναι ελεύθερο να βασίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία προερχόμενα από τους διαδίκους ή σε οποιαδήποτε άλλα στοιχεία κατάλληλα για τη στοιχειοθέτηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης. Αυτό, ωστόσο, δεν ισχύει για τα προβλεπόμενα από τον νόμο τεκμήρια, μεταξύ άλλων και για τις νομοθετικές διατάξεις που ορίζουν ότι ορισμένα πραγματικά περιστατικά πρέπει να θεωρούνται αληθή, εκτός εάν προσκομισθούν αποδείξεις περί του αντιθέτου. Το δικαστήριο στοιχειοθετεί τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης συγκρίνοντας και αξιολογώντας, ατομικά και συνολικά, τους ισχυρισμούς και τη συμπεριφορά των διαδίκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, καθώς και τα αποδεικτικά στοιχεία που παρουσιάζονται κατά την ακροαματική διαδικασία και άλλα στοιχεία που σχετίζονται με την αγωγή, σύμφωνα με την πεποίθησή του.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

Το δικαστήριο προβαίνει σε διεξαγωγή αποδείξεων για να στοιχειοθετήσει τα πραγματικά περιστατικά που είναι αναγκαία για να αποφανθεί επί μιας διαφοράς.

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο, τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης πρέπει να αποδεικνύονται από τον διάδικο που έχει συμφέρον να τα δεχτεί το δικαστήριο ως αληθή, και οι συνέπειες της έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων ή της μη απόδειξης των πραγματικών περιστατικών βαρύνουν τον εν λόγω διάδικο. Στις αστικές διαδικασίες, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων, εάν αυτό επιτρέπεται από τον νόμο.

Στις διοικητικές διαδικασίες, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων όσον αφορά τα πραγματικά περιστατικά ή τα αποδεικτικά στοιχεία προς στήριξη των περιστατικών που πρέπει να λάβει υπόψη αυτεπαγγέλτως, εφόσον προβλέπεται παραβίαση που θέτει σε κίνδυνο ανήλικο άτομο ή πρόσωπο που δικαιούται επιδόματα αναπηρίας ή εφόσον προβλέπεται από τον νόμο.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Εξετάζονται μάρτυρες, λαμβάνονται γνωματεύσεις από πραγματογνώμονες και, εάν είναι αναγκαίο, εξετάζονται πραγματογνώμονες και διενεργούνται αυτοψίες, ενώ τα πρόσωπα που έχουν στην κατοχή τους έγγραφα, βιντεοσκοπήσεις, ηχογραφήσεις, οπτικοακουστικές ηχογραφήσεις και άλλα υλικά αποδεικτικά μέσα διατάσσονται να τα προσκομίσουν.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από καμία αίτηση προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων που υποβάλλεται από διάδικο ούτε από απόφασή του για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων. Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει την αίτηση για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων αν η εν λόγω αίτηση δεν έχει υποβληθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του νόμου CXXX του 2016 για τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά από τον νόμο ή εάν ο διάδικος που υποχρεούται να προκαταβάλει τα έξοδα της διεξαγωγής αποδείξεων δεν έχει εκπληρώσει την υποχρέωση αυτή, αν και έχει κληθεί προς τούτο. Το δικαστήριο απορρίπτει την αίτηση για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων ή διακόπτει τη διεξαγωγή αποδείξεων που έχει διαταχθεί αν η διαδικασία αυτή δεν είναι αναγκαία για την έκδοση απόφασης επί της νομικής διαφοράς.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Ειδικότερα, τα αποδεικτικά μέσα περιλαμβάνουν αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται από τους μάρτυρες, πραγματογνωμοσύνες, έγγραφα, βιντεοσκοπήσεις, ηχογραφήσεις, οπτικοακουστικές ηχογραφήσεις και άλλα υλικά αποδεικτικά μέσα. Δεν μπορούν να γίνουν δεκτά αποδεικτικά μέσα που αποκλείονται εκ του νόμου ή όσα υπόκεινται σε προϋποθέσεις, εκτός εάν πληρούνται αυτές οι προϋποθέσεις. Διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να γίνει με αυτοψία. Δεν μπορούν να ληφθούν ένορκες βεβαιώσεις κατά τη διαδικασία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Σύμφωνα με την αρχή της άμεσης απόδειξης, κατά γενικό κανόνα οι μάρτυρες και οι πραγματογνώμονες καταθέτουν στοιχεία στο πλαίσιο ακροαματικής διαδικασίας. Εάν ένας διάδικος επιθυμεί να αποδείξει τους ισχυρισμούς του με τη χρήση εγγράφων, πρέπει να επισυνάψει τα έγγραφα στην αίτησή του ή να τα προσκομίσει στην ακροαματική διαδικασία. Τα ξενόγλωσσα έγγραφα πρέπει να συνοδεύονται κατ' ελάχιστον από απλή μετάφραση στην ουγγρική γλώσσα. Εάν προκύψει οποιαδήποτε αμφιβολία σχετικά με την ακρίβεια ή την πληρότητα του μεταφρασμένου κειμένου, πρέπει να προσκομιστεί επικυρωμένη μετάφραση, διαφορετικά το δικαστήριο δεν θα λάβει υπόψη το έγγραφο. Κατόπιν αιτήματος του διαδίκου που προσκομίζει τα αποδεικτικά στοιχεία, το δικαστήριο μπορεί να υποχρεώσει τον διάδικο που έχει αντίθετα συμφέροντα να υποβάλει οποιοδήποτε έγγραφο έχει στην κατοχή του και το οποίο ούτως ή άλλως θα όφειλε να γνωστοποιήσει ή να προσκομίσει σύμφωνα με τους κανόνες του αστικού δικαίου. Ειδικότερα, τέτοια υποχρέωση υφίσταται για τον αντίδικο σε περίπτωση που το έγγραφο έχει εκδοθεί προς όφελος του διαδίκου που προσκομίζει τα αποδεικτικά στοιχεία ή βεβαιώνει την ύπαρξη έννομης σχέσης που αφορά τον τελευταίο, ή σχετίζεται με ακρόαση που αφορά την εν λόγω έννομη σχέση. Εάν το έγγραφο βρίσκεται στην κατοχή προσώπου που δεν συμμετέχει στη διαδικασία, το δικαστήριο θα ζητήσει την προσκόμιση του εγγράφου κατ' εφαρμογή των κανόνων που διέπουν την αυτοψία. Εάν κάποιος από τους διαδίκους υποβάλει αίτημα για την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο μεριμνά για την απόκτηση των εγγράφων ή των στοιχείων που βρίσκονται στην κατοχή δικαστηρίου, συμβολαιογράφου, άλλης δημόσιας αρχής, διοικητικού φορέα ή άλλου οργανισμού, εφόσον ο διάδικος δεν μπορεί να απαιτήσει ο ίδιος την κοινοποίηση του εγγράφου ή των στοιχείων. Δεν είναι απαραίτητο να ληφθεί το πρωτότυπο έγγραφο, εάν η αυτοψία του εγγράφου δεν είναι αναγκαία και εάν ο διάδικος προσκομίσει επικυρωμένο ή απλό αντίγραφο του εγγράφου κατά την ακροαματική διαδικασία. Η αποστολή εγγράφου μπορεί να αποκλειστεί μόνο σε περίπτωση που περιέχει εμπιστευτικές πληροφορίες.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Γενικά, όχι.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Γενικά, δεν υπάρχει τέτοια υποχρέωση. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, για παράδειγμα σε διαδικασίες για την κήρυξη της ανικανότητας ενός προσώπου, το δικαστήριο οφείλει να καλέσει ψυχίατρο ως ιατρικό πραγματογνώμονα για να αξιολογήσει τη διανοητική κατάσταση του εναγομένου.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ναι, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Τα ακόλουθα πρόσωπα μπορούν να αρνηθούν να δώσουν κατάθεση:

οι συγγενείς οποιουδήποτε από τους διαδίκους

πρόσωπα που με την κατάθεσή τους θα αυτοενοχοποιούνταν ή θα ενοχοποιούσαν συγγενή τους για τη διάπραξη ποινικού αδικήματος σε σχέση με το υπό εξέταση ζήτημα

πρόσωπα που δεσμεύονται από το επαγγελματικό απόρρητο, εάν η κατάθεσή τους θα συνεπαγόταν την παράβαση της υποχρέωσής τους για τήρηση του απορρήτου, εκτός εάν ο ενδιαφερόμενος τα απαλλάξει από αυτή την υποχρέωση

πρόσωπα που δεσμεύονται από υποχρέωση εχεμύειας ως προς θέματα επιχειρηματικού απορρήτου σε υποθέσεις στις οποίες η κατάθεσή τους θα συνεπαγόταν παράβαση της υποχρέωσης εχεμύειας, εκτός εάν τα στοιχεία τα οποία αφορά η κατάθεση δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του επιχειρηματικού απορρήτου σύμφωνα με τον νόμο για την προστασιμότητα των δεδομένων δημοσίου συμφέροντος και των δεδομένων που καθίστανται προσβάσιμα για λόγους δημοσίου συμφέροντος, ή εάν το αντικείμενο της διαδικασίας συνίσταται στο να αποφασιστεί αν τα επίμαχα δεδομένα είναι δημοσίου συμφέροντος ή αν καθίστανται προσβάσιμα για λόγους δημοσίου συμφέροντος

διαμεσολαβητές/πραγματογνώμονες σε διαδικασίες διαμεσολάβησης σε σχέση με τη διαφορά, πάροχοι οπτικοακουστικού περιεχομένου και πρόσωπα που έχουν εργασιακή ή παρόμοια σχέση με τους εν λόγω παρόχους, όσον αφορά θέματα στα οποία η κατάθεσή τους θα συνεπαγόταν την αποκάλυψη της ταυτότητας του προσώπου που τους παρείχε πληροφορίες στο πλαίσιο της δραστηριότητάς τους υπό την ιδιότητα των παρόχων οπτικοακουστικού περιεχομένου.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Οι μάρτυρες, οι πραγματογνώμονες που ορίζονται από το δικαστήριο, πρόσωπα που έχουν στην κυριότητά τους έγγραφα ή αντικείμενα που υπόκεινται σε αυτοψία, καθώς και άλλα πρόσωπα των οποίων η συμμετοχή στη διεξαγωγή αποδείξεων κρίνεται αναγκαία από το δικαστήριο (στο εξής συλλογικά: «οι συνεισφέροντες») υποχρεούνται να συνεισφέρουν στη διεξαγωγή της αποδεικτικής διαδικασίας. Εάν ο συνεισφέρων δεν εκπληρώσει την υποχρέωσή του χωρίς να έχει προηγουμένως ζητήσει να εξαιρεθεί από αυτήν για σοβαρό λόγο τον οποίο είναι σε θέση να τεκμηριώσει, το δικαστήριο θα υποχρεώσει τον συνεισφέροντα να καταβάλει τα σχετικά έξοδα το δικαστήριο δύναται επίσης να επιβάλει πρόστιμο στον συνεισφέροντα, να διατάξει την υποχρεωτική του εμφάνιση στο δικαστήριο, να μειώσει την αμοιβή του και να ενημερώσει τον προϊστάμενο, επιβλέποντα ή εργοδότη του συνεισφέροντος σχετικά με τη μη προσέλευση του τελευταίου. Το δικαστήριο μπορεί να επιβάλει ταυτόχρονα περισσότερα από ένα εκ των ανωτέρω μέτρων καταναγκασμού.

Τα μέτρα καταναγκασμού δεν μπορούν να ληφθούν έναντι ανηλίκων ηλικίας κάτω των δεκατεσσάρων ετών, ωστόσο ο νόμιμος αντιπρόσωπός τους μπορεί να υποχρεωθεί να πληρώσει τα σχετικά έξοδα και να καταβάλει πρόστιμο.

Εάν ο συνεισφέρων εκπληρώσει την υποχρέωσή του ή υποβάλει αίτηση να εξαιρεθεί από αυτήν για σοβαρό λόγο τον οποίο είναι σε θέση να τεκμηριώσει μετά την εφαρμογή οποιουδήποτε μέτρου καταναγκασμού, το δικαστήριο ακυρώνει την απόφαση με την οποία διατάχθηκε το μέτρο καταναγκασμού.

Οι μάρτυρες μπορούν να ασκήσουν χωριστή προσφυγή κατά της απόφασης που τους υποχρεώνει να καταθέσουν. Η προσφυγή αυτή αναστέλλει την εξέταση του μάρτυρα. Εάν η άρνηση του μάρτυρα να καταθέσει είναι προδήλως αβάσιμη, το δικαστήριο που αποφαινεται επί της προσφυγής μπορεί να επιβάλει πρόστιμο στον μάρτυρα και το δικαστήριο που εκδικάζει την αγωγή μπορεί να τον υποχρεώσει να καταβάλει τα σχετικά έξοδα.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ο νόμιμος αντιπρόσωπος ενός μάρτυρα δεν μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας, εκτός εάν το φυσικό πρόσωπο που εκπροσωπεί είναι ικανό να συμμετάσχει στη διαδικασία.

Πρόσωπο που είχε την ιδιότητα συνηγούρου υπεράσπισης δεν μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας σχετικά με ζήτημα για το οποίο έλαβε πληροφορίες υπό την ιδιότητά του αυτή ή εάν δεν έχει εξαιρεθεί από την υποχρέωση τήρησης του απορρήτου σε υπόθεση που αφορά εμπιστευτικές πληροφορίες.

Ανήλικος κάτω των δεκατεσσάρων ετών μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας μόνον εάν τα αποδεικτικά στοιχεία που αναμένεται να προκύψουν από την κατάθεσή του δεν μπορούν να προσκομιστούν με άλλον τρόπο.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Οι μάρτυρες εμφανίζονται στη δίκη με κλήτευση του δικαστηρίου, όπου καταρχήν εξετάζονται από τον πρόεδρο του δικαστηρίου ή, στην περίπτωση μονομελούς, από τον δικαστή που εκδικάζει την υπόθεση.

Κατόπιν αιτήματος του διαδίκου που ζήτησε την εξέταση του μάρτυρα, ο πρόεδρος του δικαστηρίου μπορεί να του επιτρέψει να θέσει πρώτος ερωτήσεις προς τον μάρτυρα, και στη συνέχεια να επιτρέψει στον αντίδικο να θέσει τις ερωτήσεις του, εάν έχει υποβάλει σχετικό αίτημα. Σ' αυτές τις περιπτώσεις, ο πρόεδρος του δικαστηρίου και τα άλλα μέλη του δικαστικού σχηματισμού μπορούν να θέσουν ερωτήσεις στον μάρτυρα, αφού οι διάδικοι ολοκληρώσουν τις ερωτήσεις τους.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

Το δικαστήριο στοιχειοθετεί τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης συγκρίνοντας και αξιολογώντας, ατομικά και συνολικά, τους ισχυρισμούς και τη συμπεριφορά των διαδίκων κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, καθώς και τα αποδεικτικά στοιχεία που παρουσιάζονται κατά την ακροαματική διαδικασία και άλλα στοιχεία που σχετίζονται με την αγωγή, σύμφωνα με την πεποίθησή του.

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Ένα αποδεικτικό μέσο ή οποιουδήποτε αυτοτελές τμήμα του είναι παράνομο και δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην εκδίκαση της αγωγής εάν

α) αποκτήθηκε ή προσκομίστηκε κατόπιν παραβίασης ή απειλής κατά του δικαιώματος στη ζωή και στη σωματική ακεραιότητα

β) προσκομίστηκε με οποιονδήποτε άλλον παράνομο τρόπο

γ) αποκτήθηκε παράνομα

δ) η υποβολή του στο δικαστήριο θα συνιστούσε προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας.

Εκτός από την περίπτωση στην οποία το αποδεικτικό μέσο αποκτήθηκε ή προσκομίστηκε κατόπιν παραβίασης ή απειλής κατά του δικαιώματος στη ζωή και στη σωματική ακεραιότητα, το δικαστήριο μπορεί κατ' εξαίρεση να το λάβει υπόψη, συνεκτιμώντας τις ειδικές περιστάσεις και την έκταση της παραβίασης του νόμου, το νόμιμο συμφέρον που επηρεάζεται από την παραβίαση του νόμου, τον αντίκτυπο του παράνομου αποδεικτικού στοιχείου στην αποκάλυψη των πραγματικών περιστατικών, τη βαρύτητα άλλων διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων και όλες τις άλλες περιστάσεις της υπόθεσης.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Η κατάθεση διαδίκου δεν θεωρείται αποδεικτικό στοιχείο ωστόσο, στο πλαίσιο της στοιχειοθέτησης των πραγματικών περιστατικών, όπως περιγράφεται στην απάντηση 3, το δικαστήριο αξιολογεί και τους ισχυρισμούς των διαδίκων.

Τελευταία επικαιροποίηση: 15/01/2024

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Μάλτα

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το βάρος της απόδειξης φέρει το πρόσωπο που προβάλλει έναν ισχυρισμό, όπως καθίσταται σαφές από το άρθρο 562 του κώδικα οργάνωσης και πολιτικής δικονομίας: «Το βάρος της απόδειξης ενός πραγματικού περιστατικού φέρει, σε όλες τις περιπτώσεις, ο διάδικος που το επικαλείται».

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Ναι, οι εν λόγω κανόνες περιλαμβάνονται στο άρθρο 627 και επόμενα του κώδικα οργάνωσης και πολιτικής δικονομίας. Το άρθρο 627 αναφέρεται στα έγγραφα για τα οποία δεν απαιτείται απόδειξη της γνησιότητάς τους, άλλη από εκείνη που φέρουν εκ πρώτης όψεως, στα οποία συγκαταλέγονται:

οι πράξεις της κυβέρνησης της Μάλτας που έχουν υπογραφεί από τον υπουργό ή από τον προϊστάμενο του αρμόδιου τμήματος από το οποίο προέρχονται, ή σε περίπτωση απουσίας του, από τον αναπληρωτή, τον βοηθό ή άλλον υπεύθυνο που ακολουθεί σε βαθμό, ο οποίος εξουσιοδοτείται να υπογράψει παρόμοιες πράξεις

τα μητρώα οποιουδήποτε υπουργείου της κυβέρνησης της Μάλτας

όλα τα δημόσια έγγραφα που είναι υπογεγραμμένα από τις δημόσιες αρχές και περιλαμβάνονται στην Επίσημη Εφημερίδα

οι πράξεις της κυβέρνησης της Μάλτας που εκδόθηκαν από την κυβέρνηση και δημοσιεύθηκαν νομίμως

οι πράξεις και τα μητρώα των δικαστηρίων και των εκκλησιαστικών δικαστηρίων της Μάλτας

τα πιστοποιητικά που εκδίδονται από το δημόσιο ληξιαρχείο και το κτηματολόγιο

οι πράξεις διαμαρτυρίας που αφορούν θαλάσσιο ταξίδι και εκδίδονται υπό την εποπτεία του πολιτικού δικαστηρίου

άλλα έγγραφα που αναφέρονται στον νόμο περί εμπορικής ναυτιλίας (περιλαμβανομένων των πιστοποιητικών νηολόγησης που υπογράφηκαν από τον γραμματέα ή άλλον εξουσιοδοτημένο υπάλληλο, και οτιδήποτε άλλο σημειώνεται στο πιστοποιητικό νηολόγησης που φαίνεται να έχει υπογραφεί από τον γραμματέα ή άλλον εξουσιοδοτημένο υπάλληλο).

Υπάρχουν και άλλα έγγραφα που μπορούν να προσκομιστούν και των οποίων το περιεχόμενο εξαιρείται από το βάρος της απόδειξης. Πρέπει, ωστόσο, να βεβαιώνεται η γνησιότητά τους. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται τα εξής:

οι πράξεις και τα μητρώα οποιασδήποτε υπηρεσίας ή δημόσιου φορέα, που είναι εξουσιοδοτημένος ή αναγνωρισμένος από τον νόμο ή από την κυβέρνηση

οι ενοριακές πράξεις και τα μητρώα γεννήσεων, γάμων και θανάτων, και οι δηλώσεις βούλησης που γίνονται σύμφωνα με τον νόμο ενώπιον ιερέα ενορίας

οι πράξεις και τα μητρώα των συμβολαιογράφων της Μάλτας

τα βιβλία που τηρούν οι έμποροι σύμφωνα με τον νόμο, μόνον όσον αφορά τυχόν συμφωνίες ή άλλες συναλλαγές εμπορικού χαρακτήρα

τα βιβλία που τηρούν οι χρηματομεσίτες σύμφωνα με τον νόμο, για οποιοδήποτε περιστατικό σχετίζεται με εμπορική συναλλαγή μεταξύ συμβαλλόμενων μερών.

Είναι δυνατή η υποβολή αποδεικτικών στοιχείων που έρχονται σε αντίθεση με το περιεχόμενο των εγγράφων αυτού του είδους.

Εκτός από τα παραπάνω έγγραφα, προβλέπεται άλλο ένα νόμιμο τεκμήριο που διέπεται από τον αστικό κώδικα (κεφάλαιο 16 της Νομοθεσίας της Μάλτας), σύμφωνα με το οποίο κάθε τέκνο που γεννιέται εκτός γάμου θεωρείται τέκνο του συζύγου της μητέρας. Για να αποδειχθεί ότι το εν λόγω νόμιμο τεκμήριο δεν ισχύει πλέον, απαιτείται η υποβολή ένορκης δήλωσης στο πολιτικό δικαστήριο (οικογενειακό τμήμα), καθώς και η προσκόμιση των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων ότι το τεκμήριο αυτό δεν είναι έγκυρο.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Για την έκδοση απόφασης σε αστικές υποθέσεις, το δικαστήριο πρέπει να διασφαλίσει ότι έχουν προσκομιστεί επαρκείς αποδείξεις με βάση την πιθανολόγηση.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Κάθε διάδικος σε κάποια δίκη, ανεξαρτήτως του συμφέροντός του, μπορεί να καταθέσει, είτε με δική του αίτηση είτε κατόπιν αίτησης οποιουδήποτε από τους αντιδίκους ή εάν κλητευθεί αυτεπαγγέλτως. Όταν η έναρξη της διαδικασίας πραγματοποιείται βάσει ένορκης αίτησης, πρέπει να καταρτιστεί κατάλογος μαρτύρων. Μια ένορκη απάντηση επίσης πρέπει να περιλαμβάνει κατάλογο μαρτύρων. Σε περίπτωση που ένας διάδικος επιθυμεί να καλέσει μάρτυρα χωρίς να έχει προηγουμένως δηλώσει το όνομά του, πρέπει να υποβάλει σχετικό αίτημα.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Εφόσον η αίτηση για τη διεξαγωγή αποδείξεων έχει γίνει δεκτή, οι μάρτυρες καλούνται να παραστούν βάσει κλήτευσης η οποία εκδίδεται κατόπιν σχετικής αίτησης του διαδίκου ο οποίος επιθυμεί την παρουσία τους. Στο κατώτερο δικαστήριο της Μάλτας και στο κατώτερο τμήμα του κατώτερου δικαστηρίου του Γκόζο το αίτημα έκδοσης της εν λόγω κλήτευσης μπορεί να διατυπωθεί και προφορικά.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο δύναται να απορρίψει την αίτηση διαδίκου για διεξαγωγή αποδείξεων όταν το άτομο που έχει κληθεί είναι δικηγόρος, νομικός πληρεξούσιος ή κληρικός. Επίσης, κατά κανόνα, τα άτομα που παρίστανται σε μια συνεδρίαση δεν μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες στην ίδια υπόθεση. Ωστόσο, σε ειδικές περιπτώσεις, και εφόσον συντρέχουν βάσιμοι λόγοι, εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να μην εφαρμόσει τον εν λόγω κανόνα. Επιπλέον, σύμφωνα με την ειδική νομοθεσία που διέπει το υπηρεσιακό απόρρητο, δεν επιτρέπεται η δημοσιοποίηση απόρρητων και εμπιστευτικών πληροφοριών. Τέλος, το δικαστήριο δύναται να απορρίψει την αίτηση εάν θεωρεί ότι ο μάρτυρας δεν έχει σχέση με την υπόθεση.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Υπάρχουν τρία είδη αποδεικτικών μέσων που μπορούν να προσκομιστούν: έγγραφα, καταθέσεις *viva voce* (διά ζώσης φωνής) και ένορκες βεβαιώσεις.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Κατά κανόνα, η εξέταση των μαρτύρων στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας πραγματοποιείται ενώπιον του δικαστηρίου και *viva voce* (ήτοι διά ζώσης φωνής). Ωστόσο, σύμφωνα με τον νόμο, η διεξαγωγή των αποδείξεων μπορεί να γίνει και με άλλους τρόπους:

Τόσο οι μάρτυρες που διαμένουν στη Μάλτα όσο και οι μάρτυρες που διαμένουν στο εξωτερικό μπορούν να υποβάλουν αποδεικτικά στοιχεία μέσω ένορκης βεβαίωσης.

Σε περίπτωση προσώπου που πρόκειται να αναχωρήσει από τη Μάλτα ή ασθενούς ή υπερήλικα ή προσώπου που ενδέχεται να αποβιώσει ή να καταστεί ανίκανο να καταθέσει προτού εκδικαστεί η υπόθεση ή είναι ανίκανο να προσέλθει στο δικαστήριο, το δικαστήριο μπορεί να ορίσει δικαστικό επιμελητή ώστε να ακούσει τη μαρτυρία του. Σε αυτή την περίπτωση, οι ερωτήσεις που τίθενται στον μάρτυρα, καθώς και οι απαντήσεις του, διατυπώνονται γραπτώς και η κατάθεση υπογράφεται ή σημειώνεται με στυλό αντί υπογραφής από τον μάρτυρα.

Το δικαστήριο δύναται επίσης να διορίσει έναν «συμπληρωματικό» δικαστή για την εξέταση των μαρτύρων που δεν μπορούν να εγκαταλείψουν την οικία τους λόγω της ηλικίας τους.

Εάν ένας μάρτυρας διαμένει στο εξωτερικό, ο δικηγόρος, κατόπιν σχετικής αίτησης, δύναται να ζητήσει ακρόαση, μέσω αιτήματος δικαστικής συνδρομής – ο διάδικος που ζητεί την ακρόαση του συγκεκριμένου μάρτυρα οφείλει να διατυπώσει τις ερωτήσεις του γραπτώς, αλλά και να δώσει το όνομα και τη διεύθυνση του προσώπου που θα παραστεί εξ ονόματός του κατά την ακρόαση των μαρτύρων.

Εάν το δικαστήριο το θεωρεί σκόπιμο, δύναται να επιτρέψει την ηχογράφηση ή τη βιντεοσκόπηση της απόδειξης από τον μάρτυρα.

Το δικαστήριο δύναται να ορίσει έναν δικαστικό διαιτητή παρέχοντας του την εξουσία να προβεί στην εξέταση των μαρτύρων και τη λήψη ένορκων καταθέσεων.

Όταν ένας δικαστικός διαιτητής διορίζεται για τη διεξαγωγή αποδείξεων, διαθέτει τα ίδια μέσα με εκείνα που έχουν στη διάθεσή τους τα δικαστήρια.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Όλα τα αποδεικτικά μέσα θεωρούνται εξίσου σημαντικά.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Όχι, αλλά τα υποβαλλόμενα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να είναι τα πλέον αξιόπιστα.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ναι, σύμφωνα με τον νόμο, όλοι οι μάρτυρες που έχουν κλητευθεί είναι υποχρεωμένοι να καταθέσουν. Ωστόσο, ένας μάρτυρας δεν πρέπει να υποχρεούται να απαντά σε ερωτήσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν στην ποινική δίωξή του.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο/η σύζυγος διαδίκου μπορεί να κληθεί και να υποχρεωθεί να καταθέσει ως μάρτυρας κατόπιν αιτήσεως οποιουδήποτε από τους διαδίκους. Ωστόσο, ο/η σύζυγος δεν πρέπει να υποχρεωθεί να αποκαλύψει οποιαδήποτε πληροφορία που του εκμυστηρεύθηκε η/ο σύζυγός του/της κατά τη διάρκεια του γάμου, και ο/η σύζυγος δεν μπορεί να εξαναγκαστεί να απαντήσει σε οποιαδήποτε ερώτηση θα μπορούσε να οδηγήσει στην άσκηση ποινικής δίωξης κατά της/του συζύγου του/της.

Από την κατάθεση εξαιρούνται επίσης οι δικηγόροι, οι νομικοί πληρεξούσιοι και οι κληρικοί για τα πραγματικά περιστατικά που τους εμπιστεύτηκαν άλλοι. Ωστόσο, εάν ένας δικηγόρος ή νομικός πληρεξούσιος εξασφαλίσει τη συναίνεση του πελάτη, ή ένας κληρικός εξασφαλίσει τη συναίνεση του προσώπου που προέβη σε εξομολόγηση, μπορούν να εξεταστούν για ζητήματα που περιήλθαν σε γνώση τους (κατόπιν συναίνεσης) – ο δικηγόρος και ο νομικός πληρεξούσιος για όσα τους εμπιστεύτηκε ο πελάτης σχετικά με την υπόθεση, και ο κληρικός για ό,τι περιήλθε σε γνώση του στο πλαίσιο εξομολόγησης. Επίσης, εκτός εάν το διατάξει το δικαστήριο, οι λογιστές, ιατροί, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι και σύμβουλοι γάμου δεν μπορούν να υποχρεωθούν να αποκαλύψουν πληροφορίες που τους δόθηκαν από τους πελάτες τους, στο πλαίσιο επαγγελματικού απορρήτου, ή όσα περιήλθαν σε γνώση τους στο πλαίσιο της άσκησης των επαγγελματικών τους καθηκόντων. Το προνόμιο αυτό επεκτείνεται και στον διερμηνέα ο οποίος καλείται να διαβιβάσει τέτοιου είδους απόρρητες πληροφορίες.

Ένας μάρτυρας που δεσμεύεται από το επαγγελματικό απόρρητο δεν μπορεί να αποκαλύπτει απόρρητες και εμπιστευτικές πληροφορίες, παρά μόνο στο πλαίσιο ορισμένων ειδικών περιστάσεων που καθορίζονται από το εφαρμοστέο στην υπόθεση δίκαιο.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Εάν μάρτυρας που έχει κλητευθεί νόμιμα δεν προσέλθει να καταθέσει όταν κληθεί, θεωρείται ότι επιδεικνύει περιφρόνηση προς το δικαστήριο, με άμεσο αποτέλεσμα το δικαστήριο να τον καταδικάσει και να του επιβάλει πρόστιμο. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάξει την έκδοση εντάλματος συνοδείας ή συλλήψεως ώστε να υποχρεώσει τον μάρτυρα να προσέλθει και να καταθέσει σε επόμενη συνεδρίαση. Ωστόσο, το δικαστήριο δύναται να άρει το επιβληθέν πρόστιμο εάν ο μάρτυρας προβάλει βάσιμους λόγους που δικαιολογούν την απουσία του.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όλα τα πρόσωπα που έχουν σώας τας φρένας, εκτός εάν υπάρχουν αντιρρήσεις ως προς την ικανότητά τους να εξεταστούν, μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες. Επίσης, ανεξάρτητα από την ηλικία του, ένας μάρτυρας μπορεί να καταθέσει, αρκεί να κατανοεί ότι δεν δικαιούται να ψευδομαρτυρήσει.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Στο πλαίσιο της κατάθεσης ή της κατ' αντιπαράσταση εξέτασης, το δικαστήριο δύναται να θέσει στον μάρτυρα οποιαδήποτε ερώτηση θεωρεί απαραίτητη ή σκόπιμη. Επίσης, οι διάδικοι, ανεξαρτήτως του συμφέροντός τους, μπορούν να καταθέσουν, είτε με δική τους αίτηση είτε κατόπιν αίτησης οποιουδήποτε από τους αντιδίκους, ή να κληθούν να εξεταστούν από το δικαστήριο *αυτεπαγγέλτως*.

Στις υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι, η εξέταση των ανηλίκων από τον δικαστή πραγματοποιείται κεκλεισμένων των θυρών ή διορίζεται εισαγγελέας ανηλίκων για να προβεί στην ακρόασή του.

Η εξέταση των μαρτύρων που διαμένουν εκτός Μάλτας μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω τηλεδιάσκεψης.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Εφόσον οι αποδείξεις δεν έχουν αποκτηθεί με παράνομο τρόπο, δεν υφίστανται περιορισμοί όσον αφορά την έκδοση απόφασης από το δικαστήριο. Η μόνη εξαίρεση είναι ότι, κατά κανόνα, το δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη αποδείξεις που αφορούν πραγματικά περιστατικά τα οποία ο μάρτυρας δηλώνει ότι αντιλήφθηκε από άλλους ή πραγματικά περιστατικά που δηλώνουν άλλοι διάδικοι οι οποίοι μπορούν αντιστοίχως να κληθούν να καταθέσουν.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι, οι δηλώσεις ενός διαδίκου στο πλαίσιο εξέτασης σε κάποια υπόθεση αποτελούν αποδεκτό αποδεικτικό μέσο.

Τελευταία επικαιροποίηση: 22/03/2017

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Κάτω Χώρες

1 Βάρος της απόδειξης

Το ολλανδικό δικονομικό δίκαιο βασίζεται στην αρχή ότι «όποιος επικαλείται ένα πραγματικό περιστατικό οφείλει να το αποδείξει». Με άλλα λόγια, ο διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών ή των δικαιωμάτων που επικαλείται για νομικούς σκοπούς. Ωστόσο, το βάρος της απόδειξης μπορεί να κατανέμεται διαφορετικά σύμφωνα με συγκεκριμένους ισχύοντες κανόνες ή τις αρχές της κοινής λογικής και της ευθυδικίας.

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Οι κανόνες που διέπουν τα αποδεικτικά μέσα ορίζονται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering) και εφαρμόζονται στις δίκες που εισάγονται με κλήση και με αίτηση, εκτός εάν η φύση της υπόθεσης αποκλείει την εφαρμογή τους. Δεν είναι υποχρεωτική η τήρησή τους στη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, ενώ οι συνήθεις κανόνες απόδειξης δεν εφαρμόζονται αυτοδικαίως ούτε στις υποθέσεις διαιτησίας. Ωστόσο, στις υποθέσεις διαιτησίας οι διάδικοι μπορεί να συμφωνήσουν να τους εφαρμόσουν.

Οι κανόνες που διέπουν τα αποδεικτικά μέσα περιλαμβάνονται στα άρθρα 149 έως 207 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Το δικαστήριο θεωρεί ότι έχουν αποδειχθεί τα πραγματικά περιστατικά που επικαλέστηκε ένας διάδικος και για τα οποία δεν υπήρξε ανταπόδειξη (επαρκής) από τον αντίδικο. Υπάρχει, ωστόσο, μια εξαίρεση, και συγκεκριμένα σε περιστάσεις κατά τις οποίες η εν λόγω αποδοχή θα συνεπαγόταν έννομες συνέπειες που δεν είναι γνωστές στους διαδίκους. Σε αυτή την περίπτωση το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Δεν απαιτείται η απόδειξη των περιστάσεων ή των πραγματικών περιστατικών που θεωρούνται πασίγνωστα ή αποτελούν διδάγματα της κοινής πείρας. Το δικαστήριο μπορεί να χρησιμοποιεί τα παραπάνω ανεξάρτητα από το αν τα επικαλέστηκαν οι διάδικοι. Ως «περιστάσεις ή πραγματικά περιστατικά που θεωρούνται πασίγνωστα» νοούνται οι περιστάσεις ή τα πραγματικά περιστατικά που ο καθένας γνωρίζει ή μπορεί να γνωρίζει. Ως «διδάγματα της κοινής πείρας» νοούνται οι γνώσεις και η πείρα που είναι κοινό κτήμα όλων των πολιτών της ολλανδικής κοινωνίας. Επίσης δεν απαιτείται η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών που συνάγει το δικαστήριο κατά τη διάρκεια της δίκης – των επονομαζόμενων «δικαστικών τεκμηρίων».

Ενίοτε ο νόμος προβλέπει νόμιμα τεκμήρια. Ορισμένα πραγματικά περιστατικά ή περιστάσεις θεωρούνται τόσο εύλογα/-ες που δεν απαιτείται η (περαιτέρω) απόδειξη από τον διάδικο που τα προτείνει. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να χρησιμοποιεί τα διδάγματα της κοινής πείρας για να συνάγει νόμιμα τεκμήρια ως προς συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά που προβάλλονται ενώπιόν του. Σε αυτή την περίπτωση, ο αντίδικος έχει τη δυνατότητα να αντικρούσει το νόμιμο τεκμήριο. Υπάρχουν επίσης και ειδικές περιπτώσεις. Για παράδειγμα: κατά το δίκαιο της οδικής κυκλοφορίας, ο οδηγός αυτοκινήτου που συγκρούεται με ποδηλάτη ή πεζό ευθύνεται σε καταβολή αποζημίωσης για σωματική βλάβη, εκτός αν μπορεί να αποδειχθεί ότι το ατύχημα οφειλόταν σε λόγους ανωτέρας βίας. Άλλο παράδειγμα είναι η περίπτωση που ένας εργαζόμενος προβάλλει αίτημα αποζημίωσης για σωματική βλάβη που υπέστη σε ώρα εργασίας. Σε αυτή την περίπτωση, ο εργοδότης θα κληθεί να αποζημιώσει τον εργαζόμενο για την εν λόγω σωματική βλάβη, εκτός αν προσκομιστούν αποδείξεις από τις οποίες να προκύπτει ότι επιδείχθηκε πλήρως η απαιτούμενη επιμέλεια ή ότι ο εργαζόμενος ευθύνεται για δόλια πράξη ή υπαίτια πλημμελή συμπεριφορά.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο αξιολογεί ελεύθερα τις αποδείξεις εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος. Αυτή η εξαίρεση αφορά τους κανόνες που διέπουν την αποδεικτική αξία των αποδείξεων, ως αμάχητων τεκμηρίων. Σε περίπτωση αμάχητων τεκμηρίων, το δικαστήριο οφείλει να αποδεχθεί ως αληθή συγκεκριμένα είδη απόδειξης ή τουλάχιστον να αναγνωρίσει την αξία τους. Και πάλι όμως επιτρέπεται η ανταπόδειξη.

Τα δικαστήρια μπορούν να βασίζονται στις αποφάσεις τους μόνον στα πραγματικά περιστατικά που πληρούν επαρκώς τους κανόνες της απόδειξης.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Σε ορισμένες υποθέσεις (έλεγχος λογαριασμών, μαρτυρική κατάθεση), έπειτα από αίτημα διαδίκου, το δικαστήριο αναθέτει στον αντίδικο το καθήκον απόδειξης. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να το πράξει αυτεπαγγέλτως, δηλαδή με δική του πρωτοβουλία.

Παρομοίως, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει πραγματογνωμοσύνη ή μετάβαση ή αυτοψία, έπειτα από σχετικό αίτημα ενός διαδίκου ή αυτεπαγγέλτως. Ο πραγματογνώμονας διορίζεται από το δικαστήριο, υποβάλλει την έκθεσή του ενώπιον δικαστηρίου, και το δικαστήριο αναλαμβάνει τη διενέργεια αυτοψίας. Οι διάδικοι οφείλουν να παρέχουν συνδρομή στην κατάρτιση των εκθέσεων πραγματογνωμοσύνης.

Οι διάδικοι δικαιούνται να γνωστοποιούν τις απόψεις τους και να προβάλλουν αιτήματα τόσο κατά τη σύνταξη της έκθεσης πραγματογνωμοσύνης όσο και κατά την αυτοψία.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Ο διάδικος που έχει την άδεια του δικαστηρίου να προσκομίσει αποδείξεις ή φέρει το βάρος της απόδειξης οφείλει να προσκομίσει αποδείξεις των πραγματικών περιστατικών και/ή των περιστάσεων που επικαλείται. Σε κάθε περίπτωση, επιτρέπεται η ανταπόδειξη από τον αντίδικο, εκτός αν το απαγορεύει ο νόμος.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο απορρίπτει τις αποδείξεις που δεν συναρτώνται με την υπόθεση, που δεν είναι επαρκώς προσδιορισμένες (υπερβολικά αόριστες), είναι εκπρόθεσμες ή επουσιώδεις. Οι αποδείξεις που προσκομίζονται δεν μπορεί να μη ληφθούν υπόψη λόγω της εικαζόμενης έκτασής τους.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Στις Κάτω Χώρες ισχύει ο κανόνας της ελεύθερης απόδειξης, ότι δηλαδή καταρχήν επιτρέπεται να προσκομίζονται αποδείξεις σε οποιαδήποτε πρόσφορη μορφή, εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος. Ο νόμος προσδιορίζει ορισμένα είδη απόδειξης (ενδεικτικά):

συμβολαιογραφικές πράξεις και δικαστικές αποφάσεις

έλεγχος λογαριασμών, αρχείων και εγγράφων

μαρτυρικές καταθέσεις

γραφτές ή προφορικές εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης και

επιτόπιες μεταβάσεις και αυτοψίες.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Η απόδειξη με μάρτυρες πρέπει να επιτρέπεται από τον νόμο και διεξάγεται έπειτα από αίτημα διαδίκου ή αυτεπαγγέλτως όταν την επιβάλλει το δικαστήριο σε έναν διάδικο. Ως μάρτυρες μπορούν επίσης να καταθέσουν και οι διάδικοι (βλ. σημείο 3 παρακάτω). Σε περίπτωση απόδειξης με μάρτυρες, οι μάρτυρες καλούνται από τους διαδίκους.

Η απόδειξη με μάρτυρες διεξάγεται με τη μορφή κατάθεσης. Διεξάγεται σε συνεδρίαση του δικαστηρίου και παρέχεται με τη μορφή προφορικής κατάθεσης.

Οι καταθέσεις των μαρτύρων γίνονται δεκτές ως απόδειξη μόνον εφόσον αφορούν πραγματικά περιστατικά για τα οποία οι μάρτυρες έχουν προσωπική γνώση. Η απόδειξη με μάρτυρες θα επιτρέπεται στον διάδικο που τη ζητά μόνον εάν τα πραγματικά περιστατικά που θα αποδειχθούν είναι υπό αμφισβήτηση και η απόδειξη με μάρτυρες μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση της υπόθεσης.

Έπειτα από αίτημα διαδίκου ή αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο, οι πραγματογνώμονες μπορούν να προσκομίζουν γραπτές ή προφορικές εκθέσεις (άρθρο 194 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Σε περίπτωση γραπτής έκθεσης, το δικαστήριο ορίζει προθεσμία για την υποβολή της. Σε περίπτωση προφορικής έκθεσης, ο πραγματογνώμονας καταθέτει κατά την ημερομηνία της δικασίμου.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Γίνεται διάκριση μεταξύ των αμάχητων και μαχητών τεκμηρίων. Σε περίπτωση αμάχητων τεκμηρίων, το δικαστήριο οφείλει να κάνει δεκτό ως αληθές το περιεχόμενο της απόδειξης ή να αναγνωρίσει την ισχύ του εν λόγω αποδεικτικού μέσου, όπως ορίζεται στον νόμο. Σε αυτή την περίπτωση, επιτρέπεται επίσης η ανταπόδειξη, εκτός αν ο νόμος το απαγορεύει. Τα δημόσια έγγραφα και οι αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων αποτελούν παραδείγματα αμάχητων τεκμηρίων. Το δικαστήριο καθορίζει ελεύθερα την αποδεικτική αξία των μαχητών τεκμηρίων.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Σε ορισμένες περιστάσεις ένα έγγραφο συνιστά πλήρη απόδειξη. Σε ορισμένες περιστάσεις ένα έγγραφο είναι επίσης κρίσιμο για τη θεμελίωση ενός συγκεκριμένου δικαιώματος. Όπως για παράδειγμα, ένα προγαμιαίο σύμφωνο ή μια διαθήκη. Για την απόδειξη της ύπαρξης ενός προγαμιαίου συμφώνου ή διαθήκης που έχει συνταχθεί από συμβολαιογράφο προσκομίζεται μια συμβολαιογραφική πράξη. Ο κωδικοποιημένος μπορεί επίσης να συνιστά απόδειξη. Ο κωδικοποιημένος είναι ένα χειρόγραφο, χρονολογημένο και υπογεγραμμένο έγγραφο που παραθέτει τις επιθυμίες του διαθέτη. Οι εν λόγω επιθυμίες μπορεί να

αφορούν την κληροδοσία, μεταξύ άλλων, ενδυμάτων, κοσμημάτων και προσδιορισμένων οικοσκευών και βιβλίων. Δεν απαιτείται η επικύρωση του κωδικελλου με συμβολαιογραφική πράξη.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κύρια αρχή είναι ότι το πρόσωπο που κατά τον νόμο οφείλει να καταθέσει ως μάρτυρας, έχει καθήκον να το πράξει. Το καθήκον μαρτυρίας συνίσταται στην εμφάνιση στη δίκη και την κατάθεση της αλήθειας ενώπιον του δικαστηρίου.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Σε ορισμένες περιστάσεις, ο μάρτυρας ενδέχεται να απαλλαγεί από την υποχρέωση μαρτυρίας.

Από την υποχρέωση μαρτυρίας μπορούν να εξαιρεθούν τα πρόσωπα που έχουν στενή προσωπική σχέση με κάποιον από τους διαδίκους. Σε αυτά περιλαμβάνονται οι σύζυγοι (και πρώην) ή οι καταχωρισμένοι σύντροφοι (και πρώην) διαδίκου, οι εξ αίματος ή εξ αγχιστείας συγγενείς διαδίκου ή του/της συζύγου του ή του/της καταχωρισμένου/-ης συντρόφου του έως και τον δεύτερο βαθμό – π.χ. γονείς, τέκνα, παππούδες, εγγόνια, αδελφια.

Ο μάρτυρας μπορεί επίσης να ζητήσει να εξαιρεθεί ως προς συγκεκριμένες ερωτήσεις, στις οποίες η απάντηση θα εξέθετε τον ίδιο ή έναν συγγενή εξ αίματος ή εξ αγχιστείας, ανιόντα ή κατιόντα ή συγγενή πλάγιας γραμμής δεύτερου ή τρίτου βαθμού, ή τον σύζυγο (και πρώην) του εν λόγω προσώπου ή τον καταχωρισμένο σύντροφο (και πρώην) στον κίνδυνο άσκησης ποινικής δίωξης (άρθρο 165 παράγραφος 3 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Προβλέπεται επίσης εξαίρεση για λειτουργικούς λόγους. Αφορά πρόσωπα που λόγω του επαγγέλματος, της απασχόλησης ή άλλης κατάστασής τους (όπως οι κληρικοί, γιατροί, δικηγόροι και συμβολαιογράφοι) λαμβάνουν γνώση απόρρητων πληροφοριών, και έχουν υποχρέωση να τηρούν το απόρρητο.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Εάν ο μάρτυρας που έχει κλητευτεί με συστημένη επιστολή δεν προσέλθει στη δίκη, το δικαστήριο μπορεί να ορίσει μια ημερομηνία κατά την οποία ο μάρτυρας μπορεί να κλητευτεί με κλήση (επίδοση με δικαστικό επιμελητή), έπειτα από αίτημα του οικείου διαδίκου. Εάν και πάλι ο μάρτυρας δεν προσέλθει, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει τη βίαιη προσαγωγή του από την αστυνομία. Εάν ο μάρτυρας προσέλθει αλλά αρνηθεί να καταθέσει, ο οικείος διάδικος μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την προσωρινή του κράτηση για ασέβεια απέναντι στο δικαστήριο. Ο αιτών διάδικος θα πρέπει να καταβάλει τα έξοδα της προσωρινής κράτησης. Το δικαστήριο θα διατάξει την προσωρινή κράτηση μόνον εάν τη θεωρεί δικαιολογημένη για την εξακρίβωση της αλήθειας.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Καταρχήν, όλοι έχουν καθήκον μαρτυρίας, εκτός από όσους έχουν δικαίωμα να εξαιρεθούν (βλ. σημείο 2.9).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Οι μάρτυρες καταθέτουν και εξετάζονται ενώπιον του δικαστηρίου. Οι διάδικοι και οι συνήγοροί τους μπορούν να θέτουν ερωτήσεις στους μάρτυρες. Το δικαστήριο μπορεί αυτεπαγγέλτως ή έπειτα από αίτημα διαδίκου να διατάξει την εξέταση των μαρτύρων κατ' αντιπαράσταση μεταξύ τους και με τους διαδίκους. Μετά την κατάθεση των μαρτύρων, το δικαστήριο μπορεί να θέσει ερωτήσεις στους διαδίκους και οι διάδικοι να θέσουν ερωτήσεις μεταξύ τους.

Οι ολλανδικοί κανόνες που διέπουν τη διεξαγωγή αποδείξεων δεν περιλαμβάνουν ειδικές διατάξεις για την τηλεδιάσκεψη. Το ολλανδικό δίκαιο δεν απαγορεύει τη διαδικασία της τηλεδιάσκεψης και δεν υπάρχουν πρακτικές δυσκολίες στη διεξαγωγή της. Η διενέργειά της εναπόκειται στην κρίση του δικαστηρίου.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Οι παράνομες αποδείξεις μπορούν να χωριστούν στις αποδείξεις που αποκτήθηκαν παράνομα και στις αποδείξεις που χρησιμοποιούνται παράνομα. Η παράνομη συγκέντρωση των αποδείξεων δεν συνεπάγεται πάντοτε τον παράνομο χαρακτήρα της χρήσης τους. Εναπόκειται πάντοτε στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να κρίνει το αν οι αποδείξεις θα πρέπει να θεωρηθούν παράνομες.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι διάδικοι της υπόθεσης μπορούν να εξεταστούν, αλλά οι καταθέσεις τους δεν θα συνιστούν απόδειξη υπέρ του διαδίκου που εξετάστηκε, εκτός αν η κατάθεση αποσκοπεί στην αποσαφήνιση άλλων ανεπαρκών αποδείξεων (άρθρο 164 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Τελευταία επικαιροποίηση: 09/02/2022

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Αυστρία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Καταρχήν, κάθε διάδικος οφείλει να παραθέσει όλους τους πραγματικούς ισχυρισμούς στους οποίους στηρίζεται το αίτημά του (βάρος επίκλησης — Behauptungslast) και να προσκομίσει αντίστοιχα αποδεικτικά στοιχεία [άρθρο 226 παράγραφος 1 και άρθρο 239 παράγραφος 1 του αυστριακού Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Zivilprozessordnung — ZPO)]. Αν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης παραμένουν αδιασαφήνιστα (περίπτωση «non liquet»), το δικαστήριο πρέπει, παρόλα αυτά, να εκδώσει απόφαση. Σε αυτές τις περιπτώσεις, είναι εφαρμοστέοι οι κανόνες σχετικά με το βάρος της απόδειξης. Κάθε διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης του ότι συντρέχουν όλες οι προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η εφαρμογή του ευνοϊκού για τον ίδιο κανόνα. Υπό κανονικές συνθήκες, ο ενάγων οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζεται η αγωγή του, ενώ, αντιθέτως, ο εναγόμενος οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά που θεμελιώνουν τις αντιρρήσεις του. Ο ενάγων φέρει επίσης το βάρος της απόδειξης της εκπλήρωσης των σχετικών διαδικαστικών προϋποθέσεων.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Τα σημαντικά για την απόφαση πραγματικά περιστατικά πρέπει να αποδεικνύονται, εκτός και εάν απαλλάσσονται από την υποχρέωση απόδειξης. Δεν απαιτείται απόδειξη πραγματικών περιστατικών τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο ομολογίας (άρθρα 266 και 267 του ZPO), είναι πασίδηλα (άρθρο 269 του ZPO) ή καλύπτονται από νόμιμο τεκμήριο (άρθρο 270 του ZPO).

Με τον όρο «πραγματικό περιστατικό που έχει αποτελέσει αντικείμενο ομολογίας» νοείται κάθε πραγματικός ισχυρισμός ενός διαδίκου για τον οποίον ο αντίδικός του παραδέχεται ότι ευσταθεί. Το δικαστήριο είναι καταρχήν υποχρεωμένο να θεωρεί ως αληθή τα πραγματικά περιστατικά τα οποία έχουν αποτελέσει αντικείμενο ομολογίας και να τα λαμβάνει υπόψη για την έκδοση απόφασης χωρίς περαιτέρω διερεύνηση.

Ένα πραγματικό περιστατικό θεωρείται πασίδηλο εφόσον είναι γνωστό είτε στο ευρύ κοινό (δηλαδή είναι γνωστό ή μπορεί ανά πάσα στιγμή να γίνει γνωστό χωρίς δυσκολίες, με αξιόπιστο τρόπο σε μεγάλο αριθμό ανθρώπων) είτε στο δικαστήριο (δηλαδή κατέστη γνωστό στο δικαστήριο της δίκης στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων του ή προκύπτει σαφώς από τη δικογραφία).

Το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη αυτεπαγγέλτως τα πασιδήλα πραγματικά περιστατικά με σκοπό την έκδοση της απόφασης δεν απαιτείται επίκληση ούτε απόδειξη τους.

Τα νόμιμα τεκμήρια απορρέουν απευθείας από τον νόμο και συνεπάγονται την αντιστροφή του βάρους της απόδειξης. Ο αντίδικος αυτού που ωφελείται από ένα τέτοιο τεκμήριο πρέπει να προσκομίσει αποδείξεις περί του αντιθέτου. Πρέπει να αποδείξει ότι, παρά την ύπαρξη των προϋποθέσεων στις οποίες στηρίζεται το νόμιμο τεκμήριο, δεν ευσταθεί το τεκμαιρόμενο πραγματικό περιστατικό ή η τεκμαιρόμενη νομική κατάσταση.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Σκοπός της δίκης είναι να πεισθεί το δικαστήριο για τα πραγματικά περιστατικά. Σε γενικές γραμμές, το δικαστήριο πρέπει να δεχθεί ότι υπάρχει «υψηλός βαθμός πιθανότητας» και δεν απαιτείται «απόλυτη βεβαιότητα».

Ισχύουν ορισμένες διαβαθμίσεις του παραπάνω μέτρου απόδειξης με βάση τη νομοθεσία ή τη νομολογία, οι οποίες κυμαίνονται από τη «σημαντική πιθανότητα» έως την «πιθανότητα προσεγγίζουσα τη βεβαιότητα». Στην πρώτη περίπτωση αρκεί ως μέτρο απόδειξης η πιθανολόγηση ή η έγγραφη βεβαίωση βάσει του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 274 του ΖΠΟ). Η εκ πρώτης όψεως απόδειξη οδηγεί ομοίως σε χαλάρωση του αναγκαίου μέτρου απόδειξης και συμβάλλει στην αντιμετώπιση δυσχερειών απόδειξης σε δίκες με αντικείμενο την καταβολή αποζημίωσης. Εάν υφίσταται μια τυπική αλληλουχία γεγονότων η οποία με βάση την πείρα της ζωής υποδηλώνει συγκεκριμένη αιτιώδη συνάφεια ή υπαιτιότητα, οι εν λόγω προϋποθέσεις θεωρούνται αποδεδειγμένες ακόμα και σε μεμονωμένες περιπτώσεις βάσει της εκ πρώτης όψεως απόδειξης.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η διεξαγωγή των αποδείξεων γίνεται είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αίτησεως ενός διαδίκου. Στις διαδικασίες που διέπονται από το ανακριτικό σύστημα (το δικαστήριο οφείλει να εξακριβώσει αυτεπαγγέλτως τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης), δεν απαιτείται αίτηση των διαδίκων. Στη συνήθη διαδικασία που προβλέπει ο αυστριακός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας (ΖΠΟ), ο δικαστής δύναται να λάβει αυτεπαγγέλτως όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που κρίνονται ικανά να οδηγήσουν σε διασαφήνιση κρίσιμων πραγματικών περιστατικών (άρθρο 183 του ΖΠΟ). Ο δικαστής δύναται να καλέσει τους διαδίκους να προσκομίσουν αποδεικτικά έγγραφα, να ζητήσει τη διεξαγωγή αυτοψίας ή να διατάξει τη διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης ή την εξέταση των διαδίκων. Ωστόσο, τα αποδεικτικά έγγραφα μπορούν να προσκομιστούν μόνον εάν τουλάχιστον ένας από τους διαδίκους τα έχει επικαλεστεί· οι έγγραφες αποδείξεις δεν μπορούν να γίνουν δεκτές ούτε μπορούν να εξεταστούν μάρτυρες εάν αμφότεροι οι διάδικοι αντιταχθούν. Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις, η διεξαγωγή των αποδείξεων πραγματοποιείται κατόπιν σχετικής αίτησης ενός εκ των διαδίκων.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Η διεξαγωγή των αποδείξεων γίνεται καταρχήν στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας. Κατά τη λεγόμενη «προπαρασκευαστική» δικάσιμο (άρθρο 258 του ΖΠΟ), το δικαστήριο και οι διάδικοι ή οι εκπρόσωποί τους καταρτίζουν από κοινού το πρόγραμμα διεξαγωγής της δίκης, το οποίο περιλαμβάνει επίσης πρόγραμμα διεξαγωγής αποδείξεων. Ωστόσο, αν προκύψει ανάγκη, είναι δυνατό να πραγματοποιηθεί ανά πάσα στιγμή περαιτέρω συζήτηση για την πρόοδο της διαδικασίας. Μετά τη διεξαγωγή των αποδείξεων, το αποτέλεσμα συζητείται με τους διαδίκους (άρθρο 278 του ΖΠΟ). Η διεξαγωγή των αποδείξεων πρέπει κατά κανόνα να γίνεται απευθείας από τον δικαστή ο οποίος θα εκδώσει απόφαση επί της ουσίας της διαφοράς. Στις περιπτώσεις που καθορίζονται ρητώς από τον νόμο, είναι δυνατό να γίνει διεξαγωγή των αποδείξεων βάσει της διαδικασίας της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής. Οι διάδικοι κλητεύονται στη διεξαγωγή αποδείξεων και έχουν διάφορα δικαιώματα συμμετοχής, όπως είναι το δικαίωμα να υποβάλλουν ερωτήσεις σε μάρτυρες και πραγματογνώμονες. Η διεξαγωγή αποδείξεων γίνεται πάντοτε από το δικαστήριο αυτεπαγγέλτως και μάλιστα καταρχήν, ακόμη και αν οι διάδικοι, παρόλο που κλητεύθηκαν, δεν είναι παρόντες.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Η αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή αποδείξεων είναι απορριπτέα αν το δικαστήριο κρίνει ότι αυτή είναι άνευ σημασίας (άρθρο 275 παράγραφος 1 του ΖΠΟ) ή ότι η αίτηση υποβάλλεται με σκοπό την παρέκλυση της διαδικασίας (άρθρο 178 παράγραφος 2, άρθρο 179 και άρθρο 275 παράγραφος 2 του ΖΠΟ). Υπάρχει επίσης η δυνατότητα καθορισμού προθεσμίας για τη διεξαγωγή των αποδείξεων, εάν εικάζεται ότι αυτή θα οδηγήσει σε επιμήκυνση της διαδικασίας (άρθρο 279 παράγραφος 1 του ΖΠΟ). Μετά την παρέλευση της ταχθείσας προθεσμίας, η αίτηση για τη διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να απορριφθεί. Η αίτηση μπορεί επίσης να απορριφθεί αν η διεξαγωγή αποδείξεων δεν είναι αναγκαία λόγω του ότι το δικαστήριο έχει ήδη πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ή επειδή το πραγματικό περιστατικό δεν χρήζει απόδειξης ή επειδή ισχύει απαγόρευση διεξαγωγής αποδείξεων. Όταν η διεξαγωγή αποδείξεων είναι δαπανηρή (π.χ. διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης), ο αιτών διάδικος οφείλει να προκαταβάλει μέρος των εξόδων. Αν δεν το πράξει εντός της ταχθείσας προθεσμίας, επιτρέπεται μεταγενέστερη διεξαγωγή αποδείξεων μόνον εφόσον αυτό δεν συνεπάγεται την επιμήκυνση της διαδικασίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Ο αυστριακός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει για τη διεξαγωγή αποδείξεων πέντε «κλασικά» αποδεικτικά μέσα: αποδεικτικά έγγραφα (άρθρα 292 έως 319), καταθέσεις μαρτύρων (άρθρα 320 έως 350), πραγματογνωμοσύνη (άρθρα 351 έως 367), αυτοψία (άρθρα 368 έως 370) και εξέταση των διαδίκων (άρθρα 371 έως 383). Καταρχήν, κάθε πηγή πληροφόρησης μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως αποδεικτικό μέσο και υπάγεται ανάλογα με τη μορφή της στις διατάξεις που ισχύουν για κάποιο από τα προαναφερθέντα αποδεικτικά μέσα.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνώμωνων ;

Οι μάρτυρες εξετάζονται ένας ένας, χωρίς να είναι παρόντες οι μάρτυρες που πρόκειται να εξεταστούν στη συνέχεια. Με τον τρόπο αυτόν, αποφεύγεται να επηρεάζονται οι μάρτυρες μεταξύ τους μέσω των καταθέσεών τους. Αν προκύπτουν αντιφάσεις μεταξύ των καταθέσεων των μαρτύρων, είναι δυνατό να γίνει εξέτασή τους κατ' αντιπαράσταση. Η εξέταση των μαρτύρων ξεκινά με ενημερωτική εξέταση με σκοπό να διαπιστωθεί αν τυχόν ο μάρτυρας είναι ανίκανος προς μαρτυρική κατάθεση, αν υπάρχουν λόγοι για να αρνηθεί να καταθέσει ή αν υπάρχει κώλυμα να ορκιστεί. Αφού υπενθυμιστεί στον μάρτυρα το καθήκον αληθείας και του επισημανθούν οι ποινικές συνέπειες τις οποίες επισύρει τυχόν ψευδομαρτυρία, αρχίζει ουσιαστικά η εξέταση του μάρτυρα με την υποβολή σε αυτόν ερωτήσεων σχετικά με τα προσωπικά του δεδομένα. Στη συνέχεια του απευθύνονται ερωτήσεις σχετικά με την ουσία της υπόθεσης. Οι διάδικοι δικαιούνται να συμμετέχουν στην εξέταση των μαρτύρων και να τους απευθύνουν ερωτήσεις με την έγκριση του δικαστηρίου. Το δικαστήριο δύναται να απορρίψει την υποβολή ερωτήσεων τις οποίες κρίνει ακατάλληλες. Οι μάρτυρες πρέπει καταρχήν να εξετάζονται απευθείας από το δικάζον δικαστήριο. Ωστόσο, υπό ορισμένες προϋποθέσεις είναι δυνατή η εξέταση μαρτύρων με τη διαδικασία της αμοιβαίας δικαστικής συνδρομής (άρθρο 328 του ΖΠΟ). Οι πραγματογνώμονες θεωρείται ότι «επικουρούν» το δικαστήριο. Ενώ οι μάρτυρες καταθέτουν σχετικά με πραγματικά περιστατικά, οι πραγματογνώμονες εισφέρουν στο δικαστήριο γνώσεις τις οποίες δεν είναι σε θέση να διαθέτει το ίδιο. Η διεξαγωγή πραγματογνωμοσύνης πρέπει καταρχήν να γίνεται ενώπιον του δικάζοντος δικαστηρίου. Το δικαστήριο μπορεί επίσης, άνευ περιορισμού και αυτεπαγγέλτως, να διορίσει πραγματογνώμονα. Ο πραγματογνώμονας οφείλει να υποβάλει στο δικαστήριο τα πορίσματά του και έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας, ο πραγματογνώμονας

εκθέτει προφορικά τη γνώματέυσή του. Αν ζητηθεί από τους διαδίκους, ο πραγματογνώμονας πρέπει να δώσει διευκρινίσεις σχετικά με γραπτή γνώματέυσή του στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας. Τα πορίσματα και η έκθεση πραγματογνωμοσύνης πρέπει να είναι τεκμηριωμένα. Οι ιδιωτικές γνωματεύσεις δεν θεωρούνται πραγματογνωμοσύνες κατά την έννοια του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Έχουν την αποδεικτική ισχύ ιδιωτικού εγγράφου. Το αυστριακό δικαιο δεν προβλέπει δυνατότητα διεξαγωγής αμिγώς γραπτής διαδικασίας. Επειδή όμως δεν ισχύει κανενός είδους περιορισμός για τα μέσα απόδειξης, οι μαρτυρικές καταθέσεις είναι δυνατόν να προσκομίζονται εγγράφως. Ωστόσο, οι γραπτές μαρτυρικές καταθέσεις έχουν αποδεικτική ισχύ εγγράφου και αξιολογούνται από το δικαστήριο κατά την ελεύθερη κρίση του. Αν το δικαστήριο το κρίνει απαραίτητο, ο μάρτυρας οφείλει να εμφανισθεί αυτοπροσώπως ενώπιον του, εκτός αν αμφότεροι οι διάδικοι εναντιωθούν στην εξέτασή του.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Η αρχή της «ελεύθερης αξιολόγησης των αποδεικτικών μέσων» κατοχυρώνεται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (άρθρο 272 του ZPO). Η αξιολόγηση των αποδεικτικών μέσων συνίσταται στην εξέταση των αποτελεσμάτων των αποδείξεων από το δικαστήριο. Για την αξιολόγηση αυτή, το δικαστήριο δεν υπόκειται σε κανέναν εκ του νόμου κανόνα απόδειξης, αλλά οφείλει να κρίνει με βάση την προσωπική του πεποίθηση αν κάτι αποδείχθηκε ή όχι. Δεν υπάρχει ιεράρχηση των διαφόρων μέσων απόδειξης. Οι γραπτές αποδείξεις θεωρούνται αποδεικτικά έγγραφα, εκτός αν πρόκειται για γνωμάτευση πραγματογνώμονα. Τα δημόσια έγγραφα που εκδίδονται στην Αυστρία τεκμαίρονται γνήσια, δηλαδή ισχύει γι' αυτά το τεκμήριο ότι έχουν καταρτισθεί πράγματι από αυτόν που εμφανίζεται ως εκδότης τους. Επίσης αποτελούν πλήρη απόδειξη για την ακρίβεια του περιεχομένου τους. Τα ιδιωτικά έγγραφα, υπό τον όρο ότι είναι υπογεγραμμένα, αποτελούν πλήρη απόδειξη για το ότι οι δηλώσεις που περιέχουν προέρχονται από το πρόσωπο που τα υπογράφει. Η ακρίβεια του περιεχομένου τους υπόκειται σε κάθε περίπτωση στην ελεύθερη εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ο αυστριακός Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν προβλέπει υποχρεωτική εξέταση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Η επιλογή του αποδεικτικού μέσου δεν εξαρτάται από το ύψος της απαίτησης.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Οι μάρτυρες είναι υποχρεωμένοι να εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου, να καταθέτουν και να δίδουν όρκο, εφόσον τους ζητηθεί. Αν μάρτυρας που έχει κλητευθεί νομότυπα δεν προσέλθει στην ακροαματική διαδικασία χωρίς να δικαιολογήσει επαρκώς την απουσία του, το δικαστήριο του επιβάλλει καταρχάς ποινή τάξης και, εάν η μη εμφάνιση ενώπιον του δικαστηρίου επαναληφθεί, το δικαστήριο διατάσσει τη βίαιη προσαγωγή του στην ακροαματική διαδικασία. Αν ο μάρτυρας αρνηθεί να καταθέσει χωρίς να επικαλεσθεί κάποιο λόγο ή επικαλούμενος κάποιον λόγο που δεν μπορεί να γίνει δεκτός, μπορεί να υποχρεωθεί να καταθέσει. Η ψευδομαρτυρία ενώπιον του δικαστηρίου διώκεται ποινικώς.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Σε περίπτωση που συντρέχει λόγος άρνησης μαρτυρίας (άρθρο 321 του ZPO), ο μάρτυρας έχει το δικαίωμα να αρνηθεί να απαντήσει σε ερώτηση ή σε μεμονωμένες ερωτήσεις που του απευθύνονται. Δεν υφίσταται απόλυτο δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας. Στους λόγους άρνησης μαρτυρίας περιλαμβάνονται ο κίνδυνος εξευτελισμού ή άσκησης ποινικής δίωξης κατά του μάρτυρα ή οικείων του προσώπων, ο κίνδυνος πρόκλησης άμεσης οικονομικής βλάβης στον μάρτυρα ή σε οικεία του πρόσωπα, δημόσια αναγνωρισμένες υποχρεώσεις τήρησης απορρήτου, το δικηγορικό απόρρητο ή το απόρρητο νόμιμου φορέα εκπροσώπησης συμφερόντων ή επαγγελματικού συλλόγου προαιρετικής συμμετοχής, ικανού προς σύναψη συλλογικών συμβάσεων, για εργασιακά και κοινωνικοασφαλιστικά ζητήματα, ο κίνδυνος παραβίασης καλλιτεχνικού ή επιχειρηματικού απορρήτου και η προβλεπόμενη από τον νόμο μυστικότητα της άσκησης εκλογικού δικαιώματος. Το δικαστήριο οφείλει να ενημερώσει τον μάρτυρα σχετικά με τους λόγους αυτούς πριν τον εξετάσει. Αν ο μάρτυρας επικαλεσθεί δικαίωμα άρνησης μαρτυρίας, οφείλει να εξηγήσει τους σχετικούς λόγους.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Το δικαστήριο εκδίδει απόφαση για τη νομιμότητα της άρνησης του μάρτυρα να καταθέσει. Αν ο μάρτυρας αρνείται να καταθέσει χωρίς να επικαλείται κάποιον λόγο ή επικαλούμενος λόγο που δεν κρίνεται βάσιμος από το δικαστήριο, ο μάρτυρας μπορεί να εξαναγκασθεί να καταθέσει [άρθρο 354 του Κώδικα Αναγκαστικής Εκτέλεσης (Exekutionsordnung — EO)]. Αυτό μπορεί να γίνει με την επιβολή προστίμων ή, σε περιορισμένο βαθμό, με φυλάκιση. Ο μάρτυρας ευθύνεται επίσης έναντι των διαδίκων για οποιαδήποτε ζημία προκληθεί ως αποτέλεσμα αδικαιολόγητης άρνησης μαρτυρίας.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ανίκαν προς μαρτυρία είναι τα πρόσωπα τα οποία δεν ήταν ή δεν είναι σε θέση είτε να αντιληφθούν τα προς απόδειξη πραγματικά περιστατικά είτε να εκφράσουν τα όσα υπέπεσαν στην αντίληψή τους. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για «απόλυτη» ανικανότητα προς μαρτυρία (άρθρο 320 παράγραφος 1 του ZPO). Αν πρόκειται για πρόσωπο υπεξούσιο ή για πρόσωπο που πάσχει από ψυχικό νόσημα, το δικαστήριο αποφασίζει κατά περίπτωση για το αν υπάρχει ή όχι ικανότητα προς μαρτυρία. Αν το πρόσωπο που καλείται να καταθέσει ως μάρτυρας είναι ανήλικο, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει, κατόπιν αίτησης ή αυτεπαγγέλτως, να μην το εξετάσει καθόλου ή να μην το εξετάσει ως προς ορισμένα επιμέρους ζητήματα, αν η εξέτασή του ως μάρτυρα θα ήταν επιβλαβής για το ανήλικο πρόσωπο, λαμβανομένων υπόψη της πνευματικής ωριμότητάς του, του αντικειμένου της εξέτασής του και της στενής σχέσης του με τους διαδίκους (άρθρο 289b παράγραφος 1 του ZPO) το ίδιο ισχύει και στη διαδικασία της εκούσιας δικαιοδοσίας [άρθρο 35 του νόμου περί εκούσιας δικαιοδοσίας (Außerstreitgesetz — AußStrG)]. Περαιτέρω, προβλέπονται τρεις περιπτώσεις «σχετικής» ανικανότητας προς μαρτυρία (άρθρο 320 σημεία 2-4 του ZPO): ανίκανοι προς μαρτυρία είναι οι θρησκευτικοί λειτουργοί σε σχέση με πληροφορίες που περιήλθαν σε γνώση τους στο πλαίσιο της ιερής εξομολόγησης ή της άσκησης άλλων καθηκόντων τους για τα οποία υπέχουν υποχρέωση εχεμύθειας, οι δημόσιοι υπάλληλοι σε σχέση με πληροφορίες που καλύπτονται από το υπηρεσιακό απόρρητο, εφόσον δεν έχουν απαλλαγεί από την υποχρέωση τήρησης του απορρήτου και, τέλος, οι διαμεσολαβητές για πληροφορίες που γνωστοποιήθηκαν εμπιστευτικά σε αυτούς ή που περιήλθαν άλλως σε γνώση τους στο πλαίσιο διαδικασιών διαμεσολάβησης.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Το δικαστήριο πρέπει να απευθύνει στον εκάστοτε μάρτυρα κατάλληλες ερωτήσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά των οποίων η απόδειξη επιδιώκεται με τη μαρτυρική του κατάθεση ή σχετικά με τις περιστάσεις στο πλαίσιο των οποίων έλαβε ο μάρτυρας τη σχετική γνώση. Οι διάδικοι δύνανται να συμμετέχουν στην εξέταση των μαρτύρων και να τους απευθύνουν, με την έγκριση του δικαστηρίου, ερωτήσεις με σκοπό την αποσαφήνιση ή συμπλήρωση της κατάθεσής τους. Το δικαστήριο δύναται να απορρίψει την υποβολή ερωτήσεων τις οποίες κρίνει ακατάλληλες. Η κατάθεση του μάρτυρα πρέπει να καταγραφεί στα πρακτικά ως προς το ουσιαστικό περιεχόμενό της, καθώς και αυτολεξεί, αν παρίσταται ανάγκη. Τα μέσα στα οποία έχει καταγραφεί εικόνα ή ήχος και τα δεδομένα που είναι αποθηκευμένα σε αυτά θεωρούνται κατά κανόνα αντικείμενα αυτοψίας. Η απόδειξη μέσω αυτοψίας πραγματοποιείται με την άμεση δια των αισθήσεων αντίληψη ιδιοτήτων ή περιστάσεων από μέρους του δικαστηρίου. Ωστόσο, λόγω της θεμελιώδους αρχής της άμεσης απόδειξης, τέτοιου είδους αποδεικτικά μέσα γίνονται δεκτά μόνον εφόσον δεν είναι διαθέσιμο το αντίστοιχο άμεσο αποδεικτικό μέσο (π.χ. ένας μάρτυρας). Η εξέταση μάρτυρα με τη χρήση τεχνολογίας βίντεο είναι καταρχήν δυνατή και θα πρέπει να χρησιμοποιείται αντί της εξέτασης, στο πλαίσιο δικαστικής συνδρομής για λόγους οικονομίας της δίκης. Από το 2011 όλα τα δικαστήρια διαθέτουν εξοπλισμό βιντεοδιάσκεψης.

Αν το αντικείμενο της αστικής δίκης σχετίζεται στην ουσία του με ποινική διαδικασία, κατά την κατάθεση προσώπου που αποτελεί στην εν λόγω ποινική διαδικασία θύμα κατά την έννοια του άρθρου 65 σημείο 1 στοιχείο α του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας (Strafprozeßordnung — StPO) πρέπει, κατόπιν αίτησης του εν λόγω προσώπου, να περιορίζεται η συμμετοχή των μερών της διαδικασίας αυτής και των εκπροσώπων τους στην εξέτασή του κατά τρόπον ώστε τα εν λόγω μέρη και οι εκπρόσωποί τους να παρακολουθήσουν την κατάθεση και να ασκήσουν το δικαίωμά τους υποβολής ερωτήσεων μέσω τεχνικού

εξοπλισμού μετάδοσης ήχου και εικόνας, χωρίς να είναι παρόντα στην εξέταση. Αν το θύμα είναι υπεξούσιος ανήλικος, η εξέτασή του σχετικά με το αντικείμενο της ποινικής διαδικασίας πρέπει να ανατίθεται σε κατάλληλο ειδικό (άρθρο 289a παράγραφος 1 του ZPO). Το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν σχετικής αίτησης, να εξετάσει πρόσωπο κατά τον τρόπο που περιγράφεται στην παράγραφο 1, αν, λαμβανομένων υπόψη του προς απόδειξη ζητήματος και της προσωπικής ανάμειξης του οικείου προσώπου, η εξέταση του εν λόγω προσώπου παρουσία των μερών της διαδικασίας και των εκπροσώπων τους δεν θα ήταν εύλογη (άρθρο 289a παράγραφος 2 του ZPO). Το δικαστήριο μπορεί επίσης, κατόπιν σχετικής αίτησης ή αυτεπαγγέλτως, να διεξαγάγει την εξέταση κατά τον περιγραφόμενο στο άρθρο 289a παράγραφος 1 του ZPO τρόπο και μέσω κατάλληλου ειδικού, αν το συμφέρον ανηλίκου θα ετίθετο σε κίνδυνο από την εξέταση παρουσία των μερών της διαδικασίας και των εκπροσώπων τους, έστω και αν όχι από την εξέταση αυτή καθαυτήν, λαμβανομένων υπόψη της πνευματικής ωριμότητάς του, του αντικειμένου της εξέτασης και της στενής σχέσης του με τους διαδίκους (άρθρο 289b παράγραφος 2 του ZPO). Τα άρθρα 289a και 289b του ZPO εφαρμόζονται επίσης σε διαδικασίες εκούσιας δικαιοδοσίας (άρθρο 35 του AußStrG).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Αν ο διάδικος, στην προσπάθειά του να εξασφαλίσει ένα αποδεικτικό μέσο, παραβιάζει συμβατική υποχρέωση, διάταξη ιδιωτικού δικαίου ή τα χρηστά ήθη, το δικαστήριο δύναται να κάνει δεκτό και να λάβει υπόψη το επίμαχο αποδεικτικό μέσο, αλλά ο εν λόγω διάδικος υποχρεούται παρόλα αυτά σε καταβολή αποζημίωσης. Εάν ο διάδικος, κατά τη συγκέντρωση αποδεικτικών μέσων, παραβεί διάταξη της ποινικής νομοθεσίας η οποία προστατεύει τον πυρήνα των συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών (π.χ. πρόκληση σωματικής βλάβης, απαγωγή ή παράνομη βία κατά του μάρτυρα προκειμένου να καταθέσει), το αποδεικτικό μέσο που αποκτήθηκε με αυτόν τον τρόπο είναι απαράδεκτο και δεν επιτρέπεται να ληφθεί υπόψη από το δικαστήριο. Αν υπάρχει αμφιβολία για το εάν τελέστηκε αξιόποινη πράξη, το δικαστήριο δύναται να αναστείλει την αστική διαδικασία μέχρι την τελεσιδικία της ποινικής διαδικασίας. Αν η αξιόποινη πράξη που τελέστηκε για την απόκτηση αποδεικτικών μέσων δεν προσβάλλει ταυτόχρονα τον πυρήνα των συνταγματικώς κατοχυρωμένων δικαιωμάτων και ελευθεριών, τότε ο διάδικος που το προσκομίζει είναι μεν ποινικά υπεύθυνος για την πράξη του, ωστόσο το αποκτηθέν αποδεικτικό μέσο δεν είναι απαράδεκτο. Απαράδεκτα θεωρούνται μόνο τα παρανόμως κτηθέντα αποδεικτικά μέσα που πλήττουν την υποχρέωση του δικαστηρίου να εξακριβώσει την αλήθεια και, κατ' επέκταση, υπονομεύουν τον ορθό και δίκαιο χαρακτήρα της προς έκδοση δικαστικής απόφασης.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Η εξέταση των διαδίκων συνιστά επίσης αποδεικτικό μέσο. Όπως συμβαίνει και με τους μάρτυρες, οι διάδικοι υποχρεούνται να εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου, να καταθέσουν και να δίδουν όρκο. Ωστόσο, οι διάδικοι δεν μπορεί να εξαναγκασθούν να εμφανισθούν ενώπιον του δικαστηρίου ούτε να καταθέσουν. Η μη αιτιολογημένη παράλειψη ενός διαδίκου να προσέλθει στο δικαστήριο ή να καταθέσει συνεκτιμάται από το δικαστήριο στο πλαίσιο της προσεκτικής αξιολόγησης όλων των περιστάσεων. Η προσφυγή σε μέτρα καταναγκασμού προκειμένου να εξασφαλιστεί η εμφάνιση των διαδίκων ενώπιον του δικαστηρίου προβλέπεται μόνο για τη διαδικασία που έχει ως αντικείμενο την εξ αίματος καταγωγή ή την έκδοση διαζυγίου. Η παράβαση του καθήκοντος αληθείας (σε αντίθεση με ό,τι ισχύει για τους μάρτυρες) δεν συνιστά ποινικό αδίκημα, εκτός αν πρόκειται για ψευδή ένορκη κατάθεση. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως την εξέταση των διαδίκων.

4 Έχει ορίσει το εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων, άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις δυνάμει του κανονισμού; Εάν ναι, στο πλαίσιο ποιων διαδικασιών είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων; Μπορούν μόνο να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων ή και να συνδράμουν στη διεξαγωγή αποδείξεων βάσει παραγγελίας από άλλο κράτος μέλος; Βλ. επίσης γνωστοποίηση βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Στην Αυστρία, οι μόνες αρχές που έχουν, βάσει του εθνικού δικαίου, αρμοδιότητα για τη διασυννοιακή διεξαγωγή αποδείξεων σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού είναι επί του παρόντος τα δικαστήρια.

Τελευταία επικαιροποίηση: 13/04/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση [pl](#) αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Υπάρχει ήδη μετάφραση στις ακόλουθες γλώσσες: [en](#)

Διεξαγωγή αποδείξεων - Πολωνία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Τα θέματα που αφορούν τα αποδεικτικά στοιχεία και τη διεξαγωγή αποδείξεων διέπονται από τον Αστικό Κώδικα (στο άρθρο 6) και τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (στα άρθρα 227 έως 315).

Σύμφωνα με το άρθρο 6 του Αστικού Κώδικα, το βάρος της απόδειξης το φέρει ο διάδικος που επιθυμεί να επικαλεστεί το συγκεκριμένο αποδεικτικό στοιχείο. Για ορισμένα γεγονότα το βάρος της απόδειξης το φέρει ο ενάγων, για άλλα ο εναγόμενος.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Οι εξαιρέσεις από την αρχή ότι το βάρος της απόδειξης το φέρει ο διάδικος που επιθυμεί να επικαλεστεί το συγκεκριμένο αποδεικτικό στοιχείο πρέπει να απορρέουν άμεσα από τον νόμο.

Σε ορισμένες ειδικές περιπτώσεις, το βάρος της απόδειξης είναι δυνατόν να μεταφερθεί στον αντίδικο (αντιστροφή του βάρους της απόδειξης). Αυτό μπορεί να συμβαίνει, για παράδειγμα, όταν τα αποδεικτικά στοιχεία έχουν καταστραφεί ή όταν εμποδίζεται η διεξαγωγή των αποδείξεων. Κατά πάγια νομολογία, όταν ένας από τους διαδίκους εμποδίζει, με τις ενέργειές του, τον αντίδικο που φέρει το βάρος της απόδειξης να αποδείξει την ύπαρξη των πραγματικών περιστατικών που επικαλείται ή του καθιστά ιδιαίτερα δύσκολη την απόδειξη, τότε ο εν λόγω διάδικος οφείλει να αποδείξει ότι τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά δεν υφίστανται στην προκειμένη περίπτωση.

Το ζήτημα του βάρους της απόδειξης συνδέεται στενά με τα νομικά τεκμήρια. Σύμφωνα με το άρθρο 234 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ένα νομικό τεκμήριο είναι δεσμευτικό για τον δικαστή. Καταρχήν, τα νομικά τεκμήρια είναι μαχητά.

Τα νομικά τεκμήρια που τροποποιούν τους κανόνες των αποδεικτικών στοιχείων είναι τα ακόλουθα (μη εξαντλητική αναφορά): καλή ή κακή πίστη (άρθρο 7 του Αστικού Κώδικα), γέννηση ζώντος τέκνου (άρθρο 9 του Αστικού Κώδικα), παρανομία (άρθρο 24 παράγραφος 1 του Αστικού Κώδικα), ισότητα μεταξύ των συγκυρίων (άρθρο 197 του Αστικού Κώδικα), ενέργειες του οφειλέτη που βλάπτουν εν γνώσει του τους πιστωτές (άρθρο 527 παράγραφος 3 και άρθρο 529 του Αστικού Κώδικα), ίση αξία των εισφορών των εταίρων σε αστική εταιρεία (άρθρο 826 παράγραφος 2 του Αστικού Κώδικα).

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Σύμφωνα με την αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων (άρθρο 233 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), το δικαστήριο εκτιμά την αξιοπιστία των αποδεικτικών στοιχείων και την αποδεικτική τους αξία σύμφωνα με τη δικανική πεποίθησή του, την οποία διαμορφώνει με βάση την εξαντλητική εξέταση των συγκεντρωθέντων στοιχείων.

Το δικαστήριο μπορεί να στηρίζει τη δικανική του πεποίθηση μόνο σε αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίστηκαν νομότυπα, σύμφωνα με τις απαιτήσεις που διέπουν τις πηγές αποδεικτικών στοιχείων και την αρχή της άμεσης σύνδεσης.

Η ζήτηση της γνώμης πραγματογνώμονα παραμένει επίσης στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου.

Το άρθρο 243 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει επίσης την πιθανολόγηση. Η πιθανολόγηση υποκαθιστά την κατά την αυστηρή έννοια του όρου απόδειξη δεν παρέχει βεβαιότητα, αλλά καθιστά αληθοφανή έναν πραγματικό ισχυρισμό. Ενώ η διεξαγωγή αποδείξεων είναι ο γενικός κανόνας, η πιθανολόγηση αποτελεί εξαίρεση από τον κανόνα αυτόν, η οποία εφαρμόζεται υπέρ του διαδίκου ο οποίος επικαλείται ένα συγκεκριμένο πραγματικό περιστατικό. Η πιθανολόγηση μπορεί να εφαρμοστεί σε θέματα που έχουν εκ φύσεως παρεπόμενο χαρακτήρα και στις περιπτώσεις που προβλέπονται ρητά από τον νόμο.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

Κάθε ισχυρισμός που προβάλλεται από τον ενάγοντα ή τον εναγόμενο πρέπει να στηρίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία.

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Ο δικαστής μπορεί να διατάξει μέτρο διεξαγωγής αποδείξεων το οποίο δεν έχει ζητηθεί από διάδικο, αν κρίνει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας δεν αρκούν για να αποφανθεί ωστόσο, ένα τέτοιο μέτρο πρέπει να αφορά μόνο τους ισχυρισμούς του ενδιαφερομένου σχετικά με συναφή με την υπόθεση και αμφισβητούμενα πραγματικά περιστατικά (άρθρο 232 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Καταρχήν, ο δικαστής διατάσσει τη διεξαγωγή αποδείξεων κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων, διότι αυτοί οφείλουν να προσκομίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία που είναι αναγκαία για την κρίση της υπόθεσης. Ωστόσο, ο δικαστής εξετάζει κατά πόσον είναι σκόπιμο και αναγκαίο να διατάξει τα μέτρα διεξαγωγής αποδείξεων που ζήτησαν οι διάδικοι (άρθρο 236 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ο δικαστής πρέπει να εκδώσει απόφαση με την οποία διατάσσεται μέτρο διεξαγωγής αποδείξεων σε κάθε περίπτωση διεξαγωγής αποδείξεων, ακόμη και όταν διατάξει διεξαγωγή αποδείξεων αυτεπαγγέλτως.

Όταν καλείται να αποφασίσει αν πρέπει να διατάξει μέτρο διεξαγωγής αποδείξεων που ζητείται από έναν διάδικο, ο δικαστής οφείλει να εξετάσει αν:

το προβαλλόμενο γεγονός έχει σημασία για την υπόθεση (άρθρο 227 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας),

το προβαλλόμενο γεγονός πρέπει να στηρίζεται σε αποδεικτικά στοιχεία [μπορεί να πρόκειται, για παράδειγμα, για γνωστό γεγονός (άρθρο 228 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας) ή για γεγονός που επιβεβαιώνεται από τους διαδίκους (άρθρο 229 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)],

το συγκεκριμένο αποδεικτικό στοιχείο δεν αποκλείεται στη συγκεκριμένη περίπτωση (για παράδειγμα, άρθρα 246 και 247 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), δεν έχει ήδη διευκρινιστεί επαρκώς το πραγματικό περιστατικό που αποτελεί το αντικείμενο της διεξαγωγής αποδείξεων ή αν η διεξαγωγή αποδείξεων έχει ζητηθεί για σκοπούς παρέλκυσης της διαδικασίας (άρθρο 217 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Ο δικαστής απορρίπτει αίτημα διεξαγωγής αποδείξεων που κατατέθηκε από έναν από τους διαδίκους αν το αίτημα αυτό αφορά γεγονότα που δεν έχουν σχέση με την υπόθεση (άρθρο 227 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), γνωστά γεγονότα, γεγονότα που επιβεβαιώθηκαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας από τον αντίδικο, υπό τον όρο ότι η επιβεβαίωση αυτή δεν δημιουργεί αμφιβολίες, καθώς και γεγονότα τα οποία ο δικαστής γνωρίζει αυτεπαγγέλτως, αλλά ο δικαστής υποχρεούται στην περίπτωση αυτή να ενημερώσει σχετικά τους διαδίκους κατά την ακροαματική διαδικασία (άρθρα 228 και 229 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ο δικαστής μπορεί να θεωρήσει αποδεδειγμένα κάποια πραγματικά περιστατικά που έχουν σχέση με την υπόθεση, αν το συμπέρασμα αυτό μπορεί να συναχθεί από άλλα αποδεδειγμένα πραγματικά περιστατικά (πραγματικό τεκμήριο, άρθρο 231 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

- έγγραφα (άρθρα 244 έως 257 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Το έγγραφο είναι γραπτή δήλωση που μπορεί να έχει τη μορφή δημόσιας ή ιδιωτικής πράξης. Τα δημόσια έγγραφα, όταν έχουν συνταχθεί δεόντως από τις δημόσιες αρχές που είναι εξουσιοδοτημένες για τον σκοπό αυτόν, απολαμβάνουν τεκμήριο ακρίβειας για ό,τι πιστοποιείται επίσημα σ' αυτά, καθώς και τεκμήριο γνησιότητας για το ότι προέρχονται από την αρχή έκδοσης.

- μαρτυρικές καταθέσεις (άρθρα 258 έως 277 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει, εκτός από τους συζύγους των διαδίκων, τους ανιόντες τους, τους καπόντες τους, τους αδελφούς, τις αδελφές και τους εξ αγχιστείας συγγενείς τους στην ίδια γραμμή ή στον ίδιο βαθμό, καθώς και τα πρόσωπα που συνδέονται με τους διαδίκους με δεσμούς που προέκυψαν από υιοθεσία. Το δικαίωμα άρνησης μαρτυρικής κατάθεσης παραμένει και μετά τη λύση του γάμου ή την ακύρωση της υιοθεσίας.

- πραγματογνωμοσύνη (άρθρα 278 έως 291 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Η γνωμοδότηση πραγματογνώμονα είναι γνώμη για γεγονότα, εκτιμήσεις και περιστάσεις των οποίων η γνώση και η εξήγηση απαιτούν ειδικές ικανότητες, η οποία επιτρέπει στον δικαστή να εκτιμήσει τα γεγονότα με τον κατάλληλο τρόπο και να αποφασίσει για την υπόθεση της οποίας έχει επιληφθεί.

- αυτοψία (άρθρα 292 έως 298 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Η αυτοψία συνίσταται στην άμεση, διά των αισθητηρίων οργάνων, εξέταση περιουσιακών στοιχείων ή της κατάστασης προσώπων, τόπου ή αντικειμένου από δικαστική αρχή.

- ακρόαση των διαδίκων (άρθρα 299 έως 304 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας)

Αν, μετά την εξάντληση των μέτρων διεξαγωγής αποδείξεων ή λόγω της απουσίας τους, εξακολουθούν να υπάρχουν κρίσιμα για την εκδίκαση της υπόθεσης πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν έχουν διασαφηνιστεί, ο δικαστής διατάσσει την ακρόαση των διαδίκων για την αποσαφήνιση αυτών των πραγματικών περιστατικών.

Στην περίπτωση νομικού προσώπου, ο δικαστής ακούει τα πρόσωπα που είναι μέλη του οργάνου που είναι εξουσιοδοτημένο να το εκπροσωπεί.

Επιπλέον, ο δικαστής μπορεί να αποδεχθεί τη λήψη αποδεικτικών στοιχείων που συνίστανται σε ομαδοποιημένες εξετάσεις αίματος, ταινίες, τηλεοπτικές εκπομπές, φωτοαντίγραφα, φωτογραφίες, σχεδιαγράμματα, σχέδια, δίσκους ή μαγνητοταινίες ήχου και άλλες συσκευές που καταγράφουν ή μεταδίδουν εικόνες ή ήχους.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Σύμφωνα με το άρθρο 266 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, πριν από οποιαδήποτε ακρόαση, ο μάρτυρας ενημερώνεται για το δικαίωμά του να αρνηθεί να καταθέσει καθώς και για τις ποινικές κυρώσεις που επισύρει η ψευδομαρτυρία. Ο μάρτυρας ορκίζεται πριν καταθέσει ενώπιον του δικαστή.

Σύμφωνα με το άρθρο 271 παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ο μάρτυρας προβαίνει σε προφορική κατάθεση. Η κατάθεση του μάρτυρα διαβάζεται σ' αυτόν και συμπληρώνεται, αν είναι αναγκαίο, με τις παρατηρήσεις του.

Καταρχήν, οι μάρτυρες που δεν έχουν ακόμη καταθέσει δεν μπορούν να παρίστανται στην ακρόαση των άλλων μαρτύρων (άρθρο 264 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας), ενώ οι μάρτυρες οι καταθέσεις των οποίων έρχονται σε αντίθεση μεταξύ τους μπορούν να εξεταστούν κατ' αντιπαράσταση (άρθρο 272 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ο δικαστής μπορεί να καλέσει έναν ή περισσότερους πραγματογνώμονες, προσδιορίζοντας αν η γνώμη πρέπει να υποβληθεί προφορικά ή εγγράφως (άρθρο 278 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ο πραγματογνώμονας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει για τους ίδιους λόγους με τους μάρτυρες (άρθρα 280 και 261 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ο πραγματογνώμονας ορκίζεται επίσης, εκτός αν οι διάδικοι τον απαλλάξουν από την υποχρέωση αυτή. Κάθε γνωμοδότηση πρέπει να είναι αιτιολογημένη (άρθρο 285 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Οι πραγματογνώμονες μπορούν να ζητήσουν αμοιβή για την εργασία τους (άρθρο 288 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Δεν υπάρχει λόγος να υιοθετηθεί κάποια επίσημη ιεράρχηση των τρόπων απόδειξης όσον αφορά την αξιοπιστία και την αποδεικτική τους αξία, χωρίς να λαμβάνεται υπόψη η συγκεκριμένη πραγματική κατάσταση. Κατά γενικό κανόνα, ο δικαστής εκτιμά τα αποδεικτικά στοιχεία κατά τη διακριτική του ευχέρεια (άρθρο 233 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Στην εκτίμησή του πρέπει να λάβει υπόψη την αρχή που διατυπώνεται στα άρθρα 246 και 247 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, σύμφωνα με την οποία τα έγγραφα αποδεικτικά στοιχεία υπερισχύουν των μαρτυριών μαρτύρων ή διαδίκων.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ορισμένες ένδικες ενέργειες απαιτούν κατάλληλο τύπο, και η υποχρέωση τήρησης ενός τέτοιου συγκεκριμένου τύπου μπορεί να θεσπιστεί είτε από τον νόμο είτε με συμφωνία μεταξύ των διαδίκων. Η σημασία του εγγράφου τύπου για αποδεικτικούς σκοπούς, σύμφωνα με το άρθρο 74 παράγραφος 1 του Αστικού Κώδικα (ad probationem), έγκειται στο γεγονός ότι σε περίπτωση μη συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από νόμο ή συμφωνία, το πρόσωπο που δεν έχει πραγματοποιήσει την ενέργεια με τον κατάλληλο τρόπο εκτίθεται σε αρνητικές οικονομικές συνέπειες, που περιορίζουν τη δυνατότητα διεξαγωγής αποδείξεων.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Καταρχήν, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει. Πράγματι, η υποχρέωση κατάθεσης είναι νομική υποχρέωση. Η υποχρέωση αυτή περιλαμβάνει τρία καθήκοντα:

την υποχρέωση αυτοπρόσωπης παρουσίας ενώπιον του δικαστή εντός καθορισμένου χρόνου,

την υποχρέωση κατάθεσης,

την υποχρέωση ορκωμοσίας.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο νόμος, στο άρθρο 261 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, προβλέπει ορισμένες εξαιρέσεις από τον κανόνα ότι κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει: οι σύζυγοι των διαδίκων, οι ανιόντες τους, οι κατιόντες τους, οι αδελφοί, οι αδελφές και οι εξ αγχιστείας συγγενείς τους στην ίδια γραμμή ή στον ίδιο βαθμό, καθώς και τα πρόσωπα που συνδέονται με τους διαδίκους με δεσμούς που προέκυψαν από υιοθεσία έχουν δικαίωμα να αρνηθούν να καταθέσουν. Το δικαίωμα άρνησης κατάθεσης παραμένει και μετά τη λύση του γάμου ή την ακύρωση της υιοθεσίας.

Η άρνηση κατάθεσης δεν επιτρέπεται σε οικογενειακές υποθέσεις, εκτός από τις υποθέσεις διαζυγίου.

Πριν από την ακρόαση, ο δικαστής πρέπει να ενημερώσει τον μάρτυρα για το δικαίωμά του να αρνηθεί να καταθέσει και να απαντήσει στις ερωτήσεις που θα του υποβληθούν. Οι λόγοι άρνησης κατάθεσης (που διατυπώνονται γραπτά ή προφορικά, με αναφορά στους λόγους που προβλέπονται από τον νόμο) μπορούν να ελεγχθούν από τον δικαστή.

Η δήλωση άσκησης του δικαιώματος άρνησης κατάθεσης μπορεί να ανακληθεί. Ωστόσο, αν ο μάρτυρας καταθέσει, δεν μπορεί πλέον να ασκήσει το δικαίωμά του για άρνηση κατάθεσης, εκτός αν δεν είχε ενημερωθεί εκ των προτέρων για το δικαίωμά του να αρνηθεί να καταθέσει.

Ο μάρτυρας μπορεί επίσης να αρνηθεί να απαντήσει στις ερωτήσεις που του υποβάλλονται αν η κατάθεσή του μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την έκθεση του ίδιου ή την έκθεση κάποιου από τους συγγενείς του (σύζυγοι, γονείς, τέκνα, αδελφοί, αδελφές, εξ αγχιστείας συγγενείς της ίδιας σειράς ή του ίδιου βαθμού, πρόσωπα που συνδέονται με τους διαδίκους με δεσμούς που προέκυψαν από υιοθεσία) σε ποινικές κυρώσεις, απώλεια φήμης ή σοβαρή και άμεση υλική ζημία ή αν η μαρτυρία του συνεπάγεται την παραβίαση σημαντικού επαγγελματικού απορρήτου.

Είναι γενικά αποδεκτό ότι η έννοια του οικείου προσώπου δεν περιλαμβάνει τα πρόσωπα που ζουν μαζί (συμβίωση).

Οι ιερείς μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν ως μάρτυρες για γεγονότα που τους αποκαλύφθηκαν στην εξομολόγηση.

Ο καθένας είναι υποχρεωμένος να προσκομίζει, μετά από αίτημα του δικαστή, σε καθορισμένο χρόνο και τόπο, κάθε έγγραφο που έχει στην κατοχή του και το οποίο περιέχει την απόδειξη γεγονότος που σχετίζεται με την υπόθεση, με την προϋπόθεση ότι το έγγραφο αυτό δεν περιέχει εμπιστευτικές πληροφορίες. Μπορεί να απαλλαγεί από την υποχρέωση αυτή πρόσωπο το οποίο, ως μάρτυρας, θα μπορούσε να αρνηθεί να καταθέσει για τα γεγονότα που αποτελούν αντικείμενο του εγγράφου ή το οποίο κατέχει έγγραφο στο όνομα τρίτου ο οποίος θα μπορούσε, για τους ίδιους λόγους, να αντιταχθεί στην προσκόμισή του. Ωστόσο, η άρνηση προσκόμισης εγγράφου είναι αδύνατη αν ο κάτοχός του ή τρίτος είναι υποχρεωμένος να το προσκομίζει σε σχέση με τουλάχιστον έναν από τους διαδίκους ή αν το έγγραφο έχει εκδοθεί προς το συμφέρον του διαδίκου που ζητά την εφαρμογή του μέτρου διεξαγωγής αποδείξεων. Επιπλέον, ο διάδικος δεν μπορεί να αρνηθεί να προσκομίζει έγγραφο αν ο κίνδυνος στον οποίο θα μπορούσε να εκτεθεί στην περίπτωση αυτή είναι να χάσει την υπόθεση (άρθρο 248 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Σε περίπτωση αδικαιολόγητης άρνησης κατάθεσης ή ορκωμοσίας, ο δικαστής, μετά από ακρόαση των παρόντων διαδίκων σχετικά με τη νομιμότητα της άρνησης, καταδικάζει τον μάρτυρα στην καταβολή προστίμου (άρθρο 274 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ανεξάρτητα από το πρόστιμο αυτό, ο δικαστής μπορεί να διατάξει την κράτηση μάρτυρα το πολύ για μία εβδομάδα. Ο δικαστής αίρει την απόφαση κράτησης αν ο μάρτυρας καταθέσει ή ορκιστεί ή αν η υπόθεση περατωθεί σε διαδικασία κατά την οποία έγινε δεκτή η μαρτυρία του μάρτυρα (άρθρο 276 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ο δικαστής πρέπει, αυτεπαγγέλτως, να απέχει από την ακρόαση ατόμων που είναι ανίκανα να αντιληφθούν τα πράγματα ή να μεταδώσουν όσα έχουν αντιληφθεί. Η παύση των αιτών αυτής της ανικανότητας μπορεί να οδηγήσει στην άρση της απαγόρευσης ακρόασης τέτοιων προσώπων ως μαρτύρων. Το γεγονός και μόνο ότι ένα άτομο υποβάλλεται σε ψυχιατρική θεραπεία ή στερείται νομικής ικανότητας δεν προδικάζει αυτομάτως την αναξιπιστία της μαρτυρίας (άρθρο 259 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Ο νόμος δεν θέτει όριο ηλικίας πέραν του οποίου ένα παιδί θεωρείται ότι έχει την ικανότητα να αντιλαμβάνεται τα πράγματα ή να μεταδίδει όσα έχει αντιληφθεί. Συνεπώς, η ικανότητα ενός παιδιού να καταθέτει ως μάρτυρας εξαρτάται από τις ατομικές ικανότητές του και το επίπεδο ανάπτυξής του. Σε περίπτωση γαμικών διαφορών, ο νόμος εισάγει περιορισμούς στην ακρόαση, ως μαρτύρων, ανηλίκων ηλικίας κάτω των δεκατριών ετών και τέκνων των διαδίκων ηλικίας κάτω των δεκαεπτά ετών (άρθρο 430 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Το άρθρο 259 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας ορίζει γενικά ότι κανείς δεν μπορεί να ακουστεί στην ίδια υπόθεση πρώτα ως μάρτυρας και στη συνέχεια ως διάδικος. Ως εκ τούτου, στο πλαίσιο της ακρόασης των διαδίκων μπορεί να ακουστεί ο νόμιμος αντιπρόσωπος ενός διαδίκου. Αντίθετα, ο εντολοδόχος μπορεί να ακουστεί ως μάρτυρας, αλλά πρέπει να παραιτηθεί από την εντολή του.

Ο διάδικος που παρενέβη δεν μπορεί να ακουστεί ως μάρτυρας (άρθρο 81 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Οι στρατιωτικοί και οι δημόσιοι υπάλληλοι που δεν έχουν αποδεσμευθεί από την υποχρέωση να τηρήσουν το απόρρητο πληροφοριών που χαρακτηρίζονται «εμπιστευτικές» ή «περιορισμένης διανομής» δεν μπορούν να καταθέσουν, αν η κατάθεσή τους συνεπάγεται παραβίαση της υποχρέωσης αυτής, εκτός αν αποδεσμευθούν από το επαγγελματικό απόρρητο.

Ο διαμεσολαβητής δεν μπορεί να ακουστεί ως μάρτυρας για γεγονότα των οποίων έλαβε γνώση κατά τη διάρκεια της διαμεσολάβησης, εκτός αν οι διάδικοι τον απαλλάξουν από την υποχρέωσή του να τηρήσει το απόρρητο (άρθρο 2591 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Η ακρόαση των μαρτύρων διεξάγεται από το δικαστήριο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, το δικαστήριο μπορεί να αναθέσει την ακρόαση σε συγκεκριμένο δικαστή (άρθρο 235 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Αν η φύση των αποδεικτικών στοιχείων δεν το εμποδίζει, το επιληφθέν δικαστήριο μπορεί να διατάξει την διεξαγωγή του αποδεικτικού μέτρου με τη βοήθεια συσκευών που επιτρέπουν την πραγματοποίησή του από απόσταση.

Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται κατά την ακρόαση μαρτύρων και να θέτουν ερωτήσεις.

Οι μάρτυρες μπορούν να ακουστούν με βιντεοδιάσκεψη ή τηλεδιάσκεψη [άρθρο 10 παράγραφος 4 του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 1206/2001 του Συμβουλίου, της 28ης Μαΐου 2001, για τη συνεργασία μεταξύ των δικαστηρίων των κρατών μελών κατά τη διεξαγωγή αποδείξεων σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις].

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

Καταρχήν, αποδεικτικό στοιχείο μπορεί να αποτελεί κάθε στοιχείο που επιτρέπει τη διαπίστωση των σημαντικών για τη διάγνωση της υπόθεσης πραγματικών περιστατικών. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν προβλέπει γενική απαγόρευση της χρήσης παράνομα ληφθέντων αποδεικτικών στοιχείων σε αστικές διαδικασίες. Ωστόσο, η ανάλυση των διατάξεων του Συντάγματος, ορισμένων διατάξεων του Αστικού Κώδικα και του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, του νόμου για την προστασία εμπιστευτικών πληροφοριών και των διεθνών συμφωνιών που έχουν κυρωθεί από την Πολωνία υποστηρίζουν το επιχείρημα του απαραδέκτου της χρήσης παράνομα ληφθέντων αποδεικτικών στοιχείων σε αστικές διαδικασίες.

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Σε αστικές υποθέσεις, η χρήση αποδεικτικών στοιχείων που αποκτώνται με τρόπο που παραβιάζει το δικαίωμα της ελευθερίας της σκέψης, της ελευθερίας της έκφρασης, του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής και της ατομικής ελευθερίας, και τα οποία, επομένως, στερούν από ένα άτομο τη δυνατότητα να απολαύσει τα δικαιώματα αυτά, πρέπει να θεωρείται απαράδεκτη. Τα αποδεικτικά στοιχεία που αποκτώνται μέσω απάτης ή μέσω υπόσχεσης ή τήρησης της οποίας θα παραβίαζε το νόμο, όπως η χορήγηση οικονομικού οφέλους σε αντάλλαγμα για τηλεφωνική υποκλοπή, θεωρούνται παράνομα.

Το άρθρο 403 παράγραφος 1 σημείο 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας προβλέπει ότι απόφαση που λαμβάνεται με παράνομα μέσα μπορεί να οδηγήσει στην αναθεώρηση της διαδικασίας. Η αίτηση που προβλέπεται στο άρθρο 403 παράγραφος 1 σημείο 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας είναι δυνατή μόνο αν η παράβαση επιβεβαιώνεται με απόφαση που έχει ισχύ δεδικασμένου. Η απόφαση πρέπει να έχει ισχύ δεδικασμένου, προκειμένου να διασφαλίζεται η ύπαρξη του λόγου της αναθεώρησης. Αντίγραφο της απόφασης πρέπει να επισυνάπτεται στην αίτηση αναθεώρησης.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Αν, μετά την εξάντληση των αποδεικτικών μέτρων ή λόγω της απουσίας τους, παραμείνουν κρίσιμα για την εκδίκαση της υπόθεσης πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν έχουν αποσαφηνιστεί, ο δικαστής μπορεί να ακούσει τους διαδίκους (άρθρο 299 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

Τελευταία επικαιροποίηση: 26/11/2018

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Πορτογαλία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Οι γενικοί κανόνες σχετικά με το βάρος της απόδειξης καθορίζονται στα άρθρα 342 έως 348 του [Αστικού Κώδικα](#).

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Ναι, υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης.

Στις ακόλουθες περιπτώσεις:

άρθρο 412 του [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#) — Πραγματικά περιστατικά για τα οποία δεν απαιτείται προβολή ισχυρισμών ή απόδειξη

άρθρο 350 του [Αστικού Κώδικα](#) — Νόμιμα τεκμήρια

Ωστόσο, τα νόμιμα τεκμήρια μπορούν να ανατραπούν με ανταπόδειξη, εκτός εάν αυτό απαγορεύεται από τον νόμο (άρθρο 350 παράγραφος 2 του [Αστικού Κώδικα](#).)

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Ο δικαστής είναι ελεύθερος να αξιολογεί τα αποδεικτικά στοιχεία με βάση την εύλογη πεποίθησή του σε κάθε περίπτωση. Η ελεύθερη εκτίμηση των αποδείξεων από τον δικαστή δεν καλύπτει πραγματικά περιστατικά για τα οποία ο νόμος απαιτεί ειδικές διατυπώσεις απόδειξης ή εκείνα τα οποία μπορούν να αποδειχθούν μόνον εγγράφως ή αποδεικνύονται πλήρως είτε με έγγραφα είτε με συμφωνία ή ομολογία των διαδίκων (άρθρο 607 παράγραφος 5 του [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

Το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη όλες τις αποδείξεις, ανεξαρτήτως εάν προέρχονται από τον διάδικο που οφείλει να τις προσκομίσει, με την επιφύλαξη των διατάξεων που προβλέπουν ότι η απόδειξη ενός πραγματικού περιστατικού είναι αλυσιτελής εάν δεν προσκομίζεται από συγκεκριμένο ενδιαφερόμενο διάδικο (άρθρο 413 του [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

Η αξία κάθε αποδεικτικού μέσου ποικίλλει ανάλογα με τη φύση του (άρθρα 369 έως 396 του [Αστικού Κώδικα](#)).

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Η διεξαγωγή αποδείξεων δεν υπόκειται κατ' ανάγκη σε αίτημα ενός εκ των διαδίκων.

Το πορτογαλικό δίκαιο καθιερώνει την αρχή της ανακριτικής διαδικασίας, δηλαδή εναπόκειται στον δικαστή να αναλαμβάνει ή να διατάσσει, ακόμα και αυτεπαγγέλτως, τη διενέργεια όλων των αναγκαίων πράξεων για την εξακρίβωση της αλήθειας και της δίκαιης διεξαγωγής της δίκης σε σχέση με τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί (άρθρο 411 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Κατά την προκαταρκτική συζήτηση ή με διάταξη, ανάλογα με την περίπτωση, το δικαστήριο καθορίζει ποια αποδεικτικά στοιχεία είναι παραδεκτά και θα προσκομιστούν (άρθρα 591 και 593 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

Κατά γενικό κανόνα, η διεξαγωγή αποδείξεων πραγματοποιείται κατά την τελική συζήτηση (άρθρο 604 παράγραφος 3 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)), αλλά, κατ' εξαίρεση, το δικαστήριο μπορεί να επιτρέψει την εκ των προτέρων προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων (άρθρο 419 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

Εάν, μετά το πέρας της ακροαματικής διαδικασίας, ο δικαστής κρίνει ότι δεν διαθέτει επαρκείς πληροφορίες, μπορεί να διατάξει την επανάληψη της ακροαματικής διαδικασίας και να εξετάσει τα πρόσωπα που επιθυμεί ή να διατάξει τις λοιπές απαραίτητες ενέργειες (άρθρο 607 παράγραφος 1 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Γενικά, σύμφωνα με την προβλεπόμενη στο άρθρο 6 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#) υποχρέωση δικονομικής διαχείρισης, εναπόκειται στον δικαστή να απορρίψει αποδεικτικά στοιχεία τα οποία δεν είναι συναφή ή είναι απλώς παρελκυστικά.

Τα ακόλουθα παραδείγματα, μεταξύ άλλων, οδηγούν σε ολική ή μερική απόρριψη του αιτήματος διεξαγωγής αποδείξεων:

περιορισμός του αριθμού των μαρτύρων (άρθρο 511 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

κωλύματα (άρθρο 496 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

όρκος και προκαταρκτική εξέταση (άρθρο 513 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

πραγματικά περιστατικά στα οποία μπορεί να βασίζεται η κατάθεση διαδίκου (άρθρο 454 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Υπάρχουν τα ακόλουθα αποδεικτικά μέσα:

τα τεκμήρια (άρθρο 349 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

η ομολογία (άρθρο 352 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

οι δηλώσεις των διαδίκων (άρθρο 466 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))·

τα έγγραφα (άρθρο 362 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

η πραγματογνωμοσύνη (άρθρο 388 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

η αυτοψία (άρθρο 390 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

η μαρτυρική κατάθεση (άρθρο 392 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#))·

η απόδειξη μέσω προσκόμισης κινητών ή ακινήτων (άρθρο 416 παράγραφος 1 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Υπάρχουν διάφορα μέσα για διεξαγωγή αποδείξεων με μάρτυρες σύμφωνα με τα άρθρα 452, 456, 457, 466, 500, 501, 502, 503, 506, 518 και 520 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#):

αυτοπρόσωπη ή με τεχνολογικά μέσα εμφάνιση διαδίκων και μαρτύρων σύμφωνα με το άρθρο 502 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)

εξέταση με αίτηση για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων ή με ειδική επιστολή κλήτευσης [άρθρο 500 στοιχείο b) του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)]

εξέταση στον τόπο κατοικίας ή στην έδρα των υπηρεσιών (άρθρο 503 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

γραπτή εξέταση (άρθρο 517 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

γραπτή κατάθεση (άρθρο 518 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

άμεση επικοινωνία του δικαστηρίου με τον μάρτυρα (άρθρο 520 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

εξέταση στον τόπο της υπόθεσης (άρθρο 501 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))

Όσον αφορά τα μέσα διεξαγωγής αποδείξεων με τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, σύμφωνα με τα άρθρα 486, 490 και 492 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#), διαφέρουν από τα ως άνω μέσα διεξαγωγής αποδείξεων με μάρτυρες, ως εξής:

Οι πραγματογνώμονες παρίστανται στην τελική ακροαματική διαδικασία όταν το ζητήσει οποιοσδήποτε διάδικος ή το διατάξει ο δικαστής. Οι πραγματογνώμονες επισήμων ιδρυμάτων, εργαστηρίων ή επίσημων υπηρεσιών εξετάζονται μέσω βιντεοδιάσκεψης από τον τόπο εργασίας τους (άρθρο 486 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#))·

Το δικαστήριο μπορεί να διενεργήσει αυτοψία σχετικά με πράγματα ή πρόσωπα, να μεταβεί στον τόπο της υπόθεσης ή να ζητήσει την ανασύσταση των πραγματικών περιστατικών, και ο δικαστής συνοδεύεται από τεχνικό εφόσον το κρίνει σκόπιμο (άρθρα 490 και 492 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

Οι κανόνες σχετικά με την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων, εκθέσεων ή πραγματογνωμόνων καθορίζονται στο άρθρο 416 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#)).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Ναι, η αποδεικτική ισχύς ποικίλλει ανάλογα με τη φύση κάθε αποδεικτικού μέσου (βλ. απάντηση στην ερώτηση 1.3).

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ναι, ιδίως στις ακόλουθες περιπτώσεις:

νομική απαίτηση για έγγραφο (άρθρο 364 [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#)).

μη τήρηση του νομικού τύπου (άρθρο 220 του [ΕΚ](#) [Αστικού Κώδικα](#)).

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Όλα τα πρόσωπα, ανεξάρτητα από το αν είναι διάδικοι ή όχι, έχουν καθήκον να συνδράμουν στη διαπίστωση της αλήθειας σύμφωνα με το άρθρο 417 του [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#).

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Οι περιπτώσεις νόμιμης άρνησης κατάθεσης προβλέπονται στο άρθρο 497 [ΕΚ](#) [Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας](#).

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Όλα τα πρόσωπα, ανεξάρτητα από το αν είναι διάδικοι ή όχι, έχουν καθήκον να συνδράμουν στη διαπίστωση της αλήθειας σύμφωνα με το άρθρο 417 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**.

Σε όσους αρνούνται να συνεργαστούν, επιβάλλεται πρόστιμο, με την επιφύλαξη πιθανών μέσων καταναγκασμού (άρθρο 417 παράγραφος 2 του κανονισμού [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**).

Εάν ο μάρτυρας απουσιάζει αδικαιολόγητα, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει πρόστιμο ή να διατάξει την κράτησή του (άρθρο 508 παράγραφος 4 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Ναι. Υπάρχουν μαρτυρίες που δεν μπορούν να ληφθούν. Είναι οι εξής:

Δεν μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες πρόσωπα που δεν έχουν την πνευματική ικανότητα να καταθέσουν ως προς τα πραγματικά περιστατικά που αποτελούν αντικείμενο της διεξαγωγής αποδείξεων, σύμφωνα με το άρθρο 495 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**.

Τα πρόσωπα που ενδέχεται να καταθέσουν ως διάδικοι δεν μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες (άρθρο 496 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων στην εξέταση μαρτύρων διέπεται από το καθεστώς που αφορά την κατάθεση μαρτύρων, το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 516 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**.

Οι μάρτυρες καταθέτουν στην τελική συνεδρίαση είτε με προσωπική παρουσία στο δικαστήριο είτε μέσω βιντεοδιάσκεψης (άρθρο 500 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**). Η εξέταση μαρτύρων με τεχνολογικά μέσα, όπως η τηλεδιάσκεψη, διέπεται από το άρθρο 502 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Ναι. Για παράδειγμα, αποδεικτικά στοιχεία που λαμβάνονται χωρίς σεβασμό της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής και της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, όπως απαιτείται από το άρθρο 490 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι. Στην περίπτωση της απόδειξης με ομολογία, η οποία συνίσταται στην αναγνώριση, από τον διάδικο, ενός πραγματικού περιστατικού που είναι δυσμενές γι' αυτόν και ευνοεί τον αντίδικο, και λαμβάνεται μέσω κατάθεσης του διαδίκου (άρθρο 352 του Αστικού Κώδικα και άρθρο 452 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**).

Το δικαστήριο εκτιμά ελεύθερα τις δηλώσεις των διαδίκων, εκτός εάν περιλαμβάνουν ομολογία (άρθρο 466 παράγραφος 3 του [ΕΚ](#) **Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας**).

4 Έχει ορίσει το εν λόγω κράτος μέλος, σύμφωνα με το άρθρο 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων, άλλες αρχές που είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών σε αστικές ή εμπορικές υποθέσεις δυνάμει του κανονισμού; Εάν ναι, στο πλαίσιο ποιων διαδικασιών είναι αρμόδιες για τη διεξαγωγή αποδείξεων; Μπορούν μόνο να ζητήσουν τη διεξαγωγή αποδείξεων ή και να συνδράμουν στη διεξαγωγή αποδείξεων βάσει παραγγελίας από άλλο κράτος μέλος; Βλ. επίσης γνωστοποίηση βάσει του άρθρου 2 παράγραφος 1 του κανονισμού για τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Η Πορτογαλία δεν έχει ορίσει άλλες αρχές και η διεξαγωγή αποδείξεων για τους σκοπούς των δικαστικών διαδικασιών εμπίπτει στην αρμοδιότητα των πορτογαλικών δικαστηρίων.

Εφαρμοστέα νομοθεσία

[ΕΚ](#) **Αστικός Κώδικας**

[ΕΚ](#) **Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας**

Σημείωση:

Οι πληροφορίες στο παρόν δελτίο δεν δεσμεύουν το σημείο επικοινωνίας του Ευρωπαϊκού Δικαστικού Δικτύου για αστικές και εμπορικές υποθέσεις, ούτε τα δικαστήρια ή άλλες οντότητες και αρχές και υπόκεινται στην εξελισσόμενη ερμηνεία τους από τη νομολογία. Παρά το γεγονός ότι τα ενημερωτικά δελτία ενημερώνονται σε τακτική βάση, δεν υποκαθιστούν το εκάστοτε ισχύον κείμενο του νόμου.

Τελευταία επικαιροποίηση: 27/11/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση [ro](#) αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Ρουμανία

1 Βάρος της απόδειξης

Η κύρια νομική βάση περιέχεται στα άρθρα 249 έως 365 του κώδικα πολιτικής δικονομίας (Codul de procedură civilă).

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, ο διάδικος που προτείνει έναν ισχυρισμό οφείλει να τον αποδείξει, εκτός από τις περιπτώσεις που ρητά ορίζονται στον νόμο. Ο ενάγων οφείλει να αποδείξει τα γεγονότα που επικαλείται. Ο εναγόμενος φέρει το βάρος απόδειξης των ενστάσεων που προβάλλει. Ωστόσο, στην περίπτωση των τεκμηρίων, το βάρος απόδειξης αντιστρέφεται και βαρύνει τον αντίδικο του διαδίκου που το έφερε κανονικά.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Δεν απαιτείται διεξαγωγή αποδείξεων για όσα το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να γνωρίζει.

Τεκμαίρεται ότι το δικαστήριο γνωρίζει το ισχύον δίκαιο της Ρουμανίας. Ωστόσο, οι νόμοι που δεν έχουν δημοσιευθεί στην Επίσημη Εφημερίδα της Ρουμανίας (Monitorul Oficial) ή με άλλα μέσα, οι διεθνείς συμβάσεις, οι συνθήκες και οι συμφωνίες που ισχύουν στη Ρουμανία αλλά δεν έχουν ενσωματωθεί στη νομοθεσία, καθώς και το εθιμικό διεθνές δίκαιο πρέπει να αποδεικνύονται από τον ενδιαφερόμενο διάδικο. Η απόδειξη και η επίκληση των κανόνων που περιλαμβάνονται σε απόρρητα έγγραφα επιτρέπεται μόνο υπό τις νόμιμες προϋποθέσεις. Το δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη αυτεπαγγέλτως αλλοδαπό δίκαιο το οποίο επικαλείται διάδικος ενώπιον του. Η απόδειξη του αλλοδαπού δικαίου πρέπει να διεξάγεται σύμφωνα με τις διατάξεις του [ΕΚ](#) **αστικού κώδικα** (Codul civil) που αφορούν το περιεχόμενο του αλλοδαπού δικαίου.

Εάν ένα γεγονός είναι πασιδηλό ή αδιαμφισβήτητο, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι, υπό τις περιστάσεις της υπόθεσης, δεν απαιτείται να αποδειχθεί. Ο διάδικος που επικαλείται έθιμα, χρηστά ήθη και πάγιες πρακτικές μεταξύ των διαδίκων οφείλει να τα αποδείξει. Ο διάδικος που επικαλείται τοπικούς κανόνες και κανονισμούς πρέπει να τους αποδείξει μόνο εφόσον το ζητήσει το δικαστήριο. Το τεκμήριο είναι συμπέρασμα το οποίο συνάγει ο νόμος ή το δικαστήριο από γνωστό γεγονός για την απόδειξη άγνωστου γεγονότος. Το νόμιμο τεκμήριο (prezumtjā legalā) απαλλάσσει το πρόσωπο υπέρ του οποίου αυτό λειτουργεί από το βάρος της απόδειξης γεγονότος που, σύμφωνα με τον νόμο, θεωρείται αποδεδειγμένο. Το νόμιμο τεκμήριο μπορεί να ανατραπεί με ανταπόδειξη, εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Τα αποδεικτικά μέσα πρέπει να είναι παραδεκτά και χρήσιμα για την έκδοση απόφασης επί της υπόθεσης. Στις περιπτώσεις που το δικαστήριο έχει επιτρέψει τη διεξαγωγή αποδείξεων για ορισμένα πραγματικά περιστατικά, αποφασίζει ελεύθερα κατά τη διακριτική του ευχέρεια αν τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά έχουν αποδειχθεί, εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Τα αποδεικτικά μέσα πρέπει να προτείνονται από τον ενάγοντα στην αγωγή του ή τον εναγόμενο στην αντίκρουσή του, εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος· διαφορετικά, το δικαστήριο μπορεί να τα απορρίψει ως απαράδεκτα. Εάν τα αποδεικτικά μέσα που προτάθηκαν δεν επαρκούν για την πλήρη διευθέτηση της διαφοράς, το δικαστήριο ζητεί από τους διαδίκους να τα συμπληρώσουν. Το δικαστήριο μπορεί εξ ιδίας πρωτοβουλίας να επισημάνει στους διαδίκους την ανάγκη προσκόμισης πρόσθετων αποδεικτικών μέσων και να διατάξει τη διεξαγωγή περαιτέρω αποδείξεων ακόμη κι αν δεν συμφωνούν οι διάδικοι. Οι διάδικοι μπορούν να ζητήσουν τη διεξαγωγή των παρακάτω αποδείξεων: έγγραφα, εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης, κατάθεση μαρτύρων, αυτοψία και εξέταση διαδίκου, εφόσον καλείται να καταθέσει από τον αντίδικο. Ο νέος κώδικας πολιτικής δικονομίας περιέχει επίσης διατάξεις για τα υλικά αποδεικτικά στοιχεία· τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία ενδέχεται να είναι σημαντικά σε ορισμένα είδη αστικών αγωγών (λ.χ. αγωγές διαζυγίου).

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Αρχικά, το δικαστήριο εξετάζει αν τα αποδεικτικά μέσα που πρότειναν οι διάδικοι είναι παραδεκτά και στη συνέχεια εκδίδει διαταγή στην οποία παραθέτει τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να αποδειχθούν, τα επιτρεπόμενα αποδεικτικά μέσα και τις υποχρεώσεις των διαδίκων ως προς τη διεξαγωγή των αποδείξεων. Στο μέτρο του δυνατού, οι αποδείξεις διεξάγονται στη συνεδρίαση στην οποία κρίθηκε το παραδεκτό τους.

Η διεξαγωγή των αποδείξεων διέπεται από ορισμένους βασικούς κανόνες: οι αποδείξεις διεξάγονται με τη σειρά που καθορίζει το δικαστήριο· στο μέτρο του δυνατού, οι αποδείξεις θα πρέπει να διεξάγονται σε μία συνεδρίαση· οι αποδείξεις διεξάγονται πριν από την έναρξη της συζήτησης επί της ουσίας· στο μέτρο του δυνατού, η απόδειξη και η ανταπόδειξη διεξάγονται ταυτόχρονα.

Οι αποδείξεις διεξάγονται σε δημόσια συνεδρίαση ενώπιον του δικαστηρίου που εκδικάζει την υπόθεση, εκτός αν άλλως ορίζει ο νόμος. Εάν, για αντικειμενικούς λόγους, οι αποδείξεις μπορούν να διεξαχθούν μόνον σε άλλον τόπο, τότε μπορούν να διεξαχθούν βάσει αίτησης για τη διενέργεια διαδικαστικών πράξεων από ισόβαθμο δικαστήριο ή από κατώτερο δικαστήριο εάν δεν υπάρχει δικαστήριο ίδιου βαθμού στην οικεία περιφέρεια.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Τα αποδεικτικά στοιχεία μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο αν πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις νομιμότητας (*legality*), αξιοπιστίας (*verosimilitate*), συνάφειας (*pertinenzā*) και πειστικότητας (*concludenzā*). Όσον αφορά τη νομιμότητα, τα αποδεικτικά μέσα που προτείνονται πρέπει να συνιστούν νόμιμα αποδεικτικά μέσα και να μην απαγορεύονται από τον νόμο. Όσον αφορά την αξιοπιστία, οι αποδείξεις που ζητήθηκαν δεν πρέπει να αντίκεινται στους φυσικούς νόμους που αναγνωρίζονται παγκοσμίως. Όσον αφορά τη συνάφεια, οι αποδείξεις πρέπει να συνδέονται με το αντικείμενο της δίκης, δηλαδή με τα πραγματικά περιστατικά που πρέπει να αποδειχθούν ώστε να τεκμηριωθεί η αγωγή ή η αντίκρουση των διαδίκων. Για να είναι παραδεκτά τα αποδεικτικά μέσα, πρέπει επίσης να είναι πειστικά και χρήσιμα για την έκδοση απόφασης επί της υπόθεσης.

Το δικαστήριο οφείλει να απορρίψει αίτηση προσκόμισης εγγράφου αν το περιεχόμενό του αφορά αυστηρά προσωπικά ζητήματα που άπτονται της αξιοπρέπειας ή της ιδιωτικής ζωής ατόμου· στην περίπτωση που η προσκόμιση του εγγράφου θα ήταν ασύμβατη με υποχρέωση εμπιστευτικότητας· ή στην περίπτωση που θα συνιστούσε έρευνα για την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του διαδίκου, του/της συζύγου του διαδίκου ή συγγενούς του εξ αίματος ή εξ αχριστίας έως και τον τρίτο βαθμό συγγένειας.

Δεν είναι παραδεκτή η μαρτυρική κατάθεση για την απόδειξη δικαιοπραξιών αξίας άνω των 250 RON, οι οποίες κατά τον νόμο αποδεικνύονται εγγράφως.

Επίσης, οι μαρτυρικές καταθέσεις είναι απαράδεκτες εάν αντίκεινται στο περιεχόμενο επίσημου εγγράφου ή βαίνουν πέραν αυτού.

Τα αποδεικτικά μέσα προτείνονται από τον ενάγοντα στην αγωγή ή τον εναγόμενο στην αντίκρουση. Αποδεικτικά μέσα που δεν προτείνονται με αυτόν τον τρόπο μπορούν να προβληθούν και να επιτραπούν από το δικαστήριο στις παρακάτω περιπτώσεις: όταν η ανάγκη διεξαγωγής απόδειξης απορρέει από μεταβολή του αιτήματος της αγωγής· όταν η ανάγκη διεξαγωγής απόδειξης ανακύπτει κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και ο διάδικος δεν μπορούσε να την προβλέψει· όταν ο διάδικος αποδεικνύει στο δικαστήριο ότι, δικαιολογημένα, δεν ήταν σε θέση να προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία που του ζητήθηκαν μέσα στον χρόνο που είχε στη διάθεσή του· όταν η διεξαγωγή των αποδείξεων δεν συνεπάγεται την αναβολή της δίκης· όταν έχουν συναινέσει ρητά οι διάδικοι.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Μια δικαιοπραξία ή ένα πραγματικό περιστατικό μπορεί να αποδειχθεί με έγγραφα, μάρτυρες, τεκμήρια, ομολογία διαδίκου (εξ ιδίας πρωτοβουλίας ή στο πλαίσιο εξέτασης), έκθεση πραγματογνωμοσύνης, υλικά αποδεικτικά στοιχεία, αυτοψίες ή οποιοδήποτε άλλο είδος αποδεικτικού μέσου ορίζει ο νόμος.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Οι μάρτυρες προτείνονται από τους διαδίκους· από τον ενάγοντα στην αγωγή ή από τον εναγόμενο στην αντίκρουση. Αφού επιτρέψει τη διεξαγωγή των αποδείξεων με μάρτυρες, το δικαστήριο κλητεύει τους μάρτυρες προκειμένου να καταθέσουν.

Εάν το δικαστήριο κρίνει σκόπιμο να λάβει τη γνώμη ειδικών για την αποσαφήνιση των πραγματικών περιστατικών, ορίζει, κατόπιν αιτήματος των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως, έναν ή τρεις πραγματογνώμονες, και εκδίδει διαταγή στην οποία καθορίζονται τα ζητήματα για τα οποία θα πρέπει να γνωμοδοτήσουν και η προθεσμία για την παροχή της γνωμοδότησης. Τα πορίσματα του πραγματογνώμονα καταγράφονται σε έκθεση πραγματογνωμοσύνης. Μπορεί να ζητηθεί νέα έκθεση άλλου πραγματογνώμονα με αίτημα των διαδίκων ή του δικαστηρίου, σε περιπτώσεις που αυτό δικαιολογείται.

Όσον αφορά τα έγγραφα αποδεικτικά μέσα, κάθε διάδικος μπορεί να προσκομίσει τα έγγραφα που επιθυμεί να χρησιμοποιήσει στη δίκη με τη μορφή δεόντως επικυρωμένων αντιγράφων. Ο διάδικος πρέπει επίσης να έχει μαζί του το πρωτότυπο έγγραφο και να είναι σε θέση να το προσκομίσει στο δικαστήριο κατόπιν αιτήματος, διαφορετικά το εν λόγω έγγραφο δεν λαμβάνεται υπόψη. Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσκόμιση εγγράφου που έχει στην κατοχή του ο αντίδικος, εάν το έγγραφο είναι κοινό και για τους δύο διαδίκους, αν ο αντίδικος επικαλέστηκε το έγγραφο κατά τη διάρκεια της δίκης ή

αν υπέχει υποχρέωση να το προσκομίσει. Εάν έγγραφο βρίσκεται στην κατοχή διαδίκου και δεν μπορεί να προσκομιστεί στο δικαστήριο, μπορεί να οριστεί δικαστής ενώπιον του οποίου οι διάδικοι μπορούν να εξετάσουν το έγγραφο στον τόπο στον οποίο αυτό βρίσκεται. Εάν το έγγραφο βρίσκεται στην κατοχή τρίτου, ο εν λόγω τρίτος μπορεί να κλητευτεί ως μάρτυρας και να υποχρεωθεί να προσκομίσει το έγγραφο.

Οι αποδείξεις διεξάγονται κεκλεισμένων των θυρών από το αρμόδιο δικαστήριο. Εάν οι αποδείξεις διεξάγονται σε άλλον τόπο, τότε επιλαμβάνεται, κατόπιν σχετικής εντολής, ισόβαθμο δικαστήριο ή κατώτερο δικαστήριο εφόσον δεν υπάρχει δικαστήριο ίδιου βαθμού στην οικεία περιφέρεια. Εάν το επιτρέπει το είδος της απόδειξης και συναινούν οι διάδικοι, το δικαστήριο που διεξάγει τις αποδείξεις μπορεί να μην κλητεύσει τους διαδίκους.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Τα αποδεικτικά μέσα έχουν ίδια αποδεικτική ισχύ, εκτός από τις περιπτώσεις που ρητά ορίζει ο νόμος.

Οι διάδικοι συνήθως προκρίνουν τη χρήση δημόσιων εγγράφων (forma autentică) λόγω των πλεονεκτημάτων που αυτά παρουσιάζουν, συμπεριλαμβανομένου του τεκμηρίου γνησιότητας, το οποίο σημαίνει ότι πρόσωπο που επικαλείται δημόσιο έγγραφο απαλλάσσεται από το βάρος της σχετικής απόδειξης.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Για τις δικαιοπραξίες αξίας άνω των 250 RON το μόνο παραδεκτό αποδεικτικό μέσο είναι τα έγγραφα, παρότι κατ' εξαίρεση επιτρέπεται και η μαρτυρική κατάθεση.

Έως ότου κηρυχθεί πλαστό, το δημόσιο έγγραφο αποτελεί πλήρη απόδειξη, έναντι οποιουδήποτε προσώπου, των πραγματικών περιστατικών τα οποία διαπίστωσε προσωπικά πρόσωπο που θεώρησε τη γνησιότητα του εγγράφου σύμφωνα με τον νόμο. Ωστόσο, οι δηλώσεις των διαδίκων που καταγράφονται σε δημόσιο έγγραφο συνιστούν απόδειξη μόνο μέχρι απόδειξης του αντιθέτου.

Τα τεκμήρια που λαμβάνει υπόψη ο δικαστής κατά τη διακριτική του ευχέρεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τον δικαστή μόνον εάν από την ισχύ και τη βαρύτητά τους μπορεί να πιθανολογηθεί το πραγματικό περιστατικό του οποίου γίνεται επίκληση· τα εν λόγω τεκμήρια μπορούν να γίνουν δεκτά μόνο στις περιπτώσεις στις οποίες ο νόμος επιτρέπει την απόδειξη με μάρτυρες.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Βλ. απάντηση στην ερώτηση 2.11.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο κώδικας πολιτικής δικονομίας δεν προβλέπει λόγους για τους οποίους ο μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει, παρά μόνο προσδιορίζει τα πρόσωπα που δεν μπορούν να εξεταστούν ως μάρτυρες και τα πρόσωπα που εξαιρούνται από την υποχρέωση μαρτυρίας. Βλ. απάντηση στην ερώτηση 2.11.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Το δικαστήριο επιβάλλει πρόστιμο στον μάρτυρα που δεν εμφανίζεται ή αρνείται να καταθέσει. Εάν ο μάρτυρας δεν εμφανιστεί μετά την πρώτη κλήτευση, το δικαστήριο μπορεί να εκδώσει ένταλμα προσαγωγής στο δικαστήριο (mandat de aducere). Σε υποθέσεις επείγοντος χαρακτήρα, το δικαστήριο μπορεί να εκδώσει τέτοιο ένταλμα ακόμη και για την πρώτη δικάσιμο.

Εάν κάποιος δεν παραστεί ή αρνηθεί να απαντήσει σε ερωτήσεις, το δικαστήριο μπορεί να το εκλάβει ως πλήρη ομολογία ή μόνο ως αρχή απόδειξης υπέρ του διαδίκου που πρότεινε την κλήτευση προς κατάθεση του μάρτυρα.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Τα ακόλουθα πρόσωπα δεν μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες: συγγενείς εξ αίματος και συγγενείς εξ αγχιστείας έως και τον τρίτο βαθμό συγγένειας· σύζυγοι, πρώην σύζυγοι, μνηστευμένα πρόσωπα, σύντροφοι σε σχέση συμβίωσης· πρόσωπα με σχέση εχθρότητας ή με σχέση συμφέροντος έναντι κάποιου εκ των διαδίκων· πρόσωπα τα οποία έχουν κηρυχθεί ανίκανα για δικαιοπραξία (sub interdicție judecătorească)· και πρόσωπα που έχουν καταδικαστεί για ψευδορκία. Στις αγωγές που αφορούν γονική σχέση, διαζύγιο και άλλες οικογενειακές σχέσεις, το δικαστήριο μπορεί να εξετάσει τους συγγενείς εξ αίματος και εξ αγχιστείας, εκτός από τους κατιόντες.

Τα ακόλουθα πρόσωπα απαλλάσσονται από την υποχρέωση μαρτυρίας:

ιερείς, επαγγελματίες υγείας, φαρμακοποιοί, δικηγόροι, συμβολαιογράφοι, δικαστικοί επιμελητές, διαμεσολαβητές, μαίες και νοσηλευτές, καθώς και κάθε άλλος επαγγελματίας που δεσμεύεται εκ του νόμου να τηρεί την εμπιστευτικότητα ή το επαγγελματικό απόρρητο ως προς τα πραγματικά περιστατικά που περιέρχονται σε γνώση του κατά την εκτέλεση των καθηκόντων του ή την άσκηση του επαγγέλματός του, ακόμη και μετά το πέρας της άσκησης των καθηκόντων του·

δικαστές, εισαγγελείς και δημόσιοι υπάλληλοι, ακόμη κι αν έχουν πάψει να ασκούν τα καθήκοντά τους, ως προς τις εμπιστευτικές περιστάσεις που περιέρχονται σε γνώση τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους·

πρόσωπα που με τις απαντήσεις τους θα εκτίθεντο οι ίδιοι ή θα εξέθεταν τους συγγενείς τους, τον/την σύζυγο, τον/την πρώην σύζυγο κ.ο.κ. σε κίνδυνο ποινικής δίωξης ή δημόσιας απαξίας.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Το δικαστήριο κλητεύει τους μάρτυρες και καθορίζει τη σειρά με την οποία θα καταθέσουν. Πριν από την κατάθεση, εξακριβώνεται η ταυτότητα του μάρτυρα και στη συνέχεια ο μάρτυρας καλείται να ορκιστεί. Κάθε μάρτυρας εξετάζεται χωριστά. Ο μάρτυρας απαντά πρώτα στις ερωτήσεις του προεδρεύοντος δικαστή και έπειτα, με την άδεια του τελευταίου, στις ερωτήσεις του διαδίκου που πρότεινε τον μάρτυρα και στις ερωτήσεις του αντιδίκου. Μάρτυρας που δεν μπορεί να παραστεί ενώπιον του δικαστηρίου μπορεί να καταθέσει στον τόπο όπου βρίσκεται.

Ο νόμος δεν περιέχει διατάξεις για τη μαγνητοφώνηση ή τη μαγνητοσκοπήση της κατάθεσης, ωστόσο είναι παραδεκτή η καταγραφή με αυτά τα μέσα. Στη συνέχεια, τα σχετικά αρχεία μπορούν να απομαγνητοφωνηθούν κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερόμενου διαδίκου, σύμφωνα με τον νόμο.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Εάν ο διάδικος που προσκόμισε έγγραφο εμμένει στη χρησιμοποίησή του ακόμη κι αν έχει προβληθεί ισχυρισμός περί πλαστότητάς του και ο εν λόγω ισχυρισμός δεν έχει ανακληθεί και εάν υπάρχουν ενδείξεις ότι ο συντάκτης έχει τελέσει πλαστογραφία ή ότι συμμετείχε ως συνεργός στην τέλεση πλαστογραφίας, το δικαστήριο μπορεί να αναστείλει τη δίκη και να διαβιβάσει αμέσως το φερόμενο ως πλαστό έγγραφο στον αρμόδιο εισαγγελέα μαζί με έκθεση που συντάσσεται προς στήριξη του αιτήματος για διερεύνηση της πλαστογραφίας. Σε περίπτωση που δεν είναι δυνατή η κίνηση ή συνέχιση ποινικής δίωξης, η έρευνα για την πλαστογραφία διεξάγεται από το πολιτικό δικαστήριο.

Στον αντίποδα, το δικαστήριο επιβάλλει πρόστιμο στο πρόσωπο που προσβάλλει κακόπιστα το περιεχόμενο ή την υπογραφή εγγράφου ή τη γνησιότητα μαγνητοφώνησης ή μαγνητοσκοπήσης.

Κατά την εκτίμηση των μαρτυρικών καταθέσεων, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την ειλικρίνεια των μαρτύρων και τις περιστάσεις υπό τις οποίες περιήλθαν σε γνώση τους τα πραγματικά περιστατικά που συνθέτουν το αντικείμενο των καταθέσεών τους. Εάν από τη διαδικασία το δικαστήριο υποπτεύεται ότι μάρτυρας έχει ψευδορκήσει ή δωροδοκηθεί, συντάσσει έκθεση και παραπέμπει την υπόθεση στην αρμόδια δικωτική αρχή.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Εάν διάδικος ομολογήσει πραγματικό περιστατικό στο οποίο ο αντίδικος βασίζει την αγωγή ή την αντίκρουσή του, η ομολογία συνιστά απόδειξη. Ομολογία ενώπιον του δικαστηρίου συνιστά πλήρη απόδειξη κατά του προσώπου που προέβη σε αυτήν και δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη τμηματικά, εκτός αν τμήματα αυτής αφορούν διακριτά πραγματικά περιστατικά που δεν συνδέονται μεταξύ τους. Οι εξωδικαστικές ομολογίες αξιολογούνται ελεύθερα από το δικαστήριο. Υπόκεινται στις απαιτήσεις σχετικά με το παραδεκτό και τη διεξαγωγή αποδείξεων που ισχύουν για τα άλλα αποδεικτικά μέσα σύμφωνα με τις γενικές νομοθετικές διατάξεις.

Το δικαστήριο μπορεί να συναινέσει στην κλήτευση των διαδίκων για να καταθέσουν αναφορικά με προσωπικά πραγματικά περιστατικά, εάν κρίνει ότι είναι σημαντικό για την έκδοση απόφασης επί της υπόθεσης.

Σχετικοί σύνδεσμοι

 <https://www.just.ro>

Τελευταία επικαιροποίηση: 08/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Σλοβενία

1 Βάρος της απόδειξης

Οι κανόνες που αφορούν τη διεξαγωγή και την προσκόμιση αποδείξεων, καθώς και τις μεθόδους διεξαγωγής αποδείξεων στις αστικές διαδικασίες ρυθμίζονται από τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (ΚΠολΔ) (*Zakon o pravdnem postopku*, ZPP).

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Κατά γενικό κανόνα, οι διάδικοι οφείλουν να καταθέτουν όλα τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζονται οι ισχυρισμοί και οι ενστάσεις τους, καθώς και να αποδεικνύουν τα περιστατικά αυτά (άρθρα 7 και 212 του ΚΠολΔ).

Οι ενάγοντες καλούνται να αποδείξουν τα πραγματικά περιστατικά στα οποία στηρίζονται οι ισχυρισμοί τους, ενώ οι εναγόμενοι οφείλουν να αποδείξουν τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζονται οι ενστάσεις τους. Το ποιος εκ των διαδίκων φέρει το βάρος της επίκλησης και της απόδειξης ενός πραγματικού περιστατικού προσδιορίζεται βάσει του ουσιαστικού δικαίου. Τις επιπτώσεις της έλλειψης απόδειξης υφίσταται ο διάδικος ο οποίος φέρει, σύμφωνα με τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου, το βάρος της επίκλησης και της απόδειξης του πραγματικού περιστατικού (άρθρα 7 και 215 του ΚΠολΔ).

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Η διαδικασία της διεξαγωγής αποδείξεων καλύπτει τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων βασίζονται οι ισχυρισμοί και οι ενστάσεις, επιστημονικούς και επαγγελματικούς κανόνες, καθώς και εμπειρικούς κανόνες. Οι νομικοί κανόνες δεν αποδεικνύονται, δεδομένου ότι η αρχή που τους διέπει συνίσταται στο ότι το δικαστήριο οφείλει να τους γνωρίζει *ex officio* (*iura novit curia*).

Πραγματικά περιστατικά τα οποία έχει αναγνωρίσει ένας διάδικος δεν χρειάζονται απόδειξη κατά τη διάρκεια της διαδικασίας ενώπιον του δικαστηρίου. Το δικαστήριο δύναται να διατάξει την απόδειξη αναγνωρισμένων πραγματικών περιστατικών αν κρίνει ότι ο διάδικος τα αναγνώρισε προκειμένου να προβάλει αξίωση την οποία δεν θα μπορούσε να στηρίξει (άρθρο 3 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ).

Πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν αντικρούει ο διάδικος ή τα αντικρούει χωρίς να δηλώνει τους λόγους για τους οποίους τα αντικρούει θεωρούνται αναγνωρισμένα, εκτός εάν ο σκοπός της αντίκρουσης των εν λόγω πραγματικών περιστατικών απορρέει από άλλες καταθέσεις του διαδίκου. Ο διάδικος μπορεί επίσης να αποτρέψει την ισχύ του τεκμηρίου της αναγνώρισης δηλώνοντας ότι δεν αναγνωρίζει τα πραγματικά περιστατικά ωστόσο, τούτο ισχύει μόνο για πραγματικά περιστατικά τα οποία δεν συνδέονται με τη συμπεριφορά ή την αντίληψη του συγκεκριμένου διαδίκου.

Πραγματικά περιστατικά τα οποία είναι αναγνωρισμένα και κοινώς γνωστά δεν χρειάζονται απόδειξη (άρθρο 214 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ).

Το δικαστήριο θεωρεί αληθή τα αναγνωρισμένα πραγματικά περιστατικά χωρίς να ελέγχει την αλήθεια τους (άρθρο 214 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ), εκτός εάν θεωρεί ότι ο διάδικος τα αναγνώρισε με την πρόθεση να προβάλει αξίωση την οποία δεν θα μπορούσε να στηρίξει (άρθρο 3 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ).

Πραγματικά περιστατικά τα οποία θεωρούνται νόμιμα τεκμήρια δεν χρήζουν απόδειξης εντούτοις, μπορεί να αποδειχθεί ότι τα εν λόγω πραγματικά περιστατικά δεν υφίστανται, εκτός εάν ο νόμος ορίζει διαφορετικά (άρθρο 214 παράγραφος 5 του ΚΠολΔ).

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Για την έκδοση απόφασης βάσει των ισχυρισμών του ενάγοντος, το δικαστήριο πρέπει να έχει στη διάθεσή του μεγάλο αριθμό υλικών αποδείξεων, ήτοι να έχει πεισθεί περί της νομικής σημασίας των πραγματικών περιστατικών.

Ενίοτε, η απόδειξη πιθανότητας αρκεί για την έκδοση απόφασης, ιδίως όσον αφορά την έκδοση ορισμένων προσωρινών αποφάσεων επί δικονομικών θεμάτων οι οποίες δεν περατώνουν τη διαδικασία, αλλά αποσκοπούν στην προσωρινή διευθέτηση δικονομικών ζητημάτων. Για την εφαρμογή συγκεκριμένου δικονομικού κανόνα από τον δικαστή, επιβάλλεται η απόδειξη της πιθανότητας των νομικώς σημαντικών πραγματικών περιστατικών, χωρίς ωστόσο να είναι αναγκαίο να έχει πειστεί ο δικαστής για την ύπαρξή τους. Ο ΚΠολΔ δεν ορίζει τα πραγματικά περιστατικά που επιδέχονται απόδειξη πιθανότητας ούτως ώστε να ληφθεί υπόψη ένας δεδομένος κανόνας.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απααιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Βάσει της ισχύουσας αρχής της εκατέρωθεν ακρόασης, η διεξαγωγή αποδείξεων ζητείται με πρωτοβουλία, ως επί το πλείστον, των διαδίκων.

Το δικαστήριο δύναται επίσης να προβεί αυτεπαγγέλτως (*ex officio*) σε διεξαγωγή αποδείξεων (άρθρο 7 παράγραφος 2 του ΚΠολΔ), αν κρίνει ότι οι διάδικοι σκοπεύουν να κάνουν απαράδεκτη χρήση των ισχυρισμών τους (άρθρο 3 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ).

Το δικαστήριο προβαίνει αυτεπαγγέλτως σε διεξαγωγή αποδείξεων σε υποθέσεις που αφορούν γονικές διαφορές, όταν δεν δεσμεύεται από την αξίωση και ακόμη και αν δεν έχει εγερθεί αξίωση δύναται επίσης να προβεί σε διεξαγωγή αποδείξεων ακόμη και αν κανένας από τους διαδίκους δεν έχει καταθέσει αποδεικτικά στοιχεία και εφόσον απαιτείται για την προστασία των συμφερόντων των τέκνων (άρθρο 408 του ΚΠολΔ).

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Το δικαστήριο αποφασίζει ποια απόδειξη πρέπει να διεξαχθεί για τον προσδιορισμό των ασκούντων επιρροή πραγματικών περιστατικών (άρθρο 213 παράγραφος 2 και άρθρο 287 του ΚΠολΔ). Εκδίδει απόφαση σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία, με την οποία γίνονται δεκτές ή απορρίπτονται οι αιτήσεις των διαδίκων, ενώ μπορεί επίσης να διατάξει *αυτεπαγγέλτως* τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Εάν η αίτηση ενός διαδίκου για τη διεξαγωγή αποδείξεων εγκριθεί με δικαστική απόφαση, η απόφαση αυτή εκτελείται και πραγματοποιείται η διεξαγωγή των αποδείξεων. Το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από την απόφασή του σχετικά με τα αποδεικτικά στοιχεία. Δύνатаι να την αλλάξει κατά την πορεία της διαδικασίας και να προβεί στη διεξαγωγή των αποδείξεων που είχε απορρίψει στο πλαίσιο παλαιότερης αίτησης, ενώ δύναται επίσης να προβεί στη διεξαγωγή νέων αποδείξεων (άρθρο 287 παράγραφος 4 του ΚΠολΔ).

Η διεξαγωγή αποδείξεων λαμβάνει συνήθως χώρα κατά την κύρια δίκη ενώπιον του δικαστή που εκδίδει την τελική απόφαση (άρθρο 217 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Εάν συντρέχουν βάσιμοι λόγοι, η διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να πραγματοποιηθεί ενώπιον συγκεκριμένου δικαστή κατόπιν αίτησης (άρθρο 217 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Σε εξαιρετικές περιπτώσεις είναι εφικτή η διεξαγωγή αποδείξεων μετά την ολοκλήρωση της κύριας δίκης, όταν το δικαιοδοτικό τμήμα αποφασίζει να επαναληφθεί η περατωθείσα ακροαματική διαδικασία. Αυτό συμβαίνει, εφόσον απαιτείται, για τη συμπλήρωση της διαδικασίας ή για την αποσαφήνιση συγκεκριμένων ζητημάτων μείζονος σημασίας (άρθρο 292 του ΚΠολΔ).

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Ο ΚΠολΔ προβλέπει ειδικά ότι η διεξαγωγή αποδείξεων μπορεί να απορριφθεί μόνο εφόσον τα αποδεικτικά στοιχεία δεν είναι συναφή προς την απόφαση (άρθρο 287 του ΚΠολΔ), ήτοι δεν χρησιμεύουν κατά τον προσδιορισμό των νομικών σημαντικών πραγματικών περιστατικών. Ωστόσο, ο ΚΠολΔ δεν περιλαμβάνει ειδικές διατάξεις σχετικά με τη δυνατότητα απόρριψης απαράδεκτων αποδεικτικών στοιχείων ή αποδεικτικών στοιχείων των οποίων η συγκέντρωση είναι οικονομικά ασύμφορη ή ανέφικτη.

Ο διάδικος οφείλει, το αργότερο έως την πρώτη κύρια δίκη, να καταθέσει όλα τα πραγματικά περιστατικά που είναι αναγκαία για τη στήριξη των ισχυρισμών του, να προσκομίσει τα αποδεικτικά στοιχεία που απαιτούνται για τη στοιχειοθέτηση της κατάθεσής του και να τοποθετηθεί σε σχέση με την κατάθεση και τα αποδεικτικά στοιχεία του αντιδίκου. Αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο δεν λαμβάνει υπόψη αποδεικτικά στοιχεία τα οποία ο διάδικος προτείνει καθυστερημένα. Στις περιπτώσεις αυτές, τα αποδεικτικά στοιχεία που καταθέτει ο διάδικος με σχετική αίτηση αποκλείονται κατά κανόνα από τη διαδικασία (άρθρο 286 του ΚΠολΔ). Μοναδική εξαίρεση αποτελούν οι περιπτώσεις στις οποίες ο διάδικος μπορεί να αποδείξει ότι το κώλυμα εξαιτίας του οποίου δεν προσκόμισε τα αποδεικτικά στοιχεία κατά την πρώτη ακροαματική διαδικασία οφειλόταν σε λόγους εκτός του ελέγχου του ή αν η αποδοχή των αποδεικτικών στοιχείων δεν θα καθυστέρουσε, κατά την άποψη του δικαστηρίου, την εκδίκαση της διαφοράς (άρθρο 286 παράγραφος 4 του ΚΠολΔ).

Όσον αφορά τα απαράδεκτα αποδεικτικά στοιχεία και τα αποδεικτικά στοιχεία των οποίων η συγκέντρωση είναι ανέφικτη, είναι σκόπιμη η συμμόρφωση προς το άρθρο 3 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ, που προβλέπει ότι το δικαστήριο δεν αναγνωρίζει τις αιτήσεις διαδίκων που αντίκεινται προς δεσμευτικούς κανονισμούς ή κανόνες και διατάξεις δεοντολογίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Ο ΚΠολΔ αναγνωρίζει τα εξής αποδεικτικά μέσα: αυτοψίες, έγγραφα, εξέταση μαρτύρων, εξέταση πραγματογνωμόνων και εξέταση των διαδίκων.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Μάρτυρες: Όσοι καλούνται ως μάρτυρες οφείλουν να προσέρχονται και, υπό την επιφύλαξη του νόμου, να καταθέτουν (άρθρο 229 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Οι μάρτυρες εξετάζονται κατόπιν πρότασης των διαδίκων, οι οποίοι οφείλουν να δηλώσουν περί τίνος πρόκειται να καταθέσει ο μάρτυρας, καθώς και τα προσωπικά του στοιχεία (άρθρο 236 του ΚΠολΔ). Οι μάρτυρες καλούνται να καταθέσουν σε ορισμένη ημερομηνία μετά από ειδική κλήτευση, με την οποία πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με την υποχρέωσή τους να καταθέσουν, τις επιπτώσεις αδικαιολόγητης μη προσέλευσής τους, καθώς και τα δικαιώματά τους για αποζημίωση των εξόδων τους (άρθρο 237 του ΚΠολΔ).

Ο μάρτυρες εξετάζονται κατά τη διάρκεια της κύριας δίκης. Μάρτυρες οι οποίοι, λόγω ηλικίας, ασθένειας ή σοβαρής σωματικής αναπηρίας, δεν μπορούν να συμμορφωθούν προς την κλήτευση, μπορούν να εξετάζονται στον τόπο κατοικίας τους (άρθρο 237 παράγραφος 2 του ΚΠολΔ). Κάθε μάρτυρας εξετάζεται μεμονωμένα, χωρίς να παρίστανται άλλοι μάρτυρες οι οποίοι πρόκειται να καταθέσουν αργότερα (άρθρο 238 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Το δικαστήριο ενημερώνει τους μάρτυρες σχετικά με την υποχρέωσή τους να καταθέσουν την αλήθεια και να μην παραλείψουν τίποτα, και τους προειδοποιεί επίσης σχετικά με τις συνέπειες της ψευδούς κατάθεσης. Οι μάρτυρες δηλώνουν πρώτα όσα γνωρίζουν σχετικά με την υπόθεση. Εν συνεχεία, ο πρόεδρος ή τα μέλη του δικαστηρίου και οι διάδικοι, καθώς και οι εκπρόσωποι και οι πληρεξούσιοι τους απευθύνουν ερωτήσεις προκειμένου να ελέγξουν, να συμπληρώσουν ή να αποσαφηνίσουν τις δηλώσεις των μαρτύρων. Εάν οι καταθέσεις των μαρτύρων είναι αντιφατικές, τότε οι μάρτυρες είναι δυνατόν να εξεταστούν κατ' αντιπαράσταση (άρθρο 239 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ). Ο ΚΠολΔ δεν αναγνωρίζει πλέον την ένορκη κατάθεση των μαρτύρων.

Στον ΚΠολΔ δεν γίνεται πλέον διάκριση μεταξύ της διαδικασίας εξέτασης των μαρτύρων και της διαδικασίας εξέτασης των πραγματογνωμόνων, ούτε ορίζονται σχετικές ειδικές δικονομικές διατάξεις. Δεν υπάρχουν διαφορές στις διαδικασίες εξέτασης μαρτύρων και πραγματογνωμόνων.

Έγγραφα: Παρότι ο ΚΠολΔ δεν ιεραρχεί τα διάφορα αποδεικτικά μέσα, τα έγγραφα λογίζεται ότι είναι τα πλέον αξιόπιστα. Διακρίνονται σε δημόσια και ιδιωτικά έγγραφα. Δημόσια είναι τα έγγραφα που εκδίδονται σε προδιαγεγραμμένη μορφή από δημόσιο φορέα που ενεργεί στο πλαίσιο των αρμοδιοτήτων του ή τα έγγραφα που εκδίδονται σε αυτή τη μορφή από αρχές τοπικής αυτοδιοίκησης, επιχειρήσεις ή άλλους οργανισμούς ή ιδιώτες στο πλαίσιο της άσκησης δημόσιας εξουσίας που τους έχει ανατεθεί από τον νόμο (άρθρο 224 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Ιδιωτικά είναι όσα έγγραφα δεν είναι δημόσια. Στα ιδιωτικά έγγραφα, το γνήσιο της υπογραφής βεβαιώνεται από αρμόδιο δημόσιο φορέα ή νομικό ή φυσικό πρόσωπο που ασκεί δημόσια εξουσία (π.χ. συμβολαιογράφος). Τα τμήματα των ιδιωτικών εγγράφων που φέρουν θεώρηση του γνησίου της υπογραφής αποκτούν σημασία για λόγους δημοσίου συμφέροντος και λογίζονται ως δημόσια έγγραφα. Η αποδεικτική ισχύς των δημοσίων εγγράφων ορίζεται χωριστά στον ΚΠολΔ. Ένα δημόσιο έγγραφο αποδεικνύει την αλήθεια των πραγματικών περιστατικών που βεβαιώνονται ή αναφέρονται σε αυτό (άρθρο 224 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Μολονότι ο ΚΠολΔ έχει ως αφετηρία το τεκμήριο ότι τα περιεχόμενα ενός δημοσίου εγγράφου είναι αληθή, εντούτοις είναι επιτρεπτό να υποστηριχθεί ότι τα πραγματικά περιστατικά που αναφέρονται σε ένα δημόσιο έγγραφο δεν έχουν καταγραφεί με ακρίβεια ή ότι ένα δημόσιο έγγραφο δεν έχει συνταχθεί δέοντως (άρθρο 224 παράγραφος 4 του ΚΠολΔ). Αυτός είναι ο μοναδικός κανόνας απόδειξης στη σλοβενική πολιτική δικονομία.

Τα δημόσια έγγραφα χωρών της αλλοδαπής τα οποία έχουν επικυρωθεί βάσει των οικείων κανονιστικών ρυθμίσεων έχουν την ίδια αποδεικτική αξία με τα σλοβενικά έγγραφα, υπό τον όρο ότι εφαρμόζονται ρυθμίσεις αμοιβαιότητας, εκτός εάν ορίζεται διαφορετικά δυνάμει διεθνούς σύμβασης (άρθρο 225 του ΚΠολΔ).

Ο ΚΠολΔ θεσπίζει επίσης κανόνες σχετικά με την επίδοση ή κοινοποίηση των εγγράφων (το καθήκον προσκόμισης εγγράφων), οι οποίοι διαφοροποιούνται ανάλογα με το εάν ο κομιστής του εγγράφου είναι ο διάδικος που το επικαλείται, ο αντίδικος, δημόσιος φορέας ή οργανισμός ασκών δημόσια εξουσία ή τρίτος (φυσικό ή νομικό πρόσωπο).

Πραγματογνώμονες: Το δικαστήριο συγκεντρώνει αποδείξεις από μαρτυρίες πραγματογνωμόνων στις περιπτώσεις στις οποίες απαιτούνται τεχνικές γνώσεις για την εξακρίβωση ή τη αποσαφήνιση ενός δεδομένου πραγματικού περιστατικού, όταν το δικαστήριο δεν διαθέτει τις συγκεκριμένες γνώσεις (άρθρο 243 του ΚΠολΔ). Το πολιτικό δικαστήριο διορίζει πραγματογνώμονα με ειδική απόφαση και μπορεί να παράσχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να διατυπώσουν τις απόψεις τους επί του θέματος πριν από τον διορισμό. Οι πραγματογνώμονες μπορούν επίσης να διορίζονται από τον πρόεδρο του δικαστηρίου ή από δικαστή της επιλογής των διαδίκων, εφόσον οι δικαστές αυτοί έχουν την αρμοδιότητα να προβαίνουν σε τέτοιου είδους αποδείξεις (άρθρο 244 του ΚΠολΔ). Κατά κανόνα, οι πραγματογνώμονες διορίζονται βάσει ειδικού καταλόγου που υπάρχει στη διάθεση του δικαστηρίου, αλλά ο διορισμός τους μπορεί επίσης να ανατεθεί σε ειδικό οργανισμό. Πραγματογνώμονες μπορούν να είναι μόνο φυσικά πρόσωπα. Οι πραγματογνώμονες οφείλουν να αποδέχονται τα

καθήκοντα που τους ανατίθενται και να καταθέτουν τα πορίσματα και τη γνώμη τους (άρθρο 246 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Το δικαστήριο δύναται να επιβάλει πρόστιμο σε πραγματογνώμονες που, μολοντί κλητεύθηκαν δεόντως, δεν προσέρχονται, χωρίς να δικαιολογήσουν την απουσία τους σε πραγματογνώμονες που αρνούνται να εκτελέσουν τα καθήκοντά τους χωρίς εύλογη αιτία σε πραγματογνώμονες που δεν κοινοποιούν αμέσως στο δικαστήριο τους λόγους που τους εμποδίζουν να διενεργήσουν (έγκαιρα) την πραγματογνωμοσύνη και σε πραγματογνώμονες οι οποίοι, χωρίς να αναφέρουν εύλογη αιτία, δεν διενεργούν την πραγματογνωμοσύνη εντός της προθεσμίας που τους έταξε το δικαστήριο (άρθρο 248 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ). Οι πραγματογνώμονες απαλλάσσονται των καθηκόντων τους από το δικαστήριο, κατόπιν αίτησής τους, μόνο για τους λόγους τους οποίους μπορούν να επικαλεστούν προκειμένου να αρνηθούν να καταθέσουν ή να απαντήσουν σε συγκεκριμένη ερώτηση. Το δικαστήριο δύναται επίσης να απαλλάξει έναν πραγματογνώμονα από τα καθήκοντά του, κατόπιν αίτησής του, για άλλους αιτιολογημένους λόγους (π.χ. λόγω υπερβολικού φόρτου εργασίας). Απαλλαγή για τον συγκεκριμένο λόγο μπορεί να αιτηθεί επίσης εξουσιοδοτημένος υπάλληλος του φορέα ή του οργανισμού στον οποίο απασχολείται ο πραγματογνώμονας μάρτυρας (άρθρο 246 παράγραφοι 2 και 3 του ΚΠολΔ). Ακόμη, οι πραγματογνώμονες μπορούν να εξαιρεθούν κατά τον ίδιο τρόπο που εξαιρούνται και οι δικαστές, με μοναδική εξαίρεση ότι όσοι έχουν ήδη εξεταστεί ως μάρτυρες μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως πραγματογνώμονες (άρθρο 247 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ).

Καθήκον του πραγματογνώμονα είναι να καταθέτει τα πορίσματα και τη γνωμοδότησή του. Το δικαστήριο αποφαινεται επίσης σχετικά με το αν οι πραγματογνώμονες θα καταθέσουν τα πορίσματα και τη γνωμοδότησή τους μόνο προφορικά κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας ή εάν οφείλουν να τα υποβάλουν και γραπτώς πριν από την συζήτηση στο ακροατήριο. Επιπλέον, το δικαστήριο ορίζει και την προθεσμία εντός της οποίας οι πραγματογνώμονες πρέπει να καταθέσουν τα πορίσματα και τη γνωμοδότησή τους. Σε περίπτωση διορισμού περισσότερων του ενός πραγματογνώμων, μπορούν να καταθέτουν τα πορίσματα και τη γνωμοδότησή τους από κοινού, εφόσον συμφωνούν μεταξύ τους επ' αυτών. Στην αντίθετη περίπτωση, κάθε πραγματογνώμονας καταθέτει τα πορίσματά του χωριστά (άρθρο 254 του ΚΠολΔ). Σε περίπτωση θεμελιωδών αποκλίσεων μεταξύ των στοιχείων που προσκομίζονται από τους πραγματογνώμονες ή σε περίπτωση που τα πορίσματα ενός ή περισσότερων πραγματογνώμων είναι ασαφή, ελλιπή ή αντιφατικά ή έρχονται σε αντίθεση με τις περιστάσεις που αποτέλεσαν αντικείμενο της έρευνας και οι ανωμαλίες αυτές δεν επαυθύνονται με νέα εξέταση των πραγματογνώμων, πραγματοποιείται εκ νέου διεξαγωγή αποδείξεων με τη συμμετοχή των ιδίων ή άλλων πραγματογνώμων (άρθρο 254 παράγραφος 2 του ΚΠολΔ). Σε περίπτωση, ωστόσο, που η γνωμοδότηση ενός ή περισσότερων πραγματογνώμων περιέχει αντιφάσεις ή ανακολουθίες ή σε περίπτωση εύλογης αμφιβολίας ως προς την ορθότητα της γνωμοδότησης, ζητείται η γνώμη άλλων πραγματογνώμων (άρθρο 254 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ). Οι πραγματογνώμονες έχουν δικαίωμα επιστροφής των εξόδων τους, καθώς και αμοιβής για τις υπηρεσίες τους (άρθρο 249 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ).

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Σύμφωνα με την αρχή που διέπει την αξιολόγηση των αποδείξεων, τα αποδεικτικά στοιχεία αξιολογούνται ελεύθερα. Το δικαστήριο ενεργεί κατά τη δική του πεποίθηση και αποφασίζει ποια πραγματικά περιστατικά θεωρούνται αποδεδειγμένα, βάσει διεξοδικής και προσεκτικής αξιολόγησης κάθε αποδεικτικού στοιχείου μεμονωμένα και σε συνδυασμό με τα υπόλοιπα αποδεικτικά στοιχεία και με γνώμονα την επιτυχή έκβαση της διαδικασίας συνολικά (άρθρο 8 του ΚΠολΔ). Ως εκ τούτου, η σλοβενική πολιτική δικονομία δεν αναγνωρίζει «κανόνες απόδειξης» με τους οποίους ο νομοθέτης ορίζει εκ των προτέρων με αφηρημένο τρόπο την αξία συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων. Μοναδική εξαίρεση εν προκειμένω αποτελεί ο κανόνας που διέπει την αξιολόγηση δημοσίων εγγράφων (βλέπε σημείο 2.5).

Στην πράξη, ωστόσο, ισχύει ο κανόνας ότι η απόδειξη με έγγραφο, για παράδειγμα, αποτελεί πιο αξιόπιστο (αλλά όχι ισχυρότερο) αποδεικτικό μέσο από τα υπόλοιπα, όπως η κατάθεση των μαρτύρων ή των διαδίκων.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ο ΚΠολΔ δεν περιέχει διατάξεις σχετικά με το εάν είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών στοιχείων ή αποδεικτικών μέσων για την εξακρίβωση της ύπαρξης ορισμένων πραγματικών περιστατικών.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Ναι. Όλοι όσοι κλητεύονται ως μάρτυρες είναι υποχρεωμένοι να προσέλθουν και, υπό την επιφύλαξη του νόμου, να καταθέσουν (άρθρο 229 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ).

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Δικαίωμα απαλλαγής από μαρτυρία έχουν τα πρόσωπα η κατάθεση των οποίων παραβιάζει την υποχρέωση τήρησης κρατικού ή στρατιωτικού απορρήτου, εκτός εάν η αρμόδια αρχή τα απαλλάσσει από αυτήν την υποχρέωση (άρθρο 230 του ΚΠολΔ).

Κατ' εξαίρεση, ο πρόεδρος του τμήματος μπορεί να επιτρέψει την ακρόαση μάρτυρα που αποκαλύπτει υπηρεσιακό ή στρατιωτικό απόρρητο, αν πληρούνται οι προϋποθέσεις αποκάλυψης διαβαθμισμένων πληροφοριών στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας (ανάλογα με τη σημασία των πληροφοριών και του περιεχομένου του διαδικαστικού εγγράφου, τη φύση και την ευαισθησία των διαβαθμισμένων πληροφοριών, τη σημασία και τη σοβαρότητα των επίδικων ουσιαστικών δικαιωμάτων και το κατά πόσον η αποκάλυψη των διαβαθμισμένων πληροφοριών θα έθετε σε κίνδυνο τη λειτουργία κάποιας αρχής ή την εθνική ασφάλεια).

Οι μάρτυρες δικαιούνται να αρνηθούν μαρτυρία (άρθρο 231 του ΚΠολΔ):

σε θέματα των οποίων έλαβαν γνώση υπό την ιδιότητα του εξουσιοδοτημένου αντιπροσώπου ενός διαδίκου

σε θέματα των οποίων έλαβαν γνώση υπό την ιδιότητα του θρησκευτικού εξομολογητή ενός διαδίκου ή τρίτου προσώπου

σχετικά με πραγματικά περιστατικά των οποίων έλαβαν γνώση υπό την ιδιότητα του δικηγόρου ή του ιατρού ή κατά την άσκηση οποιουδήποτε άλλου επιτηδεύματος ή επαγγελματικής δραστηριότητας στο πλαίσιο της οποίας δεσμεύονται από την υποχρέωση απορρήτου όσον αφορά πραγματικά περιστατικά που περιήλθαν εις γνώση τους κατά την άσκηση του συγκεκριμένου επιτηδεύματος ή της συγκεκριμένης δραστηριότητας.

Οι μάρτυρες δικαιούνται να αρνηθούν να απαντήσουν σε μεμονωμένες ερωτήσεις για εύλογους λόγους, ιδίως εάν η απάντηση σε αυτές τις ερωτήσεις συνεπάγεται σοβαρό διασυρμό, σημαντική οικονομική βλάβη ή ποινική δίωξη για τους ίδιους ή για εξ αίματος συγγενείς τους σε ευθεία γραμμή οποιουδήποτε βαθμού ή για εξ αίματος συγγενείς τους σε πλάγια γραμμή έως και τρίτου βαθμού ή εάν συνεπάγεται σοβαρό διασυρμό, σημαντική οικονομική βλάβη ή ποινική δίωξη για τον σύζυγο ή για εξ αγχιστείας συγγενή τους έως και δεύτερου βαθμού (ακόμη και αν ο γάμος έχει ήδη λυθεί) ή για τον έχοντα την επιμέλεια ή την κηδεμονία αυτών ή για τον θετό γονέα ή το θετό τέκνο αυτών (άρθρο 233 παράγραφος 1 του ΚΠολΔ).

Εντούτοις, οι μάρτυρες δεν μπορούν να επικαλεστούν κίνδυνο πρόκλησης οικονομικής βλάβης ως λόγο για την άρνηση μαρτυρίας σχετικά με τις νόμιμες συναλλαγές στις οποίες ήταν παρόντες ως μάρτυρες που έχουν κλητευθεί, σχετικά με ενέργειες στις οποίες προέβησαν ως νόμιμοι προκάτοχοι ή αντιπρόσωποι των διαδίκων σε διαφορές, σχετικά με πραγματικά περιστατικά που συνδέονται με περιουσιακές σχέσεις απορρέουσες από δεσμούς οικογενείας ή γάμου, σχετικά με πραγματικά περιστατικά που σχετίζονται με γέννηση, γάμο ή θάνατο ή σχετικά με οποιαδήποτε περίπτωση στην οποία οφείλουν, βάσει ειδικών κανονιστικών διατάξεων, να υποβάλουν αίτηση ή να δώσουν κατάθεση (άρθρο 234 του ΚΠολΔ). Επίσης, οι μάρτυρες δεν έχουν δικαίωμα να αρνηθούν να καταθέσουν για λόγους προστασίας του επιχειρηματικού απορρήτου, εφόσον η αποκάλυψη ορισμένων πραγματικών περιστατικών κρίνεται αναγκαία για λόγους δημόσιου συμφέροντος ή συμφέροντος άλλου προσώπου, υπό την επιφύλαξη ότι το συμφέρον αυτό αντισταθμίζει τη ζημία που συνεπάγεται η άρση του απορρήτου (άρθρο 232 του ΚΠολΔ).

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ναι. Εάν οι μάρτυρες που έχουν κλητευθεί νομότυπα δεν προσέλθουν και η απουσία τους είναι αδικαιολόγητη ή εάν αποχωρήσουν από τον προβλεπόμενο τόπο εξέτασής τους χωρίς άδεια, το δικαστήριο δύναται να διατάξει τη βίαιη προσαγωγή τους, με δική τους δαπάνη, καθώς και την επιβολή προστίμου ύψους έως και 1 300 ευρώ. Το δικαστήριο δύναται επίσης να επιβάλει πρόστιμο σε μάρτυρες που προσέρχονται μεν αλλά, παρότι έλαβαν γνώση των συνεπειών, αρνούνται να καταθέσουν ή να απαντήσουν σε συγκεκριμένες ερωτήσεις για λόγους που το δικαστήριο κρίνει αδικαιολόγητους. Στη δεύτερη περίπτωση, το δικαστήριο δύναται, εφόσον ο μάρτυρας εμμένει στην άρνησή του να καταθέσει, να θέσει υπό κράτηση τον μάρτυρα έως ότου συγκατατεθεί στην κατάθεση ή έως ότου δεν συντρέχει πλέον λόγος εξέτασής του, αλλά όχι για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο του ενός μηνός (άρθρο 241 παράγραφοι 1 και 2 του ΚΠολΔ).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Μάρτυρας μπορεί να είναι οποιοδήποτε πρόσωπο είναι σε θέση να παράσχει πληροφορίες σχετικά με τα αποδεικτέα πραγματικά περιστατικά (άρθρο 229 παράγραφος 2 του ΚΠολΔ). Η ικανότητα προς μαρτυρική κατάθεση δεν εξαρτάται από τη δικαιοπρακτική ικανότητα. Παιδιά ή πρόσωπα με μερική ή ολική δικαιοπρακτική ανικανότητα μπορούν να είναι μάρτυρες εφόσον είναι πράγματι σε θέση να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τα νομικώς σημαντικά πραγματικά περιστατικά. Η ικανότητα ενός μάρτυρα προς μαρτυρική κατάθεση αξιολογείται από το δικαστήριο κατά περίπτωση.

Οι διάδικοι ή οι νόμιμοι εκπρόσωποί τους δεν μπορούν να είναι μάρτυρες, σε αντίθεση με τους εντολοδόχους τους (*pooblaščenec*) ή τους παρεμβαίνοντες στη δίκη (*stranski intervenient*), οι οποίοι μπορούν να καταθέσουν ως μάρτυρες.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Όσον αφορά την εξέταση μαρτύρων, βλέπε την απάντηση ανωτέρω.

Η ακροαματική διαδικασία με βιντεοδιάσκεψη διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 114α του ΚΠολΔ, το οποίο ορίζει ότι το δικαστήριο δύναται, κατόπιν συναίνεσης των διαδίκων, να επιτρέψει στους διαδίκους και τους νόμιμους εκπροσώπους τους να βρίσκονται σε διαφορετικό χώρο κατά τη διάρκεια της ακροαματικής διαδικασίας και να εκτελούν τις δικονομικές πράξεις από τον χώρο αυτό, εφόσον εξασφαλίζεται η μετάδοση του ήχου και της εικόνας από τον χώρο στον οποίο διεξάγεται η ακροαματική διαδικασία προς τον χώρο ή τους χώρους στους οποίους βρίσκονται οι διάδικοι και/ή οι εκπρόσωποί τους. Οι ίδιες προϋποθέσεις ισχύουν και για τη διεξαγωγή αποδείξεων μέσω αυτοψίας ή εγγράφων και κατά την εξέταση των διαδίκων, των μαρτύρων και των πραγματογνωμόνων.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Κατά κανόνα, αποδεικτικά στοιχεία τα οποία συγκεντρώνονται με παράνομο τρόπο (π.χ. μέσω παράνομων τηλεφωνικών υποκλοπών) δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιηθούν σε αστικές διαδικασίες. Ωστόσο, η νομολογία επιτρέπει κατ' εξαίρεση τη χρήση αυτών των αποδεικτικών στοιχείων εφόσον συντρέχουν δεόντως αιτιολογημένοι λόγοι προς τον σκοπό αυτό ή εφόσον η διεξαγωγή αποδείξεων έχει ιδιαίτερη σημασία για την άσκηση συνταγματικά κατοχυρωμένου δικαιώματος. Στην προκειμένη περίπτωση, πέραν του γεγονότος ότι ορισμένα αποδεικτικά στοιχεία συγκεντρώθηκαν ενδεχομένως με παράνομο τρόπο, καθοριστικής σημασίας είναι και η εκτίμηση του κατά πόσον τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζονται στο πλαίσιο της αστικής διαδικασίας συνεπάγονται πιθανώς νέα παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Όσον αφορά τα απαράδεκτα αποδεικτικά στοιχεία και τα αποδεικτικά στοιχεία των οποίων η συγκέντρωση είναι ανέφικτη, το άρθρο 3 παράγραφος 3 του ΚΠολΔ ορίζει ότι το δικαστήριο δεν αναγνωρίζει τις αιτήσεις διαδίκων που αντίκεινται προς δεσμευτικούς κανονισμούς ή κανόνες δεοντολογίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Εάν η κατάθεση αποτελεί τμήμα αγωγής ή αίτησης οποιουδήποτε είδους, δεν λογίζεται ως απόδειξη, αλλά έχει την ισχύ ισχυρισμού του διαδίκου, για τον οποίο ο διάδικος καλείται να προσκομίσει τις κατάλληλες αποδείξεις. Εάν περιλαμβάνεται σε έγγραφο το οποίο υποβάλλεται ως απόδειξη των ισχυρισμών του διαδίκου, η κατάθεση έχει ισχύ εγγράφου.

Η κατάθεση ενός διαδίκου κατά την εξέτασή του λογίζεται ομοίως ως αποδεικτικό στοιχείο δεδομένου ότι, βάσει του ΚΠολΔ, η εξέταση των διαδίκων αναγνωρίζεται ως απόδειξη (άρθρο 257 του ΚΠολΔ).

Σχετικοί σύνδεσμοι

 <http://www.pisrs.si/Pis.web/>

 <https://www.uradni-list.si/>

 <http://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/deloDZ/zakonodaja/preciscenaBesedilaZakonov>

 <http://www.sodisce.si/>

Τελευταία επικαιροποίηση: 10/01/2020

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Σλοβακία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Ο κανόνας σύμφωνος με τον οποίο το δικαστήριο διεξάγει την αποδεικτική διαδικασία κατά την ακροαματική διαδικασία (δηλ. κατά την επ' ακροατήριου συζήτηση) προκύπτει από το άρθρο 48 παράγραφος 2 του Συντάγματος.

Αν αυτό κριθεί χρήσιμο, είναι δυνατόν να ζητηθεί η διεξαγωγή αποδείξεων από άλλο δικαστήριο ή η διεξαγωγή αποδείξεων εκτός της ακροαματικής διαδικασίας. Το δικαστήριο ενημερώνει γενικά τους διαδίκους για την εκτός της ακροαματικής διαδικασίας διεξαγωγή αποδείξεων 5 ημέρες νωρίτερα. Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να παρίστανται, όταν η διεξαγωγή αποδείξεων γίνεται μ' αυτόν τον τρόπο.

Οι διάδικοι υποχρεούνται να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους. Το δικαστήριο επιλέγει ποια απ' αυτά τα αποδεικτικά στοιχεία θα λάβει υπόψη του.

Το δικαστήριο μπορεί επίσης, κατ' εξαίρεση, να λάβει υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία διαφορετικά από αυτά που προτείνονται από τους διαδίκους, αν η συνεκτίμησή τους είναι απαραίτητη για τη λήψη απόφασης στην υπόθεση.

Το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει να ζητήσει τη συμπλήρωση ή την αναπαραγωγή των προσκομισθέντων αποδεικτικών στοιχείων ενώπιόν του.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Εάν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την έκδοση απόφασης χωρίς ακροαματική διαδικασία, η διεξαγωγή αποδείξεων γίνεται κατ' εξαίρεση εκτός ακροαματικής διαδικασίας. Αυτό δεν σημαίνει ότι στις περιπτώσεις αυτές η αποδεικτική διαδικασία δεν διεξάγεται από το δικαστήριο, σημαίνει απλώς ότι η διεξαγωγή αποδείξεων δεν γίνεται κατά τη διάρκεια ακροαματικής διαδικασίας αλλά εκτός αυτής. Από ποιοτική άποψη, η διεξαγωγή αποδείξεων προσομοιάζει με τον έλεγχο γνησιότητας των απαιτήσεων.

Αυτές οι εξαιρετικές περιπτώσεις είναι οι εξής:

εξέταση της υπόθεσης επί της ουσίας, αν πρόκειται για απλή νομική εκτίμηση της υπόθεσης

οι πραγματικοί ισχυρισμοί των διαδίκων δεν αμφισβητούνται και η αξία της διαφοράς, εξαιρουμένων των παρεπόμενων αιτήσεων, δεν υπερβαίνει τα 2.000 ευρώ.

με συμφωνία των διαδίκων σε περίπτωση έκδοσης διαταγής πληρωμής, ερήμην διαταγής, απόφασης αναγνώρισης ή ανάκλησης της απαίτησης.

Επίσης, δεν είναι αναγκαίο να διατάσσεται ακρόαση σε διαδικασίες ελέγχου *in abstracto* σχετικά με θέματα καταναλωτών, όταν εκδίδεται ερήμην απόφαση υπέρ του καταναλωτή, σε διαφορές για θέματα καταπολέμησης των διακρίσεων, αν ο αιτών συναινεί, στις ατομικές διαφορές εργατικού δικαίου και στις αιτήσεις για προσωρινά μέτρα.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Για να εκτιμήσει τα αποδεικτικά στοιχεία, το δικαστήριο δεν περιορίζεται καταρχήν από κανέναν νομικό κανόνα που να του υπαγορεύει τον τρόπο με τον οποίο οφείλει να εκτιμήσει κάθε αποδεικτικό στοιχείο ως προς το αν είναι αληθές ή όχι. Εφαρμόζεται η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων. Μόνο κατ' εξαίρεση ο νόμος επιβάλλει στο δικαστήριο ορισμένους περιορισμούς όσον αφορά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων —για παράδειγμα, το δικαστήριο θεωρεί αποδεδειγμένο ένα γεγονός για το οποίο ο νόμος ορίζει μαχητό τεκμήριο, αν κατά τη διαδικασία δεν αποδειχθεί το αντίθετο (άρθρο 133 του Αστικού Κώδικα).

Το δικαστήριο δεσμεύεται από τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Δεσμεύεται επίσης από τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου ως προς το αν συγκεκριμένος νομικός κανόνας αντίκειται στο Σύνταγμα, σε νόμο ή σε διεθνή σύμβαση που δεσμεύει τη Σλοβακική Δημοκρατία. Το δικαστήριο δεσμεύεται επίσης από τις αποφάσεις του Συνταγματικού Δικαστηρίου ή του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων όσον αφορά τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες. Το δικαστήριο δεσμεύεται ακόμη από τις αποφάσεις των αρμόδιων αρχών ως προς το αν έχει διαπραχθεί ποινικό αδίκημα, παράβαση ή άλλο διοικητικό αδίκημα που τιμωρείται βάσει συγκεκριμένης κανονιστικής ρύθμισης αντίθετα, το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από τις αποφάσεις που εκδίδονται στο πλαίσιο της άμεσης διαδικασίας στον τόπο της παράβασης.

Κατά τα λοιπά, το δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει το ίδιο τα ζητήματα που πρέπει να κριθούν από άλλη αρχή. Ωστόσο, αν το σχετικό ζήτημα έχει ήδη κριθεί από την αρμόδια αρχή, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την απόφαση αυτή και την ενσωματώνει στην αιτιολογική του έκθεση (ως προδικαστικό ζήτημα).

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Οι διάδικοι καλούνται να προσκομίσουν αποδεικτικά στοιχεία προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους. Το δικαστήριο επιλέγει ποια από τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία θα συνεκτιμήσει. Το δικαστήριο μπορεί επίσης αυτεπαγγέλτως να λάβει υπόψη του αποδεικτικά στοιχεία προερχόμενα από δημόσια αρχεία και καταχωρίσεις, αν από τα εν λόγω αρχεία ή καταχωρίσεις φαίνεται να προκύπτει ότι οι πραγματικοί ισχυρισμοί των διαδίκων είναι αναληθείς άλλα αποδεικτικά στοιχεία δεν λαμβάνονται υπόψη αυτεπαγγέλτως.

Το δικαστήριο μπορεί να διατάξει αυτεπαγγέλτως τη διεξαγωγή αποδείξεων για να διαπιστωθεί αν πληρούνται οι διαδικαστικές απαιτήσεις ή αν η προτεινόμενη απόφαση είναι εκτελεστή, ή για να προσδιορίσει διατάξεις αλλοδαπού δικαίου.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Το δικαστήριο προβαίνει στη διεξαγωγή αποδείξεων κατά την ακροαματική διαδικασία αν δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη λήψη απόφασης χωρίς ακροαματική διαδικασία.

Οι διάδικοι έχουν το δικαίωμα να διατυπώσουν την άποψή τους για τα προτεινόμενα αποδεικτικά στοιχεία και για όλα τα αποδεικτικά στοιχεία για τα οποία έχουν διεξαχθεί αποδείξεις.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο είναι ελεύθερο να σταθμίσει τα αποδεικτικά στοιχεία κατά την κρίση του, εξετάζοντας χωριστά κάθε αποδεικτικό στοιχείο και όλα τα αποδεικτικά στοιχεία μαζί, και λαμβάνει προσεκτικά υπόψη όλα όσα προέκυψαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Η αξιοπιστία κάθε αποδεικτικού στοιχείου για το οποίο διεξήχθησαν αποδείξεις μπορεί να αμφισβητηθεί, αν ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά.

Για το δευτεροβάθμιο ή το ακυρωτικό δικαστήριο ισχύουν ορισμένοι περιορισμοί στην ελεύθερη εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων, όταν το εν λόγω δικαστήριο δεν δεσμεύεται από τα πραγματικά περιστατικά που έχει διαπιστώσει το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Αν και το συμπέρασμά του για τα πραγματικά περιστατικά μπορεί να είναι διαφορετικό, ωστόσο δεν μπορεί να αποκλίνει από την εκτίμηση συγκεκριμένου αποδεικτικού στοιχείου για το οποίο διεξήγαγε αποδείξεις το πρωτοβάθμιο δικαστήριο. Συνεπώς, το δευτεροβάθμιο δικαστήριο δεν μπορεί να εκτιμήσει διαφορετικά τα αποδεικτικά στοιχεία για τα οποία διεξήγαγε αποδείξεις το πρωτοβάθμιο δικαστήριο εκτός αν διεξαγάγει το ίδιο νέα αποδεικτική διαδικασία για το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο. Ωστόσο, σε αντίθεση με το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, μπορεί να εκτιμήσει με διαφορετικό τρόπο αποδεικτικό στοιχείο για το οποίο το κατώτερο δικαστήριο διεξήγαγε αποδείξεις μέσω άλλου δικαστηρίου κατόπιν αιτήσεως διενέργειας της σχετικής διαδικαστικής πράξης.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Οτιδήποτε μπορεί να βοηθήσει στην αποσαφήνιση της υπόθεσης και έχει αποκτηθεί με νόμιμο τρόπο, με τα προβλεπόμενα αποδεικτικά μέσα, μπορεί να χρησιμοποιήσει ως απόδειξη. Τα διάφορα αποδεικτικά μέσα είναι η εξέταση των διαδίκων, η εξέταση μαρτύρων, τα έγγραφα, οι εκθέσεις πραγματογνωμόνων, οι καταθέσεις εμπειρογνομώνων και η αυτοψία. Αν ο τρόπος διεξαγωγής της απόδειξης δεν ορίζεται από τον νόμο, καθορίζεται από το δικαστήριο.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Ο μάρτυρας είναι πρόσωπο διαφορετικό από το δικαστήριο και τους διαδίκους το οποίο καταθέτει γεγονότα που έχει αντιληφθεί με τις δικές του αισθήσεις. Μάρτυρες μπορεί να είναι μόνο φυσικά πρόσωπα.

Στις υποθέσεις που εμπίπτουν στη δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων, είναι συχνά απαραίτητο να γίνει τεχνική αξιολόγηση των γεγονότων που αποτελούν την πραγματολογική βάση της απόφασης επί της ουσίας. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο, αν η απόφαση επί της ουσίας εξαρτάται από την εκτίμηση γεγονότων που απαιτούν ειδικές γνώσεις, το δικαστήριο ορίζει πραγματογνώμονα. Σε μια τέτοια περίπτωση, το δικαστήριο οφείλει να ορίσει πραγματογνώμονα ακόμη και αν ο δικαστής έχει ειδικές γνώσεις που θα του επέτρεπαν να προβεί σε τεχνική αξιολόγηση του αντικειμένου της διαδικασίας. Αυτές οι γνώσεις δεν μπορούν να αντικαταστήσουν την αντικειμενική διαπίστωση των γεγονότων από κάποιον που δεν έχει σχέση με την αρχή η οποία θα αποφασίσει γι' αυτά.

Το κύριο καθήκον του δικαστηρίου είναι να διατυπώσει σωστά τα ερωτήματα προς τον πραγματογνώμονα. Το δικαστήριο πρέπει να υποβάλει στον πραγματογνώμονα ερωτήματα που αφορούν αποκλειστικά και μόνο πραγματικά περιστατικά και να αποφύγει ζητήματα που σχετίζονται με τη νομική εκτίμηση του αντικείμενου της πραγματογνωμοσύνης.

Η έκθεση του πραγματογνώμονα μπορεί επίσης να αποσταλεί προς επανεξέταση σε άλλον πραγματογνώμονα, σε επιστημονικό ινστιτούτο ή σε άλλο ίδρυμα. Πρόκειται, στην περίπτωση αυτή, για πραγματογνωμοσύνη με αντικείμενο την επαλήθευση της προηγηθείσας πραγματογνωμοσύνης. Στην πράξη, γίνεται μερικές φορές λόγος για πραγματογνωμοσύνη ελέγχου. Το δικαστήριο εκτιμά την πραγματογνωμοσύνη όπως κάθε άλλο αποδεικτικό στοιχείο.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το δικαστήριο εκτιμά τα διάφορα αποδεικτικά στοιχεία κρίνοντας αν είναι αξιόπιστα και αληθή. Το δικαστήριο δεν υπόκειται σε νομικούς περιορισμούς όσον αφορά την εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων: ισχύει η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων. Ωστόσο, η εκτίμηση του δικαστηρίου δεν μπορεί να είναι αυθαίρετη το δικαστήριο οφείλει να λάβει υπόψη του όλα όσα προέκυψαν κατά τη διάρκεια της διαδικασίας. Το δικαστήριο πρέπει να σεβαστεί αυτά τα γεγονότα και να καθορίσει σωστά τη σχέση μεταξύ τους. Για τον σκοπό αυτόν, το δικαστήριο δεν δεσμεύεται από καμία σειρά σπουδαιότητας ή αποδεικτικής ισχύος των διαφόρων αποδεικτικών στοιχείων.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Στις υποθέσεις στις οποίες μπορεί να κινηθεί διαδικασία αυτεπαγγέλτως, καθώς και σε διαδικασίες που αφορούν την άδεια σύναψης γάμου, την αναγνώριση ή την άρνηση της πατρότητας, τη δυνατότητα υιοθεσίας, την υιοθεσία ή στις υποθέσεις που αφορούν το εμπορικό μητρώο, το δικαστήριο υποχρεούται να προβεί και στις άλλες διαδικαστικές ενέργειες που απαιτούνται για τη διαπίστωση των πραγματικών περιστατικών, ακόμη και αν οι διάδικοι δεν έχουν υποβάλει σχετικό αίτημα.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κάθε φυσικό πρόσωπο, αν κλητευθεί από το δικαστήριο, υποχρεούται να προσέλθει και να καταθέσει ως μάρτυρας (άρθρο 196 παράγραφος 2 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας). Ο μάρτυρας πρέπει να πει την αλήθεια και να μην αποκρύψει τίποτε. Το δικαστήριο οφείλει να ενημερώσει τον μάρτυρα για τις ποινικές συνέπειες της ψευδομαρτυρίας και για το δικαίωμά του να αρνηθεί να καταθέσει.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει μόνο αν αυτό συνεπάγεται για τον ίδιο ή για τους συγγενείς του τον κίνδυνο ποινικής δίωξης το δικαστήριο κρίνει, κατά τη διακριτική του ευχέρεια, αν η άρνηση του μάρτυρα να καταθέσει είναι νόμιμη. Ο μάρτυρας μπορεί επίσης να αρνηθεί να καταθέσει αν, με την κατάθεσή του, θα αποκάλυπτε μυστικά ή πληροφορίες που του δόθηκαν προφορικά ή γραπτά ως πρόσωπο που ασκεί ποινική αποστολή, υπό τον όρο να σεβαστεί τον εμπιστευτικό χαρακτήρα τους.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Η νομιμότητα της άρνησης του μάρτυρα να καταθέσει είναι στην κρίση του δικαστηρίου. Η απόφαση του δικαστηρίου δεν υπόκειται σε ένδικο μέσο. Αν, παρά την απόφαση του δικαστηρίου, ο μάρτυρας αρνείται να καταθέσει, το δικαστήριο μπορεί να του επιβάλει πειθαρχικό πρόστιμο.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Στις αστικές διαδικασίες το δικαστήριο πρέπει πάντα να ακούει ως διάδικο και όχι ως μάρτυρα τον νόμιμο εκπρόσωπο οργανισμού που συμμετέχει στη διαδικασία (άρθρο 185 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας).

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Στην αρχή της ακρόασης του μάρτυρα το δικαστήριο πρέπει να επαληθεύσει την ταυτότητά του και τη σχέση του με τους διαδίκους. Ο μάρτυρας πρέπει επίσης να ενημερωθεί για τη σημασία της μαρτυρίας του, για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, για τις ποινικές συνέπειες της ψευδομαρτυρίας και για το δικαίωμά του να λάβει αποζημίωση για την κατάθεσή του.

Το δικαστήριο καλεί τον μάρτυρα να περιγράψει με συνεκτικό τρόπο όλα όσα γνωρίζει σχετικά με το θέμα της ακρόασης. Στη συνέχεια, του υποβάλει τις αναγκαίες ερωτήσεις για να συμπληρώσει και να διευκρινίσει τη μαρτυρία του.

Όσον αφορά τις ερωτήσεις που τίθενται στον μάρτυρα, πρέπει να σημειωθεί ότι οι παραπλανητικές και μεροληπτικές ερωτήσεις είναι απαράδεκτες. Αν θεθούν από τους διαδίκους ή από πραγματογνώμονα ερωτήσεις αυτού του είδους ή ερωτήσεις άνευ σημασίας για την εκτίμηση της υπόθεσης, ο πρόεδρος του δικαστηρίου μπορεί να τις απορρίψει. Επιβεβαιώνει το απαράδεκτο με διάταξη η οποία δεν κοινοποιείται και δεν υπόκειται σε ένδικο μέσο. Η εν λόγω διάταξη καταγράφεται απλώς στα πρακτικά της ακροαματικής διαδικασίας.

Το δικαστήριο μπορεί, με τη συναίνεση των διαδίκων, να πραγματοποιήσει ακρόαση με βιντεοδιάσκεψη ή με οποιαδήποτε άλλη τεχνολογία επικοινωνίας.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Υπενθυμίζεται ότι το δικαστήριο δεν υπόκειται σε κανέναν νομικό περιορισμό όσον αφορά την εκτίμηση του ενός ή του άλλου αποδεικτικού στοιχείου: πρόκειται για την αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδεικτικών στοιχείων, που προβλέπεται στο άρθρο 191 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Το δικαστήριο εκτιμά διεξοδικά τις ενέργειες των διαδίκων, των εκπροσώπων τους και των άλλων μερών της διαδικασίας εξετάζοντας το περιεχόμενό τους και όχι τον χαρακτηρισμό τους. Οι πράξεις των διαδίκων αντιμετωπίζονται σύμφωνα με την αρχή της απουσίας τυπικότητας. Οι διάδικοι είναι απόλυτα ελεύθεροι να προβούν γραπτά ή προφορικά σε διαδικαστική πράξη (να εκφράσουν τη βούλησή τους), η οποία καταγράφεται σε πρακτικά, πράγμα που έχει τα ίδια νομικά αποτελέσματα, υπό την προϋπόθεση ότι η ενέργειά τους είναι σαφής και δεν αφήνει καμία αμφιβολία για την πραγματική τους βούληση.

Τελευταία επικαιροποίηση: 22/04/2022

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Φινλανδία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Ο ενάγων πρέπει να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά που απαιτούνται για τη στήριξη της αγωγής του, ενώ ο εναγόμενος φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που στηρίζουν τα επιχειρήματα τα οποία προβάλλει προς απόκρουση της αγωγής. Ο διάδικος που δεν προσκομίζει αποδεικτικά στοιχεία διατρέχει τον κίνδυνο να μην αποδειχτούν οι απαιτήσεις του.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Τα παραδεγμένα γεγονότα δεν χρειάζεται να αποδειχθούν. Επιπλέον, γεγονότα ευρέως γνωστά ή ένα γεγονός που έχει καταστεί γνωστό στο δικαστήριο *αυτεπαγγέλτως* δεν χρειάζεται να αποδειχθεί. Είναι, φυσικά, δυνατή η προσκόμιση ανταποδείξεων.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Σε αυτό το πλαίσιο, ο νόμος περιλαμβάνει μόνο μία διάταξη η οποία ορίζει ότι το δικαστήριο, αφού εξετάσει προσεκτικά όλα τα ζητήματα που έχουν προκύψει, πρέπει να αποφασίσει ποιες πλευρές της υπόθεσης πρέπει να θεωρηθούν αληθινές. Στη Φινλανδία, ισχύει η επονομαζόμενη «ελεύθερη εκτίμηση αποδεικτικών στοιχείων» και επομένως το επίμαχο ζήτημα είναι ότι πρέπει να προσκομιστούν επαρκή αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Στην πράξη, οι ίδιοι οι διάδικοι πρέπει να προσκομίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία επιθυμούν να βασιστούν. Ο νόμος επιτρέπει επίσης στο δικαστήριο να αποφασίσει την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων αυτοβούλως. Παρόλα αυτά, δεν επιτρέπεται στο δικαστήριο να δώσει εντολή να εξεταστεί ένας νέος μάρτυρας ή να προσκομιστεί ένα νέο έγγραφο ενάντια στη βούληση και των δύο διαδίκων, αν το επίμαχο ζήτημα επιτρέπει εξωδικαστικό συμβιβασμό.

Σε ορισμένες υποθέσεις, όπως σε υποθέσεις πατρότητας, η προσκόμιση όλων των απαραίτητων αποδεικτικών στοιχείων αποτελεί καθήκον του δικαστηρίου.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Η παρουσίαση των αποδεικτικών στοιχείων πραγματοποιείται κατά την κύρια ακροαματική διαδικασία.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει μια τέτοια αίτηση εάν, για παράδειγμα, τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν αντίκτυπο ή εάν η υπόθεση έχει ήδη διευθετηθεί από αυτή την άποψη. Μια αίτηση προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων μπορεί επίσης να απορριφθεί εάν πραγματοποιήθηκε σε πολύ προχωρημένο στάδιο της διαδικασίας.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Τα διάφορα αποδεικτικά μέσα είναι η εξέταση των διαδίκων, η εξέταση μαρτύρων και πραγματογνωμόνων, η προσκόμιση γραπτών αποδείξεων και γνωματεύσεων από ειδικούς και η εξέταση.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Δεν υπάρχει διαφορά μεταξύ της ακρόασης μάρτυρα ή πραγματογνώμονα και της γραπτής κατάθεσης ενός πραγματογνώμονα, κατά την αξιολόγησή τους. Ωστόσο, τα δικαστήρια δεν δέχονται γραπτές καταθέσεις μαρτύρων.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Όχι. Ο τρόπος αξιολόγησης των αποδεικτικών στοιχείων εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Όχι.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κατά κανόνα, ο μάρτυρας δεν μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο/Η σύζυγος, η μνηστή ή ο μνηστήρας και οι ανιόντες ή κατιόντες συγγενείς του/της αντιδίκου καθώς επίσης τα αδέρφια και οι σύζυγοι αυτών ή οι θετοί γονείς ή τα θετά παιδιά του/της αντιδίκου έχουν το δικαίωμα να αρνηθούν να καταθέσουν. Επιπλέον, ο νόμος προβλέπει διάφορες άλλες περιπτώσεις στις οποίες ένας μάρτυρας έχει το δικαίωμα ή το καθήκον να αρνηθεί να καταθέσει.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ένας μάρτυρας που αρνείται να καταθέσει χωρίς νόμιμη αιτία μπορεί να υποχρεωθεί να εκπληρώσει το καθήκον του με κίνδυνο να του επιβληθεί πρόστιμο. Αν ένας μάρτυρας δεν συναινέσει ακόμα και τότε, το δικαστήριο μπορεί να δώσει εντολή να φυλακιστεί έως ότου συναινέσει να καταθέσει.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου να κρίνει εάν (για παράδειγμα) ένα άτομο κάτω των 15 ετών ή ένα διανοητικά διαταραγμένο άτομο μπορεί να εξεταστεί ως μάρτυρας.

Ορισμένες ομάδες ατόμων, όπως γιατροί και δικηγόροι, δεν επιτρέπεται να καταθέσουν για ζητήματα που σχετίζονται με τις σχέσεις εμπιστοσύνης που έχουν με τους πελάτες τους.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Κατά γενικό κανόνα, ο διάδικος που καλεί τον μάρτυρα αρχίζει πρώτος την εξέτασή του. Στη συνέχεια, ο αντίδικος έχει το δικαίωμα να εξετάσει το μάρτυρα. Μετά την κατ' αντιπαράσταση εξέταση, το δικαστήριο και οι διάδικοι μπορούν να θέσουν περαιτέρω ερωτήσεις στον μάρτυρα.

Η εξέταση του μάρτυρα μπορεί να γίνει μέσω εικονοτηλεδιάσκεψης ή άλλης διαθέσιμης τεχνολογίας τηλεπικοινωνίας η οποία παρέχει τη δυνατότητα οπτικοακουστικής σύνδεσης μεταξύ των συμμετεχόντων στη συνεδρίαση, σε περίπτωση που το επιτρέπει το δικαστήριο. Η εν λόγω διαδικασία μπορεί να χρησιμοποιηθεί, για παράδειγμα, εάν ο μάρτυρας κωλύεται να παρευρεθεί αυτοπροσώπως στο δικαστήριο ή η παρουσία του θα προκαλούσε παράλογα έξοδα ή εάν ο μάρτυρας είναι κάτω των 15 ετών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο μάρτυρας μπορεί επίσης να εξεταστεί τηλεφωνικώς.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Ο νόμος δεν περιλαμβάνει συγκεκριμένες οδηγίες σχετικά με τον χειρισμό τέτοιου είδους καταστάσεων. Το δικαστήριο, βάσει της διακριτικής του ευχέρειας, αποφασίζει τη σημασία τέτοιου είδους αποδεικτικών στοιχείων.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι. Οι διάδικοι μπορούν να εξεταστούν ελεύθερα με σκοπό την παροχή αποδεικτικών στοιχείων και, σε υπόθεση αστικού δικαίου, βάσει όρκου, όσον αφορά ζητήματα που έχουν ειδική σημασία για την επίλυση της υπόθεσης. Η κατάθεση που δίνει ένας διάδικος της υπόθεσης με σκοπό την παροχή αποδεικτικών στοιχείων αξιολογείται με τα ίδια κριτήρια που εφαρμόζονται για την κατάθεση που δίνει ένας μάρτυρας.

Σύνδεσμοι

 [Προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων](#) (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Φινλανδία)

Φυλλάδιο: [Κατάθεση στο δικαστήριο](#) (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Φινλανδία)

Τελευταία επικαιροποίηση: 10/05/2023

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Η πρωτότυπη γλωσσική έκδοση αυτής της σελίδας τροποποιήθηκε πρόσφατα. Η γλωσσική έκδοση που βλέπετε τώρα βρίσκεται στο στάδιο της μετάφρασης.

Υπάρχει ήδη μετάφραση στις ακόλουθες γλώσσες:

Διεξαγωγή αποδείξεων - Σουηδία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Το σουηδικό δικαιο ερείδεται στις αρχές της ελευθερίας των μέσων αποδείξεως και της ελεύθερης εκτιμήσεως των αποδείξεων. Κατόπιν λεπτομερούς αξιολόγησης όλων των αποδεικτικών μέσων που παρουσιάστηκαν ενώπιόν του, το δικαστήριο πρέπει να αποφασίσει ποια στοιχεία της υπόθεσης πρέπει να θεωρείται ότι αποδείχθηκαν. Το δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την αποδεικτική ισχύ που πρέπει να προσδίδεται στα αποδεικτικά στοιχεία.

Βάσει της νομολογίας έχουν θεσπιστεί ορισμένοι κανόνες σχετικά με το παραδεκτό των αποδεικτικών στοιχείων, μεταξύ άλλων και σε σχέση με το ποιος φέρει το βάρος της απόδειξης. Ένας εξαιρετικά απλουστευμένος βασικός κανόνας, στον οποίο υπάρχουν πολλές εξαιρέσεις, είναι ότι ο διάδικος που υποστηρίζει κάτι είναι και εκείνος που πρέπει να αποδείξει τους ισχυρισμούς του. Σε περίπτωση που ένας από τους διαδίκους δύναται να εξασφαλίσει με μεγαλύτερη ευχέρεια αποδεικτικά στοιχεία για μια συγκεκριμένη υπόθεση, φέρει συχνά και το βάρος της απόδειξης. Ομοίως, οι δυσκολίες που μπορεί να συνεπάγεται η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με μια συγκεκριμένη κατάσταση από έναν διάδικο μπορεί να είναι σημαντικές για τον προσδιορισμό του διαδίκου που φέρει το βάρος της απόδειξης. Εάν, για παράδειγμα, ο ένας εκ των διαδίκων απαιτεί την αποπληρωμή οφειλής, πρέπει να αποδείξει ότι έχει νόμιμη αξίωση έναντι του αντιδίκου. Εάν ο αντίδικος το αμφισβητήσει αυτό με το σκεπτικό ότι η πληρωμή έχει ήδη γίνει, τότε φέρει και το βάρος της απόδειξης ότι η εν λόγω αποπληρωμή έχει πράγματι γίνει. Σε υποθέσεις που αφορούν ευθύνη για ζημιές, ο διάδικος που ισχυρίζεται ότι υπέστη τη ζημία φέρει κατά κανόνα και το βάρος της απόδειξης. Ενδέχεται επίσης το βάρος της απόδειξης για μια συγκεκριμένη υπόθεση να αντιστραφεί σε ορισμένες περιπτώσεις αποδεικτικών στοιχείων.

Εάν τα αποδεικτικά στοιχεία που προσκομίζονται δεν είναι αρκούντως αδιάσειστα, το δικαστήριο δεν μπορεί να βασιστεί κατά την εξέτασή του στη συγκεκριμένη περίπτωση για την εκδίκαση της υπόθεσης. Εάν πρόκειται για ζήτημα εκτίμησης της αξίας της ζημίας που προκλήθηκε, τότε προβλέπεται εξαίρεση σύμφωνα με την οποία, σε περίπτωση που είναι αδύνατη ή πολύ δύσκολη η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων σχετικά με την έκταση της ζημίας, το δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει ότι η αξία της ζημίας ανέρχεται σε εύλογο ποσό.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Βλ. απάντηση στην ερώτηση 1.1.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Οι προβλεπόμενες απαιτήσεις όσον αφορά το βάρος των αποδεικτικών στοιχείων διαφέρουν ανάλογα με το είδος της υπόθεσης. Στις αστικές υποθέσεις, η συνήθης απαίτηση είναι ότι τα υπό εξέταση πραγματικά περιστατικά πρέπει να επιβεβαιώνονται από αποδεικτικά στοιχεία. Σε ορισμένες αστικές υποθέσεις το επίπεδο των απαιτήσεων ενδέχεται να λιγότερο υψηλό. Ως παραδείγματα μπορούν να αναφερθούν οι υποθέσεις που αφορούν ασφαλιστήρια συμβόλαια καταναλωτών, όπου κρίνεται επαρκής η πιθανολόγηση ότι το γεγονός που καλύπτεται από την ασφάλιση μάλλον συνέβη παρά ότι δεν έχει συμβεί.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Οι διάδικοι είναι υπεύθυνοι για την προσκόμιση των αποδεικτικών στοιχείων. Σε υποθέσεις που αφορούν ζητήματα «εκτός διευθέτησης» για τα οποία οι διάδικοι δεν μπορούν να καταλήξουν σε συμβιβασμό, είναι δυνατόν το δικαστήριο να ζητήσει την προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων για την υπόθεση χωρίς αίτηση από οποιονδήποτε εκ των διαδίκων. Σε υποθέσεις επιμέλειας ή δικαιωμάτων επικοινωνίας, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι η διερεύνηση πρέπει να συμπληρωθεί με πρόσθετα αποδεικτικά στοιχεία. Σε αστικές υποθέσεις στις οποίες οι διάδικοι μπορούν να καταλήξουν σε συμβιβασμό, γνωστές και ως υποθέσεις διακριτικής διευθέτησης, δεν επιτρέπεται στο δικαστήριο να ζητήσει την προσκόμιση νέων αποδεικτικών στοιχείων με δική του πρωτοβουλία.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Τα αποδεικτικά στοιχεία προσκομίζονται κατά τη διάρκεια της προδικαστικής εξέτασης.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει αποδεικτικά στοιχεία όταν αυτό που θέλει να παρουσιάσει ο διάδικος δεν έχει ουσιαστική σημασία για την υπόθεση. Το ίδιο ισχύει σε υποθέσεις στις οποίες δεν απαιτούνται αποδεικτικά στοιχεία ή όταν είναι σαφές ότι τα αποδεικτικά στοιχεία δεν θα έχουν επίδραση. Περαιτέρω, υπάρχουν κανόνες που καθορίζουν ότι η γραπτή μαρτυρία μπορεί να χρησιμοποιηθεί μόνο σε ειδικές περιπτώσεις κατ' εξαίρεση.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Στη Σουηδία υπάρχουν, καταρχήν, πέντε διαφορετικές βασικές μορφές αποδεικτικών στοιχείων (αποδεικτικών μέσων). Αυτές είναι οι εξής:

έγγραφες αποδείξεις

εξέταση μαρτύρων

εξέταση διαδίκων

εξέταση πραγματογνώμονα

αυτοψία.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων ;

Κατά κανόνα, ο μάρτυρας καταθέτει προφορικά ενώπιον του δικαστηρίου. Η γραπτή μαρτυρική κατάθεση δεν είναι αποδεκτή. Ωστόσο, με την έγκριση του δικαστηρίου, ο μάρτυρας μπορεί να κάνει χρήση σημειώσεων ως βοήθημα μνήμης. Η εξέταση διεξάγεται από τον διάδικο που κλήτευσε τον μάρτυρα (πρόκειται για την επονομαζόμενη κύρια εξέταση), εκτός εάν το δικαστήριο ορίζει διαφορετικά. Στη συνέχεια παρέχεται και στον αντίδικο η δυνατότητα να εξετάσει τον μάρτυρα (αντεξέταση).

Στην περίπτωση εξέτασης πραγματογνώμονα, ο βασικός κανόνας είναι ότι ο πραγματογνώμονας πρέπει να υποβάλει γραπτή κατάθεση. Εάν ζητηθεί από έναν εκ των διαδίκων, και δεν υπάρχει προφανής έλλειψη συνάφειας, ο πραγματογνώμονας επιτρέπεται να καταθέσει και προφορικά κατά τη διάρκεια της δίκης. Προφορική εξέταση πραγματοποιείται επίσης όταν είναι απαραίτητο να καταθέσει άμεσα ενώπιον του δικαστηρίου.

Εάν η απόφαση για την υπόθεση πρέπει να ληφθεί μετά την κύρια εξέταση, π.χ. προκειμένου να καταθέσει ο μάρτυρας, τότε πρέπει καταρχήν να αναγνωσθούν τα γραπτά αποδεικτικά στοιχεία και η μαρτυρική κατάθεση του πραγματογνώμονα κατά την κύρια εξέταση. Αυτό γίνεται προκειμένου να μπορέσει το δικαστήριο να λάβει υπόψη το υλικό αυτό κατά την έκδοση της απόφασης. Ωστόσο, υπάρχει πιθανότητα το δικαστήριο να αποφανθεί ότι τα γραπτά αποδεικτικά στοιχεία θα θεωρηθούν ότι έχουν καταγραφεί κατά την προδικασία, χωρίς να είναι απαραίτητο να έχουν πραγματικά καταγραφεί κατά την προδικασία.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Δυνάμει του σουηδικού δικαίου, ισχύει η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων. Αυτό σημαίνει, μεταξύ άλλων, ότι δεν υπάρχουν προκαθορισμένες αρχές βάσει του νόμου που να προσδιορίζουν το επίπεδο της αποδεικτικής αξίας των διαφόρων αποδεικτικών στοιχείων. Αντ' αυτού, εναπόκειται στο δικαστήριο να αποφασίσει, κατόπιν ανεξάρτητης αξιολόγησης όλων των στοιχείων που παρουσιάστηκαν ενώπιόν του, τι μπορεί να θεωρηθεί αποδεικτικό στοιχείο στην υπόθεση.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων σημαίνει ότι δεν υπάρχουν κανόνες βάσει των οποίων να ορίζεται ότι για την επιβεβαίωση ορισμένων περιστάσεων απαιτούνται συγκεκριμένοι τύποι αποδεικτικών στοιχείων. Στη θέση αυτών, το δικαστήριο κρίνει συνολικά τις περιστάσεις της υπόθεσης όταν εξετάζει τα στοιχεία που υποστηρίχθηκαν από αποδείξεις.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Δυνάμει του σουηδικού δικαίου, ισχύει η γενική υποχρέωση κατάθεσης μαρτυρίας. Αυτό σημαίνει ότι, κατά κανόνα, το άτομο που κλητεύεται ως μάρτυρας υποχρεούται να εμφανιστεί ενώπιον του δικαστηρίου και να καταθέσει.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ένα άτομο δεν υποχρεούται να καταθέσει ως μάρτυρας σε υπόθεση στην οποία έχει στενή συγγένεια με κάποιον από τους διαδίκους. Ένας μάρτυρας μπορεί να αρνηθεί να καταθέσει σε ορισμένες περιπτώσεις, εάν η δήλωση που θα κάνει τον υποχρεώνει να παραδεχτεί ότι έχει διαπράξει αξιόπονη ή παράνομη πράξη. Επιπλέον, δύναται επίσης, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, να αρνηθεί να αποκαλύψει εμπορικά μυστικά. Προβλέπονται ορισμένοι περιορισμοί όσον αφορά την υποχρέωση κατάθεσης μαρτυρίας για ορισμένες κατηγορίες επαγγελματιών, όπως το προσωπικό του τομέα υγειονομικής περίθαλψης.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Όλοι όσοι καταθέτουν ως μάρτυρες κλητεύονται επί ποινή προστίμου. Εάν ο μάρτυρας δεν εμφανιστεί, υπόκειται σε επιβολή προστίμου σε περίπτωση που δεν έχει βάσιμη δικαιολογία για την απουσία του, π.χ. ασθένεια. Εάν ο μάρτυρας δεν εμφανιστεί, το δικαστήριο μπορεί επίσης να εκδώσει ένταλμα βίαιης προσαγωγής εκτελεστό από την αστυνομία. Τέλος, το δικαστήριο μπορεί να θέσει υπό κράτηση τον μάρτυρα που θα αρνηθεί να καταθέσει χωρίς βάσιμη αιτία για την άρνησή του να απαντήσει σε ερωτήσεις.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Σε περίπτωση που το άτομο που καλείται να καταθέσει ως μάρτυρας είναι κάτω των 15 ετών ή πάσχει από ψυχική ασθένεια, εναπόκειται στο δικαστήριο να αποφασίσει, λαμβάνοντας υπόψη τις περιστάσεις, εάν το άτομο αυτό επιτρέπεται να καταθέσει ως μάρτυρας. Βλ. επίσης ενότητα 2.9.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Η εξέταση του μάρτυρα διεξάγεται κατά κανόνα από τον διάδικο που κλήτευσε τον μάρτυρα (κύρια εξέταση). Στη συνέχεια, ο αντίδικος έχει την ευκαιρία να θέσει ερωτήσεις στον μάρτυρα (αντεξέταση). Μετά την αντεξέταση, ο διάδικος που κλήτευσε τον μάρτυρα και το δικαστήριο μπορούν να θέσουν συμπληρωματικές ερωτήσεις. Το δικαστήριο απορρίπτει ερωτήσεις που είναι έκδηλα άσχετες με την υπόθεση ή προκαλούν σύγχυση ή είναι ακατάλληλες κατ' άλλον τρόπο.

Οι διάδικοι, οι μάρτυρες και άλλα πρόσωπα που καλούνται να συμμετάσχουν στην ακροαματική διαδικασία, πρέπει να έχουν τη δυνατότητα συμμετοχής εξ αποστάσεως, μέσω τηλεοπτικής σύνδεσης, εκτός εάν αυτό αντενδίκνυται. Εξακολουθεί, ωστόσο, να ισχύει ο βασικός κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο τα πρόσωπα που καλούνται να συμμετάσχουν στη διαδικασία πρέπει να παρίστανται στο δικαστήριο αυτοπροσώπως.

Η εξέταση του μάρτυρα μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω τηλεφώνου, εφόσον ενδείκνυται, λαμβάνοντας υπόψη τα έξοδα που απαιτούνται για να είναι ο μάρτυρας παρών στο δικαστήριο και το πόσο σημαντικό είναι να καταθέσει προσωπικά στη δίκη.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Η αρχή της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων σημαίνει ότι μόνο σε ορισμένες σπάνιες εξαιρετικές περιπτώσεις απαγορεύεται η χρήση ορισμένων τύπων αποδεικτικών στοιχείων. Κατά συνέπεια, το γεγονός ότι τα αποδεικτικά στοιχεία ενδέχεται να έχουν αποκτηθεί με μη επιτρεπόμενο τρόπο δεν αποτρέπει, καταρχήν, την επίκλησή τους στη δίκη. Αντιθέτως, το γεγονός αυτό μπορεί να έχει κάποια βαρύτητα εάν αποδοθεί στα εν λόγω στοιχεία περιορισμένη αποδεικτική ισχύς κατά την αξιολόγηση των αποδείξεων.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Οι διάδικοι σε μια υπόθεση δεν μπορούν να εμφανίζονται ως μάρτυρες. Μπορούν, ωστόσο, να υποβληθούν σε ένορκη εξέταση, υπό τον όρο ότι ευθύνονται ποινικά για την αλήθεια των πληροφοριών που υποβάλλουν.

Τελευταία επικαιροποίηση: 05/11/2015

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

1 Βάρος της απόδειξης**1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;**

Ο γενικός κανόνας για την κατανομή του βάρους της απόδειξης είναι ότι, στις αστικές υποθέσεις, ο διάδικος που προβάλλει τον πραγματικό ισχυρισμό οφείλει να τον αποδείξει προκειμένου ο δικαστής (ή οι ένορκοι) να πιθανολογήσουν ότι ο προβαλλόμενος πραγματικός ισχυρισμός είναι αληθής. Το βάρος ισχύει για αμφοτέρους τους διαδίκους, εκτός εάν είναι τόσο προφανές ότι ο αιτών δεν ανταποκρίθηκε στο βάρος στην περίπτωση αυτή, ο δικαστής έχει το δικαίωμα να προχωρήσει χωρίς επιβάρυνση του άλλου διαδίκου.

Στην πράξη, αυτό σημαίνει ότι το δικαστήριο αρκείται σε πιθανολόγηση ότι συνέβη το γεγονός. Το πρότυπο αυτό τροποποιείται από το γεγονός ότι όσο σπανιότερη είναι η εμφάνιση του περιστατικού, τόσο μεγαλύτερο είναι το βάρος της απόδειξης όπως εξήγησε ο Λόρδος Hoffman στην απόφαση *Secretary of State for the Home Department vs Rehman*^[1].

[1] [2001] UKHL 47.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Τα πραγματικά περιστατικά που συνομολογούνται ή είναι προφανή ή άσχετα με την υπόθεση δεν απαιτείται να αποδεικνύονται.

Ο νόμος καθορίζει διάφορα τεκμήρια τα οποία είναι δυνατό να ανατραπούν με ανταπόδειξη. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τεκμήρια ως προς τη γνησιότητα των τέκνων, την εγκυρότητα των γάμων, τη διανοητική υγεία φυσικών προσώπων και τον θάνατο ανθρώπων που βρίσκονται σε αφάνεια. Ισχύει το τεκμήριο της αθωότητας, αλλά είναι δυνατό στο πλαίσιο πολιτικής δίκης να ληφθεί υπόψη ποινική καταδίκη ως απόδειξη του γεγονότος ότι κάποιος διάδικος διέπραξε αδίκημα (αυτό σημαίνει ότι ο εν λόγω διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης της αθωότητάς του).

Υπάρχει τεκμήριο αμέλειας όταν ο ενάγων αποδεικνύει ότι υπέστη βλάβη από αιτία που βρισκόταν υπό τον αποκλειστικό έλεγχο του εναγομένου και ότι το ατύχημα εμπίπτει στα είδη ατυχημάτων που προκαλούνται κατά κανόνα από αμέλεια^[1]. Παρόμοιο τεκμήριο υπάρχει στις περιπτώσεις απώλειας ή καταστροφής εμπορευμάτων που έχουν παραδοθεί σε κάποιο πρόσωπο. Και στις δύο περιπτώσεις, το τεκμήριο μπορεί να ανατραπεί από τον εναγόμενο. Ένας τομέας στον οποίο το βάρος της απόδειξης αντιστρέφεται είναι ο τομέας του δικαίου των διακρίσεων στην απασχόληση. Όταν στοιχειοθετείται εκ πρώτης όψεως υπόθεση διακρίσεων, το βάρος της απόδειξης μετακυλιέται στην άλλη πλευρά, η οποία πρέπει να αποδείξει την απουσία διακρίσεων. Αυτό το φαινόμενο προέκυψε από την ευρωπαϊκή νομοθεσία για τις διακρίσεις και τώρα περιλαμβάνεται στον νόμο περί ισότητας του 2010.

Τέλος, υπάρχουν αρκετές αστικές υποθέσεις, που αφορούν γενικά τη νομοθεσία για την υγεία και την ασφάλεια, όπου προβλέπεται αντικειμενική ευθύνη. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση επέλευσης ατυχήματος, κατά την οποία ευθύνεται ο εργοδότης λόγω του αυστηρού καθήκοντος μέριμνας που υπέχει.

[1] [2001] UKHL 47.

[2] Πρόκειται για την αρχή *res ipsa Loquitur* ή το πράγμα ομιλεί αφ' εαυτού.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το μέτρο απόδειξης στις αστικές υποθέσεις είναι εκείνο της πιθανολόγησης (balance of probabilities). Με άλλα λόγια το δικαστήριο θεωρεί ότι ο πραγματικός ισχυρισμός έχει αποδειχθεί όταν πεισθεί ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες το πραγματικό περιστατικό να έχει συμβεί παρά να μην έχει συμβεί. Όπως επισημαίνεται ανωτέρω, το μέτρο λειτουργεί με ευελιξία: απαιτούνται πιο πειστικά αποδεικτικά στοιχεία για την πιθανολόγηση σοβαρών ισχυρισμών, όπως περί απάτης, δεδομένου ότι οι ισχυρισμοί αυτοί θεωρείται γενικά ότι είναι πιθανόν να είναι αληθινοί.

Η μέθοδος αυτή τροποποιείται σε δύο περιπτώσεις. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες, ελλείψει επιτακτικής αιτίας, υπάρχουν ωστόσο συντρέχουσες αιτίες, ο δικαστής έχει το δικαίωμα να διαπιστώσει ότι η αιτία δεν αποδείχθηκε^[1]. Επιπλέον, στις αιτήσεις για έκδοση συνοπτικής απόφασης^[2] ο πήχυς είναι αρκετά χαμηλά και το δικαστήριο λαμβάνει απόφαση χωρίς πλήρη γνωστοποίηση ή αντεξέταση.

[1] Το φαινόμενο αυτό εξετάστηκε στην απόφαση *Rhesa Shipping* [1985] 1WLR.

[2] Χρησιμοποιούνται συχνά στο δικαστήριο υποθέσεων τεχνολογίας και δομικών έργων (TCC) για την εκτέλεση διαιτητικών αποφάσεων για την καταβολή χρηματικών ποσών.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων**2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;**

Στην πολιτική δίκη, το αποδεικτικό υλικό^[1] συγκεντρώνεται με την προσκόμιση κρίσιμων εγγράφων από τους διαδίκους και με την κατάθεση μαρτύρων και πραγματογνωμόνων. Οι αποδείξεις πρέπει να διεξάγονται ενώπιον δικαστηρίου.

Διαφορετικοί κανόνες ισχύουν σε κάθε περίπτωση.

Επίδειξη εγγράφων

Οι διάδικοι στην πολιτική δίκη οφείλουν να γνωστοποιήσουν^[2] ότι έχουν στον έλεγχο ή την κατοχή τους έγγραφα, εφόσον αυτό τους ζητηθεί από το δικαστήριο, καθώς επίσης να επιτρέπουν στους άλλους διαδίκους να εξετάσουν τα εν λόγω έγγραφα. Το δικαστήριο διατάσσει κατά κανόνα «συνήθη επίδειξη», στο πλαίσιο της οποίας οι διάδικοι οφείλουν να καταβάλουν εύλογη προσπάθεια για την εξεύρεση εγγράφων τα οποία είτε υποστηρίζουν είτε αντικρούουν τους ισχυρισμούς οποιουδήποτε διαδίκου, χωρίς να χρειάζεται η υποβολή σχετικής αίτησης στο δικαστήριο εκ μέρους των διαδίκων. Για κάθε άλλο είδος γνωστοποίησης, ο διάδικος πρέπει να υποβάλει αίτηση για άδεια από το δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάξει τη συντηρητική φύλαξη αποδεικτικών στοιχείων και περιουσιακών στοιχείων.

Μάρτυρες

Οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν στοιχεία βασιζόμενα σε καταθέσεις μαρτύρων προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους. Ωστόσο, ο διάδικος που επιθυμεί να στηριχθεί σε κατάθεση μάρτυρα οφείλει να προσκομίσει γραπτή κατάθεση αυτού υπογεγραμμένη από τον ίδιο αλλά και να καλέσει τον μάρτυρα στη δίκη για να καταθέσει προφορικά όσα γνωρίζει. Εάν ο διάδικος δεν προσκομίσει κατάθεση ή περίληψη κατάθεσης συγκεκριμένου μάρτυρα πριν από τη δίκη, δεν μπορεί να κλητεύσει τον εν λόγω μάρτυρα χωρίς την άδεια του δικαστηρίου. Επιπλέον, το δικαστήριο διαθέτει ευρεία εξουσία ελέγχου των επιτρεπτών αποδεικτικών μέσων και δύναται να αποκλείσει, για παράδειγμα, αποδεικτικά μέσα που διαφορετικά θα ήταν παραδεκτά ή να περιορίσει την αντεξέταση των μαρτύρων.

Κάθε διάδικος μπορεί επίσης να ζητήσει από το δικαστήριο να διατάξει τη λήψη ένορκης κατάθεσης των μαρτύρων από ανακριτή διορισμένο από το δικαστήριο^[3] πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο.

Ο ρόλος του δικαστή συνίσταται ουσιαστικά στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίζονται από τους διαδίκους και δεν περιλαμβάνει ανεξάρτητη λειτουργία διακρίβωσης των πραγματικών περιστατικών.

Πραγματογνώμονες

Οι διάδικοι δύνανται να στηρίζονται σε πραγματογνωμοσύνες^[4] μόνον εάν το δικαστήριο παρέχει σχετική άδεια. Το δικαστήριο μπορεί να καθορίσει τα θέματα που θα κληθεί να δια φωτίσει ο πραγματογνώμονας, τη μορφή με την οποία πρέπει να πραγματοποιηθεί η πραγματογνωμοσύνη και την αμοιβή που πρέπει να καταβληθεί στον πραγματογνώμονα.

Όταν περισσότεροι του ενός διάδικοι επιθυμούν να επικαλεσθούν πραγματογνωμοσύνη σχετικά με κάποιο ζήτημα, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι θα καταθέσει ένας και μόνον πραγματογνώμονας, ο οποίος θα λάβει σχετική εντολή από όλους τους διαδίκους, και όχι ένας πραγματογνώμονας για κάθε διάδικο. Το δικαστήριο μπορεί να λάβει τέτοια απόφαση αυτεπαγγέλτως, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των διαδίκων.

Το δικαστήριο δεν μπορεί να απαιτήσει αυτεπαγγέλτως από τους διαδίκους να προσκομίσουν πραγματογνωμοσύνες. Ωστόσο, το ίδιο το δικαστήριο μπορεί να διορίσει πραγματογνώμονα ως «εκτιμητή» για να το βοηθήσει στο πλαίσιο της διακρίβωσης συγκεκριμένου ζητήματος. Το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από τον εκτιμητή την εκπόνηση έκθεσης (αντίγραφο της οποίας πρέπει να παρέχονται στους διαδίκους) και την παράστασή του στη δίκη για να παράσχει συμβουλές στο δικαστήριο.

Το μέρος 35 των Κανόνων Πολιτικής Δικονομίας (CPR) προβλέπει την ταυτόχρονη κατάθεση πραγματογνωμόνων από συναφείς επιστημονικούς κλάδους. Σε γενικές γραμμές, υπ' αυτές τις συνθήκες, οι διάδικοι αντεξετάζουν τους πραγματογνώμονες και στη συνέχεια ο δικαστής συνοψίζει τη θέση τους στην οποία καλούνται να συμφωνήσουν οι πραγματογνώμονες.

[1] Βλ. CPR μέρος 32.

[2] Βλ. CPR μέρος 31.

[3] Μέρος 34.8 των CPR.

[4] Βλ. CPR μέρος 35.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Επίδειξη εγγράφων

Μόλις δοθεί εντολή για επίδειξη εγγράφων, κάθε διάδικος οφείλει να φροντίσει για την επίδοση ή κοινοποίηση στους άλλους διαδίκους καταλόγου των σχετικών εγγράφων τα οποία βρίσκονται ή βρίσκονταν υπό την κατοχή ή τον έλεγχό του. Οι άλλοι διάδικοι έχουν τότε δικαίωμα να εξετάσουν τα έγγραφα και να λάβουν αντίγραφα αυτών. Είναι δυνατό να επιβάλλεται κάποια επιβάρυνση για την παραγωγή φωτοαντιγράφων.

Μάρτυρες

Το δικαστήριο ζητεί από τους διαδίκους να προσκομίζουν πριν από τη δίκη τις μαρτυρικές καταθέσεις στις οποίες σκοπεύουν να βασιστούν, υπογεγραμμένες από κάθε μάρτυρα. Η κατάθεση μπορεί να συντάσσεται από τον μάρτυρα, αλλά συχνά προετοιμάζεται από τον δικηγόρο του διαδίκου για λογαριασμό του οποίου ο μάρτυρας καταθέτει. Η κατάθεση επιβάλλεται να περιέχει όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που παρέχει ο μάρτυρας, διατυπωμένα με τα λόγια του ίδιου του μάρτυρα εάν είναι δυνατό.

Εάν ένας διάδικος έχει διαταχθεί να προσκομίσει κατάθεση μάρτυρα την οποία όμως αδυνατεί να εξασφαλίσει, ο εν λόγω διάδικος μπορεί να ζητήσει την άδεια του δικαστηρίου για προσκόμιση περίληψης της εν λόγω κατάθεσης, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει τα αποδεικτικά στοιχεία που αναμένεται να παράσχει ο μάρτυρας ή τα ζητήματα σχετικά με τα οποία ο διάδικος σκοπεύει να εξετάσει τον μάρτυρα.

Εάν το δικαστήριο αποφασίσει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να παρασχεθούν υπό μορφή μαρτυρικής κατάθεσης, ο μάρτυρας οφείλει να καταθέσει τα στοιχεία προφορικά ενώπιον ανακριτή διορισμένου από το δικαστήριο. Η εξέταση πραγματοποιείται με τον ίδιο τρόπο που εξετάζονται οι μάρτυρες στο ακροατήριο, παρέχεται πλήρης δυνατότητα αντεξέτασης του μάρτυρα και συντάσσεται πρακτικό της κατάθεσης.

Πραγματογνώμονες

Εάν το δικαστήριο χορηγήσει άδεια για πραγματογνωμοσύνη, οι διάδικοι προετοιμάζουν οδηγίες προς τους πραγματογνώμονες. Όταν υπάρχει κοινός πραγματογνώμονας, οι διάδικοι μπορούν να του παράσχουν οδηγίες χωριστά, εάν αδυνατούν να συμφωνήσουν για τις οδηγίες που πρέπει να του δοθούν. Ο πραγματογνώμονας, ο οποίος είναι υπεύθυνος πρωτίτως έναντι του δικαστηρίου και όχι έναντι του διαδίκου ή των διαδίκων που παρέχουν τις οδηγίες, συντάσσει γραπτή έκθεση. Κάθε διάδικος μπορεί ακολούθως να υποβάλει γραπτά ερωτήματα σε πραγματογνώμονα ο οποίος έχει λάβει οδηγίες από άλλον διάδικο ή από όλους τους διαδίκους. Όταν υπάρχουν διαφορετικοί πραγματογνώμονες, το δικαστήριο μπορεί επίσης να ζητήσει τη διεξαγωγή διαβουλευσών μεταξύ των πραγματογνωμόνων για να προσδιοριστούν τα σημεία επί των οποίων αυτοί συμφωνούν ή διαφωνούν. Οι πραγματογνώμονες δικαιούνται για τις υπηρεσίες τους αμοιβή, την οποία καταβάλλει κανονικά ο διάδικος ή οι διάδικοι που τους παρείχαν οδηγίες.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Στις περιπτώσεις που οι διάδικοι ζητούν να τους επιτραπεί η συγκέντρωση ή η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο πρέπει να σχηματίζει δικανική πεποίθηση ότι τα εν λόγω στοιχεία πιθανότατα έχουν σχέση με την υπόθεση και είναι παραδεκτά. Στο πλαίσιο άσκησης των εξουσιών του, το δικαστήριο οφείλει να έχει ως στόχο την ορθή απονομή δικαιοσύνης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να φροντίζει για τη μείωση του κόστους και να εξετάζει τις υποθέσεις δίκαια, γρήγορα και ανάλογα με τη σημασία, την πολυπλοκότητα και την αξία του αντικειμένου της διαφοράς. Αυτές οι εκτιμήσεις μπορούν να οδηγήσουν το δικαστήριο στην απόρριψη αιτήσεων ή στην αυτεπάγγελτη έκδοση διαταγών (π.χ. για τον διορισμό ενός κοινού πραγματογνώμονα και όχι διαφορετικών πραγματογνωμόνων για κάθε διάδικο).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών επιτυγχάνεται με αποδεικτικά στοιχεία, με τεκμήρια και με συμπεράσματα που προκύπτουν από αποδεικτικά στοιχεία, καθώς και από τη δικανική συνεκτίμηση πραγματικών περιστατικών από το δικαστήριο (βλ. παραπάνω). Τα είδη απόδειξης στα οποία μπορεί να στηρίζεται η πολιτική δίκη είναι οι μαρτυρικές καταθέσεις, τα έγγραφα και οι πραγματικές αποδείξεις. Ως έγγραφα θεωρούνται τα έγγραφα σε χαρτί, τα αρχεία ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι φωτογραφίες, καθώς και οι τηλεοπτικές και ηχητικές εγγραφές. Οι πραγματικές αποδείξεις συνίστανται σε άλλα υλικά αντικείμενα σχετικά με τα επίδικα ζητήματα τα οποία προσκομίζονται στο δικαστήριο, όπως προϊόντα που αποτελούν το αντικείμενο διαφοράς στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν την επίσκεψη δικαστή στον τόπο ατυχήματος ή σε άλλον σχετικό τόπο για τη διενέργεια αυτοψίας.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Καταρχήν, οι μάρτυρες πραγματικών περιστατικών καταθέτουν προφορικά στη δίκη. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, κάθε διάδικος οφείλει να προσκομίσει γραπτή κατάθεση για κάθε μάρτυρα στη μαρτυρία του οποίου σκοπεύει να στηριχθεί. Στη δίκη, ο μάρτυρας καλείται να επιβεβαιώσει την αλήθεια και την ακρίβεια της κατάθεσής του, η οποία ισχύει στο εξής ως μαρτυρία υπέρ του διαδίκου που τον κάλεσε. Στις περιπτώσεις που προσκομίζεται μόνο περίληψη της κατάθεσης του μάρτυρα, ο μάρτυρας οφείλει να παράσχει προφορικά λεπτομερέστερα στοιχεία.

Οι πραγματογνώμονες παρέχουν την πραγματογνωμοσύνη τους με γραπτή έκθεση, εκτός εάν το δικαστήριο διατάξει κάτι διαφορετικό. Στην έκθεση του πραγματογνώμονα παρατίθενται τα συμπεράσματά του, τα πραγματικά περιστατικά και οι υποθέσεις στις οποίες βασίζεται, καθώς και το ουσιαστικό περιεχόμενο των οδηγιών που έλαβε ο πραγματογνώμονας. Το δικαστήριο αποφασίζει εάν ο πραγματογνώμονας είναι απαραίτητο επιπλέον να παραστεί στη δίκη για να καταθέσει και προφορικά. Ο διοριζόμενος από το δικαστήριο εκτιμητής δεν απαιτείται να καταθέσει προφορικά.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το δικαστήριο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον καθορισμό της βαρύτητας ή της αξιοπιστίας των επιμέρους αποδεικτικών στοιχείων. Δεν υπάρχει κανένας κανόνας που να απαγορεύει την προσκόμιση κατάθεσης που παρέχεται εκτός του δικαστηρίου προς απόδειξη πραγματικών περιστατικών που περιέχονται στην εν λόγω κατάθεση [έμμεση μαρτυρία (hearsay)][1], συνεπώς ένας διάδικος μπορεί να επικαλεστεί επιστολή ως απόδειξη του

περιεχομένου της ή έκθεση μάρτυρα για τα λεγόμενα άλλου προσώπου. Ωστόσο, η έμμεση μαρτυρία έχει συχνά μικρότερη βαρύτητα από την άμεση μαρτυρία, ιδιαίτερα εάν το πρόσωπο του οποίου τα λεγόμενα μεταφέρονται θα μπορούσε να είχε κληθεί για να καταθέσει. Ορισμένα έγγραφα και αρχεία γίνονται αποδεκτά ως γνήσια. Για παράδειγμα, τα αρχεία επιχειρήσεων και δημόσιων αρχών γίνονται αποδεκτά ως γνήσια, εφόσον η γνησιότητά τους πιστοποιείται από ανώτερο υπάλληλο της επιχείρησης ή της δημόσιας αρχής. Ακόμη και διάφορα είδη επίσημων εγγράφων (όπως νομοθετικές πράξεις, διατάγματα, αποφάσεις, συνθήκες και πρακτικά δικαστηρίων) μπορούν να αποδεικνύονται με τυπωμένα ή επικυρωμένα αντίγραφα χωρίς περαιτέρω απόδειξη.

[1] Βλέπε μέρος 33 των CPR και τη συνοδευτική του οδηγία πρακτικής εφαρμογής.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ορισμένες πράξεις (π.χ. διαθήκες και πωλήσεις ακινήτων) απαιτείται να πραγματοποιούνται εγγράφως και συνεπώς για την απόδειξή τους είναι αναγκαία γραπτά αποδεικτικά στοιχεία.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κατά κανόνα, οι μάρτυρες που έχουν ικανότητα μαρτυρίας μπορεί να υποχρεωθούν να καταθέσουν. Διάδικος που επιθυμεί να εξασφαλίσει τη συμμετοχή μάρτυρα σε δίκη ετοιμάζει κλήση με την οποία ζητείται από τον μάρτυρα να εμφανιστεί στο δικαστήριο για να καταθέσει. Η κλήση, μόλις εκδοθεί από το δικαστήριο και επιδοθεί ή κοινοποιηθεί με τον δέοντα τρόπο, δεσμεύει τον μάρτυρα μέχρι το τέλος της ακροαματικής διαδικασίας.

Εάν το δικαστήριο καλέσει μάρτυρα να καταθέσει, αλλά ο μάρτυρας δεν εμφανισθεί ή αρνηθεί να απαντήσει σε νόμιμες ερωτήσεις, ο διάδικος που ζητεί την κατάθεση μπορεί να ζητήσει να διαταχθεί εκ νέου ο μάρτυρας να εμφανιστεί στο δικαστήριο ή να απαντήσει σε ερωτήσεις.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο γενικός κανόνας ότι οι μάρτυρες που έχουν ικανότητα μαρτυρίας είναι δυνατό να υποχρεωθούν να καταθέσουν δεν ισχύει για τη βασίλισσα, τους αρχηγούς ξένων κρατών και τους οικείους τους, τους ξένους διπλωματικούς και προξενικούς υπαλλήλους, τους αντιπροσώπους ορισμένων διεθνών οργανισμών καθώς και τους δικαστές και τους ενόρκους (σε σχέση με τις δραστηριότητές τους υπ' αυτές τις ιδιότητες). Οι σύζυγοι και οι συγγενείς των διαδίκων είναι δυνατό να υποχρεωθούν να καταθέσουν στην πολιτική δίκη.

Οι μάρτυρες που ενδέχεται γενικά να υποχρεωθούν να καταθέσουν διατηρούν εντούτοις το δικαίωμα να εξαιρέσουν ορισμένα έγγραφα από την εξέταση και να αρνηθούν να απαντήσουν ορισμένες ερωτήσεις επικαλούμενοι συγκεκριμένο λόγο εξαιρέσης. Οι κύριοι λόγοι εξαιρέσης είναι το επαγγελματικό απόρρητο των νομικών (που ισχύει για κοινοποιήσεις στοιχείων με σκοπό την παροχή ή την αναζήτηση νομικών συμβουλών ή τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων για την προσφυγή στο δικαστήριο), η εξαίρεση «με την επιφύλαξη των συμφερόντων των ενδιαφερομένων» (που ισχύει για τις επικοινωνίες μεταξύ των διαδίκων στο πλαίσιο ειλικρινούς προσπάθειας για συμβιβασμό, όπως οι προτάσεις για την επίτευξη συμβιβασμού), και η εξαίρεση λόγω κινδύνου αυτοενοχοποίησης του μάρτυρα (που σημαίνει ότι δεν μπορεί να απαιτηθεί από μάρτυρα να καταθέσει εφόσον υπάρχει πραγματικός κίνδυνος να απαγγελλεί εναντίον του μάρτυρα ή του/της συζύγου του ποινική κατηγορία ή να επιβληθεί ποινική κύρωση στο Ηνωμένο Βασίλειο). Μπορεί να υπάρξει παραίτηση από την εξαίρεση από την υποχρέωση μαρτυρικής κατάθεσης.

Επίσης, είναι δυνατό να μην κατατεθούν αποδεικτικά στοιχεία για λόγους δημοσίου συμφέροντος εάν η δημοσιοποίησή τους κρίνεται αντίθετη προς το δημόσιο συμφέρον. Στα αποδεικτικά στοιχεία αυτά περιλαμβάνονται εκείνα που έχουν σχέση με την εθνική ασφάλεια, τις διπλωματικές σχέσεις, τις δραστηριότητες της κεντρικής κυβέρνησης, την προστασία των παιδιών, τις εγκληματολογικές έρευνες και την προστασία των πληροφοριοδοτών. Επιπλέον, οι δημοσιογράφοι δικαιούνται να μην αποκαλύπτουν τις πηγές τους, εκτός εάν η αποκάλυψη είναι απαραίτητη για το συμφέρον της δικαιοσύνης ή της εθνικής ασφάλειας ή για την πρόληψη ταραχών ή αξιόποινων πράξεων.

Οι τραπεζικοί υπάλληλοι δεν επιτρέπεται να υποχρεώνονται να προσκομίζουν τα βιβλία της τράπεζας ή να αποκαλύπτουν στοιχεία του περιεχομένου τους, εκτός εάν υπάρχουν ειδικοί λόγοι που αναγκάζουν το δικαστήριο να τα ζητήσει, το δικαστήριο όμως μπορεί να ορίσει ένα πρόσωπο στο οποίο θα επιτραπεί να εξετάσει ή να αντιγράψει κινήσεις τραπεζικών λογαριασμών.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Σε περίπτωση που ένα πρόσωπο που έχει κλητευθεί να καταθέσει ως μάρτυρας δεν προσέλθει στο δικαστήριο ή αρνηθεί να καταθέσει, ενδέχεται να κατηγορηθεί για απειθεία προς το δικαστήριο και να φυλακιστεί (αν πρόκειται για το Ανώτατο Δικαστήριο) ή να καταδικασθεί στην καταβολή προστίμου (αν πρόκειται για περιφερειακό δικαστήριο).

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όλοι οι ενήλικοι έχουν ικανότητα μαρτυρίας στο πλαίσιο πολιτικής δίκης εκτός εάν είναι ανίκανοι να κατανοήσουν τη φύση του όρκου που οφείλουν να δώσουν οι μάρτυρες ή ανίκανοι για λογική κατάθεση, λόγω π.χ. ψυχικής ασθένειας. Όταν ο ανήλικος μάρτυρας δεν αντιλαμβάνεται τη φύση του όρκου, τα στοιχεία που καταθέτει ενδέχεται παρόλα αυτά να γίνουν αποδεκτά, αλλά μόνον εάν το δικαστήριο σχηματίσει δικανική πεποίθηση ότι ο ανήλικος κατανοεί το καθήκον αληθείας και διαθέτει «επαρκή αντίληψη που δικαιολογεί την εξέτασή του ως μάρτυρα».

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ρόλος του δικαστή και των διαδίκων

Παραδοσιακά, οι μάρτυρες παρέχουν την κύρια κατάθεσή τους κατά τη διάρκεια δίκης απαντώντας σε μη παραπειστικές ερωτήσεις που τους θέτει ο συνήγορος του διαδίκου που τους κάλεσε. Ωστόσο, η γραπτή κατάθεση μάρτυρα μπορεί να θεωρηθεί σήμερα ως η κύρια κατάθεση του μάρτυρα εκτός αν το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά. Στη συνέχεια, ο μάρτυρας μπορεί να αντεξεταστεί από τον συνήγορο του αντιδίκου, ο οποίος μπορεί να του υποβάλει και παραπειστικές ερωτήσεις. Οι πραγματογνώμονες που παρέχουν προφορική κατάθεση στη δίκη μπορούν επίσης να αντεξεταστούν, αλλά ο διοριζόμενος από το δικαστήριο εκτιμητής δεν μπορεί να αντεξεταστεί από τους διαδίκους. Ο δικαστής μπορεί να θέτει ερωτήματα στους μάρτυρες, ζητώντας συνήθως διευκρίνιση των απαντήσεών τους στις ερωτήσεις που τους υποβάλλει ο συνήγορος.

Διεξαγωγή αποδείξεων με βιντεοδιάσκεψη

Οι αποδείξεις είναι δυνατό να διεξαχθούν στο πλαίσιο βιντεοδιάσκεψης μόνον εφόσον το δικαστήριο παράσχει σχετική άδεια. Όταν εξετάζει εάν θα πρέπει να χορηγήσει άδεια για τη διεξαγωγή αποδείξεων μ' αυτόν τον τρόπο, το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη τη δυνατότητα διεξαγωγής βιντεοδιάσκεψης (ιδίως όταν κάποιος μάρτυρας είναι ασθενής ή βρίσκεται στο εξωτερικό), το κόστος ή την εξοικονόμηση πόρων που συνεπάγεται η διεξαγωγή βιντεοδιάσκεψης και τις επιπτώσεις όσον αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας (συμπεριλαμβανομένου του περιορισμένου βαθμού στον οποίο το δικαστήριο μπορεί να ελέγξει και να αξιολογήσει τον μάρτυρα).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Εάν πληροφορίες που κοινοποιούνται μέσω ταχυδρομείου ή συστήματος τηλεπικοινωνιών (π.χ. τηλεφώνου, φαξ ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) έχουν υποκλαπεί, το περιεχόμενό τους δεν γίνεται αποδεκτό ως αποδεικτικό μέσο σε δικαστικές διαδικασίες. Διαφορετικά, τα αποδεικτικά στοιχεία γίνονται γενικά αποδεκτά ακόμα κι αν δεν έχουν αποκτηθεί νομότυπα. Εντούτοις, το δικαστήριο έχει την εξουσία να απορρίψει αποδεικτικά στοιχεία που διαφορετικά θα ήταν αποδεκτά. Κατά τη λήψη της απόφασης για τον τρόπο με τον οποίο είναι σκόπιμο να ενεργήσει, το δικαστήριο σταθμίζει τη σπουδαιότητα των στοιχείων σε

σύγκριση με τη βαρύτητα της ανάρμοστης συμπεριφοράς. Εάν οι περιστάσεις δεν δικαιολογούν την απόρριψη των αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο μπορεί να τιμωρήσει τον διάδικο που ενήργησε ανάρμοστα με άλλους τρόπους, υποχρεώνοντάς τον για παράδειγμα να καταβάλει τα έξοδα.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Υπομνήματα (δηλ. τα επίσημα έγγραφα με τους ισχυρισμούς των διαδίκων) μπορούν να χρησιμοποιούνται ως αποδείξεις στις ενδιάμεσες ακροάσεις, αλλά δεν είναι δυνατό να γίνουν δεκτά ως αποδείξεις στη δίκη.

Οι γραπτές μαρτυρικές καταθέσεις διαδίκων γίνονται αποδεκτές ως αποδεικτικά μέσα στον ίδιο βαθμό με τις καταθέσεις τρίτων.

Σχετικοί σύνδεσμοι:

 [Ministry of Justice](#)

 [Civil Procedure Rules](#)

Τελευταία επικαιροποίηση: 08/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Βόρεια Ιρλανδία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Γενικά, ο διάδικος που επικαλείται συγκεκριμένο πραγματικό περιστατικό φέρει και το βάρος της απόδειξής του. Ο ενάγων (ο οποίος στη Βόρεια Ιρλανδία ονομάζεται «plaintiff») οφείλει να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά επί των οποίων στηρίζει την απαίτησή του, ενώ ο εναγόμενος υποχρεούται να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά τα οποία επικαλείται για την υπεράσπισή του.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Ορισμένα πραγματικά περιστατικά ενδέχεται να εξαιρούνται από το βάρος της απόδειξης βάσει του νόμου ή βάσει προϋπάρχουσας σύμβασης μεταξύ των διαδίκων. Το δικαστήριο μπορεί, επίσης, να θεωρήσει ορισμένα πραγματικά γεγονότα ως αποδεδειγμένα μέσω της δικανικής συνεκτίμησης, π.χ., πασίγνωστων γεγονότων. Ορισμένα γεγονότα τεκμαίρονται αμάχητα, αν, για παράδειγμα, προβλέπονται από κάποιον νόμο, ενώ κάποια άλλα τεκμήρια (μαχητά) μπορούν να ανατραπούν, για παράδειγμα, το τεκμήριο της διανοητικής υγείας κάποιου προσώπου.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το δικαστήριο οφείλει να διαμορφώσει τη δικανική του πεποίθηση και να πειστεί για τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά με βάση την αρχή της πιθανολόγησης (balance of probabilities), δηλαδή ότι υπάρχει πιθανότητα τουλάχιστον 51 % να είναι το πραγματικό περιστατικό αληθές έναντι πιθανότητας 49 % να είναι αναληθές. Αν ένα πραγματικό περιστατικό πιθανολογηθεί με βάση την ανωτέρω αρχή, θεωρείται ότι έχει αποδειχθεί.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Κατά γενικό κανόνα, ο δικαστής δεν μπορεί να απαιτήσει την εμφάνιση μάρτυρα, εκτός από περιορισμένες περιπτώσεις, αλλά μπορεί να καλέσει μάρτυρα και να ξανακαλέσει μάρτυρα που έχει ήδη καταθέσει. Βάσει των κανόνων που διέπουν τη δικαστική διαδικασία στη Βόρεια Ιρλανδία, το δικαστήριο έχει τη διακριτική ευχέρεια να διατάσσει οποιοδήποτε πρόσωπο να προσέλθει στη διαδικασία και να προσκομίσει έγγραφα.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Αν δοθεί σε κάποιον διάδικο, συνήθως μέσω των δικηγόρων του, η άδεια να καλέσει συγκεκριμένο μάρτυρα για κατάθεση, ο δικηγόρος του εν λόγω διαδίκου υποβάλλει ερωτήσεις στον μάρτυρα (στο πλαίσιο της λεγόμενης «κύριας κατάθεσης») και μετά ο δικηγόρος του άλλου διαδίκου προβαίνει σε αντεξέταση του μάρτυρα. Ο δικαστής μπορεί να υποβάλει ερωτήσεις στον μάρτυρα και καλεί τους δικηγόρους να ζητήσουν, αν το επιθυμούν, διευκρινίσεις για θέματα που ανακύπτουν από τις δικές του ερωτήσεις.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Σε ορισμένες περιπτώσεις, για παράδειγμα όταν ο μάρτυρας πρόκειται να καταθέσει σε δίκη κεκλεισμένων των θυρών, επιβάλλεται να ζητηθεί η άδεια του δικαστηρίου προτού κλητευθεί επίσημα ο μάρτυρας να καταθέσει. Κατά τα λοιπά, το δικαστήριο δεν έχει κανέναν έλεγχο ως προς τους μάρτυρες που θα κλητευθούν να καταθέσουν, αν και μπορεί να επιβάλει χρηματικές ποινές στους διαδίκους που καλούν μάρτυρες που δεν χρειάζονται.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Το κύριο αποδεικτικό μέσο είναι η προφορική κατάθεση. Είναι επίσης δυνατόν να χρησιμοποιηθούν γραπτές καταθέσεις, καθώς και εκθέσεις πραγματογνωμόνων και αποδεικτικά έγγραφα όπως χάρτες.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Το βασικό αποδεικτικό μέσο είναι η προφορική κατάθεση των διαδίκων και των μαρτύρων τους. Οι γνωματεύσεις πραγματογνωμόνων, για παράδειγμα γιατρών και μηχανικών, είναι δυνατόν να ληφθούν με γραπτή έκθεση μετά από σχετική συμφωνία. Στη συνέχεια, μπορούν να υποβληθούν στον πραγματογνώμονα ερωτήσεις για διάφορα επιμέρους σημεία. Οι οικονομικοί κανόνες της Βόρειας Ιρλανδίας περιορίζουν τον αριθμό των πραγματογνωμόνων που μπορούν να καταθέσουν προφορικά σε δύο πραγματογνώμονες ιατρούς και σε έναν ακόμη άλλον πραγματογνώμονα, εκτός αν το δικαστήριο δώσει άδεια να κληθούν περισσότεροι.

Είναι επίσης δυνατόν να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία χάρτες και έγγραφα, πρέπει όμως να αποδειχθεί η γνησιότητά τους με τρόπο που να ικανοποιεί το δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να επισκεφθεί συγκεκριμένο τόπο (αυτοψία) ή να εξετάσει αντικείμενα, αν κρίνει ότι οι ενέργειες αυτές έχουν αποδεικτική αξία.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Εναπόκειται πάντοτε στο δικαστήριο να αποφασίζει τι βαρύτητα δίνει σε κάθε επιμέρους αποδεικτικό μέσο.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Κατά κανόνα, τα πραγματικά περιστατικά αποδεικνύονται προφορικά σε δημόσια συνεδρίαση.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κάθε πρόσωπο που έχει ικανότητα μαρτυρίας και καλείται να καταθέσει υποχρεούται να προσέλθει στη διαδικασία. Η μη συμμόρφωσή του θεωρείται απειθεία προς το δικαστήριο.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ένας διάδικος μπορεί να ζητήσει να εξαιρεθεί από την υποχρέωση να παράσχει αποδεικτικά στοιχεία για τους εξής λόγους: ύπαρξη νομικής επαγγελματικής σχέσης (επαγγελματικό απόρρητο των νομικών)· αυτοενοχοποίηση του ίδιου ή της συζύγου του· δημόσιο συμφέρον και απονομή της δικαιοσύνης. Υπάρχουν και άλλοι λόγοι εξαίρεσης που προβλέπονται από τον νόμο, π.χ. η εξαίρεση για τους διπλωμάτες. Υπάρχει επίσης και εξαίρεση κατά διακριτική ευχέρεια, που αφορά, για παράδειγμα, πληροφορίες που έχουν παρασχεθεί εμπιστευτικά.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Ναι. Κάθε μάρτυρας που αρνείται να προσέλθει στη δίκη, αν και κλητεύθηκε δεόντως, θεωρείται ένοχος για απειθεία προς το δικαστήριο. Ο δικαστής μπορεί, στην περίπτωση αυτή, να επιβάλει πρόστιμο ή ποινή φυλάκισης και να ζητήσει από τον μάρτυρα να επανορθώσει την απειθεία με την εμφάνιση και την κατάθεσή του.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Το γενικό κριτήριο για την παροχή κατάθεσης είναι η δικαιοπρακτική ικανότητα. Ένα πρόσωπο θεωρείται ότι έχει ικανότητα μαρτυρίας, εκτός αν: είναι ανίκανο να κατανοήσει το καθήκον που του επιβάλλεται από τον όρκο λόγω του νεαρού της ηλικίας του ή, για παράδειγμα, λόγω ψυχικής νόσου· είναι ο δικαστής που δικάζει την υπόθεση ή μπορεί να προβάλει λόγο εξαίρεσης.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο ρόλος των διαδίκων, που συνήθως εκπροσωπούνται από δικηγόρους (αν και προβλέπεται η δυνατότητα να αυτοεκπροσωπηθεί ο ίδιος ο ενδιαφερόμενος), είναι η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων στο δικαστήριο προς απόδειξη των ισχυρισμών τους με βάση την αρχή της πιθανολόγησης. Ο δικαστής ενεργεί ως επιδιαιτητής για να εξασφαλίσει την υποβολή ερωτήσεων στους μάρτυρες με δίκαιο, νόμιμο και σχετικό με την υπόθεση τρόπο. Ο δικαστής μπορεί να υποβάλει ο ίδιος ερωτήσεις στους μάρτυρες, αλλά επιτρέπει στους δικηγόρους των διαδίκων να θέτουν κάθε ερώτηση προς διευκρίνιση των απαντήσεων που έδωσε ο μάρτυρας στις δικές του ερωτήσεις.

Γίνεται πλέον, για παράδειγμα στο High Court του Μπέλφαστ, περιορισμένη χρήση μέσων διευκόλυνσης της πραγματογνωμοσύνης μέσω βιντεοσύνδεσης ή μέσω Skype, αν ο πραγματοποιώμενος δεν μπορεί εύκολα να προσέλθει στο δικαστήριο από άλλη περιοχή δικαιοδοσίας.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Το δικαστήριο δεν διαθέτει γενική διακριτική ευχέρεια να απορρίπτει αποδεικτικά στοιχεία που ελήφθησαν παράνομα. Το αποδεικτικό στοιχείο μπορεί να αποκλειστεί μόνο αν αυτό επιτρέπεται από τον νόμο ή αν διαγραφεί από τον φάκελο της υπόθεσης επειδή έχει σκανδαλώδη χαρακτήρα ή συνιστά κατάχρηση της διαδικασίας.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Ναι, οι διάδικοι μπορούν να παράσχουν αποδεικτικά στοιχεία για λογαριασμό τους.

Σχετικοί σύνδεσμοι

Υπηρεσία Δικαστηρίων και Δικαιοδοτικών Οργάνων της Βόρειας Ιρλανδίας [Northern Ireland Courts and Tribunals Service](#)

Τελευταία επικαιροποίηση: 09/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Σκωτία

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Στη Σκωτία, το μέτρο απόδειξης στις αστικές υποθέσεις είναι εκείνο της πιθανολόγησης (balance of probabilities), ενώ το βάρος της απόδειξης φέρει ο διάδικος που επιδιώκει την έκδοση ευνοϊκής γ' αυτόν απόφασης σε συγκεκριμένο ζήτημα. Προς τον σκοπό αυτόν, ο εν λόγω διάδικος οφείλει να προσκομίσει επαρκείς αποδείξεις για να στηρίξει τους ισχυρισμούς του. Εάν προσκομισθούν αποδείξεις οι οποίες δεν είναι σαφείς όσον αφορά το διαφιλονικούμενο ζήτημα, ο διάδικος που στηρίζει τους ισχυρισμούς του σ' αυτές κινδυνεύει να ηττηθεί ως προς το ζήτημα αυτό.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Σε ορισμένες περιπτώσεις κατά τις οποίες το βάρος της απόδειξης για συγκεκριμένο ζήτημα φέρει ένας εκ των διαδίκων, ο εν λόγω διάδικος δεν είναι υποχρεωμένος να προσκομίσει το σύνολο των άμεσων αποδείξεων ή οποιαδήποτε άμεση απόδειξη. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε τέσσερις περιπτώσεις:

- (i) όταν ένα τεκμήριο συνηγορεί υπέρ ενός διαδίκου
- (ii) όταν το γεγονός είναι πασίδηλο, δηλαδή όταν τα υπό εξέταση ζητήματα μπορούν να επιβεβαιωθούν άμεσα από πηγές αδιαμφισβήτητης ορθότητας
- (iii) όταν μια διαφορά μεταξύ των διαδίκων έχει κριθεί με ισχύ δεδικασμένου και, ως εκ τούτου, δεν μπορεί εκδικασθεί εκ νέου ζήτημα για το οποίο έχει ήδη εκδοθεί απόφαση
- (iv) όταν ο αντίδικος συνομολογεί επίσημα εξ αρχής τον ισχυρισμό.

Υπάρχουν τρεις γενικές κατηγορίες τεκμηρίων:

Αυτές είναι:

τα αμάχητα νόμιμα τεκμήρια – πρόκειται για καθιερωμένες δικαιοκτικές αρχές που δεν μπορούν να ανατραπούν και κατά των οποίων δεν επιτρέπεται ανταπόδειξη

τα μαχητά νόμιμα τεκμήρια – κατ' αυτών επιτρέπεται ανταπόδειξη που καταδεικνύει ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν είναι ασφαλές να καταλήξει κανείς σε συγκεκριμένο συμπέρασμα μόνο και μόνο βάσει συγκεκριμένου γεγονότος. Παρά ταύτα, το συμπέρασμα αυτό μπορεί να συναχθεί, εκτός εάν προσκομισθούν ανταποδείξεις

τα μαχητά δικαστικά τεκμήρια – αυτά απορρέουν από τα πραγματικά περιστατικά συγκεκριμένων υποθέσεων και στηρίζονται στα διδάγματα της κοινής πείρας. Στο πλαίσιο των μαχητών δικαστικών τεκμηρίων, από ένα γεγονός Α συνάγεται συνήθως συμπέρασμα για ένα γεγονός Β, αλλά, επειδή αυτό δεν ισχύει πάντα, επιτρέπεται ανταπόδειξη.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Δεν υπάρχει νομική διάταξη που να διέπει τη «βαρύτητα» που αποδίδεται σε συγκεκριμένο αποδεικτικό στοιχείο και επαφίεται στον δικαστή και στους ενόρκους να το προσδιορίσουν. Ο διάδικος ο οποίος φέρει το βάρος της απόδειξης για συγκεκριμένο θέμα πρέπει να πείσει το δικαστήριο ότι η δική του εκδοχή των πραγματικών περιστατικών είναι πιο πιθανή απ' αυτήν του αντιδίκου.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Ο δικαστής δεν μπορεί να προβαίνει σε έρευνες αυτεπαγγέλτως σε μια υπόθεση, ούτε να καλεί μάρτυρες ή να τους εξετάζει κατ' ιδίαν. Σε κάθε περίπτωση που στην υπόθεση επιβάλλεται η διεξαγωγή αποδείξεων, ο δικαστής εξετάζει τους διαδίκους σε σχέση με τα αποδεικτικά στοιχεία που έχουν αποφασίσει να του προσκομίσουν πριν εκδώσει απόφαση επί της υπόθεσης.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Γενικά, όταν οι διάδικοι έχουν συντάξει τις γραπτές προτάσεις τους, μπορούν να υποβάλουν αίτηση στο δικαστήριο για να ορίσει τη διεξαγωγή αποδείξεων. Κατά τη διεξαγωγή των αποδείξεων, οι διάδικοι υποβάλλουν στον δικαστή τα αποδεικτικά στοιχεία στα οποία προτίθενται να στηριχθούν προς απόδειξη των ισχυρισμών τους.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες το δικαστήριο κρίνει ότι ορισμένο αποδεικτικό στοιχείο δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη.

Προκειμένου ένα αποδεικτικό στοιχείο να ληφθεί υπόψη, πρέπει να πληροί δύο προϋποθέσεις. Πρέπει να είναι συναφές και σύμφωνο με τους τυπικούς κανόνες απόδειξης.

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Υπάρχουν τρία είδη διαδικασιών στο ακροατήριο κατά τη διάρκεια των οποίων μπορούν να προσκομισθούν αποδεικτικά στοιχεία επί της ουσίας της υπόθεσης. Πρόκειται για τις ακόλουθες διαδικασίες: διεξαγωγή αποδείξεων (proofs), προαπόδειξη (proofs before answer) και δίκη με τη συμμετοχή ενόρκων. Η διαδικασία της προαπόδειξης είναι η διεξαγωγή αποδείξεων σε υποθέσεις για τις οποίες το δικαστήριο κρίνει απαραίτητο να εξετάσει τα αποδεικτικά στοιχεία και των δύο μερών πριν αποφασίσει για οποιοδήποτε νομικό ζήτημα που πρέπει να διευκρινισθεί προκειμένου να εκδώσει τελική απόφαση. Σχεδόν όλες οι ακροάσεις για τη διεξαγωγή αποδείξεων γίνονται στο πλαίσιο διαδικασίας διεξαγωγής αποδείξεων ή προαπόδειξης, και είναι εξαιρετικά σπάνιο μια υπόθεση να φθάσει μέχρι το στάδιο της δίκης με τη συμμετοχή ενόρκων. Δίκες με τη συμμετοχή ενόρκων διεξάγονται μόνο στο ανώτερο δικαστήριο (Court of Session) για συγκεκριμένα είδη αγωγών, και στο ειδικό πρωτοβάθμιο δικαστήριο σωματικών βλαβών (Sheriff Personal Injury Court).

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνωμοδοτήσεων πραγματογνωμόνων;

Τα αποδεικτικά μέσα κτώνται κατά κανόνα με 3 τρόπους: με προφορική, υλική και έγγραφη εμάρτυρη απόδειξη.

Οι προφορικές αποδείξεις περιλαμβάνουν τις έμμεσες μαρτυρίες, δηλαδή την περίπτωση που μάρτυρας μεταφέρει απλά αυτό που κάποιος είδε ή άκουσε.

Στο μέτρο του δυνατού, ο κανόνας είναι ότι οι μάρτυρες εμφανίζονται ενώπιον του δικαστηρίου προκειμένου να εξεταστούν και να αντεξεταστούν.

Οι υλικές αποδείξεις είναι απτές και ενσώματες και πρέπει να προσάγονται. Κατά γενικό κανόνα, προκειμένου ένα αποδεικτικό στοιχείο να ληφθεί υπόψη πρέπει να συνοδεύεται από τη μαρτυρία τουλάχιστον ενός μάρτυρα.

Οι έγγραφες αποδείξεις μπορούν να είναι χειρόγραφες, έντυπες ή να έχουν εγγραφεί με οποιονδήποτε άλλον αξιόπιστο τρόπο, για παράδειγμα σε ταινία, βίντεο, CD ή ηλεκτρονικό μέσο, και πρέπει επίσης να προσάγονται. Οι πραγματογνώμονες καλούνται κατά κανόνα να εμφανισθούν ενώπιον του δικαστηρίου για να υποβάλουν τα αποδεικτικά τους μέσα, δηλαδή να καταθέσουν μαρτυρία για να υποστηρίξουν έκθεση η οποία προσάγεται στο δικαστήριο.

Στην πολιτική δίκη οι έγγραφες αποδείξεις, όπως είναι οι ένορκες βεβαιώσεις, θεωρούνται γενικώς παραδεκτά και αποδεκτά αποδεικτικά στοιχεία. Οι πραγματογνώμονες καλούνται κανονικά ενώπιον του δικαστηρίου για να γνωμοδοτήσουν εν είδει μαρτυρίας στο πλαίσιο της διαδικασίας. Σε πολλές περιπτώσεις, ο πραγματογνώμονας καταθέτει προς υποστήριξη έκθεσης η οποία έχει προσαχθεί.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Υπάρχει ο γενικός κανόνας ότι πρέπει να γίνεται η βέλτιστη προσαγωγή αποδεικτικών στοιχείων στην υπόθεση. Στη Σκωτία, δίνεται μεγαλύτερη αξία στην προφορική μαρτυρία σε σύγκριση με τις άλλες μορφές απόδειξης, επειδή ο μάρτυρας είναι σε θέση να καταθέσει στο δικαστήριο από πρώτο χέρι αυτά που είδε ή άκουσε.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Σε ορισμένες περιστάσεις είναι απαραίτητο να υπάρχει έγγραφο. Για παράδειγμα, στην περίπτωση σύναψης σύμβασης που αφορά ακίνητο, καταπιστεύματος (trust) όπου κάποιος δηλώνει ότι είναι ο μόνος θεματοφύλακας είτε της δίκης του περιουσίας είτε οποιασδήποτε άλλης περιουσίας τυχόν αποκτήσει, διαθήκης και κληροδοσίας με διάταξη τελευταίας βούλησης, καθώς και συμβιβασμού ή κωδικοποίησης.

Επίσης, σε υποθέσεις που στηρίζονται σε έγγραφες αποδείξεις, θα πρέπει να προσάγεται το πρωτότυπο έγγραφο εκτός εάν οι διάδικοι δεχθούν είτε αντίγραφο του πρωτοτύπου είτε αντίγραφο του οποίου έχει δεόντως πιστοποιηθεί η γνησιότητα από το πρόσωπο που εξέδωσε το αντίγραφο.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κατά γενικό κανόνα, κάθε κλητευθείς μάρτυρας έχει υποχρέωση μαρτυρίας.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο μάρτυρας έχει δικαίωμα εξαίρεσης από την υποχρέωση μαρτυρίας, π.χ. επικοινωνία μεταξύ νομικού συμβούλου και του πελάτη του. Το δικαίο της Σκωτίας προβλέπει επίσης ότι κατά γενικό κανόνα ουδείς υποχρεούται να καταθέσει εις βάρος του εαυτού του. Ο μάρτυρας δικαιούται να αρνηθεί να απαντήσει σε ερώτηση, εάν η αληθής απάντηση θα είχε σαν συνέπεια την παραδοχή αξιόποινης πράξης ή την ομολογία μοιχείας, ενώ η ψευδής απάντηση θα μπορούσε να επισύρει κατηγορία για ψευδορκία.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Αν κάποιος αρνείται να καταθέσει, μπορεί να υποχρεωθεί υπό την απειλή να κατηγορηθεί για απειθεία προς το δικαστήριο. Είναι επίσης πιθανό να υποβληθεί ως απόδειξη προηγούμενη κατάθεση του μάρτυρα σε περίπτωση που αυτός αρνείται τώρα να καταθέσει.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όχι. Ο νόμος (της Σκωτίας) περί ευάλωτων μαρτύρων του 2004 κατήργησε το κριτήριο της ικανότητας μαρτυρικής κατάθεσης (competence test) για τους μάρτυρες στην ποινική και την πολιτική δίκη και, ως εκ τούτου, η απόδειξη δεν είναι απαράδεκτη για τον λόγο και μόνον ότι ο μάρτυρας δεν κατανοεί το καθήκον αληθείας ή τη διαφορά μεταξύ της αλήθειας και του ψεύδους. Εναπόκειται στον δικαστή ή στους ενόρκους να αποφασίσουν εάν η κατάθεση είναι αξιόπιστη και έγκυρη με βάση όλα τα αποδεικτικά στοιχεία της υπόθεσης.

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποιους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ο ρόλος του δικαστή είναι να διασφαλίζει τη δίκαιη εξέταση των μαρτύρων από τους διαδίκους. Ο δικαστής πρέπει επίσης να είναι αμερόληπτος. Ο δικαστής μπορεί επίσης να θέτει ερωτήσεις για να διευκρινίζει, για παράδειγμα, ένα ζήτημα που παραμένει ασαφές ή να εξετάζει μια άλλη πτυχή του ζητήματος, την

οποία κρίνει σκόπιμη. Ο ρόλος των διαδικών συνίσταται στην εξέταση των αντίστοιχων μαρτύρων τους, οι οποίοι υποβάλλονται στη συνέχεια αντιστοίχως σε αντεξέταση από τον αντίδικο ή τους αντιδίκους.

Σύμφωνα με τον νόμο (της Σκωτίας) περί ευάλωτων μαρτύρων του 2004, οι ευάλωτοι μάρτυρες (όπως ορίζονται στον νόμο) δικαιούνται να υποβάλουν αίτηση για τη λήψη ειδικών μέτρων (π.χ. ζωντανή τηλεοπτική σύνδεση, οθόνη, υποστηρικτής) για να τους βοηθήσουν να παράσχουν την κατάθεσή τους. Σε ορισμένες διαδικασίες βάσει του νόμου (της Σκωτίας) περί παιδιών του 1995, η μαρτυρική κατάθεση μπορεί επίσης να λαμβάνεται μέσω ζωντανής τηλεοπτικής σύνδεσης.

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Επαιφίεται στο δικαστήριο να απορρίψει ή να κάνει δεκτό αποδεικτικό μέσο που δεν έχει κτηθεί με νόμιμο τρόπο, με πρωταρχικό στόχο τη διαφύλαξη του συμφέροντος της απονομής δικαιοσύνης.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδικών;

Εάν ένας εκ των διαδικών αστικής υπόθεσης καταθέσει, το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη την κατάθεσή του μαζί με όλες τις άλλες καταθέσεις που έχουν παρασχεθεί, προκειμένου να εκδώσει την απόφασή του.

Τελευταία επικαιροποίηση: 09/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.

Διεξαγωγή αποδείξεων - Γιβραλτάρ

1 Βάρος της απόδειξης

1.1 Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν το βάρος της απόδειξης;

Γενικά, το βάρος της απόδειξης επίδικου πραγματικού περιστατικού φέρει ο διάδικος που το επικαλείται στο πλαίσιο των ισχυρισμών του. Κατά συνέπεια, ο ενάγων φέρει το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που είναι αναγκαία για να θεμελιώσουν την απαίτηση, ενώ ο εναγόμενος φέρει γενικά το βάρος της απόδειξης των πραγματικών περιστατικών που αντικρούουν την απαίτηση.

Εάν δεν είναι δυνατή η εξάλειψη των αμφιβολιών για κάποιο πραγματικό περιστατικό, ο διάδικος που φέρει το βάρος της απόδειξής του θεωρείται ότι δεν ανταποκρίθηκε στο βάρος της απόδειξης και το δικαστήριο αποφαινεται ότι το πραγματικό περιστατικό δεν αποδείχθηκε. Ωστόσο, ο δικαστής έχει καθήκον να διαλευκαίνει σημαντικά πραγματικά περιστατικά και σε εξαιρετικές μόνο περιπτώσεις να αποφαινεται ότι δεν αποδείχθηκαν.

1.2 Υπάρχουν κανόνες που εξαιρούν ορισμένα πραγματικά περιστατικά από το βάρος της απόδειξης; Σε ποιες περιπτώσεις; Είναι δυνατό στις περιπτώσεις αυτές να προσκομισθούν αποδείξεις περί της μη ισχύος συγκεκριμένου νόμιμου τεκμηρίου;

Δεν απαιτείται να αποδεικνύονται τα πραγματικά περιστατικά που συνομολογούνται. Οι δικαστές μπορούν επίσης να στηρίζονται στην εμπειρία τους για να λαμβάνουν δεόντως υπόψη τους τα γεγονότα που είναι πασίγνωστα ή πασιφανή και τα οποία δεν χρειάζεται να αποδεικνύονται.

Ο νόμος καθορίζει διάφορα τεκμήρια τα οποία είναι δυνατό να ανατρέπονται με ανταπόδειξη. Σ' αυτά περιλαμβάνονται τεκμήρια ως προς τη γνησιότητα των τέκνων, την εγκυρότητα των γάμων, τη διανοητική υγεία φυσικών προσώπων και τον θάνατο ανθρώπων που βρίσκονται σε αφάνεια. Ισχύει το τεκμήριο της αθωότητας, αλλά είναι δυνατό στο πλαίσιο πολιτικής δίκης να ληφθεί υπόψη ποινική καταδίκη ως απόδειξη του γεγονότος ότι κάποιος διάδικος διέπραξε αδίκημα (αυτό σημαίνει ότι ο εν λόγω διάδικος φέρει το βάρος της απόδειξης της αθωότητάς του).

Υπάρχει τεκμήριο αμέλειας όταν ο ενάγων αποδεικνύει ότι υπέστη βλάβη από αιτία που βρισκόταν υπό τον αποκλειστικό έλεγχο του εναγομένου και ότι το ατύχημα εμπήκει στα είδη ατυχημάτων που προκαλούνται κατά κανόνα από αμέλεια. Παρόμοιο τεκμήριο υπάρχει στις περιπτώσεις απώλειας ή καταστροφής εμπορευμάτων που έχουν παραδοθεί σε κάποιο πρόσωπο.

1.3 Σε ποιο βαθμό πρέπει το δικαστήριο να πεισθεί για ένα πραγματικό περιστατικό ώστε να βασίσει την απόφασή του στην ύπαρξη αυτού του πραγματικού περιστατικού;

Το μέτρο απόδειξης στις αστικές υποθέσεις είναι εκείνο της πιθανολόγησης (balance of probabilities). Με άλλα λόγια το δικαστήριο θεωρεί ότι ο πραγματικός ισχυρισμός έχει αποδειχθεί όταν πεισθεί ότι υπάρχουν περισσότερες πιθανότητες το πραγματικό περιστατικό να έχει συμβεί παρά να μην έχει συμβεί. Η εφαρμογή του κριτηρίου αυτού διέπεται από ευελιξία: απαιτούνται πιο πειστικά αποδεικτικά στοιχεία για την πιθανολόγηση σοβαρών ισχυρισμών, όπως περί απάτης, δεδομένου ότι οι ισχυρισμοί αυτοί θεωρείται γενικά ότι έχουν μικρότερη πιθανότητα να είναι αληθινά.

2 Διεξαγωγή αποδείξεων

2.1 Απαιτείται πάντοτε αίτηση διαδίκου για τη διεξαγωγή των αποδείξεων ή μπορεί ο δικαστής σε ορισμένες περιπτώσεις να πραγματοποιήσει τη διεξαγωγή των αποδείξεων αυτεπαγγέλτως;

Στην πολιτική δίκη, το αποδεικτικό υλικό συγκεντρώνεται με την προσκόμιση κρίσιμων εγγράφων από τους διαδίκους και με την κατάθεση μαρτύρων και πραγματογνωμώνων.

Διαφορετικοί κανόνες ισχύουν σε κάθε περίπτωση.

Επίδειξη εγγράφων

Οι διάδικοι στην πολιτική δίκη οφείλουν να γνωστοποιήσουν ότι έχουν στον έλεγχο ή την κατοχή τους έγγραφα, εφόσον αυτό τους ζητηθεί από το δικαστήριο, καθώς επίσης να επιτρέπουν στους άλλους διαδίκους να εξετάσουν τα εν λόγω έγγραφα. Το δικαστήριο διατάσσει κατά κανόνα «συνήθη επίδειξη», στο πλαίσιο της οποίας οι διάδικοι οφείλουν να καταβάλουν εύλογη προσπάθεια για την εξεύρεση εγγράφων τα οποία είτε υποστηρίζουν είτε αντικρούουν τους ισχυρισμούς οποιουδήποτε διαδίκου, χωρίς να χρειάζεται η υποβολή σχετικής αίτησης στο δικαστήριο εκ μέρους των διαδικών. Για κάθε άλλο είδος γνωστοποίησης, ο διάδικος πρέπει να υποβάλει αίτηση για άδεια από το δικαστήριο. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάξει τη συντηρητική φύλαξη αποδεικτικών στοιχείων και περιουσιακών στοιχείων.

Μάρτυρες

Οι διάδικοι δεν χρειάζονται την άδεια του δικαστηρίου για να προσκομίσουν στοιχεία βασισμένα σε καταθέσεις μαρτύρων προς υποστήριξη των ισχυρισμών τους. Ωστόσο, ο διάδικος που επιθυμεί να στηριχθεί σε κατάθεση μάρτυρα οφείλει να προσκομίσει γραπτή κατάθεση αυτού υπογεγραμμένη από τον ίδιο αλλά και να καλέσει τον μάρτυρα στη δίκη για να καταθέσει προφορικά όσα γνωρίζει. Εάν ο διάδικος δεν προσκομίσει κατάθεση ή περίληψη κατάθεσης συγκεκριμένου μάρτυρα πριν από τη δίκη, δεν μπορεί να κλητεύσει τον εν λόγω μάρτυρα χωρίς την άδεια του δικαστηρίου. Επιπλέον, το δικαστήριο διαθέτει ευρεία εξουσία ελέγχου των επιτρεπτών αποδεικτικών μέσων και δύναται να αποκλείσει, για παράδειγμα, αποδεικτικά μέσα που διαφορετικά θα ήταν παραδεκτά ή να περιορίσει την αντεξέταση των μαρτύρων.

Κάθε διάδικος μπορεί επίσης να ζητήσει από το δικαστήριο να διατάξει τη λήψη ένορκης κατάθεσης των μαρτύρων από ανακριτή διορισμένο από το δικαστήριο πριν από την εκδίκαση της υπόθεσης στο ακροατήριο.

Ο ρόλος του δικαστή συνίσταται ουσιαστικά στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίζονται από τους διαδίκους και δεν περιλαμβάνει ανεξάρτητη λειτουργία διακρίβωσης των πραγματικών περιστατικών.

Πραγματογνώμονες

Οι διάδικοι δύνανται να στηρίζονται σε πραγματογνώμονες μόνον εάν το δικαστήριο παρέχει σχετική άδεια. Το δικαστήριο μπορεί να καθορίσει τα θέματα που θα κληθεί να διαφωτίσει ο πραγματογνώμονας, τη μορφή με την οποία πρέπει να πραγματοποιηθεί η πραγματογνώμηση και την αμοιβή που πρέπει να καταβληθεί στον πραγματογνώμονα.

Όταν περισσότεροι του ενός διάδικοι επιθυμούν να επικαλεσθούν πραγματογνώμηση σχετικά με κάποιο ζήτημα, το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι θα καταθέσει ένας και μόνον πραγματογνώμονας, ο οποίος θα λάβει σχετική εντολή από όλους τους διαδίκους, και όχι ένας πραγματογνώμονας για κάθε διάδικο. Το δικαστήριο μπορεί να λάβει τέτοια απόφαση αυτεπαγγέλτως, χωρίς τη σύμφωνη γνώμη των διαδίκων.

Το δικαστήριο δεν μπορεί να απαιτήσει αυτεπαγγέλτως από τους διαδίκους να προσκομίσουν πραγματογνώμονες. Ωστόσο, το ίδιο το δικαστήριο μπορεί να διορίσει πραγματογνώμονα ως «εκτιμητή» για να το βοηθήσει στο πλαίσιο της διακρίβωσης συγκεκριμένου ζητήματος. Το δικαστήριο μπορεί να ζητήσει από τον εκτιμητή την εκπόνηση έκθεσης (αντίγραφο της οποίας πρέπει να παρέχονται στους διαδίκους) και την παράστασή του στη δίκη για να παράσχει συμβουλές στο δικαστήριο.

2.2 Ποιες είναι οι ενέργειες μετά την έγκριση της αίτησης διαδίκου σχετικά με τη διεξαγωγή αποδείξεων;

Επίδειξη εγγράφων

Μόλις δοθεί εντολή για επίδειξη εγγράφων, κάθε διάδικος οφείλει να φροντίσει για την επίδοση ή κοινοποίηση στους άλλους διαδίκους καταλόγου των σχετικών εγγράφων τα οποία βρίσκονται ή βρίσκονταν υπό την κατοχή ή τον έλεγχό του. Οι άλλοι διάδικοι έχουν τότε δικαίωμα να εξετάσουν τα έγγραφα και να λάβουν αντίγραφα αυτών. Είναι δυνατό να επιβάλλεται κάποια επιβάρυνση για την παραγωγή φωτοαντιγράφων.

Μάρτυρες

Το δικαστήριο ζητεί από τους διαδίκους να προσκομίζουν πριν από τη δίκη τις μαρτυρικές καταθέσεις στις οποίες σκοπεύουν να βασιστούν, υπογεγραμμένες από κάθε μάρτυρα. Η κατάθεση μπορεί να συντάσσεται από τον μάρτυρα, αλλά συχνά προετοιμάζεται από τον δικηγόρο του διαδίκου για λογαριασμό του οποίου ο μάρτυρας καταθέτει. Η κατάθεση επιβάλλεται να περιέχει όλα τα αποδεικτικά στοιχεία που παρέχει ο μάρτυρας, διατυπωμένα με τα λόγια του ίδιου του μάρτυρα εάν είναι δυνατό.

Εάν ένας διάδικος έχει διαταχθεί να προσκομίσει κατάθεση μάρτυρα την οποία όμως αδυνατεί να εξασφαλίσει, ο εν λόγω διάδικος μπορεί να ζητήσει την άδεια του δικαστηρίου για προσκόμιση περίληψης της εν λόγω κατάθεσης, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει τα αποδεικτικά στοιχεία που αναμένεται να παράσχει ο μάρτυρας ή τα ζητήματα σχετικά με τα οποία ο διάδικος σκοπεύει να εξετάσει τον μάρτυρα.

Εάν το δικαστήριο αποφασίσει ότι τα αποδεικτικά στοιχεία πρέπει να παρασχεθούν υπό μορφή μαρτυρικής κατάθεσης, ο μάρτυρας οφείλει να καταθέσει τα στοιχεία προφορικά ενώπιον ανακριτή διορισμένου από το δικαστήριο. Η εξέταση πραγματοποιείται με τον ίδιο τρόπο που εξετάζονται οι μάρτυρες στο ακροατήριο, παρέχεται πλήρης δυνατότητα αντεξέτασης του μάρτυρα και συντάσσεται πρακτικό της κατάθεσης.

Πραγματογνώμονες

Εάν το δικαστήριο χορηγήσει άδεια για πραγματογνώμηση, οι διάδικοι προετοιμάζουν οδηγίες προς τους πραγματογνώμονες. Όταν υπάρχει κοινός πραγματογνώμονας, οι διάδικοι μπορούν να του παράσχουν οδηγίες χωριστά, εάν αδυνατούν να συμφωνήσουν για τις οδηγίες που πρέπει να του δοθούν. Ο πραγματογνώμονας, ο οποίος είναι υπεύθυνος πρωτίτως έναντι του δικαστηρίου και όχι έναντι του διαδίκου ή των διαδίκων που παρέχουν τις οδηγίες, συντάσσει γραπτή έκθεση. Κάθε διάδικος μπορεί ακολούθως να υποβάλει γραπτά ερωτήματα σε πραγματογνώμονα ο οποίος έχει λάβει οδηγίες από άλλον διάδικο ή από όλους τους διαδίκους. Όταν υπάρχουν διαφορετικοί πραγματογνώμονες, το δικαστήριο μπορεί επίσης να ζητήσει τη διεξαγωγή διαβουλευσεων μεταξύ των πραγματογνώμωνων για να προσδιοριστούν τα σημεία επί των οποίων αυτοί συμφωνούν ή διαφωνούν. Οι πραγματογνώμονες δικαιούνται για τις υπηρεσίες τους αμοιβή, την οποία καταβάλλει κανονικά ο διάδικος ή οι διάδικοι που τους παρείχαν οδηγίες.

2.3 Σε ποιες περιπτώσεις μπορεί το δικαστήριο να απορρίψει αίτηση διαδίκου για συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων;

Στις περιπτώσεις που οι διάδικοι ζητούν να τους επιτραπεί η συγκέντρωση ή η προσκόμιση αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο πρέπει να σχηματίζει δικανική πεποίθηση ότι τα εν λόγω στοιχεία πιθανότατα έχουν σχέση με την υπόθεση και είναι παραδεκτά. Στο πλαίσιο άσκησης των εξουσιών του, το δικαστήριο οφείλει να έχει ως στόχο την ορθή απονομή δικαιοσύνης. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να φροντίζει για τη μείωση του κόστους και να εξετάζει τις υποθέσεις δίκαια, γρήγορα και ανάλογα με τη σημασία, την πολυπλοκότητα και την αξία του αντικειμένου της διαφοράς. Αυτές οι εκτιμήσεις μπορούν να οδηγήσουν το δικαστήριο στην απόρριψη αιτήσεων ή στην αυτεπάγγελτη έκδοση διαταγών (π.χ. για τον διορισμό ενός κοινού πραγματογνώμονα και όχι διαφορετικών πραγματογνώμωνων για κάθε διάδικο).

2.4 Ποια είναι τα διάφορα αποδεικτικά μέσα;

Η απόδειξη των πραγματικών περιστατικών επιτυγχάνεται με αποδεικτικά στοιχεία, με τεκμήρια και με συμπεράσματα που προκύπτουν από αποδεικτικά στοιχεία, καθώς και από τη δικανική συνεκτίμηση πραγματικών περιστατικών από το δικαστήριο (βλ. παραπάνω). Τα είδη απόδειξης στα οποία μπορεί να στηρίζεται η πολιτική δίκη είναι οι μαρτυρικές καταθέσεις, τα έγγραφα και οι πραγματικές αποδείξεις. Ως έγγραφα θεωρούνται τα έγγραφα σε χαρτί, τα αρχεία ηλεκτρονικών υπολογιστών, οι φωτογραφίες, καθώς και οι τηλεοπτικές και ηχητικές εγγραφές. Οι πραγματικές αποδείξεις συνίστανται σε άλλα υλικά αντικείμενα σχετικά με τα επίδικα ζητήματα τα οποία προσκομίζονται στο δικαστήριο, όπως προϊόντα που αποτελούν το αντικείμενο διαφοράς στον τομέα της πνευματικής ιδιοκτησίας. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνουν την επίσκεψη δικαστή στον τόπο ατυχήματος.

2.5 Ποιες είναι οι μέθοδοι συγκέντρωσης αποδεικτικών στοιχείων από την κατάθεση μαρτύρων και σε τι διαφέρουν από τη συγκέντρωση αποδείξεων που προέρχονται από πραγματογνώμονα; Ποιοι είναι οι κανόνες που διέπουν την υποβολή γραπτών αποδεικτικών στοιχείων και εκθέσεων/γνώμοδοτήσεων πραγματογνώμωνων;

Καταρχήν, οι μάρτυρες πραγματικών περιστατικών καταθέτουν προφορικά στη δίκη. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, κάθε διάδικος οφείλει να προσκομίσει γραπτή κατάθεση για κάθε μάρτυρα στη μαρτυρία του οποίου σκοπεύει να στηριχθεί. Στη δίκη, ο μάρτυρας καλείται να επιβεβαιώσει την αλήθεια και την ακρίβεια της κατάθεσής του, η οποία ισχύει στο εξής ως μαρτυρία υπέρ του διαδίκου που τον κάλεσε. Στις περιπτώσεις που προσκομίζεται μόνο περίληψη της κατάθεσης του μάρτυρα, ο μάρτυρας οφείλει να παράσχει προφορικά λεπτομερέστερα στοιχεία.

Οι πραγματογνώμονες παρέχουν την πραγματογνώμηση τους με γραπτή έκθεση, εκτός εάν το δικαστήριο διατάξει κάτι διαφορετικό. Στην έκθεση του πραγματογνώμονα παρατίθενται τα συμπεράσματά του, τα πραγματικά περιστατικά και οι υποθέσεις στις οποίες βασίζεται, καθώς και το ουσιαστικό περιεχόμενο των οδηγιών που έλαβε ο πραγματογνώμονας. Το δικαστήριο αποφασίζει εάν ο πραγματογνώμονας είναι απαραίτητο επιπλέον να παραστεί στη δίκη για να καταθέσει και προφορικά. Ο διοριζόμενος από το δικαστήριο εκτιμητής δεν απαιτείται να καταθέσει προφορικά.

2.6 Υπάρχουν αποδεικτικά μέσα με μεγαλύτερη αποδεικτική αξία από τα άλλα;

Το δικαστήριο διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια όσον αφορά τον καθορισμό της βαρύτητας ή της αξιοπιστίας των επιμέρους αποδεικτικών στοιχείων. Δεν υπάρχει κανένας κανόνας που να απαγορεύει την προσκόμιση κατάθεσης που παρέχεται εκτός του δικαστηρίου προς απόδειξη πραγματικών περιστατικών που περιέχονται στην εν λόγω κατάθεση [έμμεση μαρτυρία (hearsay)], συνεπώς ένας διάδικος μπορεί να επικαλεστεί επιστολή ως απόδειξη του περιεχομένου της ή έκθεση μάρτυρα για τα λεγόμενα άλλου προσώπου. Ωστόσο, η έμμεση μαρτυρία έχει συχνά μικρότερη βαρύτητα από την άμεση μαρτυρία, ιδιαίτερα εάν το πρόσωπο του οποίου τα λεγόμενα μεταφέρονται θα μπορούσε να είχε κληθεί για να καταθέσει.

Ορισμένα έγγραφα και αρχεία γίνονται αποδεκτά ως γνήσια. Για παράδειγμα, τα αρχεία επιχειρήσεων και δημόσιων αρχών γίνονται αποδεκτά ως γνήσια, εφόσον η γνησιότητά τους πιστοποιείται από ανώτερο υπάλληλο της επιχείρησης ή της δημόσιας αρχής. Ακόμη και διάφορα είδη επίσημων εγγράφων (όπως νομοθετικές πράξεις, διατάγματα, αποφάσεις, συνθήκες και πρακτικά δικαστηρίων) μπορούν να αποδεικνύονται με τυπωμένα ή επικυρωμένα αντίγραφα χωρίς περαιτέρω απόδειξη.

2.7 Είναι υποχρεωτική η χρήση συγκεκριμένων αποδεικτικών μέσων για την απόδειξη ορισμένων πραγματικών περιστατικών;

Ορισμένες πράξεις (π.χ. διαθήκες και πωλήσεις ακινήτων) απαιτείται να πραγματοποιούνται εγγράφως και συνεπώς για την απόδειξή τους είναι αναγκαία γραπτά αποδεικτικά στοιχεία.

2.8 Οι μάρτυρες υποχρεούνται από το νόμο να καταθέσουν;

Κατά κανόνα, στην πολιτική δίκη, οι μάρτυρες που έχουν ικανότητα μαρτυρίας μπορεί να υποχρεωθούν να καταθέσουν. Διάδικος που επιθυμεί να εξασφαλίσει τη συμμετοχή μάρτυρα σε δίκη ετοιμάζει κλήση με την οποία ζητείται από τον μάρτυρα να εμφανιστεί στο δικαστήριο για να καταθέσει. Η κλήση, μόλις εκδοθεί από το δικαστήριο και επιδοθεί ή κοινοποιηθεί με τον δέοντα τρόπο, δεσμεύει τον μάρτυρα μέχρι το τέλος της ακροαματικής διαδικασίας.

Εάν το δικαστήριο καλέσει μάρτυρα να καταθέσει, αλλά ο μάρτυρας δεν εμφανισθεί ή αρνηθεί να απαντήσει σε νόμιμες ερωτήσεις, ο διάδικος που ζητεί την κατάθεση μπορεί να ζητήσει να διαταχθεί εκ νέου ο μάρτυρας να εμφανιστεί στο δικαστήριο ή να απαντήσει σε ερωτήσεις.

2.9 Σε ποιες περιπτώσεις οι μάρτυρες μπορούν να αρνηθούν να καταθέσουν;

Ο γενικός κανόνας ότι οι μάρτυρες που έχουν ικανότητα μαρτυρίας είναι δυνατό να υποχρεωθούν να καταθέσουν δεν ισχύει για τη βασίλισσα, τους αρχηγούς ξένων κρατών και τους οικείους τους, τους ξένους διπλωματικούς και προξενικούς υπαλλήλους, τους αντιπροσώπους ορισμένων διεθνών οργανισμών καθώς και τους δικαστές και τους ενόρκους (σε σχέση με τις δραστηριότητές τους υπ' αυτές τις ιδιότητες). Οι σύζυγοι και οι συγγενείς των διαδίκων είναι δυνατό να υποχρεωθούν να καταθέσουν στην πολιτική δίκη.

Οι μάρτυρες που ενδέχεται γενικά να υποχρεωθούν να καταθέσουν διατηρούν εντούτοις το δικαίωμα να εξαιρέσουν ορισμένα έγγραφα από την εξέταση και να αρνηθούν να απαντήσουν ορισμένες ερωτήσεις επικαλούμενοι συγκεκριμένο λόγο εξαίρεσης. Οι κύριοι λόγοι εξαίρεσης είναι το επαγγελματικό απόρρητο των νομικών (που ισχύει για κοινοποιήσεις στοιχείων με σκοπό την παροχή ή την αναζήτηση νομικών συμβουλών ή τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων για την προσφυγή στο δικαστήριο), η εξαίρεση «με την επιφύλαξη των συμφερόντων των ενδιαφερομένων» (που ισχύει για τις επικοινωνίες μεταξύ των διαδίκων στο πλαίσιο ειλικρινούς προσπάθειας για συμβιβασμό, όπως οι προτάσεις για την επίτευξη συμβιβασμού), και η εξαίρεση λόγω κινδύνου αυτοενοχοποίησης του μάρτυρα (που σημαίνει ότι δεν μπορεί να απαιτηθεί από μάρτυρα να καταθέσει εφόσον υπάρχει πραγματικός κίνδυνος να απαγγελθεί εναντίον του μάρτυρα ή του/της συζύγου του ποινική κατηγορία ή να επιβληθεί ποινική κύρωση στο Γιβραλτάρ). Μπορεί να υπάρξει παραίτηση από την εξαίρεση από την υποχρέωση μαρτυρικής κατάθεσης.

Επίσης, είναι δυνατό να μην κατατεθούν αποδεικτικά στοιχεία για λόγους δημοσίου συμφέροντος εάν η δημοσιοποίησή τους κρίνεται αντίθετη προς το δημόσιο συμφέρον. Στα αποδεικτικά στοιχεία αυτά περιλαμβάνονται εκείνα που έχουν σχέση με την εθνική ασφάλεια, τις διπλωματικές σχέσεις, τις δραστηριότητες της κεντρικής κυβέρνησης, την προστασία των παιδιών, τις εγκληματολογικές έρευνες και την προστασία των πληροφοριοδοτών. Επιπλέον, οι δημοσιογράφοι δικαιούνται να μην αποκαλύπτουν τις πηγές τους, εκτός εάν η αποκάλυψη είναι απαραίτητη για το συμφέρον της δικαιοσύνης ή της εθνικής ασφάλειας ή για την πρόληψη ταραχών ή αξιόποινων πράξεων.

Οι τραπεζικοί υπάλληλοι δεν επιτρέπεται να υποχρεώνονται να προσκομίζουν τα βιβλία της τράπεζας ή να αποκαλύπτουν στοιχεία του περιεχομένου τους, εκτός εάν υπάρχουν ειδικοί λόγοι που αναγκάζουν το δικαστήριο να τα ζητήσει, το δικαστήριο όμως μπορεί να ορίσει ένα πρόσωπο στο οποίο θα επιτραπεί να εξετάσει ή να αντιγράψει κινήσεις τραπεζικών λογαριασμών.

2.10 Μπορεί ένα πρόσωπο που αρνείται τη μαρτυρία να υποστεί κυρώσεις ή να εξαναγκασθεί να καταθέσει;

Σε περίπτωση που ένα πρόσωπο που έχει κλητευθεί να καταθέσει ως μάρτυρας δεν προσέλθει στο δικαστήριο ή αρνηθεί να καταθέσει, ενδέχεται να κατηγορηθεί για απείθεια προς το δικαστήριο και να φυλακιστεί.

2.11 Υπάρχουν πρόσωπα τα οποία δεν επιτρέπεται να εξετάζονται ως μάρτυρες;

Όλοι οι ενήλικοι έχουν ικανότητα μαρτυρίας στο πλαίσιο πολιτικής δίκης εκτός εάν είναι ανίκανοι να κατανοήσουν τη φύση του όρκου που οφείλουν να δώσουν οι μάρτυρες ή ανίκανοι για λογική κατάθεση, λόγω π.χ. ψυχικής ασθένειας. Όταν ο ανήλικος μάρτυρας δεν αντιλαμβάνεται τη φύση του όρκου, τα στοιχεία που καταθέτει ενδέχεται παρόλα αυτά να γίνουν αποδεκτά, αλλά μόνον εάν το δικαστήριο σχηματίσει δικανική πεποίθηση ότι ο ανήλικος κατανοεί το καθήκον αληθείας και διαθέτει «επαρκή αντίληψη που δικαιολογεί την εξέτασή του ως μάρτυρα».

2.12 Ποιος είναι ο ρόλος του δικαστή και των διαδίκων κατά την εξέταση μάρτυρα; Υπό ποίους όρους μπορεί ένας μάρτυρας να εξεταστεί με τηλεδιάσκεψη ή άλλα τεχνικά μέσα;

Ρόλος του δικαστή και των διαδίκων

Παραδοσιακά, οι μάρτυρες παρέχουν την κύρια κατάθεσή τους κατά τη διάρκεια δίκης απαντώντας σε μη παραπειστικές ερωτήσεις που τους θέτει ο συνήγορος του διαδίκου που τους κάλεσε. Ωστόσο, η γραπτή κατάθεση μάρτυρα μπορεί να θεωρηθεί σήμερα ως η κύρια κατάθεση του μάρτυρα εκτός αν το δικαστήριο αποφασίσει διαφορετικά. Στη συνέχεια, ο μάρτυρας μπορεί να αντεξεταστεί από τον συνήγορο του αντιδίκου, ο οποίος μπορεί να του υποβάλει και παραπειστικές ερωτήσεις. Οι πραγματογνώμονες που παρέχουν προφορική κατάθεση στη δίκη μπορούν επίσης να αντεξεταστούν, αλλά ο διοριζόμενος από το δικαστήριο εκτιμητής δεν μπορεί να αντεξεταστεί από τους διαδίκους. Ο δικαστής μπορεί να θέτει ερωτήματα στους μάρτυρες, ζητώντας συνήθως διευκρίνιση των απαντήσεών τους στις ερωτήσεις που τους υποβάλλει ο συνήγορος.

Διεξαγωγή αποδείξεων με βιντεοδιάσκεψη

Οι αποδείξεις είναι δυνατό να διεξαχθούν στο πλαίσιο βιντεοδιάσκεψης μόνον εφόσον το δικαστήριο παράσχει σχετική άδεια. Όταν εξετάζει εάν θα πρέπει να χορηγήσει άδεια για τη διεξαγωγή αποδείξεων μ' αυτόν τον τρόπο, το δικαστήριο οφείλει να λαμβάνει υπόψη τη δυνατότητα διεξαγωγής βιντεοδιάσκεψης (ιδίως όταν κάποιος μάρτυρας είναι ασθενής ή βρίσκεται στο εξωτερικό), το κόστος ή την εξοικονόμηση πόρων που συνεπάγεται η διεξαγωγή βιντεοδιάσκεψης και τις επιπτώσεις όσον αφορά τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας (συμπεριλαμβανομένου του περιορισμένου βαθμού στον οποίο το δικαστήριο μπορεί να ελέγξει και να αξιολογήσει τον μάρτυρα).

3 Αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων

3.1 Στις περιπτώσεις που τα αποδεικτικά στοιχεία δεν έχουν συγκεντρωθεί με νόμιμο τρόπο από διάδικο, μπορεί να τα χρησιμοποιήσει το δικαστήριο για την έκδοση της απόφασής του;

Εάν πληροφορίες που κοινοποιούνται μέσω ταχυδρομείου ή συστήματος τηλεπικοινωνιών (π.χ. τηλεφώνου, φαξ ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου) έχουν υποκλαπεί παρآنόμως, το περιεχόμενό τους δεν γίνεται αποδεκτό ως αποδεικτικό μέσο σε δικαστικές διαδικασίες. Διαφορετικά, τα αποδεικτικά στοιχεία γίνονται γενικά αποδεκτά ακόμα κι αν δεν έχουν αποκτηθεί νομότυπα. Εντούτοις, το δικαστήριο έχει την εξουσία να απορρίψει αποδεικτικά στοιχεία που διαφορετικά θα ήταν αποδεκτά. Κατά τη λήψη της απόφασης για τον τρόπο με τον οποίο είναι σκόπιμο να ενεργήσει, το δικαστήριο σταθμίζει τη σπουδαιότητα των στοιχείων σε σύγκριση με τη βαρύτητα της ανάρμοστης συμπεριφοράς. Εάν οι περιστάσεις δεν δικαιολογούν την απόρριψη των αποδεικτικών στοιχείων, το δικαστήριο μπορεί να τιμωρήσει τον διάδικο που ενήργησε ανάρμοστα με άλλους τρόπους, υποχρεώνοντάς τον για παράδειγμα να καταβάλει τα έξοδα.

3.2 Γίνονται δεκτές ως αποδεικτικά στοιχεία οι μαρτυρίες των διαδίκων;

Υπομνήματα (δηλ. τα επίσημα έγγραφα με τους ισχυρισμούς των διαδίκων) μπορούν να χρησιμοποιούνται ως αποδείξεις στις ενδιάμεσες ακροάσεις, αλλά δεν είναι δυνατό να γίνουν δεκτά ως αποδείξεις στη δίκη.

Οι γραπτές μαρτυρικές καταθέσεις διαδίκων γίνονται αποδεκτές ως αποδεικτικά μέσα στον ίδιο βαθμό με τις καταθέσεις τρίτων.

Τελευταία επικαιροποίηση: 09/09/2021

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται ο αντίστοιχος αρμόδιος επαφής του ΕΔΔ. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Δικαστικό Δίκτυο δεν αναλαμβάνουν καμία απολύτως ευθύνη όσον αφορά πληροφορίες ή δεδομένα που περιέχονται ή αναφέρονται στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.